

Situační analýza

**Zpráva o vybraných otázkách sociálního vyloučení a nástrojích sociálního začleňování
ve Frýdku-Místku**

Zpracoval:

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Výzkumné centrum Brno
květen-září 2013

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
Výzkumné centrum Brno

Členové výzkumného týmu: Miroslava Rákoczyová, Ivana Šimíková, Robert Trbola

květen-září 2013

Obsah

1. Úvod	4
2. Socioekonomické charakteristiky sociálně vyloučené lokality	7
2.1 Identifikace sociálně vyloučené lokality	8
2.2 Odhady socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace	10
2.3 Migrace	14
2.4 Zadlužení	18
2.5 Zaměstnanost	22
2.6 Sociální dávky	30
2.7 Sociální a jiné služby	34
2.8 Školství a vzdělávání	48
2.9 Sociálně patologické jevy dětí v rodinách a práce OSPOD	57
2.10 Bezpečnost	64
3. Lokalita v kontextu sociálního vyloučení ve městě	77
3.1 Znevýhodnění obyvatel Lokality	77
3.2 Problémy v Lokalitě	79
3.3 Vztahy a možnosti participace	80
4. Bydlení (specifická studie)	86
4.1 Domovní fond a bytová politika města	86
4.2 Bydlení v Lokalitě	90
4.3 Ubytování osob ohrožených sociálním vyloučením mimo Lokalitu	99
4.4 Náklady na bydlení	110
4.5 Bariéry v přístupu k bydlení mimo Lokalitu	112
5. Závěr	114
6. Zdroje dat	117
7. Přílohy	121
7.1 Oblast vzdělávání	121
7.2 Oblast bezpečnosti	141
7.3 Indikátory Oddělení sociální péče	143
7.4 Indikátory dávek hmotné nouze	144
7.5 Indikátory trhu práce	145

1. Úvod

Situační analýza vznikla jako podkladový materiál pro spolupráci Statutárního města Frýdek-Místek a Agentury pro sociální začleňování, jež má směřovat k podpoře začleňování sociálně vyloučených obyvatel města do společnosti. Analýzu zpracoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., na základě zakázky Úřadu vlády ČR, Odboru pro sociální začleňování, a to v období květen – srpen 2013.

Provedené výzkumné šetření, na jehož výsledcích je analýza založená, se zaměřovalo především na situaci v lokalitě, která byla již v minulosti (GAC 2006) identifikována jako sociálně vyloučená, a to v kontextu místně specifických podmínek. Zajímala nás jak demografická a socioekonomická struktura osob žijících v této lokalitě a jejich životní podmínky, tak také vztahy mezi těmito osobami navzájem, stejně jako vztahy mezi lokalitou a okolní společností. Součástí analýzy byla i identifikace integračních mechanismů, které v rámci města existují, a jejich současného působení ve vztahu k lokalitě. Specifická část studie se blíže zaměřila na otázky bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením, které žijí jak na území sociálně vyloučené lokality, tak také mimo ni. Výzkum se navíc zabýval otázkou existence dalších sociálně vyloučených lokalit ve městě a případného rizika jejich vzniku.

Analýza vychází z kombinace různých typů šetření kvantitativní i kvalitativní povahy. Jedná se o následující metody a techniky sběru dat¹:

- (a) dotazníkové šetření, které bylo provedené v sociálně vyloučené lokalitě a v oblastech mimo tuto lokalitu, jež jsou považované za místa s vyšší koncentrací osob ohrožených sociálním vyloučením (mj. ubytovny, ul. Beskydská, sídl. Slezská).

V rámci sociálně vyloučené lokality jsme usilovali o co nejvyšší pokrytí populace, a proto jsme se pokusili kontaktovat všechny tamější domácnosti. Vzhledem k tomu, že část nebyla zastížena a část oslovených účast na dotazování odmítla, byla tímto šetřením zachycena více než třetina domácností. Celkem jsme v Lokalitě získali dotazníky za 66 domácností, v nichž žije 220 osob. Ze záznamů o průběhu dotazování vyplývá, že za neúčasti v šetření stojí častěji nezastižení respondentů, a to navzdory opakovaným návštěvám v různou denní dobu. Tento problém se týkal zejména obyvatel ulic Dlouhá a V. Vantucha, tj. míst s výraznou převahou neromské populace. S ohledem na termín šetření se může např. jednat o rodiny trávící dovolenou mimo domov. Tento fakt mohl zkreslit výsledky šetření. Na základě srovnání některých charakteristik souboru s dostupnými daty administrativního charakteru (např. věkové struktury, podílu příjemců dávek hmotné nouze či podílu nezaměstnaných v dospělé populaci) se však přikláníme k názoru, že šetření reprezentativnosti dosáhlo. Zjištění proto zpravidla zobecňujeme na danou populaci Lokality².

Mimo Lokalitu jsme neusilovali o vyčerpávající šetření; celkem bylo dotázáno 27 respondentů. U obou dotazovaných skupin bylo použito stejného dotazníku. Jedná se o upravenou podobu dotazníku, který byl vytvořený v rámci Individuálního projektu

¹ Podrobný přehled o provedeném šetření uvádíme v příloze.

² S výjimkou ulice Skautská, která v šetření není zahrnuta.

Podpora sociální integrace obyvatel vyloučených lokalit v Královéhradeckém kraji II. Dotazník se zaměřoval na charakteristiky respondentů a všech členů jejich domácnosti, mobilitu, bydlení a vybavenost domácnosti, příjmy a výdaje včetně případného zadlužení, přístup ke službám, zdravotní stav členů domácnosti a využívání zdravotní péče.

- (b) polostrukturované rozhovory s osobami ohroženými sociálním vyloučením – celkem jsme provedli 16 takových rozhovorů, většinu z nich s obyvateli sociálně vyloučené lokality. Rozhovory se zaměřovaly na prohloubení témat pojednaných v dotazníkovém šetření, mj. na životní situaci a problémy respondentů a jejich domácností, strategie uplatňované při jejich řešení, vztahy v rámci sousedství. Jak v rámci dotazníkového šetření, tak v rámci rozhovorů jsme se setkali s větší vstřícností obyvatel jedné části lokality (ulice Křížíkova) a v případě rozhovorů také ubytovaných v městské ubytovně Sokolská; obtížnější pak bylo navázat kontakt s obyvateli ulice Míru a domů v přilehlých ulicích. Rozhovory jsme provedli zejména s osobami, které k nim vyjádřily souhlas v rámci dotazníkového šetření; stávalo se však, že slíbený rozhovor byl nakonec odmítnut. Na druhou stranu se nám k rozhovorům podařilo získat i několik obyvatel, kteří se dotazníkového šetření nezúčastnili.
- (c) polostrukturované rozhovory se zástupci klíčových aktérů sociálního začleňování ve městě – celkem jsme uskutečnili dvacet takových rozhovorů. Zaměřovaly se na různé aspekty sociálního vyloučení a sociálního začleňování ve městě, a to podle typu jednotlivých aktérů a zaměření jejich činnosti (poskytovatelé sociálních služeb, pracovníci magistrátu, zástupce Policie ČR, pracovníce úřadu práce, probační a mediační služby ad.). U všech oslovených aktérů jsme se setkali se zájmem a ochotou na výzkumu participovat.
- (d) pasportizace ubytoven – v rámci šetření jsme se s ohledem na zaměření specifické studie soustředili mj. na zmapování podmínek na ubytovnách ve městě, soukromých i městských. Za tímto účelem jsme prováděli strukturované rozhovory s ubytovateli (majiteli či správci ubytoven), které jsme podle možností doplňovali neformálními rozhovory s ubytovanými osobami nebo s dalšími pracovníky ubytovny. Celkem jsme takto navštívili 10 ubytoven.
- (e) data administrativního charakteru – od řady institucí jsme žádali data vztahující se k městu a specificky k situaci v sociálně vyloučené lokalitě. Jednalo se o informace o čerpání sociálních dávek, návštěvě škol a předškolských zařízení, nezaměstnanosti, trestné činnosti, struktuře obyvatelstva s hlášeným trvalým pobytem ad. V tomto ohledu jsme se v některých případech setkávali s problémem dosažitelnosti příslušných dat, případně s obavami z jejich nesprávné interpretace; některé oblasti proto zůstaly z tohoto hlediska nepokryty.
- (f) relevantní dokumenty – výzkum zahrnoval také shromáždění a studium dokumentů. Jednalo se zejména o strategické, koncepční a další dokumenty města, ubytovací řady ubytoven, výsledky proběhlých šetření ad.
- (g) nedílnou součástí šetření bylo také přímé pozorování, a to jak v lokalitě (jejím veřejném prostoru i v domácnostech), tak mimo ni (např. na ubytovnách, ve čtvrtích označovaných za potenciální sociálně vyloučené lokality).

Získaná data z dotazníkového šetření byla zpracována pomocí programu SPSS; rozhovory pak v programu na zpracování kvalitativních dat Atlas.

Jako teoretické východisko situační analýzy byl zvolen koncept sociálního vyloučení, jenž vymezil už na počátku devadesátých let Room jako vyjádření "nedostatečné sociální participace, nedostatku sociální ochrany, nedostatku sociální integrace a nedostatku moci" (Room 1995 in Vlaminc, Berghman 2001). Jedná se o procesy, kterými jsou jednotlivci a skupiny izolovány od hlavních společenských mechanismů, které produkují nebo distribuují společenské zdroje (srovnej např. Corden, Duffy 1998). Těmito mechanismy se pak rozumí trh práce, rodina a další neformální sítě (osobní sítě, komunita, nevládní organizace ad.) a stát. Další významná skupina autorů spatřuje v existenci sociálního vyloučení projev nenaplněného občanství. Proces sociálního vyloučení má také významnou prostorovou dimenzi – často totiž dochází ke koncentraci vyloučených v určité lokalitě, ať už urbánního či rurálního charakteru. Ve vyloučených lokalitách je sociální deprivace, včetně kumulace sociálních problémů, doprovázena deprivací fyzického prostoru, jež se projevuje ve snížené kvalitě bydlení i veřejného prostoru. Vyloučená lokalita, resp. její obyvatelé, je většinou společností považována za podřadnou a je s ní také tak nakládáno (srovnej např. Marcuse 2000, Mareš 2008).

Výzkumníci při sběru dat i jejich zpracování dbali na dodržování etiky výzkumu. Všechny respondenty pravdivě a úplně informovali o povaze šetření a respektovali jejich právo nezúčastnit se výzkumu. Rovněž hlasové záznamy z rozhovorů byly prováděny výhradně na základě výslovného souhlasu respondentů (v opačném případě byly pořizovány pouze záznamy v podobě písemných poznámek výzkumníka). Výsledky jsou prezentovány způsobem, který zachovává anonymitu informátorů, a to zejména pokud se jedná o osoby ohrožené sociálním vyloučením. V případě výpovědí aktérů sociálního začleňování jsou výpovědi anonymizovány pouze z části (dle povahy sdělení).

2. Socioekonomické charakteristiky sociálně vyloučené lokality

Lidé ohrožení sociálním vyloučením (např. lidé chudí, nezaměstnaní, osoby se zdravotním postižením, migranti či osamělí senioři) a také lidé sociálně vyloučení, u kterých typicky dochází ke kumulaci znevýhodnění a přerušení vazeb s majoritní populací, žijí v různých částech Frýdku-Místku a jen u některých dochází k jejich výraznější prostorové koncentraci. Právě ta ovšem problém sociálního vyloučení prohlubuje a také zviditelňuje. Ve Frýdku-Místku byla studií GAC (2006)³ identifikována jedna sociálně vyloučená lokalita. Jedná se o ulici Míru a dalších šest ulic v její blízkosti, jimž v následujícím textu (zejména pak ve druhé kapitole) věnujeme největší pozornost. Současně je ovšem důležité reflektovat, že uvedená studie GAC se zaměřovala výhradně na sociálně vyloučené romské lokality, tj. na místa obývaná sociálně vyloučenými Romy. Sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, nebo v nich Romové vůbec nežijí, do studie nebyly zahrnuty. Neznamená to ovšem, že takové lokality neexistují – zárodky takových lokalit lze identifikovat i na území Frýdku-Místku.

Ve Frýdku-Místku dochází – vedle sociálně vyloučené lokality – ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením zejména v některých z mnoha tamních ubytoven. Ubytovacím podmínkám v těchto zařízeních věnujeme pozornost ve čtvrté kapitole, která je zaměřena na bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením. Z šetření v této oblasti vyplývá, že některé ubytovny do značné míry naplňují charakteristiky sociálně vyloučené lokality (pokud ovšem přijmeme tezi o tom, že lokalitu lze identifikovat i na úrovni jedné budovy) včetně zhoršených vztahů obyvatel ubytovny s lidmi žijícími v jejím okolí

Kromě vyloučené lokality a ubytoven žijí osoby ohrožené sociálním vyloučením také v bytech (popř. i rodinných domech) ve městě, zvláště pak v místech s nižší úrovní nájemného, horší kvalitou bytového fondu a obecně v místech méně atraktivních pro majoritní populaci. Tato místa se pak často vyznačují také zvýšeným rizikem výskytu sociálně patologických jevů. Právě těmito aspekty, jež mohou indikovat vyšší výskyt sociálně vyloučených osob, se zabýváme v kapitole o bezpečnosti ve městě. V případě Frýdku-Místku se jedná zejména o některá sídliště a konkrétní ulice (mj. Slezská, Revoluční, Čs. armády). Obyvatelé z těchto částí města (a také z ubytoven) byli rovněž zahrnuti do dotazníkového šetření; v tomto případě jsme nebyli schopni dosáhnout reprezentativního šetření, usilovali jsme však alespoň o určitý vhled do jejich situace a o srovnání situace obyvatel sociálně vyloučené lokality a sociálně vyloučených osob žijících mimo tuto lokalitu (viz kap. 3).

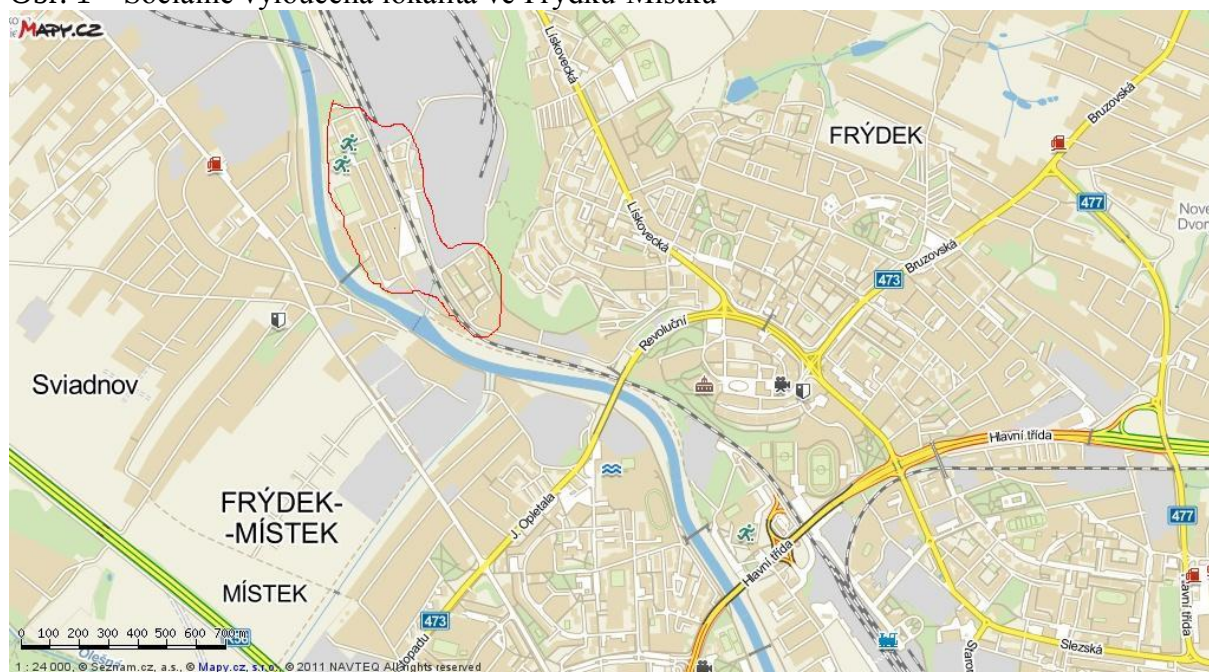
³ Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (GAC 2006)

2.1 Identifikace sociálně vyloučené lokality

Lokalita „Míru“ a „Křižíkova“

Ve Frýdku-Místku je za sociálně vyloučenou lokalitu považována oblast ulic Míru, Dlouhá, Sokolská, V. Vantucha, Křižíkova, Hutní a Skautská⁴. Z prostorového hlediska se jedná o lokalitu poměrně nedaleko centra Frýdku, od kterého je však jasně oddělená frekventovanou silnicí Revoluční a přibližně 400 metrovým úsekem ulice Míru, jenž je využíván především k podnikatelským účelům (je zde např. autoservis, stavební huť v likvidaci, prodejna rybářských potřeb, výkup kovů, několik samostatných domků a opuštěná budova bývalé zvláštní školy). Hranice Lokality jsou dále tvořeny poměrně úzkým pásem lesního porostu mezi ulicí Dlouhou a sídlištěm na straně jedné a řekou Ostravicí na straně druhé. Lokalita navíc přiléhá k rozlehlé industriální zóně – v minulosti sloužila právě k ubytování dělníků a úředníků válcoven a dalších průmyslových podniků. Kromě těchto vnějších hranic, které celou oblast oddělují od ostatní městské zástavby, je významným prostorovým elementem železniční trať protínající Lokalitu a dělící ji na dvě části – na jedné straně část kolem ulice Míru, na straně druhé část kolem ulice Křižíkova. Jak ukazujeme v následujícím textu, toto fyzické oddělení obou částí je do značné míry kopírováno také sociální hranicí. Lokalita, o které hovoříme, je tak v reálu tvořena dvěma relativně samostatnými vyloučenými lokalitami, které k sobě přiléhají. Charakteristickým rysem obou z nich je relativně vysoký podíl romské populace a koncentrace sociálně patologických jevů (nezaměstnanost, chudoba, drogové závislosti ad.).

Obr. 1 – Sociálně vyloučená lokalita ve Frýdku-Místku

Oblast je tvořena především nájemními bytovými domy, které jsou jednak v rukou města (ul. Míru a Dlouhá) a jednak v rukou soukromých majitelů. Kromě toho je část domů po privatizaci ve vlastnictví majitelů bytových jednotek (společenství vlastníků). Dále jsou v Lokalitě také rodinné domy – několik je jich na straně ulice Míru, čtenější prostorově

⁴ Prostorově bychom k nim mohli přiřadit také ulice Divišova, Gajdošova a Fügnerova, které však nevykazují rysy sociálního vyloučení.

semknutější pak v části poblíž ulice Křižíkova. K bydlení slouží také několik ubytoven v prostoru Lokality – jedná se o městskou ubytovnu na ul. Sokolská, dále o ubytovnu Karlovka na ulici Míru, kde je rovněž budova Přístřeší, a ubytovnu Mazoch na ul. Křižíkova. Mezi jednotlivými domy i byty v Lokalitě jsou značné rozdíly; poměrně zdevastované jsou bytové domy na ulici Křižíkova a na ulici Míru, a to navzdory jejich opraveným fasádám.

V Lokalitě se nachází jídelna a hostinec se dvěma hracími automaty, malé potraviny (večerka) všeobecně považované za předražené, dětské hřiště při ulici Míru a prádelna s veřejnými sprchami. Starší obyvatelé vzpomínají také na dnes již uzavřené koupaliště. Službami je lépe vybavena obec Sviadnov, která se nachází na druhém břehu řeky Ostravice a je s Lokalitou – zejména pak částí „Křižíkova“ – propojena lávkou. Nachází se v ní mj. potraviny, bistro, pošta a řeznictví, jichž někteří obyvatelé Lokality využívají. Z rozhovorů však vyplývá, že pro větší nákup potravin docházejí (případně jezdí) do supermarketu Kaufland ve Frýdku, který je od Lokality chůzí vzdálen cca 20 minut. V Lokalitě není umístěna základní ani mateřská škola; tu v části „Míru“ do určité míry supluje sociálně aktivizační služba Pramínek s kapacitou 12 dětí a omezenou pracovní dobou (viz dále). Mateřská i základní škola jsou nejbližší ve Sviadnově, které ovšem přijímají děti mimo obec pouze v případě volných kapacit. Spádová škola na ulici Elišky Krásnohorské je od Lokality vzdálena chůzí cca 20 minut, přičemž část cesty vede přes zmiňovaný lesní porost. Zejména matky mladších dětí mají o děti obavy a doprovázejí je; častější je však spoléhání na to, že děti jdou ve skupině a nejsou tedy vystaveny zvýšenému riziku, případně využívají linek MHD.

Lokalita je obsluhována dvěma linkami MHD, které v exponovaných časech jezdí přibližně každou půl hodinu a mimo ně typicky jednou za hodinu. Navíc je nedaleko Lokality železniční stanice Lískovec, na které zastavují vlaky spojující Frýdek-Místek s Ostravou.

Otázka dalších sociálně vyloučených lokalit ve městě

Ve městě existují další místa, v nichž byl identifikován zvýšený výskyt sociálně patologických jevů – jedná se např. o sídliště Slezská, Novou Osadu zvanou „Berlín“ či ulice Československé armády a Beskydská. Je zřejmé, že v těchto lokalitách žijí lidé ohrožení sociálním vyloučením; jejich počet, míru prostorové koncentrace ani hloubku problému ovšem nemůžeme na základě provedeného šetření spolehlivě určit (k těmto lokalitám blíže viz kap. 2.10).

Potenciální druhou sociálně vyloučenou lokalitu ve městě tvoří spíše ubytovna Palkovická, která se jednak vyznačuje koncentrací sociálně vyloučených (případně sociálním vyloučením ohrožených) osob – jednotlivců a jednak se nachází v naprosté izolaci od městské zástavby. Osazenstvo ubytovny přitom není převážně romského původu; označení této ubytovny za sociálně vyloučenou tak do značné míry narušuje – nejen ve Frýdku-Místku – zažitý stereotyp propojující sociální vyloučení s romskou etnicitou (blíže k ubytovně viz kap. 4).

2.2 Odhady socio-demografických charakteristik sociálně vyloučené populace

V této a dalších subkapitolách se zabýváme oblastí kolem ulic Míru a Křižíkova (dále jen „Lokalita“) – tedy tou, která je ve městě všeobecně považována za (jedinou) sociálně vyloučenou lokalitu. Sociální vyloučení tamějších obyvatel je dáno zejména souběhem znevýhodnění daného jednak charakteristikami prostředí (zejm. prostorová odloučenost, kvalita bytového fondu i nedostatečná vybavenost veřejného prostoru) a jednak charakteristikami populace (zejména vysoká koncentrace Romů, nezaměstnaných a nízkopříjmových domácností). Právě s ohledem na kumulaci znevýhodnění v řadě oblastí představuje Lokalita místo, kde se sociální vyloučení projevuje v nejvíce zjevné a koncentrované podobě. Současně je ovšem nutné brát v potaz, že zde žijící osoby představují pouze relativně malou část frýdecko-místecké populace ohrožené sociálním vyloučením: žijí zde např. pouze necelá 4 % všech příjemců dávek pomoci v hmotné nouzi a přibližně 5 % uchazečů o zaměstnání ve městě.

2.2.1 Počet obyvatel a jejich složení

Podle údajů evidence obyvatelstva je k trvalému pobytu v Lokalitě (tj. na sedmi šetřených ulicích) přihlášeno 686 osob; jedná se tedy o 1,2 % obyvatel města. Ve srovnání se strukturou populace ve Frýdku-Místku je v Lokalitě vyšší podíl dětí mladších patnácti let a naopak nižší podíl osob starších 65 let⁵.

Tabulka 1: Věková struktura osob přihlášených k pobytu v Lokalitě

Věk		%
0-3	47	7
3-6	34	5
6-15	109	16
15 - 18	31	5
19 - 26	75	11
27 - 64	335	49
65 a více	55	8
Celkem	686	100

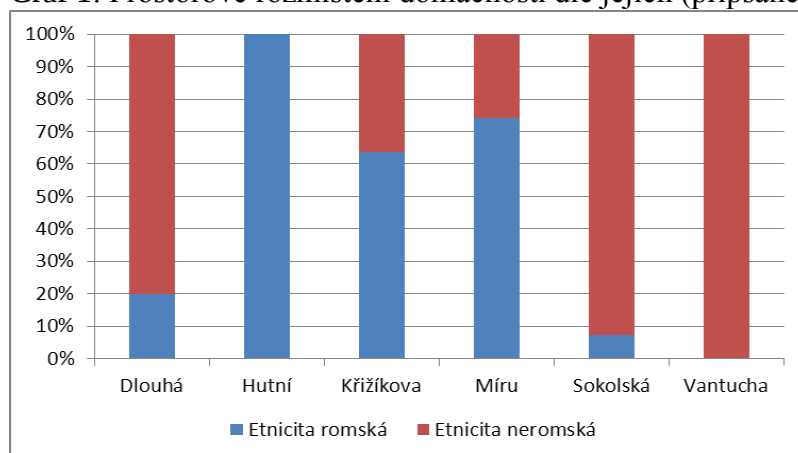
V rámci dotazníkového šetření jsme zachytili celkem 66 domácností s celkovým počtem 220 osob, z toho 80 (36 %) tvořily děti mladší 15 let. S výjimkou poněkud vyššího podílu dětí a nižšího podílu osob starších 65 let rozložení jednotlivých skupin kopírovalo zjištění z evidence obyvatelstva, což potvrzuje reprezentativnost provedeného šetření. O to se také budeme opírat v dalším textu.

Je ovšem otázkou, nakolik přesně trvalé pobyty odpovídají počtu osob skutečně pobývajících v Lokalitě. Lze předpokládat, že určitý počet obyvatel Lokality má hlášen pobyt na jiné, např. úřední adrese (zejména obyvatelé ubytoven, které přihlášení trvalého pobytu neumožňují) a naopak někteří obyvatelé v místě svého trvalého pobytu nepobývají. Jejich počty je jen těžké odhadnout.

⁵ Ve Frýdku-Místku je dle SLDB 14 % populace mladší 15 let, v Lokalitě je dle evidence obyvatelstva jejich podíl dvounásobný (28 %). Naopak nad 65 let má 15 % frýdecko-místecké populace a pouze 8 % obyvatel Lokality.

Při odhadu o celkovém počtu obyvatel Lokality můžeme nicméně vyjít z poznatků terénní sociální pracovnice, podle které žije v Lokalitě asi 450 Romů, z toho asi 250-300 na ulici Míru. V Lokalitě však nežijí pouze Romové - na ulicích Dlouhá, V. Vantucha či Sokolská, jež jsou v blízkosti ulice Míru, žijí ne-romské domácnosti. Podobně také na ulicích Křížíkova a Skautská žije i etnický majoritní obyvatelstvo.

Graf 1: Prostorové rozmístění domácností dle jejich (připsané) etnicity

Z výpovědí našich tazatelů, kteří se pokoušeli o vyčerpávající šetření a kontaktovali naprostou většinu domácností, je podíl romských a ne-romských domácností poměrně vyrovnaný. Tomu by odpovídaly také výsledky dotazníkového šetření, jehož součástí bylo stanovení etnicity respondenta na základě subjektivního odhadu tazatele/tazatelky, tedy zjišťování tzv. připsané etnicity - 35 (53 %) respondentů považovali za Romy a 31 (47 %) za příslušníky majority.

Dle dotazníkového šetření jsou ovšem romské domácnosti v Lokalitě početnější než domácnosti neromské. V průměru jsou tvořeny čtyřmi členy, zatímco na průměrnou neromskou domácnost připadá pouze 2,6 osoby. Celkově tak v domácnostech romských respondentů žilo 139 osob a v neromských 82 osob. Rozdíly jsou přitom především v počtu dětí v obou kategoriích. Mezi neromskými domácnostmi mírně převažují ty bezdětné (58 %), přičemž každá druhá z nich je domácností jednotlivce, a navíc v žádné z nich nežijí více než dvě děti. Naopak jednočlenné domácnosti Romů jsou v Lokalitě pouze výjimkou⁶ a výrazně častěji se u nich setkáváme s rodinami s více než dvěma dětmi (29 %).

Vycházíme-li z předpokladu, že (a) se odhad terénní sociální pracovnice zakládá na velmi dobré znalosti romské části populace a lze jej tedy považovat za spolehlivý a (b) uplatníme poměr mezi neromskými a romskými obyvateli zjištěný na základě dotazníkového šetření, pak odhadujeme celkový počet obyvatel lokality asi 710 osob. Podíl neromského obyvatelstva je přitom výraznější, než se obecně předpokládá⁷ a pohybuje se mírně nad hranicí jedné třetiny celkového počtu.

⁶ V souboru byla pouze jedna jednočlenná domácnost žijící v Lokalitě.

⁷ Z rozhovorů s pracovníky magistrátu, neziskových organizací i dalších aktérů vyplývá, že Lokalita je považována téměř výhradně za romskou a i ti, kteří jsou s ní blíže obeznámeni, odhadují podíl neromského obyvatelstva na přibližně 20 %.

2.2.2 Typy domácností

V Lokalitě žijí různé typy domácností – s dětmi i bez dětí, početné i domácnosti jednotlivců. Celkově se v jednotlivých domácnostech vyskytovalo poměrně málo osob mimo nejbližší příbuzné v rámci nukleární rodiny. V několika případech se jednalo o rodiče už dospělých dětí; z ostatních příbuzných se vyskytli pouze sourozenci, švagr či švagrová a prarodič⁸. Šetřené domácnosti tak měly nejvýše 4 dospělé členy a největší domácnost měla celkem 10 členů. Průměrně na jednu domácnost připadalo 3,3 osoby (s výše uvedeným rozdílem mezi romskými a neromskými domácnostmi), avšak nejčastější byla domácnost dvoučlenná.

Tabulka 2: Velikost domácností v Lokalitě

Počet členů domácnosti		%
1	8	12
2	19	29
3	13	20
4	12	18
5	6	9
6 a více	8	12
Celkem	66	100

V Lokalitě je ovšem také překvapivě vysoký podíl bezdětných domácností – děti mladší 15 let nežily téměř v polovině domácností. Většinou se jednalo o spolunaživající pár, ať už manželů nebo druha a družky (16 párů), s nimiž někdy žijí další členové rodiny - typicky potomci starší 15 let či rodiče. Méně často se pak jednalo o jednotlivce žijící s některým z dalších členů rodiny (prarodičem, švagrem ap.) a o domácnosti jednotlivců. Celkově ve sledovaných bezdětných domácnostech žilo 67 osob (tj. 30 %).

Domácnosti s dětmi představovaly nejčastěji úplné rodiny, ať už se sezdanými, nebo nesezdanými rodiči⁹. Pouze 8 domácností (12 %) tvořili samoživitelé, kteří měli nejčastěji v péči jedno dítě mladší 15 let. Jednalo se v naprosté většině o ženy; pouze v jednom případě se o dítě staral muž-samoživitel.

2.2.3 Vzdělanostní struktura

Ve srovnání s údaji za město Frýdek-Místek je patrné vychýlení vzdělanostní struktury v Lokalitě ve prospěch nejnižších vzdělanostních kategorií. V Lokalitě žijí převážně osoby, jež dosáhly nejvýše základního vzdělání; druhou nejvýznamnější vzdělanostní kategorii pak představují lidé se středním vzděláním bez maturity. Vyššího vzdělání dosáhlo pouze 16 % obyvatel Lokality.

⁸ To ovšem může souviset s ochotou respondentů zahrnout mezi členy domácnosti další osoby (např. nepřihlášené k pobytu) a případně také se skutečností, že za domácnost jsme v případě dotazníkového šetření považovali samostatně hospodařící domácnost.

⁹ Nakolik se jedná o biologické rodiče, nebylo součástí dotazování.

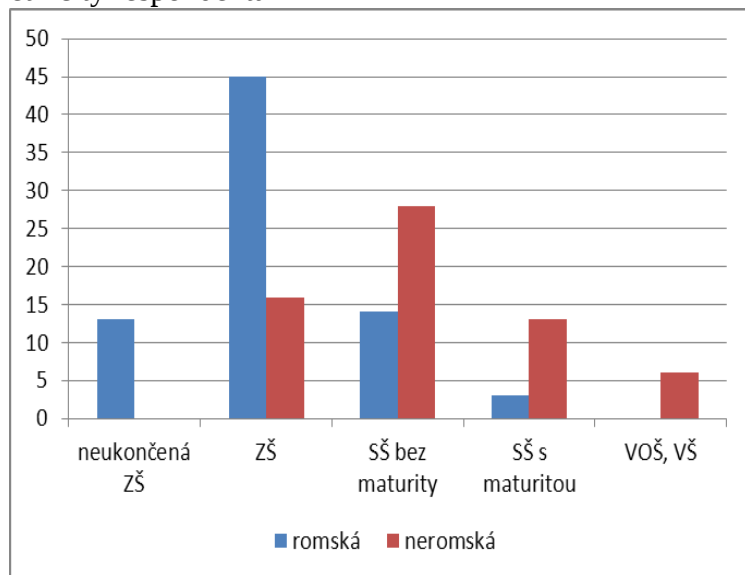
Tab. Vzdělanostní struktura (%)

	Frýdek-Místek	Lokalita celkem	Lokalita	
			Romové	Neromové
bez vzdělání	0,4	0	0	0
ZŠ včetně neukončené	17,9	53	77	25
SŠ bez maturity	35,8	30	19	44
SŠ s maturitou	28,8	12	4	21
VOŠ, VŠ, nástavba	17,1	4	0	10
Celkem	100	100	100	100
Počet osob (N)	46315	138	75	63

Zdroj dat: dotazníkové šetření, SLDB 2011; zahrnuty pouze data za osoby nad 15 let, u kterých byl údaj zjištěn

V rámci Lokality pak dochází k poměrně zřejmému rozdílu v kvalifikační struktuře identifikovaných etnických skupin. Ačkoliv je u obou patrné nadreprezentování nižších vzdělanostních kategorií (do úrovně SŠ bez maturity), vzdělání osob žijících v domácnostech neromských respondentů v podstatě kopíruje rozložení vzdělanosti ve městě. U osob v domácnostech Romů je ovšem dominance (velmi) nízkého vzdělání velmi výrazná. V těchto domácnostech totiž dosáhlo 77 % osob nejvýše základního vzdělání; dalších 19 % pak středoškolského vzdělání bez maturity a maturitním vysvědčením se mohou pochlubit pouze tři osoby žijící v Lokalitě v domácnosti romského respondenta. Romští obyvatelé Lokality tak ve srovnání s tamní majoritní populací vykazují mimořádný vzdělanostní handicap.

Graf 2: Vzdělanostní struktura obyvatel Lokality žijících v domácnostech dle (připsané) etnicity respondenta

2.2.5 Zdravotní stav obyvatel Lokality

Populace Lokality vykazuje ve zvýšené míře výskyt závažných zdravotních problémů: téměř 40 % domácností se potýká s vážnou, dlouhodobou nemocí některého z jejích členů; v některých domácnostech dokonce žije více osob s vážnými zdravotními problémy. Celkově respondenti v dotazníkovém šetření hovořili o 35 osobách – závažná, příp. chronická onemocnění se tedy týkají asi 16 % populace. Mezi nejčastěji zmiňované patří onemocnění dýchacího systému (astma, bronchitida), kardiovaskulární nemoci (infarkty, mozkové mrtvice, podstoupení operace srdce), nervová a psychická onemocnění (epilepsie,

maniodepresivní psychóza, schizofrenie, tetanie, roztroušená skleróza). Celkem 13 osob žijících v dotazovaných domácnostech v Lokalitě pak je v invalidním důchodu. Nejčastěji se jedná o osoby v domácnosti romského respondenta (11 osob), především pak romské muže.

Se zdravotním stavem souvisí také využívání zdravotní péče. V rámci dotazování jsme zjišťovali, zda jsou respondenti a jejich děti registrováni u lékařů s vybranými specializacemi. Registrace sice nemusí znamenat reálné čerpání zdravotnických služeb, lze ji však považovat za jeho indikátor (a také předpoklad). Zatímco v případě praktických lékařů bylo registrováno 95 % respondentů a u gynekologů 88 % dotázaných žen, poměrně značný počet obyvatel lokality není registrován – a tedy evidentně nenavštěvuje – zubaře. Nižší míru registrace u zubních lékařů pak vykazují romští respondenti (49 % registrovaných Romů oproti 77 % neromských respondentů).

2.3 Migrace

Obyvatelstvo v Moravskoslezském kraji, stejně jako většina populace ČR, vykazuje poměrně nízký stupeň mobility a příliš se nestěhuje. Pro rodiny žijící v Lokalitě je ovšem charakteristická vysoká mobilita: v posledních 10 letech se stěhovala naprostá většina respondentů (71 %) a jejich domácností. Migrační historie větší části z nich pak zasahuje i do období posledních 3 let - téměř polovina dotázaných se v tomto období přestěhovala alespoň jednou, přičemž vícenásobné stěhování nebylo žádnou výjimkou¹⁰. Stěhování se přitom týkalo jak dotázaných romských, tak i etnicky majoritních respondentů. Naprostá většina (s jedinou výjimkou) se přitom stěhovala v rámci Frýdku-Místku. Z provedených rozhovorů s obyvateli Lokality pak jednoznačně vyplývá převaha stěhování uvnitř lokality, což naznačují také statistiky Oddělení evidence obyvatelstva za rok 2012¹¹ (viz tab. 3).

Tabulka 3: Migrační toky v Lokalitě dle statistik trvalého pobytu (2012)

		počet osob
Přistěhování do Lokality	z jiné obce	13 (z toho 4 z Velkých Heraltic a 3 z Ostravy)
	z jiné adresy ve městě (mimo Lokality)	11
	→ z toho z ul. Radniční	7
Odstěhování z Lokality	do jiné obce	11 (z toho 5 do obce Metylovice v okrese Frýdek-Místek)
	na jinou adresu ve městě (mimo Lokality)	49
	→ z toho na ul. Radniční	18
Stěhování v rámci Lokality		23

Interpretaci dat změny trvalých pobytů mj. znesnadňuje část přesunů z a na ulici Radniční. S ohledem na charakteristiky života osob žijících v Lokalitě lze předpokládat, že se v jejich případě jedná převážně o osoby žijící na některé z ubytoven. Majitelé ubytoven totiž neumožňují ubytovaným přihlásit se k trvalému pobytu na dané adrese, což část z nich řeší registrací trvalého pobytu „na úřadě“. Jak ukazují uskutečněné rozhovory, rodiny se typicky

¹⁰ Z celkového počtu 66 respondentů se jich v posledních 3 letech 17 (25 %) přestěhovalo jedenkrát a dalších 14 (21 %) se stěhovalo vícekrát.

¹¹ Tyto statistiky zachycují pouze ta stěhování, při nichž došlo ke změně trvalého pobytu. Vzhledem k tomu, že část migrace s touto změnou spojena není, považujeme jejich výpovědní hodnotu pouze za orientační.

stěhují na městskou ubytovnu na Sokolské (tedy setrvávají v Lokalitě), méně často pak na některou ze soukromých ubytoven v jiných částech města. V poslední době se několik rodin přestěhovalo také na druhou z městských ubytoven (Malý Koloredov). Ať už se jedná o stěhování na ubytovnu v Lokalitě nebo mimo ni, platí, že se jedná o stěhování v rámci nestandardní formy ubytování spojené s vysokým rizikem sociálního vyloučení (blíže viz kap. 4).

Při sledování migrace dle jednotlivých ulic je pak zřejmé, že nejvyšší dynamiku (a tedy i obměnu nájemníků) vykazuje ulice Míru: v průběhu roku 2012 si trvalý pobyt z ulice Míru odhlásilo 63 osob a naopak přihlásilo 34 osob. Na ulici Míru tak docházelo ke změně trvalého pobytu (a tedy s největší pravděpodobností i nájemníků) nejčastěji v rámci celé sledované Lokality.

O nejrůznějších aspektech stěhování rodin vypovídají především rozhovory s komunikačními partnery z Lokality. Ty například ukazují, že přistěhování se do Lokality je typicky spojeno s vážnými problémy – především finančními, ale také např. rodinnými – a sestupnou sociální mobilitou, a to bez ohledu na etnicitu dotčených osob. Mnozí mají zkušenost se životem mimo Lokality, obvykle na sídlišti v jiné části města. Bydlení na sídlišti je ve výpovědích spojováno s prestiží a s relativně vyšším sociálním statutem, a to nejen vzhledem k lepšímu standardu bydlení, ale často také kvůli etnickému složení obyvatelstva. Žít mezi majoritním obyvatelstvem, resp. nežít v převážně romském sousedství, považuje za lepší i část romských obyvatel Lokality. V rámci Lokality pak je vyšší sociální status spojován s bydlením v bytě oproti životu na ubytovně¹², a to především kvůli jejímu nízkému standardu (výskyt hmyzu a parazitů, málo soukromí).

Mezi významné faktory migrace obyvatel v Lokalitě patří:

(a) dluhy – migrační historii domácností žijících v lokalitě do značné míry ovlivňuje jejich zadluženost, a to nejen na nájemném. Aktuální dluhy na nájemném mělo pouze 5 domácností, které se zúčastnily dotazníkového šetření, nicméně rozhovory napovídají tomu, že zkušenost s dluhem na nájemném má mnohem více domácností. V případě nájemníků bytů v obecním vlastnictví přistupuje magistrát k výpovědi v momentě, kdy dluh dosáhne výše tří měsíčních splátek. Předpokládá přitom, že podání výpovědi představuje nejlepší způsob vymáhání dlužného nájemného (viz níže). Z rozhovorů s obyvateli Lokality ovšem vyplývá, že výpověď z nájmu mnohdy vede k přestěhování rodiny, a to buď na ubytovnu (typicky na ulici Sokolská, kde je součástí ubytovacích podmínek splácení dluhu vůči městu), nebo případně do nájemních bytů soukromých vlastníků v Lokalitě. V jiné souvislosti se projevují dluhy na nájemném jako faktor zpětné migrace do Lokality: zkušenosti terénní sociální pracovnice magistrátu ukazují, že z důvodu neplacení nájemného se do Lokality vracejí rodiny, jež se podařilo ubytovat v jiné městské části.

Vedle dluhů na nájemném migraci navíc ovlivňuje také zadluženost vůči jiným subjektům, která je v Lokalitě značně rozšířená (viz níže). Tyto jiné formy zadlužení mnohdy stojí na počátku mobility z jiných městských čtvrtí do Lokality (mj. v důsledku exekuce vyklizením).

¹² V rozhovorech se lidé vyjadřovali pouze o městské ubytovně na ulici Sokolská. Se soukromou ubytovnou Karlovka totiž zatím neměli osobní zkušenost (v době šetření se měnil charakter této ubytovny, která v předcházejícím období sloužila výhradně k ubytování zaměstnanců firem působících v Lokalitě).

(b) aktivity města – kromě výše uvedeného přístupu bytového odboru v případě neplatičů nájemného migraci z/do Lokality ovlivňuje také další činnost pracovníků magistrátu, např. postup při přidělování městských bytů a místností na ubytovnách ve vlastnictví města. Lokalita je jediným místem ve městě, kde jsou koncentrovány obecní byty nejnižší kvality (4. kategorie), již jsou ochotni akceptovat prakticky výhradně lidé romského původu, kteří nemají žádnou reálnou lepší alternativu. V rozhovorech s obyvateli Lokality, ale také s některými dalšími aktéry sociální integrace ve městě jsme se setkali s přesvědčením, že do ní byli Romové cíleně sestěhováni¹³. V současné době jsme naopak zaznamenali přidělení míst několika domácnostem z Lokality na ubytovně Nový Koloredov, a tedy i migraci z Lokality v důsledku úředního rozhodnutí.

Jiným způsobem se do migrace promítá aktivita sociálních pracovníků, jimž se v několika případech podařilo pro romské rodiny z Lokality vyjednat možnost pronájmu bytu v jiné části města (např. na Slezské). Jak však již bylo uvedeno, část těchto rodin se po určité době vrátila zpět do Lokality v důsledku dluhů na nájemném, případně kvůli neshodám se sousedy v novém bydlišti.

Migraci ovlivňuje také privatizace bytového fondu, zvláště pokud se dům dostane do rukou soukromého majitele (viz níže). Například v návaznosti na privatizaci bytového fondu na Nové Osadě, zvané „Berlín“, došlo k odstěhování části romského obyvatelstva (mj. do Lokality).

(c) strategie soukromých majitelů – v Lokalitě byla privatizována značná část bytového fondu. Zatímco některé domy jsou v majetku dřívějších nájemníků, několik domů získali soukromí vlastníci nežijící v Lokalitě. Ke stěhování nájemníků pak došlo zřejmě v důsledku neshod s novým majitelem, případně v důsledku jeho snah o zajištění „pořádku“ v domě¹⁴. V případě jednoho domu (Skautská) došlo k dluhu majitele objektu na vodném a stočném, což vedlo k pozastavení dodávek vody¹⁵. V takové situaci se některé rodiny rozhodly z domu vystěhovat:

„Já jsem ještě kdysi bydlela tam naproti, na té Skautské [...] tam nešla voda, tam majitel měl velké dluhy a my už jsme tam nemohli vydržet. My jsme se nemohli koupat, na vodu jsme museli k řece chodit a po rodinách. [...] Já jsem tam měla kdysi z města byt, on [soukromý majitel] to odkoupil, no a v takové krizi jsme dopadli teď. Na tak jsem se vystěhovala, já jsem to už nemohla vydržet, tak jsem se vystěhovala na ubytovnu, na tu Sokolskou.“

Za zhoršením bytové situace této ženy tak zprostředkovaně stála privatizace bytového fondu. Skutečnost, že (nezamýšleným) důsledkem privatizace obecních bytů byla v některých případech migrace nízkopříjmových skupin obyvatel, potvrzují také zjištění bytového oddělení, na které se tyto skupiny následně obracejí se žádostí o byt či místo na ubytovně. Přímé dopady privatizace bytového fondu na odstěhování domácností jsme v rámci Lokality identifikovali pouze na straně ulice Křížkovy. Na straně ulice Míru se pak projeví tím, že se na ni přistěhovaly některé z takto postižených domácností (do bytů na ulici Míru a na ubytovnu Sokolská).

¹³ Existenci a průběh tohoto procesu se v průběhu výzkumu nepodařilo zjistit. V principu však na způsob vzniku sociálně vyloučené lokality neklademe příliš velký důraz – v současné situaci považujeme za významnější, a pro nastartování pozitivní změny klíčový, aktuální přístup města i dalších aktérů.

¹⁴ Tuto indicii máme v případě majitele jednoho z domů na ulici Křížkovy, s nímž jsme hovořili.

¹⁵ Dcera tohoto majitele problémy s dodávkami vody potvrdila - hovořila však o tom, že se majitel dostal do platební neschopnosti, protože mu nájemníci řádně neplatili.

Také vysoké nájemné v bytech soukromých majitelů v části Lokality „Křižíkova“ byly zmiňovány opakovaně jako důvod migrace, a to jak několika komunikačními partnery, kteří zde žijí (hovořili o sousedech, kteří se kvůli nájmům museli odstěhovat), tak jednou z terénních sociálních pracovníků. Podle ní v nedávné době došlo ke stěhování osob z ulic v části „Křižíkova“ (Křižíkova, Hutní, Skautská) na ubytovnu Sokolská a na ulici Míru právě kvůli přístupu soukromého majitele bytů, který stanovuje vysoké nájemné a „opravdu je dře z kůže“.

Zřejmé je, že soukromí majitelé se umí postarat o to, aby v jejich domech nežili neplatiči (byla zmiňována vysoká penále, charakter smlouvy; naznačovány byly i případné konflikty). Nájemníci v domech soukromých majitelů také v dotazníkovém šetření častěji vyjadřovali obavy ze ztráty bydlení (10 z 23 respondentů), přičemž důvody těchto obav byly ponejvíce spojovány právě s rizikem neschopnosti zaplatit nájem. Jeden z respondentů však navíc vyjádřil obavu, že by majitel mohl byt pronajmout někomu, kdo je schopen platit vyšší nájem, nebo že by dokonce mohl dům prodat někomu, kdo se bude chtít zbavit Romů. Také lidé v obecních domech mají poměrně často obavu ze ztráty bydlení (10 z 30 respondentů). Jejich důvody jsou však zpravidla jiného, nefinančního charakteru; v několika případech jsou spojovány právě s podezřením na možnost privatizace domu a jeho převzetí soukromým vlastníkem.

S ulicí Křižíkova navíc sousedí ulice Fügnerova s ubytovnou Mazoch, která donedávna sloužila také sociálně slabým rodinám. Dle výpovědí domácností z Lokality se majitel této ubytovny rozhodl sociálně slabé nadále neubytovávat a soustředí se na ubytovávání dělníků. Jedna z odstěhovaných rodin, majoritního etnika, se z tohoto důvodu odstěhovala na ubytovnu Sokolská, jež je – podle jejich vyjádření – horší kvality.

(d) rodina a příbuzenské vazby – zejména v případě přistěhování do Lokality se projevuje jako významný faktor existence příbuzenských vazeb v ní, případně i zkušenost se životem v Lokalitě z minulosti (vrací se např. lidé, kteří v ní vyrostli)¹⁶. Na počátku sestupné sociální mobility, spojené i se stěhováním do Lokality, někdy hrají roli také problémy v rodině (např. vzájemné neshody a napadání, zhoršení zdravotního stavu jednoho z manželů) nebo potřeba potomků osamostatnit se. Kromě toho průběžně dochází k zakládání nových rodin mladými lidmi v Lokalitě a jejich odchodem z původních domácností - vzhledem ke zkušenosti se životem v Lokalitě, nedostatku finančních prostředků na pořízení vlastního bydlení i bariér přístupu romské populace k pronájmům v jiné části města (viz kap. 4) se tyto nově vzniklé rodiny stěhují v rámci Lokality, ať už na ubytovnu, nebo do nájemního bytu. Vyskytují se také situace, že jsou mladé rodiny brány do podnájmu – příkladem je osamělý starší muž (majoritní etnicity), který do pronajatého jednopokojového bytu přijal do podnájmu mladý romský pár s jedním dítětem. Mladá rodina pocházela z jiného bytu v domě, který však byl pro tři generace už příliš těsný. V tomto případě byla motivace k podnájmu finanční - muž totiž splácí dluhy a má problémy zaplatit nájem soukromému majiteli bytu.

V části kolem ulice Křižíkova jsme se také setkali se sezónní migrací do Lokality – k tamějším romským rodinám totiž na léto přijíždějí příbuzní, často ze Slovenska. S dočasným nárůstem populace pak jsou někdy spojeny problémy v podobě např. vyšší hlukosti.

¹⁶ Tuto skutečnost respondenti zmiňovali také v souvislosti s přistěhováním do Frýdku-Místku ze Slovenska - v Lokalitě už v té době žili např. sourozenci.

2.4 Zadlužení

Řada domácností se v současnosti potýká se zadlužením a mnohé mají také zkušenost s exekucemi. Jak již bylo uvedeno, dluhy patří k významným faktorům stěhování; jejich existence se však promítá také do řady dalších oblastí života obyvatel Lokality, ať už materiálních (chudoba, deprivace) či nemateriálních (stres, obavy z budoucnosti rodiny, případně snížená motivace k hledání legálního zaměstnání). V následující kapitole věnujeme pozornost (a) dluhům na platbách spojených s bydlením, (b) dalším dluhům včetně historie jejich vzniku, výše a typů věřitelů a (c) postojům dlužníků.

2.4.1 Dluhy na nájemném a službách

Jak již bylo uvedeno v souvislosti s migrací, dluhy na nájemném představují poměrně běžnou součást života rodin v Lokalitě a zkušenost s takovou situací mají nejen romské, ale také neromské domácnosti. V současné době zde Magistrát města Frýdek-Místek eviduje 31 dluhů na nájemném¹⁷, a to v průměrné výši 5250 Kč. K Lokalitě se tedy váže každý sedmý dluh na nájemném vůči městu, což – při zohlednění nízkého podílu Lokality na městském bytovém fondu¹⁸ – zjevně indikuje zvýšený výskyt problémů s placením nájemného ve sledovaném území. Výše dluhu se ovšem pohybuje pod průměrem hodnoty v ostatních částech města, což je dáno především nižší úrovní nájemného (s ohledem na nižší kvalitu bytů) v Lokalitě. Dluhy na nájemném u soukromých majitelů nelze na základě provedeného šetření kvantifikovat ani co do počtu, ani co do jejich výše. V rámci dotazníkového šetření dluh na nájemném uvedlo pouze 5 respondentů (8 %), přičemž pouze v 1 případě se jednalo o domácnost pronajímající si byt od soukromého vlastníka. Čtvrtina dotázaných ovšem přiznala, že v předcházejících 12 měsících měla potíže s úhradou nákladů na bydlení; častěji tomu bylo u nájemců městských bytů (31%) než u nájemců soukromých bytů (26 %)¹⁹.

Náklady na bydlení přitom zahrnují také úhradu služeb spojených s užíváním bytu. Dluh na energiích uvedlo rovněž 5 respondentů; pouze u jednoho z nich byl souběh s dluhem na nájemném. Dluh na platbách za energie přitom vzniká mj. v důsledku platby nízkých záloh v průběhu roku a potížemi uhradit vzniklý nedoplatek. V několika případech jsme se pak setkali s tím, že dlužníkům byly pozastaveny dodávky vody a/nebo elektřiny; v takové situaci se pak buď z bytu odstěhovali (na ubytovnu), nebo ji řešili alternativním způsobem (napojením na elektřinu sousedů za poplatek).

V dotazníkovém šetření tedy dluh ve vztahu k bydlení uvedlo celkem 9 (14 %) respondentů. Rozhovory s obyvateli Lokality i s aktéry sociálního začleňování, kteří jsou se situací v Lokalitě obeznámeni (bytové oddělení, terénní sociální pracovnice ad.), však napovídají tomu, že dluhy na bydlení představují poměrně častý problém. Téma dluhů spojených s bydlením se objevovalo opakovaně, a to v nejrůznějších souvislostech. Například romská

¹⁷ Jedná se i o dluhy, jež vznikly v minulosti a dosud nebyly splaceny. Dlužníci přitom v současné době nemusí pobývat v Lokalitě. Údaj k 28. 6. 2013.

¹⁸ V současné době je v Lokalitě 58 (4,5 %) z celkového počtu 1294 bytů ve vlastnictví města. Tento podíl v posledních letech ovlivňují změny v návaznosti na privatizaci bytového fondu, která probíhá uvnitř i vně Lokality.

¹⁹ Problémy s úhradou nákladů na bydlení se prakticky nevyskytovaly v případě osob, které žijí v Lokalitě ve vlastním bytě.

nájemnice soukromého bytu vysvětluje neochotu majitele do bytů investovat následujícím způsobem:

R: [...] oni (Romové) vám možná celou pravdu neřekne nikdo, věřte mně, oni tady mají problémy. Jsou neplatiči, nechtějí platit a je pravda, že i demolují, co se dá [...] Jeden člověk platí nebo dva. [...] Lidi neradi platí, víte, neradi. I když peníze na to dává stát, neplatí.

T: Nemají lidi strach, že je prostě vystěhují?

R: Mají. Však kolik rodin bylo vystěhovaných.

Dluhy na nájemném jsou spojeny s rizikem vystěhování z bytu, pokud dluh dosáhne úrovně tří měsíčních nájmů²⁰. V případě obecních bytů je podání výpovědi neplatičům standardním postupem, jímž město zamezuje dalšímu nárůstu dluhu. Současně bytový odbor považuje podání výpovědi za účinný nástroj vymáhání dlužné částky: hrozba vystěhování totiž vede většinu zadlužených nájemců k tomu, aby zahájili nápravu a tím ztrátě bydlení zamezili. V případě okamžitého splacení dluhu totiž bývá výpověď stažena.

...To je nejlevnější prostředek, jak vymáhat dluhy, a i nejúčinnější, když ten nájemce dostane výpověď. Je fakt, že třeba jeden z deseti to neřeší, ale většina to začne řešit, uhradí si tu jistinu, tím vlastně se nedostává nějak do toho propadu daleko více těch měsíců. My to řešíme fakt po těch třech měsících, a pokud to zaplatí, tak se bere zpět výpověď, uzavírá se dodatek ke smlouvě na dobu určitou. Takže není naším cílem toho člověka z toho bytu dostat, ale aby ty dluhy si uhradil. (Z rozhovoru s pracovníci bytového oddělení.)

Podobným způsobem fungují vztahy také mezi dlužníky a (alespoň některými) soukromými majiteli – ti rovněž hrozí výpovědí, čímž většinu nájemců přimějí ke splacení dluhu. Případně ve smlouvě sjednávají mimořádně vysoké penále při prodlení platby nebo používají jiných, neformálních způsobů vymáhání dluhů (jejich existence však byla v rozhovorech pouze naznačena). Problémy s placením nájemného ovšem s dlužníky řeší okamžitě (již po prvním prodlení). Podle rozhovorů v Lokalitě vystěhování dlužníků není zřídkačným jevem; většinou však tyto domácnosti samy opustí byt dříve, než by došlo k jeho nucenému vyklizení.

Město Frýdek-Místek s dlužníky neuzavírá splátkový kalendář a tohoto postupu nevyužívají ani soukromí pronajímatelé bytů v Lokalitě. V případě dluhu vůči městu se domácnosti poměrně často dostávají na městskou ubytovnu Sokolská, kde je podmínkou postupné splácení dluhu (ve výši 300 Kč za měsíc)²¹.

2.4.2 Ostatní dluhy

Výrazně častěji respondenti žijící v Lokalitě v dotazníkovém šetření uváděli existenci jiných dluhů, tj. dluhů nesouvisejících (přímo) s úhradou nájemného či služeb spojených s užíváním bytu. Takový dluh má více než 70 % šetřených domácností.

Struktura zadlužení je poměrně pestrá, přičemž často dochází ke kombinaci různých dluhů a půjček u více subjektů. Počet dluhů tak značně převyšuje počet dlužníků. Vůbec nejčastěji se jedná o půjčky u nebankovních institucí, mezi nimiž je dominantní Provident (celkem jej uvedlo 14 respondentů; jiné nebankovní instituce pak další 3 respondenti). Devět respondentů

²⁰ Dle § 711b) Občanského zákoníku může pronajímatel vypovědět nájem bez přivolení soudu, jestliže nájemce hrubě porušuje své povinnosti vyplývající z nájmu bytu, zejména tím, že nezaplatil nájemné a úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu ve výši odpovídající trojnásobku měsíčního nájemného a úhrady za plnění poskytovaná s užíváním bytu.

²¹ Město přesun neplatičů na městskou ubytovnu podporuje, protože tímto způsobem neztrácí s dlužníkem kontakt a mají „páky“ na vymáhání dluhu.

si půjčilo u banky (někteří i u několika různých bank) a mezi bankovní produkty patří také hypotéky, jimiž je zatíženo 5 domácností. U dalších dluhů respondenti uváděli spíše způsob jejich vzniku, případně charakter dluhu. Jedná se např. o nezaplacené dopravní pokuty, pojistné, výživné či poplatky za psy a komunální odpad, dále o dluhy z výkonu trestu (advokát, eskorta), nezaplacený paušál za telefon či jízdu načerno. Dva respondenti si také pořídili auto na leasing (příčemž na majetek jednoho z nich je vypsána exekuce). Ukázalo se, že půjčky u nebankovních institucí (a zvláště ty u Providentu) se týkají většinou romských domácností²². Naopak je tomu se závazky u bank, které mají většinou domácnosti neromských respondentů; hypotéku pak splácejí výhradně neromské domácnosti.

Celková výše dluhu sledovaných domácností se pohybuje v rozmezí od dvou tisíc do dvou milionů korun; nejčastěji pak respondenti uváděli dluh ve výši desetitisíců (u části respondentů se ovšem výši dluhu nepodařilo zjistit).

Tabulka 4: Výše ostatních dluhů domácností v Lokalitě

	počet domácností	%
žádný	19	28,8
1 000 - 10 000 Kč	10	15,2
11 000 - 100 000 Kč	15	22,7
101 000 - 250 000 Kč	2	3,0
251 000 - 500 000 Kč	5	7,6
501 000 Kč a více	3	4,5
nezjištěno	12	18,2
Celkem	66	100

K dalším dluhům domácností pak můžeme přiřadit také drobnější půjčky od příbuzných či sousedů, na něž se mnozí obyvatelé lokality obrací koncem měsíce. Nízkopříjmové domácnosti, jež v Lokalitě žijí, totiž zpravidla mají problém s penězi vystačit. Týká se to domácností nezaměstnaných a občas také domácností zaměstnanců. Takové půjčky se pohybují v řádu stokorun (... **od sousedky si půjčuji. Jak nemám na jídlo, tak si musím půjčit...**).

2.4.3 Postoje dlužníků

Z rozhovorů vyplývá, že podstatnou část dlužné částky nezřídka tvoří penále za nesplacení. Jeho důvodem není vždy nedbalost, ale také např. stud o problému mluvit, neznalost nebo obava obrátit se na někoho se žádostí o pomoc. K akci se tak dlužníci často odhodlají až v situaci (hrozícího) vystěhování či exekuce. Taková hrozba je pro některé osoby vysoce stresující:

Urychleně jsme to musely splatit, jinak by nás vystěhovali. Nabídl nám po x letech přístřeší [...] Přišlo rozhodnutí, že pokud to nezaplatíte do toho a toho dne, tak máte přístřeší na ulici Míru a jste vystěhovaná. To nás málem položilo psychicky. Moje matka tu už bydlí od dětství a v životě takový problém neměla, to teď tak nastalo. Za ty roky jsme si říkaly, že mohli být trochu shovívavější. Ponižilo mě to. Říkala jsem si, že zase nejsme problémoví nájemníci, že bychom dělaly bordel. Mamka je starší člověk, ta z toho málem umřela.

Tato domácnost, podobně jako řada dalších, splacení dluhu financovala prostřednictvím jiné půjčky, v tomto případě od příbuzných. Jiným zdrojem okamžitých, a tedy i drahých, peněz bývají v takové situaci nebankovní instituce, které nezkoumají příjmy žadatelů o půjčku a jejich schopnost splácet. Akutní problém, např. vystěhování, tak sice je dočasně zažehnán, ale

²² Ze 17 domácností s půjčkami u nebankovních institucí bylo 13 domácností romských respondentů.

finanční problémy dlužníka se naopak zvětší. Méně často jsme se setkali s řešením prostřednictvím prodeje majetku (např. bytu v osobním vlastnictví), který však na pokrytí celé dlužné částky nestačil.

Řada domácností v Lokalitě má přímou zkušenost s exekucí – v dotazníkovém šetření ji přiznalo 38 % respondentů, přičemž častější je u romských domácností (49 %) než u neromských (26 %). Členové těchto domácností byli vystěhováni, byl jim zabaven majetek, případně je jim část příjmu strhávána k úhradě pohledávek. Nízké příjmy však někdy neumožňují ani jednu z uvedených možností:

Ted' to prostě nemůžu řešit, protože vlastně mi nezbývá nic z toho [příjmu]. Já jsem vlastně chtěla, požádala jsem, aby mi to strhávali z té mateřské. Ale řekli, že nemůžou, že nemám to minimum ani. Takže mi nemůžou ani ty dvě tři stovky strhávat. Tak jsem jim [věřiteli] napsala, že po stovce jim to budu ted' splácet ... (Respondentka s dluhem za jízdu načerno.)

Mnoho dlužníků se dostává do situace, kdy nemají žádný majetek ani příjem k pokrytí (zbývajících) dluhů. Exekuce na příjem totiž působí demotivačně vzhledem k pracovní aktivitě, případně vede k tomu, že dlužník vyhledává výhradně nelegální práci. Na tuto skutečnost poukazuje zadlužený Rom:

T: Jak sháníte práci? R: Po známých. Ale já vám to řeknu takto: já bych šel někam do práce, na smlouvu. Ale já mám dluhy. Mně stáhnou celou výplatu, a co já potom budu robit? Sice to byla moje hloupost, že jsem nabral půjčky, paušál platit. To je moje hloupost, to je pravda. Ale když si vezmete 5 000 Kč půjčky, dostanete se do tísně a nemáte na zaplacení. A oni si tam dají 35 000 a už to jede.

Tomuto muži se přitom v předcházejícím zaměstnání podařilo dojednat, aby mu ze mzdy byly sráženy nižší částky a zbývalo mu tak více než částka životního minima. Navíc je nutno podotknout, že demotivační faktor, jakkoliv může být silný, nepůsobí u všech dlužníků stejně. Setkali jsme se totiž také se dvěma pracujícími muži (členy jedné domácnosti), jimž je část příjmu strhávána na úhradu dluhu. Tato domácnost přitom žije na ubytovně a vzhledem k tomu, že má pracovní příjem, nepobírá ani dávky na bydlení. V případě nezaměstnanosti by jejich aktuální příjmová situace byla lepší, nicméně nesnižovalo by se jejich zadlužení, a tedy by se ani nelepšily jejich vyhlídky do budoucna.

V případě zadlužených romských domácností pomáhají s řešením dluhů terénní sociální pracovnice, dostupné jsou také služby neziskových organizací působících ve městě (viz kap. 2.7). Ty se snaží pomoci dlužníkům sjednat splátkové kalendáře tak, aby nedošlo k exekuci. Opakovaně se ovšem setkávají s tím, že dlužníci domluvené částky neposílají, případně nedodržují sjednané termíny.

2.5 Zaměstnanost

V soudobé společnosti představuje trh práce jeden z klíčových mechanismů sociálního začleňování, resp. sociálního vyloučení. Jak ukazují statistiky, v České republice je zaměstnání nejlepší ochranou před příjmovou chudobou: zatímco se riziko chudoby a sociálního vyloučení týká 14,6 % dospělé populace v ČR, mezi nezaměstnanými je ohrožen každý druhý (59,6 %) ²³. V posledních letech byla situace na trhu práce ovlivněna ekonomickou recesí, a proto se s nezaměstnaností potýkal vyšší podíl pracovníků. Z hlediska sociálního vyloučení je ovšem zásadní délka nezaměstnanosti a zaměstnatelnost nezaměstnaných, tj. jejich reálná šance pracovního uplatnění na otevřeném trhu práce. V následující subkapitole se postupně zabýváme vývojem situace na trhu práce ve Frýdku-Místku, pozicí romských i neromských obyvatel Lokality na pracovním trhu a také rolí různých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ve snaze o překonání jejich znevýhodnění v této oblasti.

2.5.1 Situace ve Frýdku-Místku

Okres Frýdek-Místek se tradičně profiluje jako průmyslový region, v němž se zaměstnanost soustředí především ve zpracovatelském průmyslu ²⁴ (jedná se zejména o hutnictví a slévárnictví, výrobu motorových vozidel a výrobu strojů a zařízení); poměrně vysoký podíl na zaměstnanosti vykazuje také těžba průmysl, doprava a skladování. Významný je i počet pracovních míst v oblasti vzdělávání a zdravotní a sociální péče. V současné době je nejvýznamnějším zaměstnavatelem okresu společnost Třinecké železárny, a.s. ²⁵ Mezi velké zaměstnavatele dále patří např. těžební společnost OKD (Důl Paskov), Arcelor Mittal Frýdek-Místek (bývalý podnik Válcovny plechu), výrobce vozů Hyundai Motor Manufacturing (Nošovice) či společnost Ferrit s.r.o. působící ve strojírenství (Staré Město u Frýdku-Místku). Z hlediska zaměstnanosti je významné, že na tyto velké firmy jsou navázáni další zaměstnavatelé, např. sub-dodavatelé či logistické a skladové firmy. V době zpracování situační analýzy panují obavy z propouštění u jednoho z nejvýznamnějších zaměstnavatelů v okrese, na dole Paskov, jež by se mohlo podle odhadů dotknout až několika tisíců zaměstnanců ²⁶.

Na zaměstnanosti mají podíl také zaměstnavatelé sídlící v sousedních okresech, a to zejména v okrese Ostrava, kam vyjíždí přibližně 8 % práceschopného obyvatelstva ²⁷.

V návaznosti na hospodářskou recesi došlo v průběhu roku 2009 k poklesu zaměstnanosti u firem, které zaměstnávají více než 26 pracovníků, téměř o 3000 osob, a to především v oblasti kovoprůmyslu a textilní výroby ²⁸. V letech 2010 a 2011 došlo k oživení trhu práce a nárůstu zaměstnanosti, nicméně v roce 2012 došlo opět k mírnému poklesu počtu zaměstnaných v těchto firmách ²⁹. Po výrazném nárůstu nezaměstnanosti v roce 2009 tak míra nezaměstnanosti v okrese Frýdek-Místek nejprve v následujících dvou letech klesala; v roce 2012 došlo opět k jejímu nárůstu. Graf 3 ukazuje, že vývoj míry nezaměstnanosti v okrese

²³ Populace starší 18 let, data za rok 2012. Zdroj dat: databáze Eurostat.

²⁴ Podle zprávy ÚP (2013) se podíl zpracovatelský průmysl na zaměstnanosti v okrese plnými 45 % (šetření bylo provedeno u zaměstnavatelů s 26 a více zaměstnanci).

²⁵ ÚP (2013)

²⁶ Podle výroční zprávy OKD za rok 2012 bylo v minulém roce na Dole Paskov zaměstnáno 2618 pracovníků.

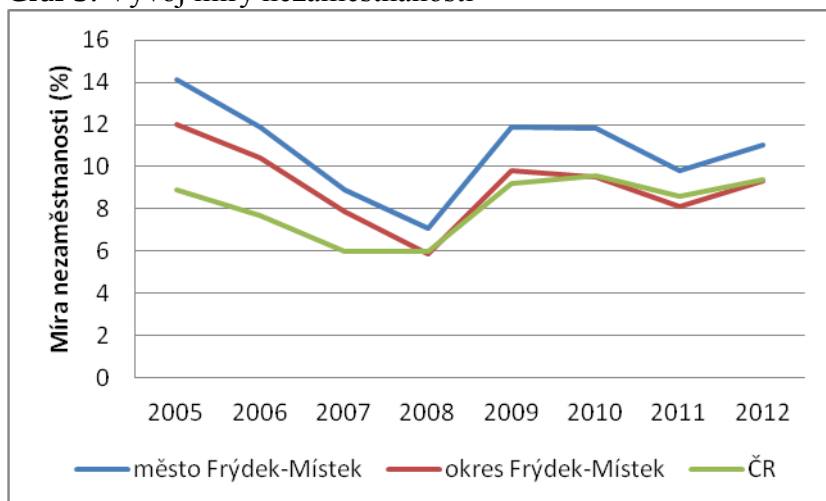
²⁷ ÚP (2013)

²⁸ ÚP (2010)

²⁹ ÚP (2013)

Frýdek-Místek a také v samotném okresním městě kopíroval v daném období vývoj celorepublikový, ovšem na vyšší hladině.

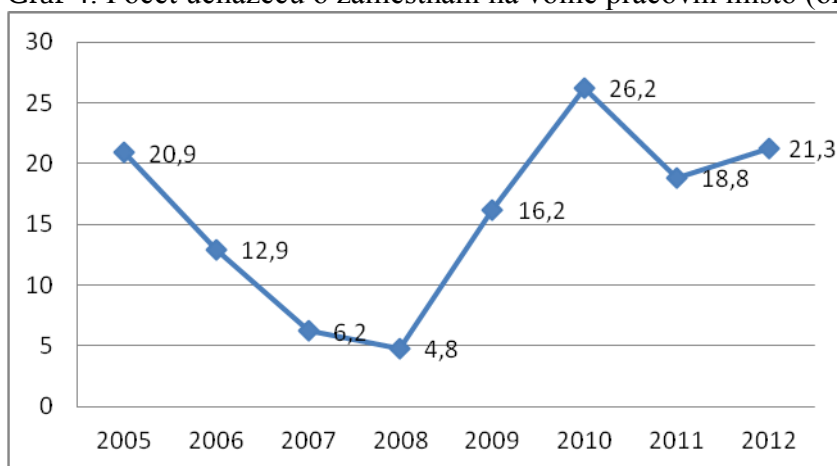
Graf 3: Vývoj míry nezaměstnanosti³⁰

Zdroj dat: MPSV; údaje jsou vždy k 31.12. daného roku

Míra nezaměstnanosti ve městě Frýdek-Místek dosáhla na konci minulého roku 11,0 % a do května 2013 se dále zvýšila na 11,4 %. V registru úřadu práce v té době bylo z Frýdku-Místku 3665 uchazečů o zaměstnání. Z hlediska vzdělanostní struktury se jednalo především o osoby se středoškolským vzděláním bez maturity (45,7 %), osoby se základním vzděláním či bez vzdělání (24,7 %) a středoškoláky s maturitou (23,5 %). Ekonomický vývoj tak nepříznivě dopadl zejména na kategorie pracovníků s nižším než úplným středoškolským vzděláním, kteří jsou mezi nezaměstnanými (ve srovnání s jejich podílem v populaci) výrazně nad-reprezentováni.

Graf 4: Počet uchazečů o zaměstnání na volné pracovní místo (okres Frýdek-Místek)

Zdroj dat: ÚP (2013, 2009, 2007, 2005)

Jak ukazuje graf 4, zhoršování situace na trhu práce v okrese Frýdek-Místek se projevilo také v nárůstu počtu uchazečů o zaměstnání na volné pracovní místo v průběhu roku 2009. V roce 2012 došlo, po dočasném zlepšení situace, k opětovnému mírnému nárůstu. Na jedno volné pracovní místo v daném období připadalo 21 nezaměstnaných. Přesto však bylo obtížné

³⁰ Míra nezaměstnanosti je vypočítána jako podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání na počtu ekonomicky aktivních osob.

některá volná pracovní místa obsadit – jednalo se např. o profese horník, kuchař/ka a číšník-servírka. Zaměstnavatelé některá volná pracovní místa obsazovali mj. pracovníky ze zahraničí: například pracovníci z Polska a Slovenska se uplatňovali jako horníci, dále také ve stavebnictví, hutnictví a strojírenství³¹.

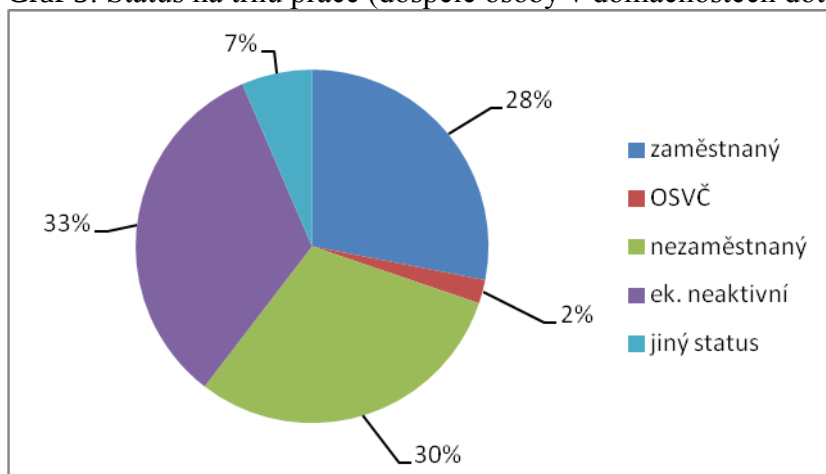
Nejistá ekonomická situace se navíc projevila zvýšeným využíváním nestandardních forem zaměstnávání, např. v podobě dohod o provedení práce a dohod o pracovní činnosti. Přetrvává také využívání agenturních pracovníků³². Tyto formy umožňují zaměstnavatelům dosahovat numerické flexibility, tedy schopnosti přizpůsobit počet pracovníků vývoji poptávky na trhu statků a služeb.

2.5.2 Situace osob žijících v Lokalitě

Pozice na trhu práce

Situaci v oblasti zaměstnanosti v Lokalitě podrobněji vykreslují zjištění z provedeného dotazníkového šetření.

Graf 5: Status na trhu práce (dospělé osoby v domácnostech dotázaných respondentů)

N=138; červenec 2013

Podíl pracujících (zaměstnaných a OSVČ) je mezi obyvateli Lokality oproti předpokladům poměrně vysoký; významné však přitom je, že se mezi pracující řadí pouze deset členů romských domácností. Romové jsou výrazně častěji nezaměstnaní a je mezi nimi také o něco vyšší podíl ekonomicky neaktivních než v domácnostech neromských respondentů žijících v Lokalitě. Naopak mezi neromskými respondenty je podíl zaměstnaných výrazně vyšší. Navíc struktura ekonomicky neaktivních potvrzuje odlišné postavení členů romských domácností na trhu práce – zatímco mezi neromskými ekonomicky neaktivními tvoří polovinu studenti, v případě romských domácností se jedná především o ženy na mateřské/rodičovské dovolené a (invalidní) důchodce.

³¹ UP (2013)

³² V roce 2012 v okrese Frýdek-Místek působilo cca 2000 agenturních pracovníků, z nichž přibližně polovina působila v automobilovém průmyslu (ÚP 2013). Podle rozhovoru s pracovníci úřadu práce jsou agenturní pracovníci využíváni i v současné době. Mezi obyvateli Lokality jsme se však s agenturními pracovníky nesetkali.

Tabulka 5: Obyvatelé Lokality na trhu práce dle (připsané) etnicity

	Etnicita			
	romská		neromská	
		%		%
zaměstnaní a OSVČ	10	13	32	50
nezaměstnaní	33	44	9	14
ek. neaktivní	27	36	19	30
jiný status	5	7	4	6
celkem	75	100,0	64	100,0

Podrobněji jsme se v rámci dotazníkového šetření zabývali pracovní historií respondentů (nikoliv všech členů jejich domácnosti). Ve srovnání s neromskými respondenty je mezi dotázanými Romy žijícími v Lokalitě vyšší podíl těch, kteří nemají žádnou pracovní zkušenost (7 respondentů, tj. plná pětina)³³. To ovšem současně znamená, že většina dotázaných Romů byla v minulosti alespoň jednou zaměstnaná. Naposledy povětšinou vykonávali pomocné manuální práce nevyžadující žádnou kvalifikaci - pracovali mj. jako kopáči, dlaždiči, pracovníci technických služeb, uklízečka, pomocnice v kuchyni či pokojská. Pouze několik pracovalo na pozicích vyžadujících určitou kvalifikaci (kuchař, tesař, švadlena). Tato poslední zaměstnání romských respondentů byla převážně krátkého trvání: dvě třetiny trvaly rok nebo méně. Většina z nich navíc v pracovní historii vůbec nemá zaměstnání, které by trvalo déle než dva roky. Mezi zaměstnavateli byly nejčastěji uvedeny technické služby.

Neromští respondenti rovněž vykonávali ponejvíce zaměstnání vyžadující žádnou nebo jen nízkou kvalifikaci; byli však mezi nimi i kvalifikovaní pracovníci (např. účetní či referentka státní správy). V současnosti neromští respondenti nejčastěji vykonávají dělnické profese (jeřábník, operátor výrobní linky či zámečník). Ti, kteří jsou aktuálně bez práce, v posledním zaměstnání pracovali jako uklízečky, zedníci, kuchaři, skladníci či bezpečnostní pracovníci. Na rozdíl od romských respondentů však mají častěji zkušenost s dlouhodobým zaměstnáním.

Nezaměstnanost

Podle informací Úřadu práce Frýdek-Místek bylo v květnu 2013 mezi uchazeči o zaměstnání 176 osob pocházejících z Lokality, tedy asi 35 % počtu osob nad 15 let hlášených v Lokalitě k trvalému pobytu. Na základě dotazníkového šetření je jejich podíl o něco nižší, na úrovni 30 %. Lze tedy odhadovat, že se podíl nezaměstnaných na dospělé populaci v Lokalitě pohybuje kolem jedné třetiny³⁴.

Výše uvedená struktura (graf 5) vystihuje postavení na trhu práce všech dospělých obyvatel Lokality (není tedy srovnatelná s celorepublikově sledovaným indikátorem podílu nezaměstnaných, jenž zahrnuje pouze osoby ve věku 15-64 let). Standardně sledovaným ukazatelem postavení na trhu práce je ovšem míra nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl nezaměstnaných na počtu ekonomicky aktivních osob (tj. zaměstnaných a nezaměstnaných). Na základě dotazníkového šetření můžeme míru nezaměstnanosti v Lokalitě odhadnout na úrovni 50 %, přičemž specificky u romských pracovníků z Lokality dosahuje až 80 % oproti přibližně 20 % u jejich neromských sousedů. Ve srovnání s mírou nezaměstnanosti ve městě (11,4 %) je přitom patrné znevýhodnění jak romských, tak i neromských obyvatel Lokality na pracovním trhu.

³³ Mezi neromskými respondenty byl pouze jeden, který dosud nebyl nikdy zaměstnán.

³⁴ Jedná se o podíl nezaměstnaných na všech osobách starších 15 let, tj. včetně osob v poproduktivním věku. V šetřených domácnostech bylo celkem 5 osob starších 65 let.

Problémem nezaměstnaných z Lokality je dlouhodobost jejich nezaměstnanosti. Téměř dvě třetiny z nich (62 %) jsou totiž v evidenci úřadu práce déle než jeden rok. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných je tedy mezi uchazeči o zaměstnání z Lokality výrazně vyšší, než je ve městě obvyklé – v celkovém počtu nezaměstnaných ve Frýdku-Místku totiž dlouhodobě nezaměstnaní tvoří 37 %. Dlouhodobost nezaměstnanosti obyvatel Lokality potvrzují také zjištění dotazníkového šetření³⁵. Jedním z faktorů může být kvalifikační znevýhodnění uchazečů z Lokality, jež je možné demonstrovat na datech z roku 2011³⁶:

Tabulka 6: Nezaměstnanost z hlediska kvalifikace (2011)

CZ-ISCO	UoZ město Frýdek-Místek		UoZ z Lokality		Struktura volných pracovních míst (VPM) v okrese		Počet UoZ na VPM v okrese*
		%		%		%	
1	17	0,5	0	0	6	1,2	9,8
2	125	3,9	2	1,6	80	16,2	5,0
3	228	7,1	1	0,8	66	13,4	11,0
4	374	11,7	3	2,5	32	6,5	37,2
5	745	23,3	11	9,0	52	10,5	39,6
6	29	0,9	2	1,6	3	0,6	56,0
7	463	14,5	14	11,5	59	11,9	24,8
8	304	9,5	6	4,9	134	27,1	6,1
9	916	28,6	83	68,0	62	12,6	37,4
Celkem	3201	100,0	122	100,0	494	100,0	18,8

Zdroj dat: UP Frýdek-Místek, vlastní výpočty; * zdroj MPSV (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/trh>), vlastní výpočet
Pozn. 1 - zákonodárci a řídící pracovníci, 2 - specialisté, 3 - techničtí a odborní pracovníci, 4 - úředníci, 5 - pracovníci ve službách a prodeji, 6 - kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství, 7 - řemeslníci a opraváři, 8 - obsluha strojů a zařízení, montéři, 9 - pomocní a nekvalifikovaní pracovníci

Z tabulky je patrné, že mezi uchazeči o zaměstnání z Lokality naprosto převažují nekvalifikovaní pracovníci. A právě u nekvalifikovaných pozic je v okrese Frýdek-Místek (společně s místy úředníků)³⁷ nejvyšší převis nabídky práce nad poptávkou – na konci roku 2011 zde připadalo na jedno volné místo pro pomocné a nekvalifikované pracovníky 37 uchazečů o zaměstnání.

Dalším významným faktorem, který ovlivňuje nezaměstnanost v Lokalitě, je přetrvávající diskriminace Romů zaměstnavateli. O přímých zkušenostech s ní hovořilo v rozhovorech několik komunikačních partnerů; typicky se jednalo o situaci, kdy jim bylo telefonicky potvrzeno volné místo, ale při osobním kontaktu už je zaměstnavatelé vydávali za obsazené, případně je otevřeně jako Romy zaměstnat odmítli:

Prostě kolikrát jsem tam volala prostě, jo, máme volné, máme volné, přišla jsem tam prostě a takže jako [...] a kolikrát mi třeba řekl do očí přímo, že se prostě nemám zlobit, že prostě romské národnosti neberou jo prostě, že volné to tam je [...] tak jako zas na jednu stránku se mi to líbilo, protože byl otevřený.

Existenci diskriminace současně potvrzují i zkušenosti úřadu práce. Zaměstnavatelé je totiž při hlášení volného pracovního místa i přímo žádají, aby jim na ně neposílali Romy. Úřad práce sice upozorní zaměstnavatele na diskriminační povahu takového požadavku a v písemné podobě jej odmítne uvést, současně však zprostředkovatelky respektují postoj zaměstnavatele

³⁵ 41 z 66 dotázaných obyvatel lokality bylo v posledních 5 letech alespoň jednou nezaměstnanými, přičemž 10 (tedy čtvrtina) z nich dokonce po dobu celých pěti let.

³⁶ Data za rok 2012 nejsou dostupná z důvodu jejich sledování ve dvou evidenčních systémech.

³⁷ S ohledem na velmi nízké počty odhlížíme od míst CZ-ISCO 6 (kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství).

a romské uchazeče o zaměstnání na dané místo nedoporučují. Tímto způsobem úřad sice zvýší efektivitu své práce („matching“), nicméně se také latentně podílí na reprodukci diskriminace Romů na trhu práce. Úřad práce je ovšem v tomto ohledu v obtížné situaci, protože má zájem na spolupráci se zaměstnavateli, kteří od roku 2012 nemají zákonnou povinnost hlásit volná pracovní místa.

Romské pracovníky v současné době přijímá pouze několik zaměstnavatelů:

- některé menší stavební firmy, např. Herák
- firma Frutana Gold („bramborárna“) přijímá romské ženy na zpracování zeleniny
- Frýdecká skládka přijímá závozníky, na třídění odpadu a na popelářské vozy
- firma Kuřitka
- technické služby a obce (ovšem především v rámci VPP)

Výjimečně pak některá z dalších firem. Podle odhadu pracovnice ÚP Frýdek-Místek, s níž jsme v rámci šetření hovořili, se takto úřadu práce podaří umístit do 30 romských uchazečů o zaměstnání za rok.

Z rozhovorů je ovšem také patrné, že někteří nezaměstnaní Romové na aktivní hledání regulérního zaměstnání rezignovali a své reálně dostupné možnosti spatřují jednak ve veřejně prospěšných pracích (více viz níže) a/nebo muži v občasných „fuškách“ sehnanych neformální cestou, tedy v šedé ekonomice. Nárazové přivýdělky jsou pro romské muže z Lokality zřejmě relativně dostupné, nicméně jedná se o nejistou a nepravděpodobnou záležitost. V rozhovorech jsme se nesetkali s jiným typem nelegálního zaměstnání Romů; neromští nezaměstnaní z Lokality pak o takovém typu aktivit nevypovídali. V dotazníkovém šetření celkem pět respondentů uvedlo, že jejich domácnost má „občasný přivýdělek bez smlouvy“, a to ve výši od 500 Kč až po 20 000 Kč. Dalších čtrnáct (tj. pětina) dotazovaných tento dotaz nezodpověděla. V obou případech se přitom jednalo jak o romské, tak i neromské domácnosti. Také z rozhovoru na úřadu práce vyplývá, že práce načerno je na lokálním trhu práce poměrně značným problémem, jehož odhalení je ovšem znesnadněno existencí institutu tzv. nekolidujícího zaměstnání³⁸.

Ochotu přijmout nekvalifikované a nízko placené zaměstnání, a to u romských i neromských uchazečů o zaměstnání, zřejmě ovlivňuje také existence tzv. pasti nezaměstnanosti. Jedná se o situaci, kdy se nastoupit do zaměstnání finančně příliš nevyplácí, protože současně dochází ke ztrátě (části) sociálních dávek. Past nezaměstnanosti přitom vzniká nejen v situaci, kdy jsou dávky stanoveny na vysoké úrovni, ale také v situaci, kdy nezaměstnaný může reálně očekávat zaměstnání se mzdovým ohodnocením, které vůbec či jen velmi málo převyšuje úroveň sociálních dávek v nezaměstnanosti. Studie pro ČR (např. Sirovátka a Jahoda 2010) ukazují, že past chudoby (indikována čistým poměrem náhrady) je nejvyšší pro nezaměstnané s nízkým vzděláním a pro nezaměstnané s dětmi, což mj. odpovídá charakteristikám značné části nezaměstnaných respondentů žijících v Lokalitě. Ačkoliv tato skutečnost nebyla v rozhovorech zmiňována, lze předpokládat, že při rozhodování o nástupu do zaměstnání sehrává roli. Podobně negativně na motivaci k práci působí případná exekuce příjmu (bližší viz kap. 2.4).

Na nízkou aktivitu při hledání zaměstnání (zejména pokud jde o Romy) poukazují i výpovědi některých romských komunikačních partnerů.

³⁸ Jedná se o možnost uchazeče o zaměstnání vydělat si nejvýše polovinu minimální mzdy (tj. v současnosti 4 250 Kč) za měsíc (§25 zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti).

2.5.3 Aktivní politika zaměstnanosti

Statistika aktivní politiky zaměstnanosti, jež by se vztahovala přímo k Lokalitě či k městu Frýdek-Místek, není dostupná. Z údajů za okres je ovšem patrný důraz na rekvalifikace, jež představují z hlediska počtu účastníků nejvýznamnější program APZ; dalšími významnými nástroji pak jsou společensky účelná pracovní místa a veřejně prospěšné práce.

Uchazeči o zaměstnání, kteří pocházejí z Lokality, jsou považováni za jednu z hlavních cílových skupin APZ, a to jednak s ohledem na dlouhodobost jejich nezaměstnanosti a jednak vzhledem k jejich ohrožení sociálním vyloučením³⁹. Podle informací z rozhovoru na Úřadu práce jsou nezaměstnaní nejčastěji zařazováni do poradenských programů, na veřejně prospěšné práce a v menší míře jsou jim také nabízeny rekvalifikační kurzy. V rámci dotazníkového šetření v Lokalitě jsme se zajímali o účast respondentů ve dvou typech programů APZ – v rekvalifikacích a na VPP, a to v průběhu posledních pěti let. Z celkového počtu 66 dotázaných mělo v daném období zkušenost s nezaměstnaností 41 osob, z nichž 16 (tj. 39 %) se zúčastnilo alespoň jednoho z obou sledovaných nástrojů APZ. Podíl obou programů byl přitom vyrovnaný.

Rozhovory v Lokalitě ukazují, že tamější (především romští) uchazeči o zaměstnání preferují účast na VPP před rekvalifikacemi. Vysoký zájem o VPP mezi Romy potvrzuje také pracovnice úřadu práce:

Mezi Romy je obrovský zájem o ty VPP, oni se o to doslova bijou. Prostě vždy jsme u nich měli obrovský zájem – buď se jim na tom líbí, že je to jen na půl roku, my prostě nevíme. Je to prostě krátkodobé zaměstnání, vždy na půl roku maximálně, a to jim vyhovuje úplně perfektně.

V rámci kvalitativního šetření se však ukazuje, že krátkodobost není atributem, který by zvyšoval atraktivitu VPP. Vysoký zájem o VPP spíše vyplývá ze skutečnosti, že je nezaměstnaní z Lokality – poté, co rezignovali na aktivní hledání regulérního zaměstnání – považují za prakticky jediný dostupný způsob pracovního uplatnění. Účast v programu má pro nezaměstnané okamžitý, i když jen dočasný, přínos v podobě zvýšení životní úrovně a také např. obnovení pracovních dovedností či pracovních návyků. Současně však zřejmě dochází k tzv. „kolotočovému“ efektu⁴⁰ – účastníci si zvykají na tento typ pracovních příležitostí a opakovaně vyhledávají schémata VPP a zůstávají tak trvale mimo otevřený trh práce. Jedna z respondentek, která v červnu dokončila VPP u technických služeb, předpokládá, že příští rok na ně nastoupí od března znovu⁴¹: **Tak já myslím, že jo, když tam chodím každým rokem.**

V posledních třech letech došlo v okrese Frýdek-Místek k poklesu v počtu zřizovaných VPP⁴², a tedy k omezování dostupnosti těchto míst. V roce 2013 však dochází

³⁹ Ohrožení sociálním vyloučením je považováno za jeden z důvodů bránících vstupu na volný trh práce a je tedy důvodem pro poskytování zvýšené péče při zprostředkování zaměstnání (ÚP 2013).

⁴⁰ Blíže viz Sirovátka, Rákoczyová 2003.

⁴¹ Přáním (a nejvyšší aspirací) této ženy je přitom získat u technických služeb trvalé zaměstnání, jako se to podařilo dvěma jejím příbuzným.

⁴² Podle zpráv ÚP (2013, 2012 a 2010) došlo k poklesu z 301 míst VPP v roce 2010 na 143 míst v roce 2012. V roce 2012 byly VPP financovány výhradně z prostředků ESF (v rámci individuálního projektu Veřejně prospěšné práce).

v Moravskoslezském kraji (a zřejmě tedy i na Frýdeckomístecku) k výraznému zvýšení počtu podpořených pracovních míst v rámci VPP⁴³.

Pokud jde o účast v rekvalifikačních kurzech, několik komunikačních partnerů vyjádřilo jednoznačný nezájem o ně. Rekvalifikace přitom považují za dostupné a někdy jim byly i opakovaně nabídnuty.

Co se týče kurzu, tak jsem mohl mít kurz v Těšíně. Mohl jsem si tam rozšířit řidičák. A to by mi ho odebrali, kdybych to neudělal. Pak to byl svářečák, potom tam bylo na ještětku, to zas do Těšína musím. [T: Což je pro vás problematické?] No, já nemám ani chuť, já nemám ani chuť! Kdo mi pohlídá dítě? Kdo mi dá peníze na dojíždění? A kdo mi doma uvaří? Kdo mi uklidí?

Účast v rekvalifikaci je také někdy vnímána jako povinnost, při jejímž nesplnění by došlo k vyloučení z evidence uchazečů o zaměstnání a ztrátě nároku na sociální dávky. Například absolventka kurzu práce s PC, která ovšem žije na ubytovně mimo Lokalitu, spatřovala jediný efekt rekvalifikace v udržení sociálních dávek a v získání certifikátu, který jí k ničemu není.

Právě kurzy obsluhy PC představují nejčastější typ rekvalifikací poskytovaných v okrese Frýdek-Místek⁴⁴ a v Lokalitě jsme hovořili s několika lidmi, kteří je (dokonce v jednom případě i opakovaně) absolvovali. Jejich přínos byl však hodnocen značně skepticky – buď účastník uměl pracovat na PC již před nástupem do kurzu, nebo po jeho dokončení neměl k PC přístup a nově nabytých dovedností rychle opět pozbyl.

Určité zlepšení cílenosti a účinnosti APZ na osoby ohrožené sociálním vyloučením lze očekávat od zapojení ÚP do projektu Příležitost dělá(t) zaměstnance, jehož realizace směrem k cílové populaci by měla být zahájena ještě v průběhu roku 2013⁴⁵. Cílem uvedeného projektu je⁴⁶

- umožnit uchazečům a zájemcům o zaměstnání, kteří bydlí ve znevýhodněném prostředí sociálně vyloučených lokalit Moravskoslezského kraje, začlenit se na trh práce,
- podpořit osoby žijící v sociokulturně znevýhodněném prostředí prostřednictvím cíleného využití komplexu služeb poradenství, motivace, rekvalifikace, terénní práce a podpory pracovních míst,
- posílit a provázat spolupráci místních nevládních neziskových organizací, státní správy a samosprávy za účelem zefektivnění nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ve vztahu k uchazečům a zájemcům o zaměstnání žijících v sociálně vyloučených lokalitách

Úřad práce Frýdek-Místek do projektu vstupuje s cílem podpořit zaměstnanost obyvatel Lokality a dalších osob ohrožených sociálním vyloučením, např. těch, které žijí na ubytovnách.

⁴³ Podle zprávy o Vývoji nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji v srpnu 2013 bylo v rámci kraje v prvních osmi měsících roku 2013 vytvořeno celkem 1978 míst na VPP. Ve stejném období roku 2012 se přitom jednalo jen o 755 míst. Blíže viz http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/statistiky/komentarmsk_0813.pdf

⁴⁴ V roce 2012 představovaly asi pětinu všech rekvalifikací v okrese Frýdek-Místek (ÚP 2013).

⁴⁵ Předpokladem realizace je ovšem vybrání dodavatele služeb.

⁴⁶ Citováno dle popisu veřejné zakázky č. 424738 „Výběr dodavatele služeb na realizaci projektu: Příležitost dělá(t) zaměstnance“ ve Věstníku veřejných zakázek. Blíže viz také http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/projekty_esf/realizovane_projekty/prilezitost_dela_t_zamestnance a <http://www.esfcr.cz/projekty/prilezitost-dela-t-zamestnance>

2.6 Sociální dávky

Sociální dávky, jejich výše, struktura i charakteristiky příjemců, představují jednu z významných oblastí relevantních pro analýzu sociálního vyloučení i sociálního začleňování. Dostupnost dat pro takovou analýzu je však v případě Frýdku-Místku velmi omezená. Pro Úřad práce by bylo zjišťování podrobných informací časově náročným procesem, pro který neměl možnost vyčlenit potřebné kapacity. Pro účely zpracování situační analýzy tak poskytnul pouze několik základních informací. V následujícím textu se proto soustředíme na vybrané dávky a vycházíme přitom především z informací získaných v rámci terénního šetření, a to dat kvantitativních i kvalitativních. V případě dat z dotazníkového šetření však je potřeba vzít v úvahu možná zkreslení, jež jsou na straně respondentů dána mj. neznalostí přesných částek či přesného názvu určité dávky.

V každém případě je zřejmé, že sociální příjmy jsou pro život domácností v Lokalitě velmi důležité – polovina domácností totiž, podle výsledků dotazníkového šetření, nemá žádný pracovní příjem. Je to dáno zčásti vysokým podílem ekonomicky neaktivních, včetně důchodců a žen na mateřské dovolené, a z části také kumulací nezaměstnanosti v domácnostech. Častěji se přitom jedná o domácnosti romských respondentů (75 %) než domácnosti neromské (39 %). Žádný sociální příjem pak v Lokalitě nemá pouze jedna z osmi domácností.

Podle informací ÚP v současné době⁴⁷ pochází z Lokality 82 příjemců dávek hmotné nouze, z toho v 64 případech se jedná o rodiny a v 18 o jednotlivce. Obyvatelé Lokality se tak podílejí na celkovém počtu příjemců dávek hmotné nouze ve Frýdku-Místku 3,7 %⁴⁸.

2.6.1 Příspěvek na živobytí

Nárok na příspěvek na živobytí má osoba v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí⁴⁹. Podle údajů poskytnutých Úřadem práce Frýdek-Místek pobírá příspěvek na živobytí 82 příjemců z Lokality - nejvíce z ulice Míru a Sokolská. V případě ulice Sokolské se jedná v naprosté většině o domácnosti na ubytovně – podle evidence této ubytovny nepobírá doplatek na bydlení pouze jedna domácnost, všem ostatním je nájemné hrazeno právě touto formou⁵⁰. Celkově pak podle obdržených dat od úřadu práce žijí dvě třetiny příjemců hmotných dávek v části Lokality „Míru“ a třetina v části „Křížíkova“.

Tabulka 7: Příjemci dávek v Lokalitě

		%
Míru	30	37
Sokolská	19	23
V. Vantucha	0	0
Dlouhá	4	5
Křížíkova	13	16
Hutní	8	10
Skautská	8	10
Celkem	82	100

Zdroj: ÚP Frýdek-Místek, červenec 2013

⁴⁷ Údaj za červen 2013.

⁴⁸ V červnu 2013 bylo ve Frýdku-Místku celkem 2229 příjemců dávek hmotné nouze.

⁴⁹ Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi

⁵⁰ V daném období bylo na ubytovně Sokolská ubytováno celkem 18 domácností. Zdroj dat bytové oddělení.

Vzorek dotazníkového šetření zachycoval 27 příjemců příspěvku na živobytí, tedy asi třetinu jejich celkového počtu. Struktura prostorového rozložení těchto příjemců do značné míry kopíruje strukturu dat od úřadu práce⁵¹ a můžeme je tedy považovat za reprezentativní i v této oblasti.

Podle dotazníkového šetření příspěvek na živobytí pobírá 43 % všech domácností; z celkového počtu 27 příjemců pak většinu tvořily romské domácnosti. Zatímco dávku čerpají domácnosti plných dvou třetin romských respondentů, u neromských domácností se jedná o pouhou šestinu (5 z 30). Celkově tak romské domácnosti představují asi čtyři pětiny celkového počtu příjemců v Lokalitě. To je dáno především vyšší mírou vyloučení romských obyvatel Lokality z pracovního trhu, ať už jde o nezaměstnané či ekonomicky neaktivní, a vyšší kumulaci osob mimo trh práce v romských domácnostech (viz výše). Rodiny, které mají příjem ze zaměstnání, totiž pobírají dávku příspěvku na živobytí spíše výjimečně⁵². Naopak rodiny, které příjem ze zaměstnání nemají, jsou zpravidla příjemci příspěvku na živobytí (70 %); v ostatních případech mají jiné sociální příjmy (zejména invalidní či starobní důchod⁵³).

Typickými poživateli příspěvku na živobytí jsou v Lokalitě romské rodiny (dlouhodobě) nezaměstnaných s alespoň jedním dítětem, které žijí v pronajatém bytě. V rodinách, které tuto dávku pobírají, vyrůstá téměř polovina všech dětí žijících v šetřených domácnostech. Relativně často se ovšem mezi příjemci vyskytují také rodiny bez dětí do 15 let (40 % příjemců).

2.6.2 Dávky na bydlení

Podle informací ÚP pobírá naprostá většina (95 %) příjemců příspěvku na živobytí, kteří žijí v Lokalitě, také další dávku hmotné nouze - doplatek na bydlení. Tomu nasvědčují i zjištění dotazníkového šetření, v němž jsme se ovšem zajímali o dávky na bydlení obecně, tedy bez rozlišení na dávky hmotné nouze (doplatek na bydlení) a dávky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení). Z tohoto důvodu počet příjemců dávek na bydlení ve zkoumaném vzorku převyšuje počet příjemců příspěvku na živobytí.

Dávky na bydlení pobírá 34, tedy více než polovina šetřených domácností - jedná se o naprostou většinu příjemců příspěvku na živobytí a o dalších 9 domácností, jež nejsou příjemci dávek hmotné nouze. Podobně jako u příspěvku na živobytí tvoří romské domácnosti také většinu příjemců dávek na bydlení (26 z 34). Tyto dávky v Lokalitě pobírá 78 % romských a 24 % neromských domácností. Romské domácnosti navíc častěji dosáhnou na vyšší úroveň dávek na bydlení, což je mj. ovlivněno vyššími celkovými náklady na bydlení romských příjemců těchto dávek oproti neromským⁵⁴.

Výše dávek na bydlení se pohybuje v širokém rozmezí od 195 Kč do 9 800 Kč.

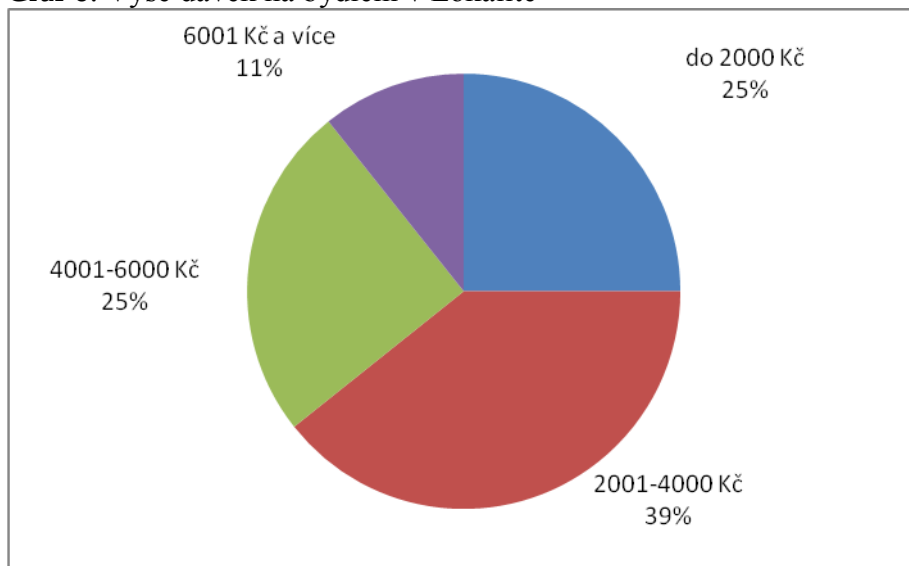
⁵¹ Podle statistik ÚP žije v části Lokality „Míru“ 65 % příjemců, podle dotazníkového šetření 66 %. Určité rozdíly jsou na úrovni ulic.

⁵² Ve vzorku bylo 6 domácností, které mají pracovní příjem a současně pobírají příspěvek na živobytí. Jedná se o převážně romské domácnosti, ve kterých žijí dvě nebo více osob nad 15 let a žádné děti.

⁵³ Starobní důchodci ani osoby invalidní ve 3. stupni nejsou považováni za osoby v hmotné nouzi.

⁵⁴ Náklady romských příjemců na bydlení dosahovaly v průměru 7337 Kč, náklady neromských domácností 5984 Kč. Pokud srovnáme pouze částku nájemného, pak nájemné činí v průměru 4649 Kč u romských a 3345 Kč u neromských příjemců dávky na bydlení.

Graf 6: Výše dávek na bydlení v Lokalitě

N=28

Otázkou je, nakolik dávky na bydlení pokrývají skutečné náklady na bydlení, jež mají domácnosti příjemců. Ve sledovaném vzorku pokryly dávky na bydlení všechny nebo skoro všechny náklady na bydlení asi čtvrtině příjemců (jejich doplatek se pohyboval v řádu několika stokorun). Nejlépe jsou přitom pokryty nájem domácností žijících na ubytovně Sokolská; podobně jsou na tom ovšem také domácnosti příjemců dávek na bydlení, kteří žijí na dalších ubytovnách ve městě⁵⁵. Podle informací ÚP je výše doplatku na bydlení na ubytovnách odvozována od nejnižší ceny tohoto typu ubytování ve městě.

Příjemci dávek na bydlení žijí v Lokalitě převážně v nájemních bytech, ať už ve vlastnictví města nebo soukromého majitele. Těmto domácnostem jsou doplatky na bydlení většinou vypláceny přímo. V případě příjemců žijících na ubytovně naopak převažuje výplata na účet majitele ubytovacího zařízení. Město Frýdek-Místek neuplatňuje institut zvláštního příjemce dávky. Dává ovšem přednost tomu, aby byla dávka na jeho účet zasílána na žádost příjemce (tj. nájemce). Přímá platba příspěvku na bydlení na účet pronajímatele pro něj totiž představuje jistotu úhrady nájemného (příp. jeho části).

U těch na ubytovně bych řekla, že tak 80 % takto funguje přes tu sociálku a i nájemné na ulici Míru takhle chodí. Ten, kdo si to takto zajistí, tak má to jistější. My jsme taky radši, že ty peníze jsou jisté, protože jakmile si to nechá vyplatit, tak už ty peníze tady neuvidíme. (Z rozhovoru na bytovém oddělení.)

Podobný přístup mají také někteří soukromí majitelé bytů, nicméně v Lokalitě je zřejmě v jejich případě běžnější výplata dávky nájemci. Soukromí majitelé pak dokážou zajistit, aby nájemci nájemné uhradili (viz kap. 2.3). V případě soukromé ubytovny vedle restaurace Karlovka, která teprve v současné době začala přijímat sociálně slabé, však bude od nově ubytovaných požadováno hradit nájemné prostřednictvím dávek posílaných přímo na účet vlastníka (soukromé firmy).

Zatímco posílání dávek přímo majiteli nemovitosti garantuje zaplacení (části) nájmu a působí jako prevence vzniku dluhu na nájemném, alespoň do určité míry se tímto způsobem oslabuje pocit odpovědnosti za vlastní bydlení a také se mění vztah k sociálním dávkám u dotčených

⁵⁵ Vypovídají o tom výpovědi několika respondentů žijících na ubytovně i rozhovory s majiteli a správci jednotlivých ubytoven.

domácností. Peníze na bydlení, které je v naprosté většině velmi nízkého standardu, mnohdy ani nepovažují za svůj příjem.

R: To má soukromník. 5 tisíc platím plus 1200 plyn a 790 elektrika. To máte kolik?

T: Sedm tisíc za tento byt?

R: Chatrč.

T: Jakým způsobem to platíte?

R: Já přes účet. Přes účet to chodí přímo majiteli. Já беру ze sociálky peníze a já to nechávám přímo posílat majiteli. To je na bydlení. Ty peníze mi nic neříkají.

Pobírání dávek na bydlení je jednou z oblastí, která přispívá k napětí mezi neromskými obyvateli Lokality a jejich romskými sousedy. Ukazují to výpovědi obou stran:

Nám vyčítají, že bydlíme zadarmo na ubytovně a také věci, to ta závist všechno na také zlobení, že tu bydlíme zadarmo...

...dnes není jednoduché všechno zaplatit. Tak nás vyhazují, tam přístřeší nabídneme. A tam dostávají i na nájmy, co jsme se dozvěděli. Dokonce i tady na té ubytovně Romové to mají placené ze sociálních dávek. Prostě nespravedlnost. Jsou tady větší páni než my. My jdeme z práce a oni cigaretu, pivečko, já pomalu děckovi ani čokoládu nemůžu koupit. A když potřebuju pomoc, tak městské úřady jsou takové ... člověk se to bojí říct nebo já nevím. Přejde tam cikánka a dostane všechno. (Respondentka v minulosti neúspěšně žádala o sociální dávky na bydlení)

2.6.3 Dávky mimořádné okamžité pomoci

V roce 2012 vyplatil Úřad práce ve Frýdku-Místku celkem 278 dávek mimořádné okamžité pomoci na náklady spojené se vzděláním, zájmovou činností dětí nebo na pořízení předmětů dlouhodobé potřeby do domácnosti, z toho 24 dávek směřovalo k domácnostem v Lokalitě.

Jednorázové dávky jsou v Lokalitě dobře známé, zejména pokud jde o romské respondenty. Současně však řada z nich má zkušenost se zamítnutím žádosti o tuto dávku, nebo alespoň znají nějaké neúspěšné žadatele ze svého okolí. Mnozí proto v rozhovorech vyjadřovali, že o jednorázovou dávku nežádají a že o ni ani nemá smysl žádat. Naši komunikační partneři neúspěšně žádali např. v situaci, kdy jim vznikl nedoplatek na elektřinu, na pořízení základního vybavení domácnosti (postele) nebo na kurz angličtiny pro školu povinného syna.

Méně často jsme se setkali s lidmi, kterým v minulosti byla dávka mimořádné pomoci přiznána (i když třeba v nižší výši, než by si přáli) nebo znají někoho, komu byla dávka vyplacena. Povědomí o nízké šanci na získání dávky pak některé vede k tomu, aby zvážili, zda, kdy a za jakým účelem budou žádat.

2.7 Sociální a jiné služby

Na poskytování sociálních a jiných služeb se sociálně začleňujícím charakterem ve městě se podílí jednak Magistrát města Frýdek-Místek prostřednictvím svých odborů, dále veřejnoprávní instituce, ale zejména neziskové organizace, které prostřednictvím svých aktivit doplňují síť takových služeb pro cílovou skupinu sociálně znevýhodněných, které nemohou být zajišťovány ze strany ostatních aktérů ve městě.

2.7.1 Poskytovatelé sociálních služeb ve městě⁵⁶

Přehlednou síť sociálních a jiných služeb na podporu procesu sociálního začleňování ve Frýdku-Místku poskytuje „Adresář poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Frýdek-Místek“, který uvádí kompletní seznam všech organizací a institucí zabývajících se nabídkou sociálních a jiných služeb ve městě. Poskytovatelé služeb jsou v adresáři strukturováni podle jednotlivých cílových skupin:

- poskytovatelé služeb pro seniory
- poskytovatelé služeb pro osoby se zdravotním postižením
- poskytovatelé služeb pro osoby v nepříznivé sociální situaci a etnické menšiny (osoby ohrožené sociálním vyloučením; bez přístřeší a žijící nedůstojným způsobem života; vracející se z výkonu trestu odnětí svobody; ohrožené závislostí na alkoholu, návykových látkách a hráchských aktivitách; oběti domácího násilí a trestné činnosti; v tíživé životní situaci a krizi; etnické menšiny)
- poskytovatelé služeb pro děti a mládež (do této cílové skupiny patří i rodiče dětí užívajících některou ze služeb).

Klíčovým subjektem v procesu zajišťování a poskytování sociálních služeb ve městě je Magistrát města Frýdek-Místek. V rámci magistrátu je hlavním aktérem v oblasti sociálního začleňování Odbor sociálních služeb. Ten zodpovídá za zpracování koncepce rozvoje sociálních služeb a její realizaci. Součástí odboru jsou dvě klíčová oddělení. Oddělení sociálních služeb provádí v rámci svých aktivit mimo jiné sociální poradenství, zajišťuje speciální agendy v péči o sociálně neadaptabilní osoby a osoby vyžadující zvláštní pomoc a zabezpečuje proces rozvoje sociálních služeb. Oddělení sociální prevence mimo jiné zabezpečuje činnosti specializovaných pracovišť sociální prevence, provádí sociálně výchovnou prevenci a sociální práci s problémovými skupinami dětí, působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů, poskytuje poradenství a pomoc etnické menšině žijící v Lokalitě a podílí se na organizaci aktivit a činností nízkoprahových klubů zaměřených na volnočasové aktivity (Klub Kost'a a Nezbeda viz níže). V rámci svých aktivit provozuje také terénní sociální službu v sociálně vyloučené lokalitě.

Cílem této terénní práce je vyhledávat rizikové skupiny obyvatel a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Již desátým rokem provádí dvě zaměstnankyně magistrátu, odboru sociálních služeb, terénní službu ve vyloučené Lokalitě s cílem napomáhat odstraňování sociálního vyloučení v romských komunitách. Terénní sociální pracovnice se během svých aktivit zaměřují především na podporu romské populace v otázkách obtížných životních situací, udržení bydlení, postupech hospodaření domácnosti, v oblasti zadlužení, podporu pravidelné školní docházky dětí a také prevenci rizikového chování v souvislosti s návykovými látkami.

⁵⁶ Zdroj informací Adresář poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Frýdek-Místek, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011 – 2013, Plán prevence kriminality na léta 2012 – 2015, rozhovory se zástupci institucí a NNO.

Vedle centra Pramínek, které je zařízením umístěným přímo v Lokalitě, a časově okleštěných aktivit Rebelu, je tato služba jedinou intenzivní terénní službou poskytovanou osobám romského etnika v jejich přirozeném prostředí.

Vedle výše uvedeného odboru se na realizaci dalších služeb s ohledem na proces sociálního začleňování ve městě podílí také Odbor sociální péče a to prostřednictvím tří oddělení: Oddělení sociálně-právní ochrany dětí (viz kapitola 2.9), Oddělení sociálního poradenství pro mládež a Oddělení terénní práce s nezaměstnanými a rodinou, které vyhledává osoby dlouhodobě nezaměstnané s materiálními problémy a osoby zadlužené v jejich přirozeném prostředí a provádí posouzení jejich životní situace, přičemž v těchto aktivitách i při následném řešení problémů spolupracuje s navazujícími organizacemi (s úřadem práce, občanskou poradnou, neziskovými organizacemi, organizacemi státní a veřejné správy ad.). Současně se také spolupodílí se na realizaci preventivních aktivit. Mezi jeho aktivity patří také práce s rodinou, v rámci níž individuálně plánuje nebo se podílí na individuálním plánování cílů pomoci rodinám s dětmi. V rámci této aktivity spolupracuje s Oddělením sociálně-právní ochrany dětí v rámci sanace rodiny.

Významnou roli v procesu sociálního začleňování, a to zejména v oblasti potřeb vzdělávání, kultury a sportu, sehrává ve městě také Odbor školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek.

Jedním z nejvýznamnějších aktérů v oblasti poskytování služeb na podporu sociálního začleňování ve městě jsou neziskové organizace, které jsou prostřednictvím zastoupení v pracovních skupinách komunitního plánování v těsné spolupráci s ostatními aktéry. Síť neziskových organizací je ve městě poměrně dobře rozvinuta a pokrývá široké pole aktivit na podporu integrace sociálně slabších jedinců do místní společnosti a její struktury. Nicméně v aktivitách těchto organizací jsme v terénním výzkumu identifikovali určitý deficit, zejména pokud se týká práce s lidmi v Lokalitě (viz dále) a terénní práce na ubytovnách. Blíže se k výčtu i aktivitám jednotlivých organizací věnujeme v následující subkapitole.

Činnosti výše uvedených odborů magistrátu a neziskových organizací v oblasti podpory rozvoje služeb ve městě, a to především v prevenci sociálně patologických jevů, jsou doplněny také aktivitami bezpečnostních složek. V městě působí Městská policie, Obvodní oddělení Policie České republiky a Probační a mediační služba České republiky. Tyto složky spolupracují s Odborem bezpečnostních rizik a prevence kriminality magistrátu, ale také s neziskovými organizacemi, a to zejména v oblasti kontrol, informovanosti, besed, přednáškových a vzdělávacích aktivit, ale také v podpoře volnočasových aktivit (k jejich činnosti blíže viz kapitola 2.10).

Základním strategickým dokumentem upravujícím oblast sociálních služeb ve městě je v současnosti Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011 – 2013⁵⁷. Ten vychází ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který ukládá obcím v samostatné působnosti povinnost zajišťovat sociální služby svým občanům a to prostřednictvím komunitního plánování. Komunitní plánování je proces, prostřednictvím něhož se navrhuje a realizují služby tak, aby odpovídaly specifikům potřeb místních obyvatel. Finální verze tohoto plánu obsahuje celkem 28 cílů a 48 opatření k dosažení cílů, přičemž k cílové skupině „osoby v nepříznivé sociální situaci a etnické menšiny“ se vztahuje 7 cílů a 13 opatření a k cílové skupině „děti a mládež“ se vztahuje 8 cílů a 8 opatření. Základními analýzami, z nichž vychází tyto cíle a opatření, jsou socio-demografická analýza města

⁵⁷ <http://frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-socialnich-sluzeb/tiskopisy-materialy/>

Frýdek-Místek, analýza sociálních služeb⁵⁸, analýza zdrojů financování sociálních služeb a průběžné zprávy o plnění komunitního plánu.

Jednotlivé organizace a instituce podílející se na komunitním plánování vzájemně spolupracují a vedou dialog nad strukturou poskytovaných i potenciálních nových služeb, přičemž zástupci z řad magistrátu jsou vnímáni jako klíčoví partneři v procesu plánování sociálních služeb. Spolupráci v rámci komunitního plánování sociálních služeb ve městě hodnotí velmi kladně většina zástupců neziskových organizací, s nimiž byl veden rozhovor v rámci terénního výzkumu. Zástupce jedné z neziskových organizací srovnává úroveň diskuse nad sociálními problémy ve městě s jinými obcemi, s jejichž praxí měl možnost se setkat v souvislosti s nabízenými službami:

Tady ve Frýdku to funguje, já si myslím, velmi dobře oproti jiným městům, protože my máme pobočky ve více městech a mám pocit, že tady to funguje fakt výborně. Za prvé ta spolupráce s městem, ta paní, která komunitní plánování vede, je výborná v tom vedení. A myslím si, že jak kdyby tam je velmi dobré to, že co se tam na výboru řekne, že se tam potom dál na to město dostane, že je tam ta poslušnost. To je hrozně fajn a myslím, že je to fajn i proto, že se tam setkáváme jako organizace, protože si myslím, že tím je ta sociální síť jak kdyby podpořená [...]

Spolupráce mezi jednotlivými členy pracovních skupin probíhá formou společných setkávání, diskusí a konzultací. V rámci komunitního plánování jsou plně využívány principy a hodnoty spočívající v partnerství a spolupráci, zapojování místního společenství a zohledňování potřeb místních obyvatel. Spolupráce však neprobíhá pouze v rámci pracovních skupin (v rámci jedné oblasti sociálních služeb ve městě), ale dochází k ní i mezi pracovníky různých pracovních skupin, a to s ohledem na aktuálnost daného problému, který je potřeba řešit. V rámci pracovních skupin je pak možno vyčlenit ještě speciální cílové podskupiny, jejichž problém je aktuálně vnímán jako nejvíce intenzivní stran zajištění sociálních služeb ve městě a často mívá multidisciplinární charakter. Příkladem může být vznik podskupiny, která se věnuje výhradně bezdomovectví. Na její činnosti participují zástupci z města, Městské policie, Červeného kříže, Adry, Odboru bezpečnostních rizik a prevence kriminality a další.

Většina respondentů si existenci a činnost pracovních skupin považuje také s ohledem na fakt, že se jedná o jakousi síť skýtající všechny potřebné informace, které jsou užitečné jak pro práci organizací, které tady zastupují, tak také pro klienty, jimž jsou nabízeny jejich služby. Současně poukazují také na operativnost plynoucí ze spolupráce členů pracovních skupin při řešení aktuálních problémů:

... mám pocit, že ten plán se jak kdyby nám daří nějakým způsobem upevnit, že vlastně, když jsme potřebovali azylový dům, tak momentálně už stojí a jako funguje, což je vlastně jak součást toho komunitního plánování, na pohled jako tu potřebnost a myslím si, že proces komunitního plánování funguje fakt výborně, že právě se setkáváme a myslím, že takové ty zpětné vazby, co se kde ujme, hrozně důležité, protože tím lépe...

V rámci komunitního plánování fungují ve městě čtyři pracovní skupiny:

- Osoby se zdravotním postižením
- Osoby v nepříznivé sociální situaci a etnické menšiny
- Péče o děti a mládež
- Péče o seniory

⁵⁸ Vzhledem k tomu, že dle našich zjištění se veřejnost na aktivitách komunitního plánování v podstatě nepodílí, vychází tato analýza služeb především z potřeb definovaných zástupci pracovních skupin.

S ohledem na zadání situační analýzy se budeme v dalším textu věnovat především cílové skupině osob v nepříznivé sociální situaci a etnickým menšinám a cílové skupině děti a mládež.

2.7.2 Služby pro děti a mládež⁵⁹

Nízkoprahová zařízení

Klub Košťá – je příspěvková organizace města. Jedná se o nízkoprahové zařízení pro děti a mládež od 12 do 19 let. Nejčastější věkovou skupinou navštěvující aktivity klubu je ovšem mládež mezi 14 a 15 lety. Posláním Klubu Košťá je nabídka aktivit směřujících ke smysluplnému trávení volného času a podpoře klientů v realizaci jejich osobních aktivit. V rámci aktivit klubu je dále poskytována podpora a pomoc při zvládání osobních problémů a obtížných životních situací klientů s cílem působit preventivně před vznikem sociálních rizik a rozvojem jejich rizikového chování. Klienty klubu jsou převážně děti a mládež vyrůstající v konfliktním domácím prostředí, s problémy v osobním životě, trávící svůj volný čas pasivním způsobem. Aktivity klubu se realizují vesměs v interiéru klubu a jsou zaměřeny především na způsoby trávení volného času, výtvarné činnosti, kroužek vaření, kolektivní tvorbu apod. Mezi klienty klubu převažují děti z majoritní části populace, protože romské děti ze sociálně vyloučené lokality využívají spíše nabídky aktivit terénních služeb Charity Frýdek-Místek (Rebel – viz níže).

Klub Prostor – je příspěvková organizace města. Jde o typ nízkoprahového zařízení pro děti a mládež od 14 do 26 let. Posláním Klubu Prostor je snaha o posílení a udržení sociálních vazeb klientů, zmírnění dopadů rizikového chování, pomoc a podpora při řešení jejich konkrétních problémů a motivace k využívání vlastních možností. Cílem služby je informovanost uživatelů v oblastech zdravého životního stylu, návykových látek, závislostí, rizikového sexuálního chování, zlepšení vnímání hodnoty vzdělání a práce, orientace v nabídkách trávení volného času ad. Pomoc a podpora se soustředí také na řešení tíživých životních situací a návaznou orientaci na možnost využití dalších zdrojů pomoci a podpory. Převážnou část klientů klubu tvoří především mužská část populace z řad mládeže z romské komunity, tak jak to ve svém popisu struktury klientů klubu identifikuje jeho pracovník:

Tak to je spíš takový, my tomu vždycky říkáme pánský romský klub, takový typický klient je sedmnáctiletý romský mladík, chodí tam kluci jakoby opravdu hodně prostě ze špatně situovaných rodin a celkově z toho prostředí jakoby nefunkčních rodin, jako fakt ty problémy mají už takové hodně závažné a jsou to pravidelní klienti, takže je to fakt takový jakoby pro ně klub, součástí je zkušebna hudební, do té chodí kapelky nejrůznější.

Činnost klubu je mnohem různorodější, její součástí jsou časté venkovní aktivity, cyklovýlety, fotbalové zápasy a nejrůznější společenské akce. Vedle těchto aktivit jsou pravidelně pořádány přednášky na různá témata. Činnost v klubu v průběhu vývoje získala jednak na pestrosti, ale také na oblibě mezi klienty. Úspěchy činnosti klubu velmi zajímavým způsobem charakterizuje jeho pracovník v následující citaci:

Mně se třeba na tom klubu líbí, že když třeba nějaký uživatel přijde s tím, že ho třeba teďko vyhodili z práce, našel si novou práci, to jakoby všichni oslavili, že jsou taková jako soudržní, tak si o tom třeba potom popovídají a pracovníci na to třeba napojí téma

⁵⁹ Zdroj informací Adresář poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Frýdek-Místek, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011 – 2013, Plán prevence kriminality na léta 2012 – 2015, rozhovory se zástupci institucí a NNO.

jako, jaké jsou nevýhody toho, že prostě člověk nemá práci a proč vlastně by se měl snažit práci najít, jo nezůstávat třeba na těch dávkách, takže fakt jakoby jedou. Tak ten jeden kluk je takový jakoby, nechci říct slabší, je jiný, to prostě nemůžu srovnávat, jsou tam i jiné děcka, je takový spíš prostě jako..., mám z něho jakoby radost, protože mám pocit, že se vypracoval až tak v posledním roce a půl.

Klub Ú-kryt - jedná se o nízkoprahové zařízení pro děti a mládež od 7 do 18 let zažívající komplikované životní události, které jsou ohrožené sociální diskvalifikací, upřednostňují pasivní trávení volného času, obzvláště mimo domov. Cílovou skupinou, na níž jsou zaměřeny služby této organizace, jsou dle slov jednoho z pracovníků klienti „s vyhraněným životním stylem“, vesměs děti a mladiství ohrožení sociálním vyloučením. Tuto charakteristiku klientů podrobněji podává během rozhovoru jiný pracovník klubu:

T: Které typy problémů převažují u vašich klientů?

R: Problémy v rodině, problémy ve vztazích, s partnerem a ti starší řeší otázku práce. [...] U některých jedinců to může být agresivita, u některých je to, že utíkají někam do samoty, mají sklony k sebepoškození nebo alkohol, cigarety.

T: Jak hodně aktuální jsou mezi vaší klientelou drogy?

R: Máte na mysli včetně marihuany nebo tvrdé?

T: Bavme se o uživatelích návykových látek.

R: Tak nikotin u většiny, 80%, možná i víc, alkohol 65%, měli jsme tady i nějaké perníkáře, z těch 300 dětí to byli 3 nebo 4, tak to je minimum. Pak nějaké tabletky, zapíjí se to alkoholem, to sebepoškození 8%, záškoláctví, návykové látky, huličství, kanabinoidy bych řekl 40-50%, cigarety jedou mezi děckama

Posláním nízkoprahového zařízení je poskytovat dětem a mládeži z města Frýdek-Místek bezpečný prostor a podporu. Nabízí jim zázemí pro trávení volného času, usiluje o pozitivní změny v jejich stylu života, pomáhá jim zvládat obtížné životní situace, společně s nimi hledá cesty vedoucí ke zkvalitnění jejich života. Klub má ambulantní formu, pracuje však i terénní formou, kdy pracovník vychází mimo prostory klubu a kontaktuje potenciální klienty v terénu. Přitom se nejedná přímo o vyhledávání klientů, ale spíše o kontaktáž stávajících, přes které působí tzv. „nabalovací efekt“:

Když se setkáváme s nějakým, tak poznáváme i jeho kamarády, známé a tím získáváme nové kontakty, smlouvy o poskytování služeb.

V období vzniku klubu a cca 3 až čtyři roky poté tvořili převážnou část klientely klubu zástupci romské menšiny. Poté, co si do klubu našli cestu i mladiství z majoritní části obyvatelstva, začalo docházet ke konfliktům mezi klienty, které vedly až k situaci, která by se dala nazvat krizovou. V klubu začalo docházet k třenicím a konfliktům mezi skupinou Romů a mladistvých převážně ze sídliště Slezská, vznikala nevraživost a vztahy se vyostřily. Situace se vyřešila odchodem romských klientů do jiných nízkoprahových zařízení.

Během rozhovoru byl také poměrně intenzivně zmiňován postoj veřejnosti vůči klientům klubu. Místní obyvatelé vnímají klienty klubu vesměs jako problémové jedince s určitými nálepkami a staví se k nim jako k potencionálně nebezpečné skupině povalečů, alkoholiků a narkomanů. Tento názor bezprostředního okolí potvrzuje status klientů jako jedinců ohrožených sociálním vyloučením.

Klub Nezbeda – je jedním z dalších nízkoprahových zařízení na území města, jedná se ale o zařízení Charity Frýdek-Místek. Cílovou skupinou nabízených služeb jsou děti od 6 do 26 let, které tráví většinu volného času pasivně mimo domov na ulici, jsou ohroženi rizikovým způsobem života a pocházejí především z konfliktního a problémového prostředí. Cílem Klubu Nezbeda je vytvářet bezpečné prostředí pro společná setkání, připravovat program doplněný o vlastní aktivity, preventivně působit a aktuálně pomáhat v překonávání osobních problémů nebo nepříznivých životních situací. V rámci sociální služby nabízí klub kontaktní

práci, situační intervenci, informační servis, poradenství, pomoc v krizi, skupinovou práci, programy primární prevence, jednorázové a příležitostné programy, doučování, volnočasové aktivity a nejrůznější akce. Vzhledem k tomu, že klub Nezbeda je provozován zejména ambulantní formou, klienti ze sociálně vyloučené lokality jeho aktivity prakticky nevyužívají. Jak níže usuzuje jeden z pracovníků Charity, příčinou nezájmu o nabídku tohoto klubu je velká vzdálenost pro děti z této lokality:

T: A nevíte, do jaké míry aktivity tohoto klubu využívají také právě ty děti ze sociálně vyloučených lokalit?

R: No to určitě do malé míry, protože Nezbeda je tady a vyloučená lokalita je až o 4 km dále. Takže nemají jak dojít, což chápu, že je to pro ně daleko a sami, že by tady šli třeba v 7 letech, to asi ne.

Vzhledem k nedostatku možností využití volného času v Lokalitě, by se právě aktivity klubu jevily jako vhodné i jako součást terénního programu. Obohatit aktivity tohoto klubu o terénní činnost se však v současné době ukazuje z kapacitních důvodů jako nereálné.

Ostatní ambulantní a terénní služby

Terénní program Rebel - terénní program Charity Frýdek-Místek je určen pro děti a mládež od 8 do 18 let. Mezi základní činnosti služby patří kontaktní práce, volnočasové aktivity, situační intervence, základní poradenství a návazné služby, to vše rozšířeno o možnost všestranné pomoci, podpory a ochrany, aktivace v oblasti využití volného času, v oblasti mezilidských vztahů ad. Tato služba je nabízena v přirozeném prostředí klientů, tedy na ulici, v parcích, sídlištích apod. Zajímavě se během výzkumu jevil vztah této terénní služby k nízkoprahovým zařízením. Zatímco logicky by se prostřednictvím terénních aktivit měla vytvářet potenciální klientela nízkoprahových zařízení, zjištění z terénního výzkumu ukazují na spíše opačnou tendenci. To ve své výpovědi potvrzuje také pracovník odboru sociálních služeb:

Takže nás právě až jakoby překvapilo, že v podstatě by to mělo být tak, že děcka se napojí na terénní program a ten terénní program je prostě motivuje tak, aby začaly chodit do nějakého nízkoprahu a ten zase pokračuje dál jo, a my jsme právě teď měli jako takový jakže spíš děcka z nízkoprahu chodily do toho terénu, protože měl prostě jakoby pestřejší tu nabídku a víc jakoby s těma děckama jakoby pracoval.

Službu poskytují dva pracovníci a její působnost pokrývá celé město. Terénní pracovníci procházejí město a vytipovávají místa, kde se nejvíce shromažďuje problémová mládež, které pak nabízejí služby v oblasti volnočasových aktivit, poradenství ve složitých životních situacích, podporu a pomoc. Tato služba má vyhrazen jeden den v týdnu pro aktivity v sociálně vyloučené lokalitě, zejména v její části kolem ulice Míru. Časově omezená nabídka služby v této lokalitě je podle pracovníka Charity Frýdek-Místek poměrně velkou nevýhodou v plánování aktivit, nicméně z kapacitních důvodů není možno tuto službu v Lokalitě momentálně posílit. Služba je romskou mládeží poměrně využívána, jak dokládá výpověď pracovníka Charity:

Tím, že oni jsou tam už známí, protože než tam vznikl Pramínek, tak tam působil Rebel a zvykal děti a naučil je chodit, tak ten člověk přijde, oni už vědí, v kolik přijde a co budou dělat a pokud je s nimi domluvený, že se budou učit tancovat a budou mít vystoupení, tak pojedou na výlet atd., tak oni přijdou na domluvenou hodinu a nacvičuje se. V případě, že by se chtěl někdo další zapojit, tak klidně může, ale tam jde zase o to, že oni jsou ze začátku nadšení, ale když vidí, že za tím je nějaká práce, ta pravidelnost docházení, tak to zase klesá ta účast a zapojení se do nějaké aktivity. Pořádáme ještě pro děti hry, soutěže a tak, kdysi jsme měli i mikulášskou drakiádu a větší akce, které jsou pro celou Mírovou ulici, tak to děláme společně.

Výběr aktivit je přitom podložen monitorováním potřeb zdejší mládeže terénním pracovníkem. Reálná působnost této služby se bohužel nevztahuje na oblast kolem ulice Křížíkova, ve které jsme během terénního výzkumu identifikovali absolutní nedostatek volnočasových aktivit pro děti a mládež.

Vedle shora uvedených organizací, které svoji činnost orientují na podporu kvalitního života dětí a mládeže, existuje ve městě ještě dalších několik zařízení poskytujících služby této cílové skupině ambulantní formou. Jedná se o následující organizace:

- Bílý nosorožec, o. p. s. – pomoc a podpora v oblasti ubytování při vstupu do života mladým dospělým ve věku 18 – 26 let. Cílovou skupinou jsou mladí lidé, kteří po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, odcházejí z pěstounské péče, jsou propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby nebo nemají vhodné zázemí v rodině (ztráta bydlení, týrání, vztahové problémy); viz také kapitola 4.
- Středisko výchovné péče – preventivní sociálně pedagogická a psychologická pomoc klientům ve věku 6 – 26 let.
- Pedagogicko-psychologická poradna – výchova a vzdělávání dětí, žáků a studentů, psychologická a speciálně pedagogická diagnostika.
- Středisko volného času Klíč, p. o. - volnočasové a preventivní aktivity, vzdělávací programy, kurzy a prázdninové pobyty pro děti a mládež, programy pro rodiny, atd.
- Opora dětem – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.
- ostatní školská zařízení na území města

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Centrum Prámínek – je prakticky jediným zařízením působícím přímo na území sociálně vyloučené lokality. Jedná se o zařízení Charity Frýdek-Místek. Tato služba je určena pro rodiče s dětmi nacházející se v dlouhodobě nepříznivé sociální situaci, zejména pak pro romské rodiny. Jedná se o sociálně aktivizační službu, která je rozdělená na ambulantní a terénní část. V rámci ambulantní formy probíhá kontakt s rodinami a jejich dětmi a řeší se jejich problémy. Rodiče mohou čerpat pomoc s vyřizováním různých záležitostí ve vztahu k úřadu práce, při sepisování splátkových kalendářů apod.

Cílem služby je minimalizovat rizika ohrožení duševního a sociálního vývoje dětí prostřednictvím výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností. Zařízení poskytující službu má formu jakési „mateřské školy“ pro ty z dětí, které tento předškolní stupeň vzdělávání nenavštěvují. V Lokalitě se jedná o běžný jev a týká se naprosté většiny dětí zde žijících. Důvody neúčasti některých těchto dětí v předškolním vzdělávání shrnuje pracovník zařízení v následující citaci:

Oni hlavně nechodí do mateřských škol, protože je to pro ně hodně finančně náročné a protože si to nemohou dovolit. A tím, že my jsme zadarmo, tak je dávají k nám, ale musí si plnit ty svoje povinnosti.

Zařízení je vybudováno v jednom z bytů na ulici Míru. Funguje v Lokalitě po dobu celého roku od pondělí do čtvrtku od 8 do 11 hodin a poté v odpoledních hodinách, kdy probíhá doučování dětí, případně aktivity v terénu. V rámci těchto aktivit jsou občas poskytovány doprovody rodičům do různých institucí a zařízení, jako jsou pedagogické poradny, lékaři apod. Poslední den v týdnu je vyhrazen na administrativní činnosti spojené s provozem zařízení. Poskytovaná služba se zakládá především na realizaci programů pro děti specializované na přípravu na základní školu, případně do přípravných tříd.

Centrum navštěvují ze 100 % pouze romské děti především z ulice Míru, Sokolská a přilehlého okolí, vesměs z rodin s velkým počtem dětí. Vzhledem k tomu, že tento projekt je zaregistrován jako sociální služba pouze pro ulici Míru a okolí, děti z lokality kolem ulice Křižíkova nemohou být jeho klienty. V případě, že centrum nemá naplněnou kapacitu, dělají pracovníci občas výjimky a děti z této oblasti přijmou, je to však proti pravidlům registrace služby. Dalším problémem tohoto zařízení je také jeho omezená kapacita (12 dětí), která je dána malými rozměry pronajatých prostor (jedná se o byt 1+1). S ohledem na fakt, že oblast kolem ulice Křižíkova je opomíjena stran téměř všech terénních služeb, je v podstatě možné identifikovat zde odlišnou situaci v přístupu ke službám u dvou skupin romské populace.

Rodinná a manželská poradna, p. o. MSK - poradna poskytuje odborné sociální poradenství rodinám (manželské, předmanželské, rodinné, rozvodové, porozvodové, individuální, sociálně právní), sociálně aktivizační poradenství pro rodiny s dětmi, dětem a mládeži ohroženým společensky nežádoucími jevy ad. Dále také poskytuje posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči, přípravné kurzy pro budoucí adoptivní rodiče a pěstouny, poradenství pro pěstounské a adoptivní rodiny.

Slezská Diakonie, Sociální asistence Frýdek – Místek – hlavní náplní činnosti je podpora rodin s dětmi do 18 let věku v nepříznivých sociálních situacích, jako je dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost, problémy s výchovou apod. Cílem je za těchto okolností udržet funkční rodinu pro zdravý vývoj dítěte. Jedná se o terénní službu, která je poskytována přímo v domácnostech klientů.

2.7.3 Služby pro osoby v nepříznivé sociální situaci a etnické menšiny⁶⁰

Centrum nové naděje, o.s. – poskytuje odborné sociální poradenství cílové skupině lokální populace ve věku od 4 do 99 let. V rámci tohoto poradenství se aktivity zaměřují na 4 základní projekty:

- Občanská poradna - cílovou skupinou jsou všechny osoby v nepříznivé životní situaci a aktivity centra mají charakter prevence sociálního vyloučení těchto občanů.
- Centrum pro rodinu – zabývá se především vztahy, rozvodovými a porozvodovými situacemi a následnými individuálními nebo rodinnými terapiemi. Součástí těchto aktivit je i služba pro oběti násilí.
- Prožitkové preventivní programy pro školská zařízení – jde o práci s třídním kolektivem, programy pro třídy, intervenční, adaptační a tematické programy. Cílovou skupinou jsou žáci základních a středních škol.
- Lektorská činnost – v rámci této činnosti jsou poskytovány vzdělávací programy sociálním pracovníkům a pracovníkům v sociálních službách.

Služby organizace využívají jak majoritní občané města, tak také Romové. Jak ale identifikuje pracovníce organizace v poskytnutém rozhovoru, je mezi těmito dvěma skupinami rozdíl v charakteru čerpané služby. Zatímco služby Centra pro rodinu čerpají spíše zástupci majoritní populace (zejména rozvodové kauzy a porozvodová výchova dítěte), Romové využívají spíše služeb Občanské poradny, ačkoliv netvoří převážnou část klientely ani v této službě (zhruba 15 % podíl). Skupina klientů Občanské poradny je velmi různorodá – převážně se jedná o jedince s problémy se zadlužeností (bez rozdílu v etnicitě), problémy

⁶⁰ Zdroj informací Adresář poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Frýdek-Místek, Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011 – 2013, Plán prevence kriminality na léta 2012 – 2015, rozhovory se zástupci institucí a NNO.

s bezdomovectvím či ubytováním, a klienty s kumulací několika typů nestandardních sociálních situací. Mezi klienty převažují lidé ohrožení chudobou a sociálním vyloučením. Dle konstatování pracovníka organizace je jejich nejčastějším problémem zadluženost a exekuce:

Tak většinou se jedná o to, že nemají peníze. Potřebují pomoc napsat splátkový kalendář nebo kontakt s jinými úřady. Co sepsat, aby to mělo nějakou formu.

V Centru pro rodinu se naopak vyskytují klienti, kteří nemají problémy finančního rázu, často lidé velmi dobře situovaní, matky na rodičovských dovolených. V době rozhovoru byly identifikovány pouze dva případy klientů ze sociálně vyloučené lokality. Zástupci romského etnika se podle pracovníka organizace na toto centrum obracejí s obdobnými druhy problémů jako zástupci majoritní části populace, jejich problémy v rodinných vztazích však mnohem častěji vznikají z důvodu závislosti některého člena rodiny, většinou otce, na alkoholu nebo drogách.

Kontaktní centrum Renarkon, o.p.s. - služby centra jsou poskytovány cílové skupině osob, které experimentují s návykovými látkami nealkoholového typu, problémovým uživatelům a závislým na těchto látkách od 13 let věku, jejich rodinným příslušníkům, partnerům ad. V rámci činnosti je vykonávána jak kontaktní práce, poradenství, krizová intervence, rodinná terapie, tak také terénní program, jehož hlavním smyslem je informovat potenciální klienty v terénu o činnosti kontaktního centra a nabízet jeho služby. Klienty centra jsou zástupci nejrozličnějších sociodemografických charakteristik, včetně obyvatel sociálně vyloučené lokality (zde převážně Romů). Ti však tvoří mezi klienty centra nízký podíl, měnící se v časových periodách:

... my máme takové vlny, kdy někdy nechodí skoro žádní, pak jindy jich chodí deset, patnáct těch Romů a většina z nich je na tom bídě, ..., není jich nějak extra moc, na druhou stranu jestli jich tam je deset, tak zase když si to vezmete, tak je to malá část města, tak se dá říct, že to je dost a hlavně nejhorší je asi to, že si to pak předávají po generacích zase těm mladším a mladším...

Jako zásadní problém a specifikum této skupiny klientů pracovník organizace identifikuje volbu druhu návykové látky. Podle jeho slov převažuje mezi závislými v Lokalitě návyk na toluenová rozpouštědla, jejichž dlouhodobé užívání vede ke komplexní duševní i tělesné degradaci organismu závislého člověka. Velmi zajímavým způsobem tento pracovník popisuje rozpad osobnosti takového jednotlivce:

... užívají ten toluen, který je, to je vlastně nejnebezpečnější droga na světě jakou můžete mít, protože on leptá veškeré vnitřní orgány včetně mozku a to nevratně, ten člověk hloupne, hloupne skutečně, že degraduje až na nějakou osobnost, která už není často schopna se sama o sebe postarat a pak tam dochází k agresi v rodinách. My jsme měli několikrát problém s tím, že buď se na nás obrátili rodičové, že ten jejich syn je v takovém stavu, že už vůbec neví, co dělá, když je pod vlivem té drogy, tak je agresivní, bere na ně nůž a podobně vyhrožuje jim tam, ale nikdo jim nepomůže, všichni říkají, že ho vyhodíte z bytu akorát, což ale mezi Romy je problém, že jo, tam je jiná mentalita v tomhle, rodina drží při sobě...

Modrý kříž v ČR, o.s. – náplní aktivit této poradny je odborné sociální poradenství a služby následné péče. Je určena osobám starším 18 let závislým na alkoholu, návykových látkách a hráčských aktivitách, jejich příbuzným, známým a blízkým osobám. Služby sociálního poradenství jsou zacíleny na aktuální řešení závislostí, služby následné péče na terapii po absolvování ústavní léčby, případně abstinentům bez odborné pomoci.

Modrý kříž poskytuje služby komplexně, tzn. kombinací psychoterapie a sociálního poradenství. Klient je ošetřen v oblasti závislosti a zároveň i psychoterapeutické, a to jak v individuální terapii, tak i terapii skupinové, kdy má možnost pracovat na svých problémech se skupinou jednotlivců se stejnými problémy. Ve struktuře klientů převažují během několika posledních let klienti závislí na alkoholu, nicméně v současné době je dotahují gambleři, jakkoliv podle pracovníka organizace město v nedávné době omezilo působnost některých heren a kasin. Nezřídka se mezi klienty objevují také jedinci závislí na kombinaci alkoholu a gamblerství, případně alkoholu a drog. Strukturu klientů podle pohlaví a věku popisuje pracovník zařízení níže:

... tak jako nejčastější ta v tom středním věku kolem těch třiceti čtyř, čtyřiceti, to jsou jak kdyby nejčastější klienti, ale není výjimkou, že máme i o hodně mladší klienty a zároveň třeba máme klienty jako padesátej ročník jo, takže tam je hodně pestrá ta škála toho věku. My jsme měli z počátku jak kdyby více, že byla závislost více jako u mužů a bylo méně žen, ale teď momentálně mám pocit, že to je hrozně vyrovnané, ale co se týče hraní, tak tam je to spíš specifikum mužů, já jsem hráčku měla jenom jednu za celou dobu, co tu pracuju, takže vlastně jak kdyby spíš to je to specifikum těch chlapů a nebo ty ženy mají s tím strach přijít, nevím, protože si myslím, že hrajou i hodně ženy, co se týče toho alkoholu, tam je to teď hodně vyrovnané.

Nejvíce klientů organizace pochází přímo z Frýdku-Místku. Jedná se o sociálně velmi slabé jedince z azylových domů, nezaměstnané, lidi s nižším nebo žádným vzděláním, ale i střední a vyšší vrstvu populace, podnikatele s problémem závislosti ad. Velká část klientů pochází z ulice Slezská a z oblasti ulice Čs. armády. Vzhledem k tomu, že spádovou oblastí pro realizaci služby jsou hranice bývalého okresu, menší část klientů pochází i z okolních obcí. Podle tvrzení pracovníka organizace však žádní klienti nepocházejí z oblasti ulice Míru:

Já si myslím, že spíš nevyhledají tu službu, já si myslím, že tam jako, co se týče jako hraní a pití, tak si myslím, že ten problém tam určitě je, samozřejmě máme jako i romské klienty, pokud budu třeba mluvit přímo o té národnostní menšině, ale máme právě spíš zkušenost, že to jsou lidi z azylových domů a většinou teda žen z azylových domů, že není výjimkou, že k nám přijdou, ale chodí jich strašně málo [...] Co se týče adresy Mírová ulice, tak to jsme myslím [měli klienty] jenom jednou nebo dvakrát.

V rámci pomoci a podpory v sociální problematice se pracovníci organizace věnují také oblasti dluhů. Pokud se však jedná o složitější záležitosti (osobní bankrot, oddlužení apod.), odesílají klienty do Centra nové naděje. S ohledem na cílovou skupinu alkoholiků a gamblerů se pracovníci s problematikou zadlužování potýkají poměrně často.

Slezská Diakonie Bethel – jedná se o středisko pro osoby bez přístřeší starší 18 let, v jehož rámci je provozován azylový dům (kapacita 38 míst), nízkoprahové denní centrum (ambulantní forma s kapacitou 20 míst), noclehárna pro muže (ambulantní služba s kapacitou 22 míst), terénní programy a sociální rehabilitace (ambulantní služba).

Kromě azylového domu poskytuje služba ještě 6 lůžek v rámci odloučeného pracoviště, tzv. vstupního bydlení, do kterých jsou posunováni sociálně zdatnější uživatelé služby, kteří jsou schopni fungovat sami bez dozoru, splňují určité požadavky organizace a spolupracují (více viz kapitola 4).

Vedle možnosti přechodného ubytování a sociálního poradenství Bethel poskytuje také prostory pro očistu, stravování a odpočinek klientů. Klienti vedle neexistence vlastního přístřeší řeší vesměs problémy s alkoholem (starší jedinci), případně s drogami (mladší). Služby jsou poskytovány z většiny mužům ve věku mezi 35 a 60 lety. Služeb sociálního poradenství však mohou využívat i bývalí klienti, kteří jsou aktuálně již ubytováni na ubytovnách.

Určit lokality, ve kterých se bezdomovci převážně zdržují, je podle pracovníka Diakonie docela složité, protože tito poměrně často migrují a klienti služby často pobývají i mimo město (obec Zlíkovice, Chlebovice apod.) Existují však i místa, na kterých se zdržují s pravidelností. Ve městě se jedná především o lokalitu kolem ulice Míru, soustavu pronajatých garáží za střediskem Bethel, squaty za Intersparem, v létě náměstí v Místku, kopec Štandl (tzv. Sherwood) s provizorním „stanovým městečkem“, které zde založili převážně drogově závislí bezdomovci, a oblast kolem řeky. Problém bezdomovectví se ve městě týká také romského etnika. Ti tvoří asi 30 % podíl mezi klienty služby a většinou pochází z oblasti kolem ulice Míru. Jde o jedince, kteří mají konfliktní vztahy se svými rodinami a bezdomovectví řeší většinou krátkodobě (14 dní až měsíc) s ohledem na různé formy výpomoci uvnitř romské komunity.

Slezská Diakonie Sára – poskytuje přístřeší v azylovém domě pro ženy (kapacita 10 míst), azylovém domě pro matky s dětmi (kapacita 26 míst) a noclehárnu (kapacita 8 míst). Vedle poskytování ubytování a přístřeší je součástí služeb i sociální a psychologické poradenství, ve kterém je kladen velký důraz na individuální práci s klientkami, existuje však možnost využít i nabídky skupinové a komunitní práce. V nabídce služeb neexistuje denní centrum, kterého však mohou klientky využívat v rámci nabídky služeb Bethelu (viz také kap. 4).

Vedle těchto služeb působí na území města ještě další dvě organizace se službami cílenými na skupinu osob v nepříznivé životní situaci:

- Poradna pro ženy a dívky, o. s. – sdružení poskytuje poradenství a podporu ženám a párům v souvislosti s těhotenstvím a výchovou dětí. Poskytuje také zapůjčení věcí pro novorozěnáta matek ve finanční tísní, případně zajištění dočasného bydlení.
- Sociální šatník Adra – poskytuje materiální pomoc osobám v nepříznivé životní situaci ve formě základního ošacení, oděvních doplňků a hygienických potřeb.

2.7.4 Hodnocení služeb z pozice klientů

V souvislosti s hodnocením sociálních služeb jsme se v rámci dotazníkového šetření v lokalitě snažili identifikovat situace, v nichž se místní obyvatelé obraceli s žádostí o podporu a pomoc na terénní sociální pracovnice, případně služby některých dalších organizací. Z tohoto šetření vyplynulo, že pouze 25,8 % obyvatel Lokality bylo osloveno, případně oslovilo ke spolupráci některou ze shora uvedených institucí. Z těch, kteří měli v posledním roce kontakt s terénní sociální prací, ať už pracovník magistrátu, nebo NNO, hodnotí poskytnutou podporu a jednání jako velmi dobré cca 9 % dotázaných, jako dobré 12 %, jako špatné 1,5 % a jako velmi špatné dokonce 3 % dotázaných. Faktem však zůstává, že téměř 75 % dotázaných tuto zkušenost vůbec nemělo, případně ji odmítlo komentovat. V následující tabulce uvádíme procentuální podíly jednotlivých oblastí, kterých se spolupráce týkala u těch respondentů, kteří na danou oblast reagovali.

Tabulka 8: Oblasti spolupráce domácností respondentů s poskytovateli sociálních služeb

oblast	spolupráce se týkala (%)
bydlení	10,6
zadlužení	3,0
rodina, děti	15,2
zaměstnání	4,5
jednání s úřady	3,0
sociální dávky	3,0

N=66; zdroj: dotazníkové šetření v lokalitě

Velmi sporadicky byl kontakt s organizacemi nabízejícími sociální služby zmiňován ještě v oblasti podpory při doučování dětí, vztahových problémů, problémů se školami při vyřizování dotací apod. I přes nízké procento odpovědí je možno konstatovat, že terénní sociální služba je nejvíce využívána v oblasti rodiny a výchovy dětí. Přitom rozdíly ve využívání služeb na etnickém principu jsme v lokalitě neidentifikovali. Zajímavé ale bylo zjištění indikující nízkou důvěru Romů vůči sociálním pracovníkům na magistrátě. Nedůvěru jim vyslovilo téměř 55 % dotázaných romských obyvatel lokality, zatímco z řad majority tuto nedůvěru vyslovilo pouze 33 % obyvatel lokality. Obdobně vyslovili obyvatelé nedůvěru i k terénním sociálním pracovníkům v lokalitě (55 % romských dotázaných a dokonce 57 % zástupců majority). Ve vztahu vůči neziskovým organizacím byla nedůvěra ze strany obyvatel lokality vyslovena téměř v 60 %, a to zejména zástupci majority. Téměř ve 40 % romští obyvatelé lokality činnost neziskových organizací jako subjektu buď neznají, nebo by se na ně s žádostí o pomoc neobrátili.

Obecně bylo možno identifikovat nedůvěru vůči práci sociálních pracovníků na magistrátě, ale i terénních sociálních pracovníků v Lokalitě, i v průběhu rozhovorů s obyvateli jak romského etnika, tak zástupců majority. Zatímco majoritní obyvatelé lokality často poukazovali na zneužívání sociálního systému romskou částí obyvatel, přičemž uváděli příklady, kdy jsou službami města zvyhodňováni, romská část obyvatel poukazovala především na to, že v pro ně důležitých věcech (příjmy, bydlení) jim stejně město ani sociální pracovníci nepomohou. Práci sociálních pracovníků až na výjimky pak hodnotí spíše neutrálně. V některých případech však byly ohlasy na přístup terénních sociálních pracovníků i vyloženě negativní (např. problém se štenicemi na městské ubytovně)

Naopak poměrně kladně jsou mezi jeho uživateli hodnoceny aktivity Centra Pramínek, které nabízí služby především pro děti předškolního věku, nicméně v rámci terénních aktivit jsou pracovníci ochotni pomoci v určitých záležitostech (zejména kontakt s institucemi) i jejich příbuzným. Mladá matka z ubytovny např. využívá především administrativních služeb, protože její dítě ještě nespadá do věkové kategorie, pro niž jsou cíleny služby tohoto centra.

T: Jaké tady máte služby? Chodí sem jen terénní sociální pracovníci nebo můžete využívat další? My třeba víme, že tady působí Pramínek.

R: Pramínek.

T: Využíváte jejich služby?

R: Jo. Když potřebuji jít nebo zavolat na úřad práce nebo k doktorovi, tak si tam zajdu.

2.7.5 Problémové oblasti sociálních služeb ve městě

Velmi efektivním nástrojem sociálních služeb ve městě je databáze poskytovatelů sociálních služeb, která přehledným způsobem postihuje celou síť všech veřejnoprávních i neziskových organizací podílejících se na plánování, rozvoji a realizaci služeb ve městě. Ty tvoří poměrně širokou škálu aktivit a prakticky se dá konstatovat, že zprostředkovávají podporu téměř veškerých oblastí životních situací obyvatel města. Mezi poskytovateli těchto služeb je poměrně dobrá spolupráce prostřednictvím procesu komunitního plánování a činností pracovních skupin. Obecně je v rámci aktivit poskytovatelů sociálních služeb komplexně ošetřena nabídka volnočasových aktivit a programů pro děti a mládež všech věkových kategorií do 26 let. Nízkoprahová zařízení poskytující tuto službu jsou dostatečně, a v některých případech i originálním způsobem, vybavena zařízením umožňujícím rozvoj osobnosti rizikových skupin dětí a terénní programy se vesměs snaží zohledňovat specifika potřeb těchto svých klientů zejména ve vztahu k věku. Nabídkou sociálních služeb je

saturováno prakticky celé území města. Vzhledem k tomu, že nízkoprahová zařízení poskytují většinou ambulantní služby, je možno tyto individuálně vyhledat. Terénní práce je pak nastavena ve vztahu ke konkrétním skupinám obyvatelstva bez ohledu na prostorové rozložení těchto skupin v rámci města.

Na druhou stranu se však ve městě projevuje problém nedostatečné nabídky volnočasových aktivit pro romské děti z Lokality. Během terénního výzkumu v Lokalitě byl identifikován jak nedostatek těchto aktivit, tak také velmi omezená existence zařízení pro děti operující přímo v místě jejich přirozeného prostředí. Ve skutečnosti působí v Lokalitě pouze Centrum Pramínek, jehož kapacita je omezená (12 dětí). Navíc tento zaměřuje svoji činnost pouze na děti z oblasti kolem ulice Míru a Sokolská. Jeden den v týdnu je v lokalitě realizována také terénní služba Rebelu, o jejichž aktivitách jsme však v průběhu rozhovorů s obyvateli Lokality neidentifikovali žádnou informaci. Pokud jde o možnosti trávení volného času dětí a nabízených služeb s tím spojených, považujeme za zvláště zneklidňující situaci v části Lokality „Křižíkova“, kde neexistují ani plochy, na nichž by děti mohly trávit svůj volný čas. Děti z Lokality sice mohou navštěvovat prakticky všechna z nízkoprahových zařízení ve městě, nicméně jejich dostupnost a často identifikované problémy s dětmi z majoritní společnosti jsou pro tyto děti výraznou bariérou.

Během rozhovorů s lidmi z Lokality navíc nebyl identifikován významnější efekt ani v případě služeb poskytovaných terénními pracovníci města, což je vedle aktivit Pramínku jediná terénní služba, jejíž aktivity jsou přímo zacíleny na obyvatele Lokality. Jejich působením je částečně naplněn jeden z cílů pracovní skupiny „*Osoby v nepříznivé sociální situaci a etnické menšiny*“⁶¹. Tento cíl se však bez bližších specifikací v rámci nastavených opatření zabývá realizací terénní práce v sociálně vyloučených romských komunitách, existencí komunitního centra (to v současné době v lokalitě nepůsobí) a podporou a rozvojem vzdělávacích a volnočasových aktivit pro děti a mládež. Specifické potřeby této skupiny populace však nebyly dosud monitorovány, ani analyzovány. Ve městě navíc nepůsobí ani žádný nestátní neziskový romský nebo proromský subjekt a nedá se očekávat ani žádná výrazná iniciativa ze strany samotných Romů. Stejně jako jejich děti mohou dospělí Romové využívat sociálních služeb města, ale málokdy si tuto možnost uvědomují. Bariérou informovanosti o variantách pomoci a podpory v oblasti služeb je jejich nedostatečná cílenost právě k této skupině populace. Sociální práce s romským etnikem ve vyloučené lokalitě prakticky není podchycená žádnou koncepcí, která by zohledňovala sociální a kulturní specifika tohoto etnika.

Vedle problémů spojených s distribucí služeb k etnické menšině jsme v průběhu terénního výzkumu identifikovali ještě některé další, např. v oblasti komunitního plánování. Prakticky všichni respondenti našeho výzkumu poukazovali na problém zapojení uživatelů do diskuse nad plánováním a realizací služeb ve městě a jejich malý zájem o tuto problematiku. Veškeré aktivity pracovních skupin se tak vesměs zakládají na dialogu mezi zadavateli a poskytovateli sociálních služeb. Někteří zástupci neziskových organizací pak poukazují na mimořádnou přetíženost svých pracovníků v rámci poskytování služby a nemožnost rozšíření palety služeb právě z personálně kapacitních důvodů.

Problematickou oblastí z hlediska nedostatku přístřeší pro určité skupiny populace se ve městě jeví neexistence domova se zvláštním režimem. Ten by měl být určen pro klienty s různými druhy psychických onemocnění, zdravotních postižení, jednotlivců závislých na alkoholu, návykových látkách, případně s jinými problémy, kteří nejsou schopni

⁶¹ Jedná se o cíl č. 4 „Podpora a udržení terénní práce v sociálně vyloučených romských lokalitách“.

samostatného života. Tito klienti začínají postupně zaplňovat kapacitu azylového domu, přičemž doba ubytování v tomto zařízení zpravidla nemá přesahovat jeden rok. Jak však tvrdí pracovník Diakonie, někteří uživatelé zůstávají právě s ohledem na nemožnost sehnat jiný typ ubytování klienty azylového domu i podstatně delší dobu:

Ale někteří prostě, tady je i myslím skoro pět let jeden uživatel, jo, protože prostě on je zbavený způsobilosti a město opatrovník jako, není schopen, což já se nedivím mu, najít nějaké jiné fungující bydlení neboť on samostatně nemůže fungovat, už jsme to třeba i zkoušeli, dopadlo to špatně. Do normálního zařízení ho nevezmou, jakože tu je třeba domov se zvláštním režimem pro seniory, ale tam je, jednak je jakoby plný, ale tyhle ty lidi tam nevezmou i kdyby tam bylo možná poloprázdno, já nevím, ale protože jednak mají alkoholovou minulost, i když to nejsou oficiálně důvody pro nepřijetí, ale prostě vždycky se něco najde, že jo, takže tam ty lidi prostě neberou, takže z toho důvodu a v tom kraji tady prostě žádné takové zařízení pořádně není, teda v Ostravě je.

Tento problém byl přednesen v rámci pracovní skupiny komunitního plánování a požadavek na vybudování takového zařízení bude navržen do 3. komunitního plánu. V současné době již existuje určitá představa objektu města, který by měl být na takové zařízení přebudován - jedná se o budovu bývalé zvláštní školy na ulici Míru. Umístění domova se zvláštním režimem do této budovy je však spojeno s posílením koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením v Lokalitě.

2.8 Školství a vzdělávání

Oblast školství a vzdělávání na území města Frýdek-Místek je spravována Odborem školství, kultury mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek. V kompetencích tohoto odboru je výkon státní správy a samosprávy ve školství, výkon samosprávy kultury a sportu, výkon samosprávy v oblasti volnočasových aktivit pro děti a mládež a problematika příspěvkových organizací, jejichž aktivity spadají pod správu tohoto odboru. Odbor spolupracuje při svých aktivitách s dalšími organizacemi města, podílí se na organizování různých akcí v oblasti kultury, sportu a využití volného času a realizuje údržbu a opravu městských hřišť a sportovišť.

2.8.1 Vzdělávací instituce ve Frýdku-Místku

Vzdělávací potřeby jsou mimo vysokoškolského vzdělávání ve městě Frýdek-Místek uspokojovány na všech úrovních a ve všech typech vzdělávací soustavy. Ve městě působí následující školská zařízení⁶²:

- 1 Jesle Frýdek-Místek, p. o.
- 21 mateřských škol (5 souběžně se základní školou, 1 i se střední školou)
- 13 základních škol
- 14 středních škol (z toho 3 gymnázia, jedno osmileté)
- 1 vyšší odborná škola (požární ochrany)

Jesle Frýdek-Místek jsou příspěvkovou organizací města a poskytují výchovu a zdravotní péči dětem od 1 do 4 let věku. Jejich kapacita je 54 míst.

Formy předškolní přípravy⁶³

Ve všech typech mateřských škol ve Frýdku-Místku se k 30. 9. 2012 vzdělávalo 1841⁶⁴ dětí (z toho 890 dívek) v 71 třídách, přičemž podíl dětí vzdělávaných ve speciálních předškolních třídách činil cca 2,3 %.⁶⁵ Vedle této oficiální statistiky, která slouží jako podklad pro potřeby Ústavu pro informace ve vzdělávání, jsme však na základě Seznamu školských zařízení ve městě, který jsme obdrželi na Odboru sociálních služeb magistrátu, identifikovali ještě některé další mateřské školy, které nebyly uvedeny ve shora uvedené statistice. Data z těchto mateřských škol jsou součástí přílohy.

Jedna z mateřských škol poskytuje své služby v režimu zdravotnické péče (Mateřská škola se zdravotnickou péčí; Ke Splavu 1568), jedna nabízí výchovu a vzdělávání v bilingvním režimu (Galileo school; Jana Čapka 2555), dvě ze školek poskytují předškolní vzdělávání ve speciálních třídách pro zdravotně a mentálně postižené děti (Základní škola a mateřská škola Naděje – 14 dětí ve dvou třídách a Mateřská škola J. Myslivečka – 28 dětí ve dvou třídách) a mateřská škola při Střední, Základní a Mateřské škole na ulici Pionýrů 2352 je zařízení, které poskytuje vzdělávací péči fyzicky i mentálně hendikepovaným dětem.

⁶² Zdroj informací Seznam škol a školských zařízení okres Frýdek-Místek (interní materiál Oddělení sociální prevence Magistrátu města Frýdek-Místek), Statistika Odboru školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek.

⁶³ Zdroj informací Seznam škol a školských zařízení okres Frýdek-Místek (interní materiál Oddělení sociální prevence Magistrátu města Frýdek-Místek), Statistika Odboru školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek.

⁶⁴ Data v následující statistické analýze jsou aktuálně sesbírána mezi mateřskými školami v terénu k 30. 6. 2013. Navíc, do analýzy byla začleněna také data za MŠ Sviadnov, která je spádovou školou pro děti z Lokality.

⁶⁵ Statistika Odboru školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek.

Formy základního školství⁶⁶

Různé formy základního vzdělávání ve Frýdku-Místku navštěvovalo k 30. 9. 2012 ve 224 klasických i speciálních třídách 4885 dětí (z toho 2396 dívek), přičemž podíl dětí vzdělávaných ve speciálních třídách činil necelé 2 % všech dětí⁶⁷.

Sít' základních škol ve městě tvoří následující školy:

- Základní škola národního umělce Petra Bezruče, Frýdek-Místek, tř. T. G. Masaryka 454
- Základní škola a mateřská škola Frýdek-Místek, Jana Čapka 2555
- Základní škola Frýdek-Místek, Jiřího z Poděbrad 3109
- Základní škola a mateřská škola Frýdek-Místek, El. Krásnohorské 2254 – do školského obvodu této školy spadají mimo jiné i ulice Lokality
- Základní škola a mateřská škola Naděje, Frýdek-Místek, Škarabelova 562
- Základní škola Frýdek-Místek, Komenského 402
- Základní škola Frýdek-Místek, Pionýrů 400
- Základní škola Frýdek-Místek, 1. máje 1700
- Základní škola Frýdek-Místek, Československé armády 570
- Základní škola a mateřská škola Frýdek-Místek, Lískovec, K Sedlištím 320
- Základní škola a mateřská škola Frýdek-Místek - Chlebovice, Pod Kabaticí 107, příspěvková organizace
- Základní škola a mateřská škola Frýdek-Místek – Skalice 192, příspěvková organizace.

Vedle těchto spádových škol působí na území města ještě Střední škola, základní škola a Mateřská škola Frýdek-Místek, Pionýrů 2352, jejíž vzdělávací činnost vychází ze speciálních vzdělávacích programů.

Formy středního školství⁶⁸

Střední školství ve Frýdku-Místku pokrývá širokou škálu oborů a oblastí (obchodní akademie, jazyková škola, elektro, stavební, dřevozpracující, gastronomie, oděvnictví, služby, zdravotnictví, podnikatelství, informační technologie, uměleckoprůmyslová oblast, požární ochrana). Podle poskytnutého seznamu škol působí na území města celkem 14 středních škol, a to jak škol s maturitními obory a škol odborných nabízejících učební obory s výučním listem, tak také škol poskytujících vzdělání bez výučního listu a jedné střední školy praktické. Ze statistik těchto škol bude níže provedena analýza týkající se počtu jejich studentů.

Ostatní školská zařízení

Vedle škol působí ve městě ještě školské zařízení Klíč, Středisko volného času, p. o., které poskytuje zájmové vzdělávání, kurzy, pobytové akce, tábory a prázdninové pobyty pro děti a mládež, preventivní akce a akce pro veřejnost. V rámci okresu Frýdek-Místek má ve městě působnost také dětský domov, který je školským zařízením pro výkon ústavní výchovy.

⁶⁶ Zdroj informací Obecně závazná vyhláška o stanovení školských obvodů spádových základních škol zřizovaných statutárním městem Frýdek-Místek (č. 1/2013).

⁶⁷ Statistika Odboru školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek – Místek.

⁶⁸ Zdroj informací Seznam škol a školských zařízení okres Frýdek – Místek (interní materiál Oddělení sociální prevence Magistrátu města Frýdek – Místek).

2.8.2 Docházka dětí ze sociálně vyloučených lokalit do předškolních zařízení

V následující subkapitole přinášíme analýzu předškolního vzdělávání dětí ve Frýdku – Místku tak, jak se nám ji podařilo sestavit ze zdrojů statistik jednotlivých mateřských škol ve městě. Vycházíme přitom ze seznamu mateřských škol poskytnutého Oddělením sociální prevence magistrátu, který uvádí 14 mateřských škol na území města⁶⁹ a k tomu přidáváme jednu mateřskou školu (MŠ Sviadnov) vzhledem k faktu, že tato se nachází nejbližší k Lokalitě a děti z ní často tuto mateřskou školu (i základní školu) navštěvují⁷⁰.

Tabulka 9: Kapacita mateřských škol ve městě a počty dětí v nich k 30. 6. 2013

kapacita mateřských škol ve městě	2085
počty dětí	2027
počty dětí z Lokality	13
podíl dětí z Lokality v předškolních zařízeních	0,65 %

Zdroj: vlastní výpočty z tabulek indikátorů poskytnutých jednotlivými zařízeními

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že kapacita mateřských škol ve městě je téměř naplněna. Vysoký počet volných míst vykazuje pouze mateřská škola ve Sviadnově (44 volných z 99 míst), po čtyřech volných místech pak mateřské školy Mateřídouška a Kouzelný svět (Žirafky), 6 volných míst vykazuje ještě mateřská škola při Střední, Základní a Mateřské škole na ulici Pionýrů (se speciálním vzdělávacím programem). Mezi velkokapacitní školky pak patří především MŠ Anenská (255 míst), MŠ Myslivečka (224 míst), MŠ Beruška (180 míst), MŠ Pohádka (308 míst), MŠ Sněženka (322 míst) a MŠ J. Čapka (199 míst); (více viz přílohy).

Děti z Lokality v těchto mateřských školách tvoří pouze necelé jedno procento z počtu všech dětí navštěvujících předškolní vzdělávání. Tyto děti se dělí mezi MŠ Anenskou (1), MŠ Berušku (8) s nejlepší dostupností ve vztahu k Lokalitě (viz níže), Mateřskou školu při Střední, Základní a Mateřské škole speciální (1), MŠ Naděje (2) a MŠ ve Sviadnově (1)⁷¹.

Dostupnost předškolního vzdělávání je pro děti z lokality o něco málo obtížnější, než pro ostatní děti. V blízkosti vyloučené lokality se totiž nenachází žádná ze čtrnácti mateřských školek na území města. Nejbližší mateřskou školou dostupnou pro děti z Lokality je, jak již bylo uvedeno, mateřská škola ve Sviadnově, dále mateřská škola na ulici E. Krásnohorské a mateřská škola Beruška, která se nachází na ulici Nad Lipinou, která je součástí sídliště nad vyloučenou lokalitou Toto sídliště je od Lokality oddělené lesoparkem v poměrně strmém kopci.

Poptávka po vzdělávání v předškolních zařízeních není mezi romskou populací příliš velká. Z rozhovorů, které jsme vedli jak s experty, tak také s rodiči z Lokality často plynulo, že významnou bariérou účasti romských dětí v předškolním vzdělávání je špatná finanční situace rodičů. Někteří experti však původ tohoto problému spatřují především ve „*vypěstovaných sociálních a kulturních návycích romské komunity, které jsou dány historicky*“. V lokalitě však existují výjimky mezi rodinami, které umístily, nebo mají v plánu umístit, svoje děti do klasických mateřských škol, jako v případě mladé matky, poloviční Romky:

⁶⁹ Počet mateřských škol se odlišuje od počtu mateřských škol uváděných statistikou Odboru školství magistrátu (21), který navíc zahrnuje i mateřské školy v sousedních obcích, které jsou součástí spádového území města, nicméně ve vztahu ke statistice počtu dětí z Lokality nebylo nutno tyto školy do této analýzy včleňovat s ohledem na jejich dostupnost ve vztahu k Lokalitě.

⁷⁰ Podrobný přehled indikátorů za jednotlivé mateřské školy využitých v analýze uvádíme v příloze.

⁷¹ Do této školky je však ve školním vzdělávacím roce 2013/2014 přihlášeno 5 dalších dětí, což je téměř 10 % dětí navštěvujících tuto MŠ v současné době.

T: A vy jste říkala, že ho chcete dát do školky?

R: No, na tu vesnici jako.

T: Myslíte, že je to důležité, aby chodil do školky?

R: No tak určitě, doma se mnou asi nebude, že? Sám celé dny, musí trošku do společnosti, ať si zvyká [...] Musí být s děckama, ať se trochu vyvíjí.

Všeobecně větší oblibu mezi romskými obyvateli z Lokality má sociálně aktivizační služba Centra Pramínek, která působí přímo na jejím území. Prostřednictvím této služby se realizuje pomoc rodičům s přípravou dítěte na vstup do základní školy spolu s předškolní přípravou, dále pak doučování a volnočasové a aktivizační činnosti (více viz kapitola 2.7.2). Náplň činnosti Pramínku popisuje pracovník, který je v rámci této služby zaměstnán na hlavní pracovní úvazek:

Takže děti přijdou, probíhá učení říkadel, her, barev, takových těch typických základů, nějaká tvorba kreativní na rozvoj fantazie, potom přijde svačina, potom zase hra a zase hry na rozvoj jemné motoriky, hrubé motoriky a tak to jde den za dnem a pokud ty děti tam chodí často, vidíte tam rozdíl, že čím jsou starší, zvykají si udržet soustředění, tak se snažíme ty programy obměňovat a připravujeme stále něco nového a nového.

V rámci předškolního vzdělávání ve městě funguje již rok také přípravná třída (na ZŠ Komenského), v níž se na vstup na základní školy připravují především sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené děti. Kapacita této třídy je 15 žáků. Děti z Lokality jsou při své cestě do a ze školy doprovázeny asistentem. Pracovník v oblasti vzdělávání, s nímž jsme vedli rozhovor, zdůrazňuje nutnost přípravných tříd absencí sociálních návyků u sociálně vyloučených dětí a to především s ohledem na jejich častou neúčast v předškolním vzdělávání:

Právě proto si myslím, že ty děti, které chodily do předškolního vzdělávání, a priori předpokládám, že ty děti se v té mateřské škole nějakým těm sociálním návykům naučily nebo si je už přinesly z domu. Takže se pouze zdokonalují v těchto návycích, kdežto děti, které nikdy do předškolního zařízení nechodily, jak říkáte, tak ty právě potřebují do tohoto systému být včleněny, samozřejmě to asi nelze udělat povinně, takže pořád budeme mít procento dětí, které nebudou patřit do žádné z těchto skupin, ale tím se mi zvýší procento toho, jak jsme si sami dokázali, že byť by 10-12 dětí bylo, které budou připraveny na to, aby vstoupily do základní školy, i tohle to už považují za úspěch.

Vznik přípravné třídy v jedné z místních škol provázely poměrně významné bariéry administrativního charakteru, ale také názorové rozpory. Ty se zakládaly především na problematice kategorizování dětí na ty „běžné“, „schopné“, „z normálního sociálního prostředí“ a na děti se sociálním znevýhodněním, případně děti sociálním znevýhodněním ohrožené. Problémy vznikaly již při samotném definování kategorie sociálního znevýhodnění. Tento proces dělil jednotlivé aktéry ve městě na dva tábory (zastánci existence přípravných tříd a jejich odpůrci), což celý proces vzniku této třídy prodlužovalo a komplikovalo. K názorovým střetům docházelo zejména mezi pracovníky sociálního odboru, pracovníky pedagogicko-psychologické poradny a odborem školství. Existenci přípravné třídy mnozí považovali za nerelevantní s odkazem na aktivity několika neziskových organizací věnujících se volnočasovým aktivitám dětí, tedy i dětí ohrožených sociálním vyloučením. V tomto ohledu byly upřednostňovány právě služby již zmiňovaného Centra Pramínek, jehož činnosti nabízejí alternativu právě k poslání přípravných tříd. Otázkou ovšem zůstává, zda by pozornost a úsilí neměly být směřovány především k inkluzi sociálně znevýhodněných dětí do běžných mateřských škol.

2.8.3 Docházka dětí ze sociálně vyloučených lokalit do základních škol

Většina dětí žijících v lokalitě patří do věkové kategorie školních dětí (v dotazníkovém šetření děti od 6 do 15 let věku). Podíl této věkové skupiny v rámci dětské populace činí 68 %. Prakticky všechny děti z výběrového vzorku zkoumaného dotazníkovým šetřením navštěvují některou ze základních škol (viz níže). Dotazníkovým šetřením byly identifikovány pouze dva případy dětí, které navštěvují přípravnou třídu a některou ze speciálních tříd. Toto zjištění ovšem příliš neodpovídá zjištěním statistické analýzy dat o počtech studentů jednotlivých škol (viz tabulka níže), ani kvalitativnímu terénnímu výzkumu, během něhož některé z maminek identifikovaly vzdělávání ve speciálních vzdělávacích programech hned u několika ze svých dětí.

V následující tabulce uvádíme souhrnná data o žácích v základním vzdělávání ve městě tak, jak se nám je podařilo získat ze 13 oslovených škol.

Tabulka 10: Přehled základních indikátorů o počtech žáků základních škol ve Frýdku-Místku (k 30. 6. 2013)

počet žáků celkem	4982*
počet žáků z Lokality	69
podíl žáků z Lokality na celku žáků v základních školách	1,4 %
počet všech žáků v přípravných třídách	12
počet žáků z Lokality v přípravných třídách	12
počet všech žáků přestupujících do speciálních a praktických tříd	1
počet žáků z Lokality přestupujících do speciálních a praktických tříd	1
celkový počet individuálně integrovaných žáků na školách	146
počet individuálně integrovaných žáků z Lokality	8

Zdroj: vlastní výpočty z tabulek indikátorů poskytnutých jednotlivými zařízeními

** Do statistiky je zahrnut také počet žáků ze Základní školy Sviadnov, protože se jedná o školu navštěvovanou dětmi z Lokality.*

Z výše uvedených dat můžeme konstatovat, že podíl dětí z Lokality vzdělávajících se na základních školách ve městě je velmi nízký. Pokud jde o žáky přípravné třídy (viz níže), pak všechny děti v této třídě pocházejí z Lokality a v celku dětí z Lokality tvoří téměř 15 % podíl. Téměř 10 % z nich pak prochází během vzdělávání individuálně integračním programem, zatímco mezi žáky z majoritní části populace tento podíl činí necelé 3 %.

Děti z Lokality se ve městě koncentrují v několika základních školách; podíly těchto žáků v rámci školy a v celku žáků pocházejících z Lokality uvádíme v tabulce níže. Mezi školami, které romské děti z Lokality navštěvují hojněji, je nutno zmínit Základní školu E. Krásnohorské. Tato škola je pro děti z Lokality spádovou a jejich podíl na celkovém počtu žáků tvoří téměř 2,4 %. Jedná se však o velkokapacitní školu, kterou k 30. 9. 2012 navštěvovalo 780 žáků⁷². Další spádovou základní školou pro děti z Lokality je základní škola ve Sviadnově⁷³, která však nabízí vzdělávání pouze na nižším stupni. Podíl dětí z Lokality na celku žáků této školy činil k 30. 6. 2013 téměř 14,5 %. Nejvyšší podíl dětí z Lokality ovšem

⁷² Statistika Odboru školství, kultury, mládeže a tělovýchovy Magistrátu města Frýdek-Místek.

⁷³ Na základní škole Sviadnov však vyvstal v souvislosti s nástupem žáků do prvních tříd ve školním roce 2013/2014 poměrně významný problém. Školu začalo v tomto školním roce navštěvovat 13 dětí z obce Sviadnov a 12 dětí z obce Frýdek-Místek, což vzbudilo rozporuplné reakce rodičů dětí ze Sviadnova stran kvality výuky v případě, že třídu bude navštěvovat tak vysoký počet dětí z Lokality. Návrh starosty obce na vyčlenění speciální třídy pro děti z lokality jako řešení tohoto problému nám ovšem připadá poněkud segregáčnický a v rozporu s integračními trendy ve vztahu k problematice sociálního vyloučení. V rámci diskuse pak byly probírány tři varianty řešení vzniklé situace: (1) návrh starosty obce Sviadnov, (2) smíšená třída s uplatněním pozice 2 asistentů pedagoga a (3) rozdělení dětí do dvou tříd s ohledem na etnický vyrovnaný podíl žáků v každé z nich. Tato otázka zůstává dosud otevřena. S ohledem na prointegrační opatření ve vzdělávacím procesu se však výzkumný tým nejvíce kloní k variantě č. 3, tedy vytvoření dvou menších poměrně smíšených tříd žáků prvního ročníku.

udává základní škola při Střední škole, Základní škole a Mateřské škole Frýdek-Místek na ulici Pionýrů, která se specializuje na vzdělávání žáků ve speciálních vzdělávacích programech. Tato základní škola je určena pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami – základní škola praktická a základní škola speciální. Tuto školu k 30. 6. 2013 navštěvovalo 17 dětí z Lokality, přičemž 13 z nich se vzdělávalo ve vzdělávacím programu pro žáky s lehkým mentálním postižením. Vzhledem k tomu, že se jedná o základní školu s malou kapacitou (59 žáků), tvořil podíl dětí z Lokality na celkovém počtu žáků téměř 29 %. Mimo tuto školu působí ve městě také Základní a mateřská škola Naděje na ulici Škarabelova, se speciálními vzdělávacími programy. Název této školy byl z původního „Speciální škola“ změněn zejména z důvodu zaměňování charakteru výuky této školy za školu zvláštní ve smyslu slova, v jakém byl používán dříve. Tato škola se věnuje především vzdělávání zdravotně a mentálně postižených dětí. V současné době prochází vzdělávacím procesem na základní škole Naděje celkem 118 žáků v 16 třídách, přičemž 6 žáků této školy pochází z Lokality (1 žák se pak vzdělává v programu pro žáky s lehkým mentálním postižením). Již zmiňovaná přípravná třída je ve Frýdku-Místku zřízena na Základní škole Komenského. Na této škole se v 6 speciálních třídách⁷⁴ (celkově 24 tříd) vzdělává téměř pětina dětí z celkového počtu 444. Podíl dětí z Lokality v této škole činí necelé 3 %. Na této škole je také 14 žáků v individuálně integračním vzdělávacím programu, tento počet se však netýká dětí z Lokality. Z hlediska vzdělávání dětí z Lokality stojí za zmínku ještě Základní škola Pionýrů 400 (tzv. Šestka), kterou navštěvuje 14 žáků z Lokality v běžném vzdělávacím programu. Jejich podíl na celku žáků činí cca 3 % (jedná se o velkokapacitní školu) a hlavním důvodem pro oblibu této školy u obyvatel Lokality je její relativně krátká docházková vzdálenost.

Tabulka 11: Koncentrace dětí z Lokality v rámci jednotlivých zařízení základního vzdělávání

ZŠ	Počet dětí z Lokality	Podíl na celku z Lokality
ZŠ E. Krásnohorské	7	10,1 %
ZŠ Sviadnov	11	13,6 %
SZMŠ Pionýrů*	17	21 %
ZŠ a MŠ Naděje	6	7,4 %
ZŠ Komenského	12	14,8 %
ZŠ Pionýrů	14	17,3 %

N=69(z toho: 1 dítě na ZŠ J. z Poděbrad a 1 dítě na ZŠ J. Čapka)

Zdroj: vlastní výpočty z tabulek indikátorů poskytnutých jednotlivými zařízeními

**Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Frýdek – Místek na ulici Pionýrů (škola pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami)*

K problému koncentrace romských dětí na určitých typech základních škol podotýká pracovník školského odboru, že tato je víceméně zapříčiněna dostupností školy pro tyto děti, částečně také existencí přípravných a speciálních tříd na určitých (zde třech) školách, nicméně tento jev nepovažuje za nijak významný.

Pro úplnost zde zmiňujeme ještě Základní školu na ulici Československé Armády, která je největší institucí základního vzdělávání ve městě (k 30. 6. 2013 ji navštěvovalo 938 žáků), přičemž 37 z nich bylo vzděláváno v individuálně integračním vzdělávacím programu. Na tuto školu ovšem nedochází ani jeden žák z Lokality (více viz přílohy).

V následující tabulce uvádíme přehled počtu dětí z Lokality podle vzdělávání v různých typech vzdělávacích programů.

⁷⁴ Jedná se o speciální třídy pro děti s dyslektickými poruchami, které po zvládnutí učiva v těchto třídách jsou zpětně zařazovány do vzdělávacího procesu v běžných třídách.

Tabulka 12: Počty dětí z Lokality v různých typech vzdělávacích programů ve Frýdku-Místku (k 30. 6. 2013)

celkem děti z Lokality v základních školách	69
přípravná třída	12
vzdělávací program ZV*	48
vzdělávací program ZV – LMP**	14
vzdělávací program ZŠS***	7

Zdroj: vlastní výpočty z tabulek indikátorů poskytnutých jednotlivými zařízeními

** běžný vzdělávací program*

*** vzdělávací program pro žáky s lehkým mentálním postižením (speciální a praktické třídy)*

**** vzdělávací program pro žáky s těžkým zdravotním hendikepem (speciální)*

Děti z Lokality se na základních školách vesměs vzdělávají v běžném vzdělávacím programu (téměř 70 %). Zhruba 20 % dětí z Lokality navštěvuje výuku ve speciálním vzdělávacím programu pro žáky s lehkým mentálním postižením (13 na Základní škole speciální a praktické na ulici Pionýrů a 1 na Základní škole Naděje) a necelých 10 % se vzdělává ve vzdělávacím rámcovém programu pro základní školy speciální. V rámci těchto speciálních programů jsou na některých základních školách ve městě zřizovány pozice asistentů pedagoga (13 na Základní škole Naděje, 1 na Základní škole Komenského, 1 na Základní škole Sviadnov), dále pak pozice školního psychologa (po jednom na ZŠ při Střední, Základní a Mateřské na ulici Pionýrů, ZŠ Československé armády, ZŠ Komenského, ZŠ Šestka a ZŠ P. Bezruč) a speciálních pedagogů (14 na ZŠ při Střední, Základní a Mateřské na ulici Pionýrů, 20 na ZŠ Naděje, 2 na ZŠ J. z Poděbrad, 4 na ZŠ Komenského, 1 na ZŠ J. Čapka a 3 na ZŠ Sviadnov).

Dostupnost škol pro děti nevnímá většina obyvatel Lokality jako závažný problém. Do všech škol, které navštěvují, je podle nich možné se bez problému dostat (autobusem či pěšky ve skupince dětí). V případě školy ve Sviadnově děti většinou docházejí pěšky, protože tato je chůze dosažitelná zhruba za patnáct minut.

Co se týče problémů souvisejících s docházkou dětí z Lokality do školy, pak se nejčastěji objevuje jejich časté absentování ve vyučovacích hodinách. Za tímto problémem často stojí rodiče těchto dětí, kteří jim absentování ve škole velmi často sami omlouvají. Nejčastěji jsou v rámci těchto omluv uváděny rodinné důvody. Dalším problémem, na který upozorňuje jedna z terénních sociálních pracovníček a který se týká především dětí na nižším stupni vzdělávání, je špatná znalost češtiny, se kterou přicházejí ze svých rodin. Děti mají problém soustředit se během vyučování na výklad, protože některým jeho částem jednoduše nerozumí. To v konečném důsledku může vést k absentování dítěte ve vyučování již v útlém věku, protože je ve škole díky určitému opoždění odsouváno mimo kolektiv spolužáků, v některých případech samotnými učiteli. Dítě pak preferuje pobyt v domácím prostředí a dochází u něj k dalšímu zhoršování v prospěchu. Tato situace byla v průběhu rozhovorů identifikována i některými z rodičů dětí žijících v Lokalitě. Osobní zkušenost s výše uvedeným mechanismem vytváření neadekvátního vztahu ke vzdělávání popisuje terénní pracovníčka, která pracuje přímo s těmito dětmi:

...ono do školy nechce jo a to já vím, jak to je u těch Romů, ono ráno začne brečet, „oni mi tam nadávají, oni mě nemají rádi“ a ona ho nepustí do té školy a už se to nabaluje a jede...

Mohlo by se zdát, že problém absentování některých romských dětí v pravidelném vyučování je založen na diskriminaci ze strany spolužáků, případně učitelů. Tento aspekt však nebyl v průběhu rozhovorů s rodiči dětí z Lokality tematizován. Dva z respondentů sice uvedli, že jejich dítě je ve škole diskriminováno, tomuto faktu však nepřisuzovali přílišný význam.

Mezi respondenty se objevilo několik rodičů, kteří vzdělání svých dětí přisuzují poměrně velký význam. Problematiku vzdělání ve vztahu k uplatnění na trhu práce popisuje mladý muž, Rom, otec jednoho dítěte ve vlastní péči:

A Cikáni chtějí robit. Každý na to nadává. To víte, tady má každý jenom základní vzdělání. A kde má nabrat praxi, když nerobí nikde? Uteče čtyřicet roků jako voda a kde vás vezmou? Tam u vás jako vrátníka. A sed' tam. Systém je špatně položený. Však my jsme taky lidé, chceme furt žít, tak pro to něco vláda nedělá? My nejsme tady opice. My jsme fakt jak chráněné opice. Kdo by nechtěl mít autíčko, byt, rodinu? Aby děcko bylo vystudované. Kde na to brát, když práce není? Ta práce neříkám, že není. Je. Kdo hledá, najde. Ale je to takové, jak vzdělání?

Rodiče dětí z Lokality pak hovoří také o tom, jak je důležité, aby jejich děti navštěvovaly ve školách také zájmové kroužky, přičemž nejvíce preferují angličtinu. Vzhledem k omezeným možnostem pomáhat dětem se studiem v domácím prostředí, případně nemožností zprostředkovat svým dětem placené mimoškolní aktivity, považují právě školní kroužky za jednu z mála možností zpestření života a osobnostního rozvoje svých dětí.

V průběhu terénního výzkumu jsme identifikovali poměrně významný problém související se vzděláváním dětí spočívající v domácí přípravě. Během návštěv domácností jsme zaznamenali, že ani v jedné z nich neměli děti vyčleněny prostory pro domácí přípravu na vyučování. Tento problém pak je patrný také u rodin žijících na ubytovně (viz kap. 4). Při dotazu na prostory, ve kterých by se dítě mohlo připravovat do školy, naprostá většina uváděla kuchyňský stůl. Stejný problém jsme identifikovali i při dotazech na případné doučování. Žádný z rodičů neuvedl, že by byl schopen své dítě doučovat, pokud toto nezvládalo přípravu na školu. V této souvislosti uváděli většinou služby Pramínku, případně kroužky doučování v rámci výuky na základních školách.

2.8.4 Docházka dětí ze sociálně vyloučených lokalit na střední školy

V rámci dotazníkového šetření byli v Lokalitě identifikováni pouze dva studenti maturitních oborů na střední škole, přičemž jen jeden z nich pocházel z domácnosti romského respondenta. Data získaná prostřednictvím sběru indikátorů z jednotlivých středních škol v rámci města však identifikují 38 studentů z Lokality docházejících na střední školy ve městě. Domníváme se tedy, že většina z nich je studenty učebních oborů, ať už s výučním listem, nebo bez něj. Z rozhovorů mezi obyvateli lokality vyplývá, že jak rodiče, tak také jejich děti dosahují maximálně na výuční obory a jen někteří z nich tuto školu zakončují absolvováním závěrečných zkoušek a získáním výučního listu.

Většina respondentů, s nimiž jsme hovořili, však nedosáhla ani na středoškolské vzdělání zakončené získáním výučního listu. Ačkoliv si někteří z nich hodnotu vzdělání uvědomují, jejich děti je vesměs v předčasném ukončování vzdělávacího procesu následují. Vysoké procento romských absolventů základních škol v evidenci potvrzuje i pracovník úřadu práce, podle kterého velká část z těchto dětí ihned po ukončení docházky na základní škole nastupuje automaticky do evidence uchazečů o zaměstnání bez jakéhokoliv pokusu o pokračování ve studiu. Problém je podle něj tak výrazný, že by jej označil za specifikum této etnické skupiny. Tyto děti často v rámci evidence na úřadu práce volí taktiku migrace mezi různými školami, nicméně nakonec stejně zůstávají v evidenci uchazečů o zaměstnání bez jakéhokoliv vzdělání či kvalifikace.

V následující tabulce uvádíme základní údaje o počtu studentů na středních školách ve městě,

jejich předčasném ukončování vzdělávacího procesu a také podíl studentů z Lokality v tomto proudu vzdělávacího procesu. Nepředpokládáme přitom, že by děti z Lokality navštěvovaly jiné střední školy mimo území města.

Tabulka 13: Přehled počtu studentů středních škol ve Frýdku-Místku (k 30. 6. 2013)

počet studentů celkem	5403*
počet všech studentů předčasně ukončujících studium	187
podíl předčasně ukončujících studium	3,5 %
počet studentů z Lokality	38
podíl studentů z Lokality na celku studentů	0,7 %
počet předčasně ukončujících studium z Lokality	5
podíl předčasně ukončujících na počtu studentů z Lokality	13,2 %
podíl předčasně ukončujících z Lokality na všech předčasně ukončujících	2,7 %

Zdroj: vlastní výpočty z tabulek indikátorů poskytnutých jednotlivými zařízeními

** jedná se o počet všech studentů, tedy včetně těch, kteří k danému datu opouštěli školu*

Z tabulky je zřejmé, že podíl studentů z Lokality ve všech ročnících na všech typech středních škol (maturitní obory, učňovské školy, dvouleté studia) nečiní ani celé procento. Tito žáci se navíc vyskytují pouze na dvou středních školách (Střední škola elektrostavební (35) a Střední škola gastronomie, oděvnictví a služeb (3)), což jsou školy, které mj. nabízejí studium oborů s výučním listem, případně bez něj. Na tyto obory převážně směřují žáci z Lokality (ti, kteří se rozhodnou pokračovat ve studiu po ukončení docházky na základní školu). Na těchto dvou školách také dochází k největší fluktuaci studentů v průběhu školního roku. Tak například na Střední škole elektrostavební opustilo studium během školního roku téměř 10 % studentů, na Střední škole gastronomie, oděvnictví a služeb tento podíl činil cca 7,5 %. Přitom podíl studentů z Lokality (jak ukazuje tabulka) na těch, kteří předčasně opouštějí vzdělávací proces, je pouze necelé 3 % a jejich podíl na celku studentů předčasně ukončujících studium je mizivý. Tito studenti jsou však v rámci těch, kteří předčasně ukončují studium vysoce nadreprezentováni. Z tabulky je dále patrné, že studenti středních škol, kteří pocházejí z Lokality, předčasně ukončují vzdělání mnohem častěji, než je tomu mezi studenty ve Frýdku-Místku běžné. Mezi dalšími školami, v nichž jsme identifikovali poměrně vysoký podíl studentů předčasně ukončujících studium (nikoliv ovšem studentů z Lokality), patří například Gymnázium a střední odborná škola (2,8 %), Střední odborná škola Lískovecká (necelé 2 %) a Střední průmyslová škola, Obchodní akademie a Jazyková škola (téměř 3 %). Mezi velké střední školy čítající 500 až 800 vzdělávajících se studentů řadíme 6 zařízení, ke středně velkým s počtem studentů ve všech ročnících od 200 do 500 pak 3 školy, v ostatních typech škol se vzdělává vždy od cca 100 do 200 studentů. Výjimku tvoří Střední, Základní a Mateřská škola se speciálními vzdělávacími programy, kde se na jejím středním stupni⁷⁵ vzdělává pouze 17 žáků a Střední škola požární ochrany s 27 studenty⁷⁶ (více viz přílohy).

Jakkoliv se během rozhovorů v lokalitě ukazovalo, že respondenti často mluví o vzdělání jako výhodě při uplatnění na trhu práce, jen mizivá část z nich dosáhla vyššího, než základního vzdělání. V rodinném zázemí tak vesměs chyběly vzorce mezigeneračního přenosu vzdělanosti a i děti respondentů vesměs nepokračovaly ve studiu na středu školy. V případě, že se tyto děti na střední školu dostanou, ji pak ve většině případů nejsou schopny dokončit. Problém mezigeneračního přenosu hodnot jako klíčový v procesu získávání vzdělání popisuje jeden z odborných pracovníků v této oblasti:

Tam je nejdřív třeba začít pracovat s těmi rodiči. Poněvadž já budu mít děti, kterým se

⁷⁵ Jedná se o praktickou dvouletou školu, která je určena pro studenty se středně těžkým mentálním postižením, případně s lehkým mentálním postižením v kombinaci s dalším zdravotním postižením.

⁷⁶ Škola je ovšem v současné době dle sdělení jejího zástupce v likvidaci.

budu věnovat celé dopoledne, budu s nimi pracovat, v půl jedné je pošlu domů a ty děti spadnou do téhož prostředí, ze kterého ráno odešly. To prostředí se bude chovat zcela odlišně než to prostředí toho, kdy já jsem se snažila je posunout trošku někam jinam, aby si vážily vzdělání, měly trošku jiný pohled na věci, ... tak pokud ti rodiče jim budou tvrdit, že škola je k ničemu a sociální dávky jsou to nejdůležitější, co dostanu a když je dostanu a budu jich mít dost, tak stejně nemusím chodit do práce a když je nebudu mít, tak budu chodit krást, protože... jsem pracovala s romskou poradkyní, která mi vysvětlovala, že krádež dětí je běžná věc a že děti to musí dělat, že je jim to dáno příkazem shora,...tak pokud se nezačne pracovat s těmi dospělými, tak já cestu příliš nevidím.

Velmi významným faktorem, který do velké míry ovlivňuje rozhodování o pokračování ve studiu, jsou časná těhotenství romských dívek. Ta totiž nezřídka stojí za jejich odchodem hned z prvního ročníku studia na středních školách. Nikoliv výjimečné jsou případy mladých dívek, které na střední školu nestačily ani nastoupit, tak jak o tom hovoří jedna z mladých obyvatelek Lokality: „Devítka jsem si udělala, ale dál jsem nešla, protože jsem otěhotněla“.

Na tento problém upozorňuje i terénní sociální pracovnice, která přichází do kontaktu s mladými Romkami v průběhu každodenního výkonu své práce. Přístup mladých Romů k problematice sexuálního života přitom charakterizuje v souvislosti s odlišností životních hodnot tohoto etnika:

No jestli otěhotní, tak to už, jako my se snažíme u těch mladých holek ty antikoncepce prosím vás, jenže u Romů jakoby antikoncepci, to ne, to oni neberou, protože u nich ženská, která nerodí skoro každým rokem, pokud je mladá, zdravá, tak není ženská a je vlastně v té komunitě jakoby odsunutá. Jakoby povinnost rodit a rodit. Takže jestli tam patnáctiletá holka otěhotní, tak oni to neberou jakoby nějaký šílený problém, však co, my jsme tady, my ji pomůžeme a co.

Problém financování dítěte během studií na střední škole jako bariéra dosažení dalšího vzdělání nebyl v Lokalitě identifikován s ohledem na to, že poměrně rozsáhlá síť středních škol (14) a studijních oborů existuje přímo ve městě, tudíž by odpadl problém financování dojíždění za vzděláním, případně dalších nákladů spojených s organizací studia. V Lokalitě tedy tuto bariéru dalšího vzdělávání považujeme za lichou.

2.9 Sociálně patologické jevy dětí v rodinách a práce OSPOD

2.9.1 Organizace práce OSPOD ve městě

Aktivita Orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve Frýdku-Místku jsou vykonávány v rámci působnosti Odboru sociální péče magistrátu města. Oddělení sociálně-právní ochrany dětí ve Frýdku-Místku čítá 15 zaměstnanců, přičemž 12 z nich na pozici terénních sociálních pracovníků, kteří mají jednotlivé případy dětí přidělovány na základě územního členění města. K dalším pracovníkům patří vedoucí oddělení a dva pracovníci vykonávající funkci referenta pro náhradní rodinnou péči. Výjimku tvoří pouze případy tzv. syndromu CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte), na které se v rámci své spisové agendy specializuje jedna pracovnice OSPOD. Ostatní pracovnice řeší především případy týkající se úpravy výchovných poměrů, výživného, špatné sociální situace rodiny, problémového chování dítěte, jeho fyzického či mentálního poškození, případně situacemi, kdy rodiče nebo pečovatelé nemohou pečovat o dítě z objektivních důvodů. V rámci řešení těchto případů poskytují pracovnice pomoc formou odborného sociálního poradenství a terénní sociální práce a snaží se působit na obnovení narušených sociálních vztahů dětí v rámci rodinného i širšího sociálního prostředí.

V souladu s územním členěním města jsou dvě terénní sociální pracovníce vyčleněny na podporu a pomoc rodinám v Lokalitě. Respondentka, se kterou jsme v rámci terénního výzkumu vedli rozhovor, vykonává svoji práci v Lokalitě kolem ulice Míru, druhá z kolegyně v Lokalitě kolem ulice Křížíkova.

Pracovnice v rámci svých aktivit navštěvují terén dvakrát, někdy i třikrát týdně, přičemž do vyloučené lokality se snaží v rámci intervence zavítat s každotýdenní pravidelností. Mezi nejběžnější aktivity vykonávané v Lokalitě patří sociální šetření v rodinách, obzvláště pak v rodinách, ve kterých je ustanoven soudní dohled. Pracovnice OSPOD označuje tyto rodiny v rámci své agendy za nejproblémovější. Vesměs se jedná o romské rodiny s velkým počtem dětí. Vedle těchto aktivit provádějí například šetření na žádost soudu, případně šetření v rámci vlastních dohledů (bez intervence soudu, kdy se snaží řešit problémovou situaci v rodině, aby nemuselo dojít k nařízení soudního dohledu).

V souvislosti s řešením složitých případů se na OSPOD pořádají případové konference, jejichž četnost se odvíjí od počtu komplikovaných případů. Pracovnice oddělení během rozhovoru, který se realizoval v polovině roku, identifikovala tři případové konference od začátku roku. Situace, kdy je volba případové konference a vyjádření týmu odborníků pro řešení případ nezbytností popisuje pracovnice oddělení následujícím způsobem:

...že už se v podstatě neví, jak dál s tou rodinou, že už tam nic nezabírá, tak se to řeší takhle hromadně...

Dalším nástrojem, který OSPOD pravidelně využívá v rámci svých pracovních aktivit je skupinová supervize. Vedle možnosti účastnit se supervize, kterou pracovnice OSPOD vnímají pro účely své práce velmi pozitivně, využívají také metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí. Používané metodiky však nejsou nijak specializované (např. různé postupy intervence v závislosti na typu případu), mají spíše obecný charakter deskripce náplně práce a postupů intervence, jak popisuje respondentka našeho výzkumu:

Nemáme žádné takové jako přímo, v uvozovkách recepty, jak postupovat v tom a v tom případě, to je vždycky individuálně. Jo, takže je tam vlastně zákon, podle kterého my se musíme řídit, vyhlášky ministerstva, podle kterých se musíme řídit, ale nikde nemáme jakoby přímo uvedeno. Určité receptury máme, ale nejde to vždycky použít na všechny případy stejně.

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí v rámci své působnosti dále spolupracuje na rozvoji Systému včasné intervence, spravuje a koordinuje činnosti spojené s aplikací a rozvojem tohoto systému, spolupracuje na jeho realizaci a připravuje podklady pro řídicí výbor tohoto systému. V rámci platformy klíčových aktérů rozvoje sociálních služeb na půdě magistrátu dále spolupracuje s pracovní skupinou prevence kriminality a mimo jiné se podílí také na komunitním plánování v oblasti péče o děti a mládež. Vedle těchto vztahů spolupráce se také zapojuje do všech aktivit Týmu pro mládež. Systém rané péče a dalších služeb pro rodinu není ve Frýdku-Místku zařazen mezi činnosti Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

K poměrně závažným problémům místního OSPOD patří poddimenzovanost personálních kapacit k výkonu terénní sociální služby. Tento problém je však již v řešení prostřednictvím projektu podaného MPSV, který se týká standardizace počtu pracovníků v sociálních službách.

2.9.2 Specifika terénní sociální práce v Lokalitě

OSPOD v rámci svých aktivit v lokalitě poskytuje nebo zprostředkovává rodinám a osobám příbuzným, případně osobám odpovědným za výchovu odbornou pomoc při řešení závažných výchovných problémů: jedná se zejména o případy, kdy děti v těchto rodinách nenaplnují základní povinnou školní docházku (záškoláctví), zneužívají návykové látky (včetně alkoholu), či u nich dochází k předčasným těhotenstvím. Ve vztahu k záškoláctví považují terénní pracovníci za velký problém především fakt, že rodiče v mnoha situacích dítě do školy vůbec neposílají, sami omlouvají jeho absence (především z rodinných důvodů), mají problémy zajišťovat dítěti pravidelné lékařské kontroly a očkování (obzvláště u novorozenců) a výchovu svých dětí v mnoha ohledech zanedbávají. Individuální plány ochrany dětí, které pracovníci OSPOD vypracovávají ve vztahu k problémovým jedincům, by se podle informací terénní pracovníci měly týkat až padesáti dětí v Lokalitě (tj. až jedné čtvrtiny).

Velkým problémem v rodinách z Lokality je také neschopnost hospodařit s rozpočtem domácnosti, takže terénní pracovníci často poskytují poradenství rodinám i v této oblasti. Podle sdělení jedné z nich se v Lokalitě jedná o vysoký podíl mnoho-problémových rodin:

...málo kdy to je třeba jenom problém té absence zvýšené nebo jenom problém těch financí, ono se to kupí často...

Poměrně významným problémem v Lokalitě je podle této pracovníce také zneužívání návykových látek, a to nejen u nezletilých dětí, ale také některých z jejich rodičů, obzvláště pak u otců rodin. Jedná se především o toluenová rozpouštědla, díky nimž u některých jedinců (ať už dětského, či dospělého věku) dochází v závěru ke kompletní desintegraci osobnosti. Ale problémem je zde také pervitin, jeho distribuce a v některých případech také jeho konzumace. Podobně jako několik dalších komunikačních partnerů i tato terénní pracovníce upozorňovala na existenci varny pervitinu v Lokalitě.

Sociální práce v Lokalitě se kromě řešení problémů v rodinách a následné pomoci využívá i při vykonávání dohledu a kontrole. Podle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí musí terénní pracovníci tyto aktivity provádět v půlroční periodě, nicméně podle sdělení jedné z nich, je práce v terénu speciálně v této Lokalitě potřeba mnohem častěji, někdy i průběžně každých čtrnáct dní.

2.9.3 Počty případů orgánu sociálně-právní ochrany dětí⁷⁷

V roce 2012 bylo na OSPOD Frýdek-Místek evidováno celkem 896 nových případů, přičemž v téměř 68 % případů se jednalo o nové spisy Om⁷⁸ (608), ve 22 % pak o nové spisy Nom⁷⁹ (288). Mezi novými případy v roce 2012 přibýlo také 6 dětí z vyloučené lokality. Nové spisy Nom se týkaly dětí s trvalým bydlištěm v následujících městech a obcích:

⁷⁷ Zdroj informací – interní materiály a databáze OSPOD Frýdek-Místek a rozhovory s kompetentními aktéry.

⁷⁸ Živé spisové případy v evidenci OSPOD.

⁷⁹ Rejstříky dětí, které mají trvalý pobyt mimo spádovou oblast města, ale jsou součástí evidence místního OSPOD.

Kopřivnice, Ostrava, Bohumín, Havířov, Rychvald, Třinec, Skotnice, Orlová, Vratimov, Střítež, Lučina, Pržno, Zašová, Přerov, Životice u Nového Jičína, Frenštát pod Radhoštěm, Olomouc, Nový Jičín, Bruntál, Znojmo, Opava, Metylovice, Stará Ves nad Ondřejnicí, Oldřichovice, Zlín, Karviná, Frýdlant nad Ostravicí, Habartov, Čeladná, Břidličná, Bílá, Jesenice, Blovice, Návsí, Staříč, Albrechtice, Radkov, Dolní Domaslavice, Kolín, Petřvald, Veselí nad Moravou, Ústí nad Labem, Suchdol nad Odrou, Ostravice, Hnojník, Bukovany, Košice, Sviadnov, Tachov, Bohumín, Nová Horka, Uničov, Krnov, Kunčičky u Bašky, Příbor, Chodov, Janovice, Lichnov, Pardubice, Dobroměřice, Vsetín, Kravaře, Unčice, Štětí, Rýmařov, Paskov, Bruntál, Brno, Český Těšín, Křešice, Václavovice, Pržno, Raškovice, Hanušovice, Guty, Vlašim, Beroun, Praha, Nižní Lhoty, Hlučín, Jarovnice, Vrbno pod Pradědem, Dobruška, Rybí

V témže roce postoupil OSPOD 28 spisů do následujících měst:

Havířov, Ostrava, Praha, Frýdlant nad Ostravicí, Opava, Jihlava, Jablunkov, Odry, Zlín, Vsetín, Bruntál, Plzeň, Valašské Meziříčí, Olomouc, Šlapanice

V rámci činnosti OSPOD za dané období byla nařízena ústavní výchova a v ní následně umístěny tři děti, do náhradní péče bylo umístěno 24 dětí, přičemž 20 z nich do náhradní rodinné péče příbuzenské. Ani jedno z těchto dětí nepocházelo ze sociálně vyloučené lokality. Mezi jedny z nejvýznamnějších činností Orgánu sociálně-právní ochrany dětí patří především intervence v domácnostech ohrožených dětí. Dle sdělení jedné z pracovnic tohoto orgánu ve Frýdku-Místku se však počty takových intervencí, kontaktů s rodinou a návštěv v domácnostech nesledují.

Trestná a přestupková činnost dětí a mládeže

V rejstříku OSPOD, v němž se evidují děti s opakovanými poruchami chování a jejich přestupky, je za rok 2012 vedeno 187 dětí. V rámci této evidence mají děti s poruchami chování největší problémy s alkoholem. Podíl těchto problémů v rámci skupiny dětí s poruchami chování činí více než 22 %. Druhým nejčastějším problémem dětí evidovaných OSPOD je podkategorie rizikového chování. Tyto problémy jsou diagnostikovány u cca 14 % dětí v péči OSPOD. Poměrně často se mezi problémy dětí objevují krádeže a drobné krádeže (17,7 % všech evidovaných případů). Podrobnější statistiku uvádíme v následující tabulce:

Tabulka 14: Opakované poruchy v chování a jednání dětí

problémy a poruchy chování	počet	podíl z celku
výchovné potíže ve výuce	7	3,5 %
neomluvená absence	14	7 %
záškoláctví	11	5,5 %
konflikty s vrstevníky a sebepoškozování	1	0,5 %
nerespektování rodičovské autority, konflikty v rodině	3	1,5 %
konflikty se zákonným zástupcem	2	1 %
výchovné problémy	22	11,1 %
těhotenství	2	1 %
útěky z domova	4	2 %
drobná krádež	17	8,6 %
krádež	18	9,1 %
vloupání do vozidla	1	0,5 %
sražení nezletilého autem na přechodu	1	0,5 %
rizikové chování	28	14,1 %
agresivní chování	2	1 %
problémy s návykovými látkami	10	5 %
problémy s alkoholem	44	22,2 %
hraní automatů	1	0,5 %
napadení	4	2 %
vandalismus	2	1 %
vulgární chování	1	0,5 %
masturbace v parku	1	0,5 %
přestupek proti veřejnému pořádku	1	0,5 %
narušování občanského soužití	1	0,5 %

Děti z vyloučené lokality tvoří zhruba 5 % podíl ze všech klientů OSPOD vedených v roce 2012 v tomto rejstříku. V následující tabulce je uveden výčet jednotlivých typů přestupků, které ve svých spisech řešily pracovnice OSPOD:

Tabulka 15: Opakované poruchy v chování a jednání dětí v Lokalitě

problémy a poruchy chování	počet
výchovné potíže ve výuce	2
neomluvená absence	2
záškoláctví	2
výchovné problémy	3

Co do četnosti převažují v rejstříku evidované případy dětí z ulice Čs. armády, které se podrobněji věnujeme v kapitole 2.10.5. Zatímco v sociálně vyloučené lokalitě se mezi dětmi jedná především o přestupky výchovného charakteru a absentování ve vzdělávacím procesu, u dětí z ulice Čs. armády vedle absencí dominují krádeže a problémy mají i s alkoholem a návykovými látkami (viz tabulka níže).

Tabulka 16: Opakované poruchy v chování a jednání dětí v ulici Čs. armády

problémy a poruchy chování	počet
drobná krádež	5
krádež	2
neomluvená absence	5
užívání návykových látek	3
problémy s alkoholem	4
útěk z domova	1
masturbace v parku	1

Odděleně OSPOD mapuje také sociálně patologické jevy mezi děti, proti kterým bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení. Za rok 2012 bylo proti dětem ve Frýdku-Místku zahájeno celkem 47 řízení, přičemž 28 z nich se týká trestných činů a v 19 případech se jedná o přestupkové řízení (viz následující tabulka).

Tabulka 17: Evidence dětí, proti kterým bylo v roce 2012 zahájeno trestní nebo přestupkové řízení

trestný čin	počet	podíl z celku
krádež	10	35,7 %
loupež	5	17,8 %
maření úředního rozhodnutí	2	7,1 %
ublížení na zdraví, výtržnictví, vyhrožování	2	7,1 %
zneužití platební karty	1	3,6 %
problematika toxikomanie	3	10,7 %
poškození cizí věci	1	3,6 %
porušování domovní svobody	2	7,1 %
trestné činy proti majetku	2	7,1 %
přestupek	počet	podíl z celku
majetkový	7	36,8 %
proti občanskému soužití	6	31,6 %
proti veřejnému pořádku	1	5,7 %
alkoholismus a toxikomanie	2	10,5 %
krádež	1	5,7 %
poskytnutí alkoholu mladistvé	1	5,7 %
řízení MV bez ŘP	1	5,7 %

Mezi dětmi, proti kterým bylo v roce 2012 zahájeno trestní nebo přestupkové řízení se vyskytuje také 8 dětí z Lokality (4 děti pro trestný čin majetkový a krádeže a 4 děti pro přestupky ze stejného důvodu). V této skupině dětí se již jedná o poměrně vysoký podíl, který činí 16,7 %.

V rámci evidence OSPOD je také zpracována statistika dětí mladších 15 let podezřelých ze spáchání činu, který by jinak byl trestným činem. V tomto rejstříku je však evidováno pouze 6 případů dětí, které vesměs spáchaly trestný čin krádeže, přičemž ze sociálně vyloučené lokality není evidován ani jeden případ.

2.9.4 Spolupráce s NNO a dalšími institucemi

Orgán sociálně právní ochrany dětí ve Frýdku-Místku v rámci svých aktivit intenzivně spolupracuje se základními (mateřskými i středními) školami, dále pak s některými dalšími odbory magistrátu (Odbor školství, Odbor sociálních služeb), Pedagogicko psychologickou poradnou, Městskou policií, obvodním oddělením Policie ČR, Probační a mediační službou, soudem, lékaři, ale také s významným partnerem při řešení problémů v rodinách s problematickou výchovou dětí, za kterého pracovníci OSPOD považují především neziskový sektor (za všechny jmenujeme především Slezskou diakonii, Charitu Frýdek-Místek, obzvláště její nízkoprahové zařízení Pramínek, občanské sdružení Renarcon, Centrum nové naděje – Centrum pro rodinu ad.). S jednotlivými organizacemi spolupracují na specifických případech rodin, kde dochází ke kumulaci sociálně patologických jevů dětí a ostatních členů domácnosti:

Probíhá to třeba tak, že když máme rodinu, kde je těch problémů nějak více a uznáme, že by bylo vhodné právě nějakého pracovníka pro tu sanaci rodiny, tak se kontaktujeme s tou sociálně-aktivizační službou, zda mají volné kapacity, a pokud ano, tak právě tu

rodinu doporučíme a zprostředkujeme.

Pracovníci OSPOD byla dále identifikována těsná spolupráce s Pedagogicko psychologickou poradnou ve Frýdku-Místku. Ta se týká především problematiky naplňování přípravných tříd potřebnými žáky, jak popisuje v následující citaci:

Tam je spíše ta spolupráce v rámci těch přípravných tříd, které tady ve Frýdku jsou s tím, že nám sociální pracovníce z pedagogicko-psychologické poradny u těch dětí, které jsou v naší evidenci, zasílá zprávu nějakou z vyšetření, jak to teda dopadlo, jestli jsou vhodné do té přípravné třídy a takhle.

Rozhovor se zástupcem z Pedagogicko psychologické poradny pro prohloubení vhledu do postupů uplatňovaných v rámci spolupráce (i s ostatními organizacemi) se nám však opakovaně nepodařilo v průběhu terénního výzkumu získat.

Ve spolupráci s odbory magistrátu, zejména s jeho přestupkovým oddělením, spolupracuje OSPOD zejména v informační rovině (vzájemné předávání informací týkajících se konkrétních případů rodin). Vedle toho byla na OSPOD identifikována těsná spolupráce mezi terénními pracovníci, které mají ve své působnosti právě rodiny v lokalitě (2 pracovníce) a dvěma terénními sociálními pracovníci oddělení sociální prevence Odboru sociálních služeb magistrátu, které mají v popisu své pozice speciálně výkon terénní práce ve zmíněné Lokalitě. Pracovníci těchto dvou institucí se nad případy jednotlivých rodin poměrně často scházejí a občas také dochází k tomu, že Lokality navštěvují společně. Tato spolupráce je pro pracovníce OSPOD velmi důležitá, zejména s ohledem na fakt, že klienti z Lokality daleko častěji vyhledávají pomoc terénních sociálních pracovníků magistrátu, které se s problémy v Lokalitě setkávají prakticky denně, a v případě, že tyto vyhodnotí nutnost intervence OSPOD, klienta za jejich službou odesílají, případně informují pracovníce tohoto orgánu. Spousta problémů, které by jinak pracovníci OSPOD zůstalo nerozkryto, je tak často odhalena právě díky aktivitám terénních sociálních pracovníků magistrátu. Spolupráce je navíc významná také s ohledem na skutečnost, že terénní sociální pracovníci v Lokalitě působí dlouhodobě, zatímco pracovníci OSPOD s působností v Lokalitě se často mění.

2.10 Bezpečnost⁸⁰

V následující kapitole shrnujeme klíčové problémy týkající se bezpečnostní situace ve městě. Nejprve se zabýváme přehledem aktérů vyvíjejících preventivní aktivity v oblasti bezpečnosti obyvatel. Podrobněji nahlédneme problematiku bezpečnostních koncepcí, programů a projektů. Poté na základě analýzy dokumentů, statistických dat získaných z některých institucí, dotazníkového šetření provedeného v Lokalitě a interpretace rozhovorů s klíčovými aktéry a obyvateli města i Lokality identifikujeme povahu bezpečnostní situace ve městě, přičemž identifikujeme místa méně bezpečná. Závěrem přinášíme stručná zjištění o postojích obyvatel Lokality ve vztahu k práci policejních složek.

2.10.1 Klíčoví aktéři v oblasti bezpečnosti a jejich vzájemná spolupráce

V oblasti bezpečnosti ve Frýdku-Místku působí tři hlavní aktéři: místní oddělení Policie České republiky, Městská policie Frýdek-Místek a Odbor bezpečnostních rizik a prevence kriminality Magistrátu města Frýdek-Místek. V rámci svých kompetencí vykonávají činnosti v oblasti související s bezpečností také Probační a mediační služba a Odbor sociálních služeb magistrátu, kde je v rámci oddělení sociální prevence zřízena pozice protidrogového koordinátora.

Policie ČR – Krajské ředitelství policie Moravskoslezského kraje – územní odbor Frýdek-Místek je mimo jiné zodpovědný za základní preventivní aktivity na území města. V rámci této aktivity se realizuje především Preventivní informační skupina Policie ČR. Spektrum činnosti této skupiny se odvíjí zejména v oblasti pořádání pravidelných besed, přednášek a prezentačních akcí pro veřejnost. Partnerem v oblasti prevence kriminality a zajišťování bezpečnosti je pro tuto skupinu především místní oddělení Městské policie, konkrétně manažer prevence kriminality. V rámci jejich spolupráce dochází také ke vzájemnému zprostředkování informací a analytických dat týkajících se trestné a přestupkové činnosti.

Městská policie v rámci svých aktivit zabezpečuje ve městě veřejný pořádek a plní další úkoly stanovené zákonem, především pak přispívá k ochraně a bezpečnosti osob a majetku, dohlíží na dodržování pravidel občanského soužití ve městě apod. Službu na Městské policii ve Frýdku-Místku vykonává 54 strážníků, kteří jsou přidělováni k výkonu do několika okrsků v rámci města, přičemž svoje pracovní povinnosti vykonávají v rámci pěších pochůzek, cyklohlídek a operativních jednotek (tzv. motohlídek). Okrsky jsou topograficky navrženy tak, aby jejich hranice procházely řekou a hlavní silnicí s přihlédnutím k počtu obyvatelstva v každém z nich. Služba strážníků má jednak denní formu a jednak formu nočních hlídek, na které se obvykle plánuje 8 strážníků, přičemž službu v terénu vykonává 6 strážníků ve třech motorizovaných hlídkách. Dva strážníci zůstávají na dispečinku. Noční pochůzky strážníků jsou ve městě zavedeny také, nicméně okrsek, jehož součástí je i sociálně vyloučená lokalita, není nočními pochůzkami zajištěn, zejména z důvodu větší vzdálenosti od města.

V souladu s programem prevence kriminality je ve městě instalován kamerový systém, s jehož zprovozněním ve vytipovaných lokalitách dochází k postupnému snižování trestné a přestupkové činnosti na těchto místech. Existují určitá pravidla, podle nichž městská policie postupuje při instalaci kamerového systému. Ten může být instalován pouze na veřejných objektech, případně na soukromých budovách s povolením majitele objektu. Mezi veřejná místa, kde se primárně instaluje kamerový systém, patří především křižovatky, náměstí, rušné

⁸⁰ Zdroj informací Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku, Plán prevence kriminality na léta 2012 – 2015, studie Vnímání bezpečí a rizik ve Frýdku-Místku, Strategie protidrogové politiky města Frýdek-Místek na léta 2012 – 2014, internetové stránky magistrátu, rozhovory s klíčovými aktéry.

ulice, podchody a parkoviště. Pracovník městské policie v rámci terénního výzkumu identifikuje některá místa ve městě, kam jsou specificky umístěny kamery:

R: Přes den se to hodně týká dopravy, zákaz stání, zastavení, zákazy vjezdu a přes noc zase třeba na náměstí Svobody máme kameru, aby se tam nevykrádaly obchody nebo pokud jsou nějaké akce na náměstí, tak aby občané, kteří jdou večer, tak aby to tam neničili. To samé, i když máme bar Riviéra u kina, tak tam je taky kamera z toho důvodu, že se tam výlohy rozbíjely a lahve létaly vzduchem, tak z toho důvodu.

T: A ještě jste zmiňovala jednu tu diskotéku...

R: U Krakena, na Slezské.

T: Tam je taky kamerový systém?

R: Je tam kamerový systém.

Podrobný seznam lokalit a ulic, v nichž jsou ve Frýdku-Místku instalovány kamery, uvádíme v příloze. V další příloze je také uveden seznam projektů, na jejichž realizaci participovala Městská policie Frýdek-Místek v roce 2012.

Dalším z klíčových aktérů v oblasti bezpečnosti ve městě je Odbor bezpečnostních rizik a prevence kriminality, který vznikl v rámci Magistrátu města Frýdek-Místek na konci roku 2012 v rámci projektu Ministerstva vnitra „Bezpečné město“. Hlavní náplní činnosti tohoto odboru je jednak návrh a implementace opatření k prevenci a potlačení kriminality ve městě, ale také koordinace spolupráce a rozvoj komunikace se složkami integrovaného záchranného systému, obzvláště pak spolupráce mezi Městskou policií a Policií ČR. Jednou z hlavních snah v oblasti koordinace činností těchto dvou složek policie je sjednocení jejich okrsků působnosti a doplnění tzv. map kriminality v rámci města o drobnější přestupkové činnosti, které řeší městská policie, s cílem zpřístupnit obyvatelům informace o bezpečnosti ve městě.

Odbor má, řekněme, koordinační roli mezi subjekty, které působí v oblasti bezpečnosti tady ve Frýdku. Mimo jiné tady má na starosti prevenci kriminality a v podstatě prostor našeho působení je poměrně široký a stále ten prostor hledáme. Máme bezpečnostní formaci, takže působíme i dovnitř magistrátu ve Frýdku Místku, co se týká bezpečnosti a podobně. Takže prostor je široký a stále si hledáme to správné pro vykolikování.

Mimo tyto koordinační činnosti je v plánu aktivit odboru spolupráce nejen s oběma složkami policie v oblasti řešení projektů prevence kriminality⁸¹, ale také s dalšími aktéry, do jejichž kompetence určité činnosti v oblasti bezpečnosti spadají (odbor sociálních služeb, OSPOD, Probační a mediační služba ad.). Ve městě má také pod záštitou tohoto odboru probíhat v pravidelných ročních periodách výzkum spokojenosti občanů s aktivitami strážníků městské policie, Policie ČR a úředníků a výzkum vnímání pocitu bezpečí a existujících rizik.

Probační a mediační služba ČR se sídlem ve Frýdku-Místku vykonává činnosti spojené s probací a mediací ve vztahu k trestní justici. Zajišťuje výkon trestů, které nejsou spojené s trestem odnětí svobody a současně i připravuje podklady pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Vedle toho zprostředkovává náhrady škody, pracuje jak s pachateli trestných činů, tak stále více s oběťmi trestných činů. Probace souvisí se zajištěním výkonu trestu, který není spojen s trestem odnětí svobody, tzv. alternativy trestu, zatímco mediace je zprostředkovávání řešení konfliktu za přítomnosti nestranné osoby, tj. mediátora, a to na základě dobrovolnosti stran zúčastnit se takového jednání. Ve městě převažují probace, tedy výkon trestů. Ale s příchodem nových institutů, nových alternativ, nových opatření v trestním zákoníku, se stále více dostávají pracovníci do různých, i soudních, řízení. V oblasti tzv.

⁸¹ Projekt Řetízek – instalace bezpečnostních řetízků na dveře domácností seniorů a zdravotně postižených; projekt Úsvit se zaměřením na zlepšení bezpečnostní situace v lokalitách s převahou obyvatel ohrožených sociálním vyloučením (zde ulice Míru a okolí); projekt Foto pastí – instalace fotoaparátů na místa s vyšším výskytem vandalismu a přestupkové činnosti.

„čisté“ mediace se jedná o menší podíl aktivit (podle slov pracovníka služby zhruba třetina až čtvrtina). V níže uvedené citaci tento pracovník dále rozvádí konkrétní aktivity při výkonu služby:

Nejčastěji řešíme ublížení na zdraví, ale v tom přípravném řízení. To znamená, tam hodně je aktivita mediační. Tam je ublížení na zdraví, hodně vyplývající z dopravy. Nehody, potom také úmyslné ublížení na zdraví. Trestné činy krádeže, to asi nejvíc. Potom jsou časté maření úředního rozhodnutí. To znamená takové to řízení bez řidičského oprávnění. A trestní činnost spojená s výrobou návykových látek. To je asi vše, co se týká struktury. Možná i s pořadím, to znamená nejčastěji takto. Co se týká probace, tam už zachováno totéž, co jsem řekl. Ale už tam stále častěji přibývají násilné trestné činy. Právě s orientací trestní politiky na odběremňování vězeňských zařízení. To znamená, že z výkonu trestu se nám často dostávají lidi na podmíněné propuštění na svobodu s výkonem trestu, kteří se v minulosti dopustili závažnějších zločinů, jako jsou vraždy, znásilnění, loupeže a podobně.

V souvislosti s naplňováním opatření systému prevence dochází ke spolupráci a pravidelným pracovním schůzkám mezi poradcem pro národnostní menšiny (pracovník městské policie), terénními pracovníky odboru sociálních služeb, vedoucí oddělení sociální prevence (současné protidrogová koordinátorka) a pověřeným pracovníkem Policie ČR. Spolupráce této skupiny je hodnocena všemi aktéry oslovenými v rámci terénního výzkumu jako přínosná. Obzvláště pozitivně je pak hodnocena spolupráce městské policie a odboru sociálních služeb, a to zejména v oblasti koordinace volnočasových aktivit tematicky zaměřených na bezpečnost nejen v sociálně vyloučené lokalitě. Určité otazníky dodnes zůstávají v nevyjasněnosti kompetencí v rámci spolupráce při realizaci aktivit týkajících se prevence kriminality ve městě zejména ve vztahu k nově vzniklému odboru bezpečnostních rizik a prevence kriminality. Někteří z aktérů, jež jsme oslovili v průběhu terénního výzkumu, se o rozdělení kompetencí v oblasti bezpečnosti ve městě vyjadřovali poměrně skepticky, a to zejména ve vztahu k nedostatečné informovanosti a informační neprovázanosti při koordinaci společných aktivit. Obzvláště výrazně se tato komunikační bariéra projevovala při organizaci dvou výběrových řízení v rámci projektů „Domovník“ a „Asistent prevence kriminality“ (viz níže).

2.10.2 Preventivní opatření, programy, projekty

Základním strategickým dokumentem, který zahrnuje oblast bezpečnosti ve městě, je „Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku“⁸². Jeho prioritním cílem v oblasti bezpečnosti je zajištění bezpečnosti a ochrany obyvatel města a eliminace sociální exkluze. K tomu má být využito zejména terénních a ambulantních sociálních služeb ve městě, a to zejména tam, kde dochází k vyšší koncentraci sociálně nepřizpůsobivých obyvatel. Definice tohoto cíle výrazně indikuje propojení vnímání bezpečí ve městě s problematikou sociální exkluze, jako potenciálního zdroje negativních aspektů bezpečnostní situace. Mezi klíčová opatření se v této souvislosti jeví především rozvoj programů prevence kriminality, rozvoj programů prevence užívání návykových látek, snižování rizik spojených s užíváním návykových látek, podpora nízkoprahových programů ad., a to především ve spolupráci lokálních aktérů (magistrát, městská policie, policie ČR, poskytovatelé sociálních služeb, NNO, školská zařízení, protidrogová koordinátoři, probační a mediační služba, občané).

⁸² www.frydek-mistek.cz/prilohy/Texty/5251/1323342118_strategicky_plan_rozvoje_frydku_mistku_final.pdf

Plán prevence kriminality na léta 2012 – 2015

Plán vychází z vládou schválené Strategie prevence kriminality v ČR a má podobu systému prevence na lokální úrovni. Jedná se o materiál Městské policie Frýdek-Místek, která má zřízenou funkci manažera prevence kriminality. Součástí plánu je bezpečnostní analýza, která podává statistický přehled o trestné a přestupkové činnosti spáchané na území města v roce 2011, a sociální analýza, která stručně podává přehled chudoby ve městě v letech 2010 a 2011. Ačkoliv bezpečnostní analýza uvádí (bez jakékoliv argumentace) mezi kriminogenními faktory nezaměstnanost, „sociální analýza“ se zaměřuje výhradně na přehled vyplacených dávek pomoci v hmotné nouzi a finančního objemu vyplacených dávek. Zařazení nezaměstnanosti a příjmu dávek pomoci v hmotné nouzi do dokumentu cíleného na prevenci kriminality, a to bez vysvětlení vzájemného vztahu, přispívá ke kriminalizaci chudoby. Plán dále zahrnuje přehled institucí významných pro oblast bezpečnosti ve městě a také označení rizikových lokalit a rizikových skupin populace (zejména mládež, děti a senioři). Současně plán podává charakteristiku osob ohrožených sociálním vyloučením (propojuje tedy bezpečnost a sociální vyloučení, ovšem naprosto netransparentním způsobem).

Strategie protidrogové politiky města Frýdek-Místek na období 2012-2014⁸³

Tento dokument vychází ze Strategie protidrogové politiky Moravskoslezského kraje na období 2011-2014, Národní strategie protidrogové politiky na období 2010-2018 a Protidrogové strategie EU na období 2005-2012 s návazností na Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011-2013 a Konceptci prevence kriminality na léta 2009-2011 statutárního města Frýdek-Místek. Součástí strategie je deskripce aktuální situace v oblasti drogové problematiky ve městě s navrženými cíli ve vztahu k primární, sekundární i terciální prevenci. Jednotlivé cíle mají být dosaženy realizací sady opatření, mezi které patří např. vzdělávací programy v oblasti sociálně patologických jevů, besedy, volnočasové preventivní aktivity, pracovní skupiny komunitního plánování, propagační materiály, podpora a rozvoj principu „harm reduction“, mapování drogové scény ad. Tato opatření v sobě zahrnují klíčové spolupracující subjekty, časový odhad realizace, a také odpovědnost za způsob řešení, financování a efekt nastavených priorit.

Projekt Asistent prevence kriminality

Jedná se o projekt Městské policie Frýdek-Místek, který vychází z Programu prevence kriminality a extremismu „Úsvit“, jehož řešitelem je Ministerstvo vnitra ČR. Cílem projektu je mimo jiné zvyšování bezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách. Ve městě od 1. července působí dva asistenti prevence kriminality, jejichž úkolem je (nejen ve vyloučené lokalitě) komunikovat s občany města o jejich problémech, které souvisí s bezpečností a sousedskými vztahy. Mezi další činnosti patří monitoring a hlášení drobné přestupkové činnosti, monitoring dodržování nastavených norem v oblasti veřejného života apod. Od projektu si mnohé slibují jak pracovníci obou složek policie, tak také pracovníci magistrátu, a to zejména odborů, které soustředí velkou část svých aktivit právě do vyloučené lokality. Přínos projektu pro pracovníky odboru sociálních služeb níže hodnotí zaměstnankyně oddělení sociální prevence následujícím způsobem:

Já jsem strašně ráda, že tu jsou, protože už jsme je taky několikrát jakoby využili, měli jsme třeba, kdy moje sociální pracovnice měla jít do rodiny, kde hrozilo, že bylo tam domácí násilí, že ten agresor jakoby může napadnout i pracovníci, takže prostě

83

asistenti byli poblíž, ona prostě měla tu jistotu, že jsou venku na ulici, protože oni zas nemůžou úplně být účastní jo, a že kdyby něco, oni sice nemají žádné jakoby nějaké donucovací prostředky, ani pravomoci, nejsou nějak ozbrojeni, nemají žádné obušky, nic, ale prostě jenom takový ten pocit, oni můžou přivolat tu městskou policii jo, tak na to jsme je využili, nebo nějaké akce pro děcka, tak taky jakoby tam byli.

Tento projekt je jednotlivými lokálními aktéry sociálního začleňování považován za prointegrační, zejména s ohledem na dodržování celospolečensky přijímaných pravidel veřejného pořádku, kultivaci mezilidských vztahů, životního prostředí, pravidel spolunažívání apod. V průběhu terénního výzkumu se však ukazovalo, že takový asistent je především vnímán jako pracovník policie, tudíž mezi obyvateli Lokality byla zdůrazňována spíše represivní složka výkonu jeho činnosti. To svědčí o nedostatečné komunikaci mezi realizátory projektu a cílovou populací (resp. obyvatelstvem města), která ústí v nedostatečnou informovanost (nejen) mezi obyvateli Lokality o jeho významu.

Projekt Domovník

Cílem tohoto projektu je zejména udržování veřejného pořádku v Lokalitě. Do funkcí domovníků byli na základě výběrového řízení zvoleni dva romští obyvatelé této Lokality. Tito domovníci se stávají zaměstnanci magistrátu a za svoji službu pobírají odměnu. Mimo výše uvedenou hlavní činnost spadá do jejich kompetence také intenzivní komunikace s Odborem správy obecního majetku, Odborem bezpečnostních rizik a prevence kriminality, Odborem sociálních služeb. V rámci komunikace s obyvateli Lokality mají také působit jako jakýsi „mediátor“ s vysokou autoritou mezi ostatními spoluobčany.

I u tohoto projektu se však vyjevují nedostatky v komunikaci s veřejností – v tomto případě jsme se setkali s tím, že někteří (romští i neromští obyvatelé) se o projektu sice dozvěděli prostřednictvím sdělovacích prostředků, širší význam a faktická náplň činnosti domovníků jim však objasněná nebyla. V přijímání domovníků jsme se pak někdy setkali s nepochopením (viz kap. 3.3.1).

Na druhou stranu projekt představuje iniciativu, jež má potenciál aktivovat proces změny uvnitř Lokality mj. tím, že posiluje zodpovědnost obyvatel za své životní prostředí a také rozvíjí vnitřní zdroje a vztahy.

2.10.3 Bezpečnost v rámci města obecně

Vzhledem k tomu, že se nám nepodařilo získat statistická data týkající se kriminality ve městě Frýdek-Místek přímo ze zdrojů Policie ČR, budeme v následující analýze vycházet z alternativních zdrojů a výpovědí některých zasvěcených aktérů. Data Policie ČR nám nebyla poskytnuta především z důvodu obavy ze zkreslování reálného stavu problematiky kriminality na lokální úrovni bez znalosti pozadí případů. Bezpečnost obecně je ve Frýdku-Místku vnímána většinou respondentů našeho výzkumu z řad pracovníků městských institucí a neziskových organizací jako přiměřená, nevybočující z běžné úrovně bezpečnosti tuzemských měst obdobné velikosti. Současný stav bezpečnosti ve městě je podle jednoho z pracovníků městské policie především výsledkem realizace preventivních opatření a osvětou v oblasti prevence trestné a přestupkové činnosti.

Já si myslím, že z důvodu té prevence to šlo trochu nahoru, protože teď jsou tam většinou kamerové systémy, větší hlídky, myslím větší počet strážníků ve městě. Já z mého pohledu, když někam jdu a otočím se, tak mám za sebou nějakého policajta. Opravdu si myslím, že ta bezpečnost je lepší. I ten vývoj i ten můj pocit bezpečí.

Vedle běžných aktivit vyplývajících z podstaty práce obou složek policie zřídil Odbor bezpečnostních rizik a prevence kriminality webová stránka zaměřená na nejrůznější aspekty bezpečnosti ve městě - www.bezpecnyfm.cz. Tyto stránky informují občany nejen o aktuální bezpečnostní situaci ve městě, ale jejich součástí je i poměrně unikátní mapa kriminality (místa činu) podle jednotlivých ulic ve městě. V rámci této mapy je možno zjistit jak index kriminality za Frýdek-Místek, tak také strukturu a počet případů trestných a přestupkových činů. Z informací na těchto stránkách je možno získat poměrně unikátní data o stavu kriminality ve městě. V následující tabulce uvádíme počet trestných činů, včetně podílu těch, které byly objasněny, za období květen 2012 – duben 2013.

Tabulka 18: Struktura trestných činů ve městě

trestné činy	zjištěno	objasněno	podíl objasněných v %
násilné	309	203	65,7
mravnostní	26	18	69,2
krádeže vloupáním	1088	258	23,7
krádeže prosté	1603	400	25
ostatní majetkové činy	264	60	22,7
ostatní činy	366	285	78
zbývající činy	727	630	86,77
hospodářské činy	534	228	42,7
Celkem	4917	2170	42,3

Zdroj: <http://www.bezpecnyfm.cz/cz/mapy-kriminality/>

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že mezi nejčastější trestné činy páchané na území města patří krádeže, nicméně podíl objasněných krádeží patří ve struktuře trestných činů k nejnižším.

Vedle statistických ukazatelů týkajících se bezpečnosti zveřejněných na webových stránkách magistrátu jsou k dispozici navíc statistiky přestupkových činností vedené městskou policií. Vývoj v ukazatelích přestupkové činnosti páchané na území města v roce 2012 uvádíme v příloze. V následujících dvou tabulkách pouze stručně shrnujeme podíl základních oblastí přestupkové činnosti ve městě na celkovém počtu přestupků v daném roce.

Tabulka 19: Struktura přestupkových činů ve městě

kategorie přestupkových činů	celkem kategorie	podíl na celku v %
doprava	6 536	58
jiné správní delikty	240	2,3
problematika psů	414	3,7
veřejný pořádek	4 074	36
→ z toho:		
ochrana před alkoholismem a toxikomániemi	747	18,3
pořádek ve státní správě a samosprávě	779	19,1
veřejný pořádek	1 294	31,8
občanské soužití	428	10,5
majetek	826	20,3
celkem	11 264	100

Zdroj: tabulka městské policie

Strukturu přestupkových činů ve městě dokládá ve své výpovědi také pracovník městské policie, který za nejobvyklejší problémy, jež denně nahlíží ve svodkách plánovaných aktivit, považuje především dopravní přestupky, konflikty s bezdomovci, kteří popíjejí alkohol na veřejnosti a narušují veřejný pořádek, a ve večerních hodinách také narušování veřejného

pořádku hlasitou hudbou, rušením nočního klidu, různými rvačkami apod. Za zásadní problém jsou pak považovány potyčky na předimenzovaných veřejných místech, jako jsou bary, diskotéky, herny a další.

Jako další zdroj informací o bezpečnostní situaci ve městě posloužila také studie bezpečnosti realizovaná mezi obyvateli města „Vnímání bezpečnosti a rizik ve Frýdku-Místku“⁸⁴. Tato studie byla zpracována na zadání magistrátu a je založena na dotazníkovém šetření jak mezi obyvateli města, tak i lidmi dojíždějícími za prací. Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit postoje a názory obyvatel na konkrétní témata související s vnímáním bezpečí a rizik občanů ve městě. Podle této studie je celkové vnímání kriminality ve městě srovnatelné s ostatními městy obdobné velikosti. V tomto smyslu se vyjádřilo téměř 72 % respondentů. Na rozdíl od tvrzení pracovníka městské policie z předchozí citace se však téměř 64 % respondentů domnívá, že kriminalita ve městě za posledních pět let vzrostla. Dotazování se zaměřovalo také na obavu z konkrétních forem trestné činnosti. Respondenti účastníci se této studie se nejvíce obávají loupežného přepadení (téměř dvě třetiny) a fyzického napadení (62 %). Obavy se liší také v závislosti na pohlaví (ženy mnohem více uvádějí strach z násilných forem trestných činů než muži) a věku (senioři mnohem častěji uvádějí strach z fyzického napadení, vandalství a vykradení bytu, než respondenti mladší třiceti let). Jak je však uvedeno v samotné metodologické části této studie, neodpovídá tato „*zásadám pro reprezentativní dotazování, jehož výsledky by se mohly plně zobecnit na všechny obyvatele [...] jedná se spíše o formu anketní studie*“. Pochybnosti nad touto studií uvádí také pracovník jedné z neziskových organizací:

Když se tu dělalo takové dotazníkové šetření, které vyšlo samozřejmě naprosto nesmyslně, že jo, že tam se psali jenom takoví ti aktivní důchodci a za nebezpečné označovali místa, která nemají žádnou kriminalitu ve skutečnosti a mysleli, že se cítí bezpečně na ulici, která je tady nejhorší, že jo prostě paradoxně bylo vidět, že ten výzkum nemá žádnou hodnotu.

Přes výše uvedená omezení dotazníkového průzkumu vnímání bezpečnosti i respondenti z našeho terénního výzkumu (pracovníci městských institucí a NNO) obecně hodnotili bezpečnostní situaci ve městě jako poměrně dobrou, nijak nevybočující z průměru srovnatelně velkých měst. Ve svém městě však identifikovali několik lokalit s nižší mírou bezpečnosti (viz níže).

2.10.4 Charakteristika trestné a přestupkové činnosti v Lokalitě

Podle nedávno provedeného průzkumu vnímání bezpečnosti ve městě byla Lokalita identifikována jako jedno z nejvíce nebezpečných míst ve městě. Jak statistiky, tak i výpovědi zástupců policejních složek však tento výstup poměrně zpochybňují a to zejména s ohledem na strukturu a počty trestných a přestupkových činů spáchaných v této lokalitě ve srovnání se zbytkem města. Pracovník městské policie na otázku po bezpečnosti v této lokalitě svou odpovědí potvrzuje zpochybnění tohoto výstupu následujícím způsobem:

Když tam občan, ta ulice je trošičku bokem, ne úplně mimo město, ale občan, který tam nebydlí a nemá potřebu, tak tím místem nemusí procházet. V podstatě si myslím, že takových 50% občanů ani neví, že ta ulice existuje.

Ani objem a struktura trestné a přestupkové činnosti páchané v této lokalitě se vesměs neliší ve srovnání s ostatními lokalitami ve městě. Podle výpovědi strážníka městské policie, který nejčastěji vykonává službu právě ve zmíněné lokalitě, spočívají specifika přestupkové

⁸⁴ Prezentace výsledků dostupná online na www.bezpecnyfm.cz

činnosti zejména v aktivitách, jako je zakládání ohnišť, na nichž se často pálí produkty škodící životnímu prostředí (gumové a plastové kabely, kusy nábytku apod.), rozebírání vraků vozidel, shromažďování kovového šrotu a s tím spojené vytváření černých skládek. Ve vztahu k občanskému soužití řeší občas policie případy temperamentněji se vyvíjejících hádek a konfliktů mezi sousedy a s tím spojené narušování veřejného pořádku. Co se týče přestupků proti majetku, tyto jsou dle slov městského strážníka vesměs řešeny mimo Lokalitu, protože v lokalitě, kde lidé žijí, tuto přestupkovou činnost nepáchají:

Ted' byly dovolené, nevím, jak je to tam s těmi zahrádkami, zatím jsem se nic nedozvěděl, že by někde... ukradli česnek nebo něco takového... majetkový... Oni většinou, Vám říkám, oni pokud půjdou, tak nepůjdou na tu Mírovku, tam na ten začátek, ale oni si zajedou třeba do Lískovce. Na brambory nebo na česnek, na cibuli.

Tvrzení městského strážníka ovšem glosuje žena, zástupkyně majority, která sice bydlí v okrajové části lokality, nicméně v těsném sousedství romských obyvatel.

T: A proč jsou tak problematičtí pro vás?

R: Nikdy se tady nic neztrácelo, ted' musíte málem všechno přivázat, kradou.

T: Kradou ze zahrádek?

R: Ano.

T: A jak jste proti tomu zajištění v bytech?

R: Zamykáme, bezpečnostní zámky, když jdeme do práce, byty jsou opuštěné.

Jiná žena pocházející z těsného sousedství Lokality kolem ulice Křížíkova sice problém v soužití s romskými sousedy nevidí, nicméně na otázky k pocitu bezpečí se vyjadřuje poněkud rozpačitým způsobem:

T: Vy sama byste šla pozdě večer nebo v noci sama ven?

R: Ne, nechodím vůbec. Manžel chodí do hospody U nudle na ulici Revoluční a to ho z bezpečnostních důvodů vozím autem.

T: Takže toto byste si netroufla?

R: Ne.

T: Z jakého důvodu?

R: No já se bojím i ve městě, já se bojím všude. Takže nejen, že je to lokalita taková, jaká je.

T: A manžel?

R: O manžela se bojím, protože je to živitel rodiny a když ho někdo třískne, tak jsme v háji. Já si raději pro něho zajedu a mám jistotu, že ho mám doma.

T: Stalo se vám někdy, že by vám někdo vyhrožoval?

R: Ne.

Zatímco nejen zástupci majoritní části populace obyvatel lokality ve svých výpovědích velmi často neskrývali jakýsi rasistický podtext smýšlení o svých romských spoluobčanech, Romové ve vztahu ke svým majoritním sousedům podávali vesměs nekonfliktní výpovědi podobné těm v následující citaci:

T: Bála byste se i místních bílých?

R: Místních ne, protože je znám, ale cizích jo.

T: Takže tady byste neměla problém zajít si sednout třeba na tu Karlovku.

R: To ne, to bych se nebála.

Přes všechny výše uvedené výpovědi se problém bezpečnosti v lokalitě vyskytuje poměrně intenzivně. Z dotazníkového šetření provedeného mezi obyvateli lokality vyplynulo, že problém kriminality a vandalismu v lokalitě považuje za významný 63,5 % z 66 dotázaných respondentů, a to bez rozdílů v etnicitě. Obecně větší problém s kriminalitou v lokalitě pocítují ženy (67,5 % dotázaných) než muži (56,5 %). Statistická významnost existence dítěte v rodině není příliš vysoká, nicméně v rodinách s dětmi uvádělo až 80 % respondentů

kriminalitu v lokalitě za závažný problém. V rodinách bez dětí tuto považovalo za problém cca 50 % dotázaných.

Velmi intenzivně vnímaným problémem v Lokalitě, a to i s ohledem na vnímání pocitu bezpečí, je problematika drog. Mezi obyvateli Lokality panují velké obavy z vývoje situace kolem nárůstu závislostí místních mladistvých, a to zejména na různých druzích rozpouštědel. Podle místních terénních pracovníků se totiž jedná o drogu cenově dostupnou i pro mladé lidi pocházející ze sociálně velmi slabých rodin obývajících tuto Lokalitu. Závislost se projevuje typicky u romských jedinců mužského pohlaví ve věku mezi 15 až 30 lety, nezřídka jde o mladé otce rodin. Specifikum této skupiny ve srovnání s ostatní populací spočívá právě v téměř výhradním zastoupení mužů mezi narkomany.

Tento problém je mezi mladistvými v lokalitě poměrně rozšířen a strach z něj plynoucí pociťují bez rozdílu romští i neromští občané žijící v Lokalitě. Mezi zástupci majority vzbuzuje největší strach rostoucí agresivita narkomanů a běžně se povalující injekční stříkačky. Zázitek jedné z matek z majoritní části populace je jen ilustrativním příkladem indikace pocitu nebezpečí obklopujícího život obyvatel Lokality:

No už jsou, začínají být dotěrní. A bojím se. Mám dceru, bude jí devět a ona konkrétně tady z jednoho má úplně šílený strach. Sice se zatím nic nestalo, ale to je otázka času. Nedávno jsem tady šla do kopce, byla jsem u tety. Zfetovaný Rom se za mnou rozehnal. Tak jsem trochu dostala strach. A při tom ho znám od malého kluka. Jenomže já nemůžu vědět, co mu může prasknout v hlavě. Oni mají pořád toluen u huby. Byl dost dotěrný a člověk nikdy neví, co se může stát. Když zhurta zakřičím, že zavolám policajty, tak on pakuje. A dokonce sousedka říkala, ale to je tak rok zpátky, že její dcerku obtěžoval. Ale nějak se to nedořešilo.

Romské matky navíc identifikují obavu z potenciální možnosti, že samy budou v budoucnu muset řešit problém závislosti u svých dětí. Argumentem svědčícím pro jejich obavy je nedostatečná (spíše chybějící) kapacita volnočasových aktivit pro děti již od útlého věku.

...ale jsou tady další děcka. Zase vyrostou a já říkám, že tady to nevede k ničemu dobrému. Tady to jde vše dolů vodou. Děcka se učí jedno od druhého. Ony kouří, ony budou za chvíli fetovat. Kouří se tady marihuana, ale možná tu jdou i tvrdé drogy. Kluci už jsou starší, tak je tak člověk nevidí, ale věřím tomu, že na 99% jsou tady drogy...

Vedle toluenových rozpouštědel je v Lokalitě aktuální drogou také pervitin. Z terénního výzkumu vyplynulo, že přímo v Lokalitě se nacházejí dvě varny pervitinu. Tento fakt potvrdili jak pracovníci městské policie, zástupci neziskových organizací, tak i samotní obyvatelé Lokality romského i většinového etnika. Dvě ženy, zástupkyně majority žijící v Lokalitě, byly dokonce schopny identifikovat přímo místo varny a jejího majitele, nicméně z důvodu strachu takto během výzkumu neučinily. Při dotazu na řešení tohoto problému respondenti argumentovali zejména tím, že se jedná o oblast spadající do kompetence Policie ČR. Jedna z terénních sociálních pracovníků identifikuje strach v Lokalitě v souvislosti s drogami následujícím způsobem:

Já se na to ptám už druhým rokem a věčně na to upozorňuju opravdu, že ta situace je tam čím dál jakoby horší a horší a horší jo, takže nevím, jestli ti lidi, oni možná i ví, kdo tam za tím stojí, jo, že se bojí.

Z hlediska pocitu bezpečí obyvatel Lokality považujeme za významný strach z aktivit radikálně extrémistických hnutí, se kterým jsme se opakovaně setkávali u romské části tamní populace (blíže viz kapitola 3).

2.10.5 Místa méně bezpečná

Během terénního výzkumu bylo za méně bezpečná místa označeno hned několik lokalit. Obecně byly za nebezpečná místa označovány parky v nočních hodinách, podchody v méně frekventovaných hodinách, oblast pod hlavní mostní křižovatkou, místa s větší koncentrací heren (sídliště Slezská), oblasti kolem supermarketů a hypermarketů, několik konkrétních ulic (viz níže), oblasti kolem některých ubytoven a opuštěná místa kolem řeky a vlakové trati. Za poměrně velký problém je ve městě považováno bezdomovectví a s tím spojené narušování veřejného pořádku. Pracovník městské policie hodnotí obecnou bezpečnostní situaci ve městě následujícím způsobem:

V dopoledních hodinách jsou to ty supermarkety, hypermarkety, tam se nám zdržují bezdomovci, maminky si tam neseďnou, pokud je maminka v parku, tak ten alkohol málokdy pije, aby se nám opila, vyváděla, takže ti bezdomovci. A potom jsou to herny, možná ani ne herny, jako diskotéky, na kterých se shlukují občané, a potom z toho vyplývá, že v určitou hodinu, když mají přemíru alkoholu v sobě, tak zase veřejný pořádek, rušení nočního klidu. Ještě vlastně trochu se vrátím do těch parků. Nemůžu říct, že by to bylo až tak časté. Když parkem procházejí mladí, tak projdou, zakřičí si, trochu hlasitěji se baví, ale že by se nám tam shlukovali někde, kde není žádné zařízení, myslím tím restaurace nebo hospoda, tak ne. Ano, ráno, dopoledne, v odpoledních hodinách se nám tam shlukují bezdomovci. Narušení veřejného pořádku. Lidem se to nelíbí. Buď tam spí, nebo pokřikují po sobě, vůči občanům jsou bezohlední a tím pádem je to hodně cílová skupina našich strážníků.

Mezi obávané lokality s konkrétněji zacílenou adresou patří vedle ulice Míru především ulice Československé armády, ulice Lískoveká, částečně také oblast zvaná „Berlín“ (místně sídliště Nová osada) a také některé části sídliště Slezská. Ulice Míru byla v souvislosti s bezpečností zmiňována prakticky nejčastěji. Nicméně, jak již bylo uvedeno, někteří zástupci institucí veřejné správy a neziskových organizací jsou k takovému konstatování spíše skeptičtí. Například pracovník odboru bezpečnostních rizik a prevence kriminality tvrdí, že „právě ta ulice Míru a blízká oblast ulice Křížkova se ukázala jako nejvyšší diskrepance, to znamená vnímání pocitu bezpečí s reálnou bezpečnostní situací, která tam vládne. Protože občané se k tomu vyjadřovali, že na těchto ulicích se cítí nejméně bezpečně, ale při tom to vůbec neodpovídá stabilním tvrdým číslům, což znamená s trestnou činností dalšími přestupky, které páchá“. Z tohoto tvrzení vyplývá, že ve městě se nachází daleko inkriminovanější místa stran četnosti trestných a přestupkových činů, než je právě tato lokalita. Tuto skutečnost potvrzuje i pracovník probační a mediační služby, který však svoji úvahu o problémech s bezpečností rozvádí i na další přesněji určená místa ve městě:

Nebezpečných míst je tu docela dost. Přemýšlím. Setkal jsem se s anketou, která mapovala vnímání nebezpečnosti u obyvatel a vypadla ulice Míru. V podvědomí lidí jako nejnebezpečnější, ale z hlediska spáchání trestných činů právě že není. Já bych ji ale tuto lokalitu nepodceňoval. Nebezpečí máte kolem barů, nonstopů, kterých je tady požehnaně. Jsou riziková. Z hlediska policejních statistik je ulice Revoluční nejnebezpečnější. Hodně kolem heren, barů, ale vyloženě nebezpečnou? Jak je Betel, tam bydlí Romové a tam bych také nešel. Tam jsme byli párkrát na šetření a zatím služebně se nám nic nestalo.

Ulici Revoluční jako statisticky nejvýznamnější lokalitu z hlediska páchaní trestných a přestupkových činů v porovnání s ulicí Míru uvádí ve svých odpovědích také pracovník Renarkonu:

Podle nás je Revoluční, to je vedle, tady kolem Kauflandu z Frýdku do Místku a tam jakože je největší kriminalita na té ulici, on je to takový jakoby přechod mezi hospodami, v okolí jsou a tak podobně, kdežto oni označili jako za nejhorší, kde se nejvíce bojí právě ulici Míru, tam je paradoxně takřka nulová kriminalita, oni ti lidi si jako žijí svůj život, to, že žijí jinak, neznamená, že jsou nebezpeční jo.

Jako další méně bezpečné místo ve městě bylo většinou respondentů našeho výzkumu identifikováno sídlíště Slezská. Jedná se o původně hornické sídlíště, z něhož se již lépe situovaní obyvatelé vystěhovali, a vznikly tak prostory volné pro migraci dalších, podstatně mladších skupin populace, která volila sídlíště jako určitou formu startovacího bydlení. K životnímu stylu této skupiny populace patří také určité formy společenského vyžití, takže se na sídlíšti poměrně rychle začaly objevovat diskotéky, herny, bary a další formy aktivit uspokojující potřeby skupiny populace z klasických sídlíšť. Mezi nejinkriminovanější místa tohoto sídlíště patří zábavní centrum Kraken a komplex Visit. Jako jeden z aspektů kumulace problémů na sídlíšti Slezská byla v rozhovorech opakovaně identifikována koncentrace obyvatel obdobných sociálních charakteristik. Řadu obdobných názorů ilustruje výpověď jednoho ze zástupců neziskových organizací:

Souvisí to s tím, že je tam vysoká koncentrace obyvatelstva na malém prostoru, vysoký počet heren, nočních barů a podobně. A z toho se kulminují ty problémy, které tam jsou. Ale já to vidím spíše na porušování nočního klidu, porušování veřejného pořádku, vysoká koncentrace obyvatelstva. Možná zvýšená kriminalita. Jestli jsou tam krádeže a vloupání do automobilů a podobně, to by se mělo přepočítat koeficienty na hustotu obyvatelstva. Možná by nám to vyšlo úplně jinak.

Dle tvrzení většiny respondentů terénního výzkumu jsou na sídlíšti Slezská zastoupeny prakticky úplně všechny trestné činy typické pro větší sídlíště. Věkový průměr obyvatelstva je poměrně nízký, často děti původních obyvatel vytvářejí skupinky, které se v důsledku nedostatku volnočasových aktivit scházejí a hledají různé alternativy zábavy. Jedná se nezřídka o násilnou trestnou činnost, majetkovou trestnou činnost, různé krádeže a poměrně často také obchodování s drogou, zvláště pak pervitinem. Objevují se i neověřené informace o existenci varen.

Lokalita tzv. „Berlín“

Jedná se o část města oficiálně nazvanou Nové sady, původně více méně romskou lokalitu. V posledních letech dochází k významné migraci Romů ven z lokality z důvodu privatizace bytového fondu v této lokalitě (viz kap. 2 a 4). V rámci populace žijící v této lokalitě se vyskytuje poměrně velké množství dvojic žijících ve vztahu druh - družka, z nichž významné procento tvoří smíšené páry (Rom/ka - zástupce majority) a také poměrně vysoký podíl sociálně slabšího obyvatelstva. K významnějším problémům této lokality patří podle strážníka městské policie především vypalování místních garáží, vytváření černých skládek a shlukování se místních nepřizpůsobivých občanů, které se neobejde bez občasných páchání výtržností. Přestupky proti občanskému soužití mají většinou formu rušení nočního klidu a hlasitých hádek některých místních partnerských dvojic. Mezi méně bezpečná místa z důvodu nadměrného vytváření hloučků patří především oblast kolem místních garáží a knihovny.

Ulice Československé armády

Ulice Čs. armády je několik kilometrů dlouhá ulice, s obrovským fondem pomalu se uvolňujících bytů, dříve obývaných zaměstnanci dolů. Vzhledem k uzavírání dolů a propouštění zaměstnanců se uvolňují i tyto byty, do kterých se začínají postupně stěhovat sociálně slabší občané města. Jedná se zejména o tři specifické domy, jejichž charakteristiku zajímavým způsobem vystihuje pracovník státní organizace (probační a mediační služba):

... to sídlíště ČSA, tam jsou vystavěné dva nebo tři odporné věžáky. Já bych tam za trest nechal bydlet ty, kteří to projektovali, protože to je něco příšerného. Tam ta kultura žití není vůbec jaká. Je to hodně o anonymitě, okolí neskýtá příležitosti pro kvalitní bydlení. Není to adresa, kde by člověk řekl, tam bych chtěl bydlet...

Navíc, podle výpovědí respondentů z terénního výzkumu, se na této ulici soustřeďuje poměrně velká část klientů neziskových organizací působících v rámci města.

Ubytovna Palkovická

Jedná se o objekt bývalých kasáren, který dnes slouží k ubytování firemních zaměstnanců, ale převážně obyvatel z těch nejslabších sociálních vrstev v rámci města (více viz kap. 4). Dochází zde ke kumulaci nejružnějších sociálně patologických jevů, na kterou upozorňuje jeden z pracovníků neziskových organizací (Renarkon):

...často to byli právě nebo často, skoro vždy uživatelé alkoholu, kteří to nezvládají, proto nezvládali platit nájem, uživatelé drog a lidi s problémy se zákonem častými, lidi z výkonu trestu atd., tak oni všem říkali, buď půjdete na azylák a nebo na kasárna. Proč? Protože je to nejlevnější...

Stejný pracovník ve svém konstatování upozorňuje na možnost vzniku nové sociálně vyloučené lokality a jako jednu z příčin identifikuje nekompromisní postupy úředníků při přiznávání příspěvků na bydlení:

... jak je možné člověka, který do teďka žil normálně v bytě, akorát má prostě problém, ztratil práci, hodit na azylový dům mezi ty fakt degradované lidi, jediným výsledkem je, že se zapadne mezi ně, oni ne, na azylák, tam budete, a nebo na kasárna, takže tohle peklo se stalo jednak kvůli těm plánováním, říkali, tak si vytváříme nové ghetto. Bude s tím někdo něco dělat? Ne, nebude, takže tam už byla jedna nebo dvě vraždy a další pokusy, protože se tam někdo vožralý pobodal a tady ve skutečnosti třeba v tom hoteláku jsou z devadesáti procent pouze pracovníci Ukrajinci, Poláci atd. z šachty, takže tady tohle to bych vůbec nebral za tu vyloučenou ubytovnu...

Dalšími rizikovými lokalitami ve městě jsou podle plánu prevence kriminality ještě Kulturní středisko na ul. Hejdukové (bývalý kulturní dům válcoven plechu), sídlště Riviéra (zejména jeho centrální část); jedná se o rozlehlé prostory s vysokou koncentrací restaurací, barů, heren a diskoték, kde je zaznamenáván zvýšený pohyb osob, zejména mládeže, a vozidel, a to obzvláště ve večerních hodinách a o víkendových dnech. Vedle těchto míst jsou za rizikové lokality považovány také zalesněné břehy podél řeky Ostravice a Morávky a lesík za Hypermarketem Albert (tzv. Sherwood), kde se sdružují bezdomovci a narkomani.

2.10.6 Vztahy s policií

Z výše uvedené studie vnímání bezpečnosti⁸⁵ ve městě vyplývá, že míra spokojenosti s prací policie je úměrná úspěšnosti vyřešených kauz dotazovaných respondentů. Zatímco 83 % dotázaných respondentů, jejichž případ byl policií úspěšně vyřešen, uvádí spokojenost s jejich prací, mezi poškozenými bez dopadení pachatele je počet těch, kteří hodnotí pozitivní účinek práce policie pouze necelých 38 %. Mezi největšími nedostatky práce Policie ČR byl uváděn nedostatek zdvořilosti v rámci komunikace, jednání z pozice moci, pozdní příjezdy na místa činu, částečně pak v některých případech také nekompetenci. Obecně však s prací Policie ČR ve Frýdku - Místku panuje spíše celková spokojenost. Obdobě u městské policie je v rámci nedostatků zdůrazňován především nedostatek zdvořilosti a jednání z pozice moci, dále pak nedostatečná personální kapacita a nekompetence některých jedinců. Téměř 20 % respondentů uvedlo také pozdní příjezdy na místo činu.

Terénní výzkum provedený přímo v Lokalitě potvrdil celkovou spokojenost s prací policie, a to jak ze strany majoritní části populace, tak také mezi romskými obyvateli. Z negativních

⁸⁵ Studie Vnímání bezpečí a rizik ve Frýdku-Místku.

aspektů práce policie byly v několika případech zmiňovány pouze pozdní příjezdy po nahlášení přestupkové (trestné) činnosti. Jednání z pozice moci a případnou aroganci strážníků či policistů neidentifikoval ani jeden respondent výzkumu. Níže uvedená citace je příkladem reakce odpovědí na otázky týkající se vztahů s jednotlivými složkami policie:

T: Máte důvěru, že policie pomáhá?

R: No tak jako důvěru – já si myslím, já vím, že vždycky oni přijdou pozdě, jak je po všem, jak se říká o nich jo, takže jako to, ale zas jako já nevím, já jsem to třeba, já problémy s policajty nemám, takže jako.

T: Jako je to ta pomoc, na kterou se prostě obrátíte, když je potřeba?

R: No přesně tak.

V několika reakcích respondentů žijících v lokalitě byla navíc identifikována dobrá práce a součinnost jednotlivých složek policie ve Frýdku-Místku, zejména pak v případě vzniku potenciálního nebezpečí (fáma o pochodu skinheadů do lokality). Lidé se o bdělosti policistů vyjadřovali vesměs pozitivně:

Je pravda, že ta hlídka tady chodila často. Upozorňovali nás, že se nemusíme bát, že kdyby se něco stalo, oni zasáhnou. Ale že by se nějak jinak k tomu stavěli, to nemůžu říct, ale co je pravda, chodili tady co 5 minut, jeden odešel, druhý přišel, takže hlídka tady opravdu byla.

Práci a bdělost policistů v této lokalitě pak hodnotí pozitivně také obyvatelé části obce v těsném sousedství ulice Křížíkova, která je charakteristická domkařskou zástavbou se zahradami a je osídlena především majoritní částí populace:

Tak třeba konkrétně po naší ulici, tak tam pravidelně jezdí městská policie. Možná i několikrát za den. A státní policie také projíždí. Takže to je dobře, to jsem ráda. Ale že by tam byla nějaká kriminalita...zřejmě není, protože lidé z naší části měli zájem o zvýšení bezpečnosti.

3. Lokalita v kontextu sociálního vyloučení ve městě

„Já bych řekl, že je to problém všech. My fakt nemáme dobrý život. Nechodíme na dovolené, nemáme na Vánoce dárky, nechodíme do ZOO, do divadla, do kina, žádná kultura. Jaký život máme? Ožralý, jdeš spát, jdeš na fušku, tam něco vykopeš.“

3.1 Znevýhodnění obyvatel Lokality

Druhá kapitola ukazuje vážné socioekonomické problémy, s nimiž se potýkají obyvatelé Lokality – jedná se především o vyloučení z trhu práce (spojené mj. s vysokou specifickou mírou nezaměstnanosti, zčásti také s vysokým podílem ekonomicky neaktivní populace) a s ním související chudobou, kterou indikuje vysoká míra závislosti na sociálních dávkách a zvláště pak na dávkách hmotné nouze. Součástí finančních problémů pak je vysoký podíl zadlužených domácností, a to často nevýhodnými půjčkami u nebankovních institucí. Špatná příjmová situace se promítá do vysokého zasažení populace Lokality materiální deprivací: jen málokdo si může dovolit vyjet na týdenní dovolenou mimo domov či zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 9 000 Kč⁸⁶; značná část obyvatel se musí uskrovnovat i v oblasti stravování a vytápění. V tomto ohledu je z tabulky č. 20 zřejmé (a) značné znevýhodnění Lokality jako celku ve srovnání se situací v Moravskoslezském kraji ve všech sledovaných dimenzích materiální deprivace a (b) vyšší stupeň deprivace romských obyvatel Lokality ve srovnání s neromskými, a to zejména pokud jde o možnost týdenní dovolené mimo domov, dostatečného vytápění bytu a také úhrady školních potřeb pro děti.

Provedené dotazníkové šetření umožňuje také alespoň částečně odhadnout znevýhodnění obyvatel Lokality ve srovnání s dalšími osobami ohroženými sociálním vyloučením, které žijí v jiných částech Frýdku-Místku. Do dotazování bylo totiž zahrnuto dalších 26 respondentů, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením z důvodu typu bydlení (ubytovny) či místa bydlení (v lokalitách považovaných za ohrožené, zejména část ul. Beskydská). Toto šetření není reprezentativní pro daný typ populace, a proto má pouze orientační povahu⁸⁷. Dokresluje však, že problém deprivace je v Lokalitě výraznější než u osob ohrožených sociálním vyloučením žijícím mimo ni.

⁸⁶ Částka vychází z metodiky šetření SILC a je odvozena z národní hranice relativní příjmové chudoby.

V současné době jsou respondenti šetření SILC v ČR dotazováni na neočekávaný výdaj ve výši 9 300 Kč; v dotazníkovém šetření provedeném ve Frýdku-Místku byla částka zaokrouhlena na tisíce (v tomto případě neočekáváme rozdíl v odpovědích v důsledku zaokrouhlení).

⁸⁷ Ve vzorku byli zastoupeni Romové (5 resp.) i neromská populace; nižší podíl Romů přitom odráží jejich nižší zastoupení v populaci mimo Lokalitu. Na ubytovně žilo 12 respondentů, 13 v bytovém domě a jeden v ilegální chatce postavené v lesíku poblíž ulice Lískovecká.

Tabulka 20: Materiální deprivace v Lokalitě (%)

Domácnost si nemůže dovolit:	ČR	Moravsko-slezský kraj	Lokalita			Ohrožení mimo Lokalitu*
			Celkem	Romové	Neromové	
- ročně týdenní dovolenou mimo domov	43,8	50,1	74	91	55	62
- jíst obden maso	13,7	15,6	42	44	39	16
- dostatečně vytápět byt	7,5	7,2	22	31	10	14
- zaplatit neočekávaný výdaj 9000 Kč	44,0	54,3	77	83	71	58
- platit nájem nebo hypotéku	--	--	16	14	19	9
- školní pomůcky pro děti	--	--	22	29	13	--
- školní výlet pro děti	--	--	26	30	20	--

Zdroj dat: ČSÚ (Příjmy a životní podmínky domácností 2012); dotazníkové šetření

* Dotázané osoby ohrožené sociálním vyloučením ve Frýdku-Místku, které žijí mimo Lokalitu; N=26

Vyšší míru znevýhodnění obyvatel Lokality pak indikují také srovnání v dalších oblastech. Dospělé osoby žijící ve sledovaných domácnostech mimo Lokalitu jsou častěji zaměstnané a menší podíl z nich se potýká s nezaměstnaností⁸⁸. Podíl domácností bez pracovních příjmů je u nich vysoký (30 – 40 %), avšak nižší než v případě domácností v Lokalitě. Lepší pozice osob ohrožených sociálním vyloučením, které žijí mimo Lokalitu, se pak projevuje také v nižší závislosti na dávkách hmotné nouze, jež pobírá asi čtvrtina těchto domácností. I to je ovšem relativně vysoký podíl a je zřejmé, že šetřené osoby mimo Lokalitu se potýkají s chudobou a finančními obtížemi. O těch navíc svědčí nejen výše uvedený vysoký podíl domácností, které by si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 9 000 Kč (a tedy pravděpodobná absence úspor), ale i vysoký podíl dlužníků mezi dotazovanými. Tři domácnosti dlužily na nájemném a/nebo energiích a nadpoloviční většina (téměř 60 %) měla jiné dluhy či půjčky.

Bydlení dotázaných respondentů žijících v bytových domech mimo Lokalitu vykazuje řadu nedostatků – často si stěžují na vlhkost, plíseň a celkově špatný technický stav. Na základě pozorování tazatelů je ovšem možné říci, že se mezi nimi nevyskytují velmi zanedbané byty ve srovnatelném stavu jako ty, které obývají Romové na ulici Míru a Křižíkova. Navíc jsou všechny byty respondentů mimo Lokalitu vybaveny vlastním sociálním zařízením a tekoucí teplou vodou (a podobně tomu bylo i v ubytovnách, což je ovšem dáno typem navštívených ubytoven)⁸⁹.

Shrnuto, výsledky dotazníkového šetření indikují vyšší míru znevýhodnění osob žijících v Lokalitě v řadě ohledů – na trhu práce, v oblasti chudoby a materiální deprivace, i ve standardu bydlení. K tomu je navíc nutné přiřadit další specifické problémy, včetně pocíťované stigmatizace místa pobytu, jimž ve zvýšené míře čelí právě obyvatelé Lokality.

⁸⁸ Zaměstnaných je 38 % ze 42 dospělých žijících v šetřených domácnostech mimo Lokalitu oproti 28 % v Lokalitě; nezaměstnaných 17 % oproti 30 % v Lokalitě. V domácnostech mimo Lokalitu je pak vyšší podíl neaktivních; nejčastěji se přitom jedná o důchodce (starobní i invalidní) a studenty.

⁸⁹ Jednalo se zejména o osoby žijící na ubytovně Paskov. K situaci na ubytovnách ve městě viz blíže kap. 4.

3.2 Problémy v Lokalitě

Lokalita se zjevně potýká s problémy typickými pro sociálně vyloučené lokality – jedná se o exkluzi z trhu práce, chudobu a materiální deprivaci obyvatelstva, soustředění sociálně-patologických jevů, degradaci veřejného prostoru. Jak ukazuje následující tabulka, tyto problémy identifikují také dotázaní respondenti.

Tabulka 21: Významné problémy v Lokalitě dle názoru respondentů

		%
nedostatek práce	54	82
nedostatek bytů	29	45
špatné podmínky bydlení (nekvalitní bydlení)	43	68
výše nájmu	32	50
nepořádek, znečištěné okolí	36	57
kriminalita, vandalství	40	64
alkohol	47	73
drogy	55	85
málo možností pro trávení volného času dětí a mládeže	44	71
mezilidské (sousedské) vztahy	15	23
vzdálenost od centra města	18	27
špatné dopravní spojení (málo spojů MHD)	22	34
málo možností, kam ukládat odpad	18	28
nezájem ostatních obyvatel města o problémy lidí, kteří zde žijí	37	61

N=66

Jak již bylo uvedeno v kap. 2.10 v souvislosti s vnímáním bezpečnosti, výrazný problém představují pro obyvatele Lokality drogy – zdůrazňovali jej často v dotazníku a také opakovaně v rozhovorech. Druhým velmi zdůrazňovaným nedostatkem života v Lokalitě je nízká dostupnost (finanční i prostorová) zájmových volnočasových aktivit pro děti, o které často vypovídali zejména obyvatelé z ulice Křížíkova a také neromští respondenti. Děti z části „Křížíkova“ a neromské děti si zřejmě nechodí hrát na hřiště při ulici Míru (viz níže) a jiný prostor na hraní se ve čtvrti nenachází.

V hodnocení problémů se romští a neromští respondenti do značné míry shodovali. Výjimku představuje hodnocení kvality bydlení: špatné podmínky bydlení považovali za problém výrazně častěji Romové než neromští respondenti. Ti si naopak častěji stěžovali na nepořádek a znečištěné okolí, špatné (sousedské) mezilidské vztahy a také na špatnou dostupnost Lokality prostředky veřejné dopravy.

Řada respondentů spontánně uváděla také další problémy, na které jsme se v dotazníku zvlášť neptali. Patřily mezi ně špatná pověst Lokality, kvalita veřejného prostranství (např. chybějící lavičky, průlezky pro děti, park či zeleň, špatný stav autobusové zastávky nebo obecně nepřívětivé prostředí). Ve jmenovaných dalších problémech se také zřetelně odrážely vzájemné vztahy mezi oběma etniky žijícími v Lokalitě. Mezi významné problémy výslovně zmiňované neromskými respondenty patřila „přítomnost Romů“ a navíc je zřejmé, že jejich stížnosti na špatné mezilidské vztahy směřovaly právě k romským sousedům. Na druhé straně Romové uváděli problém diskriminace (i kvůli adrese), „pohrdání, když se řekne Sokolská“ či „problémy s Gádži“.

Vedle problémů, které reflektovali sami respondenti, lze ovšem identifikovat také řadu dalších:

- výrazný vzdělanostní handicap a související nízká zaměstnatelnost významné části dospělé populace
- absence pozitivních vzorů a mezigenerační přenos chudoby a sociálního vyloučení
- zejména u Romů rezignace na možnost zlepšení životních podmínek vlastním úsilím, pasivní závislost na solidaritě zvnějšku
- omezené povědomí o sociálních službách a o službách neziskových organizací, nízká důvěra romských i neromských respondentů v jejich pomoc
- chudoba a problémy s hospodařením, nízká finanční gramotnost

3.3 Vztahy a možnosti participace

Další významné problémy lokality jsou spojeny se sociální, resp. vztahovou dimenzí sociálního vyloučení. Jedná se mj. o problémy ve vztazích uvnitř Lokality zejména mezi romskými a neromskými obyvateli, které do značné míry odrážejí (a každodenní zkušeností koncentrují) postoje převládající ve společnosti.

3.3.1 Vztahy uvnitř Lokality

Vzájemné vztahy mezi obyvateli Lokality jsou výrazně strukturované, přičemž nejvýraznější je diferenciace na základě etnické příslušnosti. V obecné rovině charakterizuje vztahy mezi zástupci majoritního etnika a Romy vysoká míra vzájemných předsudků a stereotypů, která ústí ve velmi omezené množství kontaktů a interakcí, zvláště těch pozitivních. K vzájemnému sbližování či trávení volného času dochází pouze výjimečně. Podle rozhovorů v Lokalitě se tato skutečnost týká také dětí.

Snahu vyhýbat se kontaktům s příslušníky odlišného etnika jsme zjistili především u neromských respondentů, u nichž jsme se setkali i s otevřeným vyjadřováním rasistických postojů.

[...] já nejsem rasista, ale já vám to řeknu, jak by to mělo být. Ono být strojvedoucím a vidět někoho na kolejích, tak nebudu troubit a ještě přidám, je jich [Romů] tu dost.

Uvedený výrok patří k těm nejostřejším a nejjednoznačnějším. Častěji neromští respondenti spojovali místní Romy s negativními vlastnostmi, zejména s neochotou pracovat, neschopností udržovat pořádek nebo s drobnějšími krádežemi⁹⁰. Některé z těchto soudů se zakládaly na vlastní zkušenosti nebo pozorování, případně na zkušenosti někoho z blízkých našich neromských respondentů. Současně však jsou Romové viněni z toho, že se jim jejich životní styl vyplácí a že jsou zvýhodňováni státní i municipální politikou. To do značné míry souvisí i se skutečností, že neromští obyvatelé Lokality jsou také ohroženi chudobou a potýkají se s finančními problémy, a to i v případě těch zaměstnaných. Ve srovnání s Romy se pak cítí znevýhodnění, resp. se cítí jako oběti nespravedlnosti ve společnosti.

⁹⁰ Krádeže bývají automaticky kladeny za vinu Romům a je zřejmé, že podstatná část těchto krádeží ani nebývá oznámena policii z důvodu nízké finanční hodnoty odcizeného předmětu

Projekty, které přímo cílí na romskou populaci v Lokalitě (typicky na ulici Míru a přilehlé ulice) nebo které reálně pokrývají jenom ji, tak mohou posilovat negativní postoje majoritního obyvatelstva. Několik příkladů uvedly v rozhovorech dvě ženy z ulice Dlouhá:

Když je třeba Mikuláš, oni dostávají balíčky, romské děti. Je Den dětí – mají tady na hřišti pro ně Den dětí. Pro naše děti, co tady odjakživa bydlím, se tady nic takového nedělo. Proč to může dostat černé děcko a moje bílé ne? Aby moje dcera měla Mikuláše, já to musím obstarat, zaplatit, nakoupit. Oni to mají všechno. Jsou to děti, já to беру. Ale proč oni ano, a já jako matka samoživitelka ne? Zase budu mluvit o nespravedlnosti a budu to říkat pořád. Kdysi to tak nebylo.

Bylo to nedávno v televizi, že se bude na ulici Míru udržovat venku pořádek. Tak tam zvolili nějaké domovníky a oni za to budou pobírat 4 000 měsíčně. Aby si uklidili svůj vlastní bordel. Aby ten odpadkový koš nesypali z okna a dali ho do popelnice [...] A my když máme něco natahané ve sklepě, tak si přistavíme na vlastní náklady kontejner, který stojí tři tisíce a odvez si to, kam chceš.

Vybrané citace ilustrují citlivost vnímání diferencovaného přístupu obce ve dvou oblastech; výtky ovšem směřovaly i do dalších sfér (dávky, podpora zvyšování standardu bydlení romských domácností, předvolební kampaň cílená na romské domácnosti ad.). Rozšířenost těchto postojů potvrzuje také strážník, který má okrsek zahrnující Lokalitu na starosti. Ten považuje pocit nespravedlnosti u obyvatel majoritního etnika za nejvýznamnější problém v mezilidských vztazích v Lokalitě. Současně pak potvrzuje, že mezi zástupci obou etnik – zejména pak mezi ženami – dochází i k otevřeným konfliktům⁹¹.

Postoje rodičů se přenášejí také na děti. Podle rozhovorů například neromské děti nevyužívají hřiště na ulici Míru, což je dáno údajnou hostilitou romských dětí („Hřiště postavili jenom pro ně, naše děcka si nemají kde hrát, gadžo tam nesmí, nebo ho zbijou“) a současně tím, že neromští rodiče svým dětem na hřiště zakazují chodit. Ačkoliv jsme se s takovou výpovědí setkali pouze v jednom rozhovoru se dvěma neromskými matkami z Lokality, řada dalších osob, s nimiž jsme v Lokalitě mluvili, vyprávěly o tom, že mezi romskými a neromskými dětmi skutečně není příliš mnoho kontaktů.

Z rozhovorů s romskými obyvateli Lokality byla převážně patrná absence osobních kontaktů s jejich neromskými sousedy a také vědomí o negativních postojích majority vůči Romům.

Vždycky na toho Roma se nejvíce ukáže, jo, prostě to je vždycky vidět, že. Jo kdyby zmlátil někdo Roma, tak jako prostě oni to uhladí a je to v pohodě, že.

Vím, že bílí jsou zažraní na cikány, zažraní, to je pravda. Ale musím říct, že v něčem mají pravdu, ty děcka [...] Když děcko hodí papír, musíš říct, ať ho hodí do koše, a ne sousedovi na trávník. Nemusí se to někomu líbit. Ale jinak pohoda, já se s těmi lidmi znám. [T: A stýkáte se s těmi bílými?] Ani ne, jen se pozdravíme.

Současně jsme se setkávali i u Romů s pocitem nespravedlivého zacházení ze strany úřadů a nedůvěrou k nim. To se týkalo přesvědčení některých romských komunikačních partnerů, že jim dávka (zejména dávka mimořádné pomoci v hmotné nouzi) nebyla přiznána právě kvůli jejich etnicitě. Vzájemné stereotypy tak existují u obou etnik, když zamítnutí žádosti o dávku neodůvodněně spojují s problémem znevýhodnění na základě etnické příslušnosti.

Vztahy mezi obyvateli Lokality ovlivňují ještě další faktory, které nacházejí vyjádření v prostorovém vymezení. V rozhovorech jsme byli schopni identifikovat vzájemnou odlišnost a poměrně negativní, případně lhostejné, vztahy mezi romskými obyvateli z části Lokality „Míru“ a z části „Křižíkova“. Ačkoliv se nám nepodařilo rozkrýt hlubší faktory tohoto stavu,

⁹¹ Jedna z respondentek byla dokonce několik dní před rozhovorem napadena romskými útočníky (zjevně pod vlivem drog). Jak však podotýká, v tomto případě se jí dostalo pomoci od jiných Romů.

jedná se zřejmě o různé skupiny Romů, resp. o jejich odlišný původ. Jedna z obyvatelk ulice Křižíkova, její sestra a syn vysvětlovali, proč děti z ulice nevyužívají hřiště při ulici Mírová, následujícím způsobem:

T: A třeba to hřiště na druhé straně?

R1: My tam nebydlíme.

Dítě: Oni tam rýpou, furt obskakujů a furt nadávajů.

T: A kdo, jako ti co tam bydlí? Jako ty děcka?

Dítě: Tam nás ani nepustí.

R1: Tam je jejich kolonie, nebo oni tam bydlí, takže my nemáme právo, my nemáme právo, abychom tam chodili. Já nevím.

T: Aha, já jsem myslela, že jste jakoby jedna lokalita.

R2: Každý kde bydlí, každý má svůj podíl, aby to děcko bylo někde. No a pokud tam je nějaké hřiště, nás to nemusí zajímat, to je jejich, pro jejich děcka, tam mají z města a to patří těm.

T: Ale vlastně jsou to taky romské rodiny?

R2: To oni sů, ale my se nesnášíme.

R1: My jako nevycházíme.

R2: Tam je taky nenávisť a to víte, že to tak není růžové. To tak je, paní, to není dobré.

V nedávné minulosti došlo k přestěhování několika osob z části kolem ulice Křižíkova na ubytovnu na ulici Sokolská. S jednou z nich jsme mluvili – mladá žena zcela spontánně vypovídala o tom, že si s Romy na této straně Lokality nerozumí, že jsou špatní a falešní. Vztahy s Romy z části Lokality, ze které pocházela (Křižíkova) naopak hodnotila jako bezproblémové. Rozdělení romských obyvatel do dvou skupin – hranicí je přitom železniční trať – potvrzují také rozhovory dalších osob z Lokality i poznatky terénní sociální pracovnice.

V rámci jednotlivých sousedství („Míru“ a „Křižíkova“) však zřejmě funguje vzájemná solidarita – často jsme se setkávali se zmínkami o půjčkách od sousedů, pokud v některém měsíci nevycházejí, případně s jinou formou výpomoci (vyprání, napojení na elektřinu přes souseda ap.). To ovšem nevylučuje současný výskyt vzájemných konfliktů.

Kromě této hranice se vyděluje další prostorově vymezená skupina, která příliš nekomunikuje se svým okolím (romským ani neromským) – jedná se o majoritní obyvatele domků v části ulic Skautská a Křižíkova.

3.3.2 Lokalita, město a společnost

Součástí atributů vyloučené lokality bývá její stigmatizace a sociální izolace, s níž typicky souvisí nezáměr okolní společnosti o její problémy. Za určitých podmínek se mohou stát cílem extremismu a proniknout do veřejného diskurzu nejen na lokální, ale také na národní úrovni. V případě Lokality ve Frýdku-Místku vše nasvědčuje skutečnosti, že vnější okolí je k její existenci a vnitřním problémům víceméně lhostejné a že sociální vyloučení není významnou součástí místního veřejného diskurzu. Svědčí o tom mj. rešerše regionálního tisku (Frýdecko-místeckého a třineckého deníku) – ten se v průběhu posledních tří let věnuje sociálně vyloučené lokalitě ve Frýdku-Místku pouze jednou⁹², přičemž v tomto krátkém článku není specifikováno, kde se nachází. Naopak je vyloučená lokalita identifikována jako romská, zasažená sociálními problémy (drogy), ovšem nikoliv ohrožená napadením extrémisty. Úvod textu potom vyzdvihuje integrační aktivity směřující k lokalitě, resp. k dětem v ní.

⁹² Frýdecko-Místecko: nejhorší jsou mladí, Frýdecko-místecký a třinecký deník 12.10.2011, rubrika Region.

Regionální tisk ve sledovaném období plnily zejména celorepublikové kauzy (případ popálené Natálky a v poslední době narození paterčat romskému páru). Právě v nich ovšem stojí v popředí rasismus ve společnosti a hrozba fyzického násilí vůči Romům. Dokonce i v případě narození paterčat, o němž je nejprve referováno neutrálně či v pozitivním duchu, se pozornost stále více propojuje s nenávistí a strachem. Silná stopa útoku ve Vítkově se pak projevuje tím, že novopečení rodiče pěti potomků „pořizují místo hraček bezpečnostní a nehořlavé fólie do oken“⁹³. Symbolem vztahu mezi Romy, a zvláště těmi koncentrovanými v jednom místě, se stala zápalná láhev. Tato a další témata mapující vyhocení konfliktů mezi Romy a částí společnosti (např. aktuálně situace na sídlišti Mír v Českých Budějovicích) se objevují také v celostátních denících a televizním zpravodajství a mají dopad na vztahy mezi majoritním a romským obyvatelstvem v obecné rovině. Dopad – i když méně viditelný – ovšem mají i na situaci v Lokalitě, kde posilují strach romských obyvatel z vnějšího útoku, který je navíc i prostorově a sociálně spojován s přítomností v Lokalitě. Tento projev napětí mezi Lokality a okolím v koncentrované podobě vystihuje případ z nedávné doby, kdy se mezi obyvateli Lokality rozšířila fáma o tom, že se do ní chystá pochod skinheads. V romských domácnostech, a zvláště těch v sousedství „Křižíkova“, to vyvolalo skutečnou paniku a fyzický útěk z domovů, alespoň pokud jde o matky s dětmi. Kdo mohl, odjel za příbuznými, ostatní vyběhli z domů skrýt se v blízkém okolí.

No, on přišel do baráku, že mu jedna Romka řekla, že už sů tady skinheadi, no víte co, já jsem ho zdrapla, toho malého, ani trička, ani boty, jenom tak v kraťasách a on spal, ze spánku jsem ho probudila, ať vstane a my jsme poutékali z baráku ven, to bylo něco děsného, já jsem normálně šla umřít od strachu a ještě děcka na rukách, víte, co to bylo. No byla už tma, pro Boha živého, co my jsme prožili, jaký strach. No tady ty Romové mají ty auta, tam jak jste byli včera, no já jsem se už paní nehrála, já jsem otevřela to auto a hned jsem s tím malým, jsem tam nasedla do auta, no však to bylo něco hrozného, málem jsem dostala infarkt paní.

Bylo řečeno, že přijedou skinheadi a to si dovedete představit, kolik je tady děcek. Tak to byl takový poplach. Můžu říct sama o sobě, že se mi třepaly kosti. Já jsem rychle dcerku s malým klukem vyhnala k dceři, která bydlí jinde, my jsme nespali celou noc, opravdu jsme se báli.

Strach z útoku byl přitom v několika případech tematizován v návaznosti na zkušenost romského holocaustu.

A řeknu Vám jedno. Neschvaluji, aby byli ti skinheadi, to jsou... já jim říkám garnisti, němčouři. Však naši staří otcové, staré babinky, oni trpěli v koncentračních táborech, moje maminka se narodila po 2. světové válce [...] Nemůžu hledat chyby jen v nás, Romech. Každý máme chybu, ale bílí nás házejí všechny do jednoho pytle. Cikán za cikána a bílý za bílého. Vy mě potkáte a řeknete: Dobrý den a půjde druhý a řekne: černá držko.

Romové v Lokalitě se navíc cítí zvýšeně ohrožení a jako snadný cíl extremistů právě z důvodu jejich koncentrace na jednom místě.

Vztah veřejnosti k Lokalitě je obtížné blíže identifikovat bez důkladnějšího šetření. Lze však předpokládat omezené kontakty i povědomí o situaci v ní. S ohledem na prostorovou odloučenost Lokality a její rezidenční charakter nemají lidé zvnějšku příliš důvod do ní zavítat. Navíc výsledky šetření o bezpečnosti ve městě ukazují, že je Lokality nálepkována jako problémová „no-go-in area“ – tedy jako oblast, která je nebezpečná a je radno se jí vyhnout. Lokality je tedy pravděpodobně součástí mentální mapy alespoň části obyvatel města jako místo, kam nechodíme či nesmíme chodit. To ovšem zřejmě vyvolává zpětnou reakci obyvatel Lokality, kteří vnímají vlastní stigmatizaci a vůči neznámým návštěvníkům se

⁹³ 28.6.2013, článek Paterčata a rasismus

uzavírají. V případě Frýdku-Místku má v této souvislosti význam identifikace sociálně vyloučené lokality jednak jako lokality romské a jednak jako oblasti ulice Míru, na niž je navíc soustředěna největší pozornost integračních opatření (města, ale i NNO). To vede tamější nájemníky k větší uzavřenosti vůči novým návštěvníkům zvenčí – například v rámci dotazníkového šetření i rozhovorů bylo mnohem obtížnější navázat kontakt v části „Míru“ než v části „Křižíkova“.

Postoje veřejnosti můžeme alespoň do určité míry identifikovat také na základě toho, jakým způsobem je Lokalita pojednána ve strategických a koncepčních materiálech města a navíc také na výpovědích pracovníků magistrátu a dalších aktérů sociální integrace ve městě. Jedná se totiž v naprosté většině o osoby žijící ve Frýdku-Místku, a to mimo Lokalitu. Jejich významnou odlišností od ostatní populace je ovšem nutná (alespoň dílčí) obeznamenost se situací v Lokalitě.

V klíčových koncepčních a programových dokumentech města je pozornost sociálně vyloučené lokality věnována v dokumentech vzniklých v rámci komunitního plánování, tedy v Komunitním plánu rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2007-2010 a ve Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb na léta 2011-2013. V obou plánech jsou vyloučené lokality úzce spojovány se zvýšenou koncentrací romské populace – druhý z obou plánů dokonce hovoří o „sociálně vyloučených romských lokalitách“ a o „sociálně vyloučených romských komunitách“. Ty však nejsou v plánu blíže specifikovány a jejich problémy jsou patrné pouze z popisu cíle, který se k nim přímo váže, resp. z očekávaných dopadů. Sociálně vyloučené romské lokality jsou zde vztahovány k rozvoji terénní sociální práce. V podobném kontextu jsou sociálně vyloučené lokality pojednány také v Akčním plánu 2012-2014, který byl formulován k realizaci Strategického plánu rozvoje města Frýdek-Místek. Podle Akčního plánu má být projekt terénních služeb (2.1.1) realizován v sociálně vyloučených lokalitách, které jsou zjevně také romské – projekt totiž vychází ze zjištění prezentovaných v Koncepci romské integrace města Frýdek-Místek z roku 2009⁹⁴. Je tak patrné, že ve strategických dokumentech města je sociálně vyloučené lokalitě věnována jen okrajová pozornost a problém sociálního vyloučení v prostoru je spojován s koncentrací romského obyvatelstva.

Kromě toho město prezentuje pozitivní vztah k Romům (typicky zmínkami o Romipenu, tedy oslavách spojených s Mezinárodním dnem Romů, který se pravidelně za účasti politické reprezentace města odehrává dílem na ulici Míru a dílem v hudebním klubu Stoun). V poslední době také magistrát na svých stránkách informoval o výsledcích již zmiňovaného šetření zaměřeného na bezpečnost ve městě. Autor článku dává výsledky ohledně ulice Míru do souvislosti se stereotypem a nedůvěrou vůči romskému etniku. Snaha o pozitivní vystupování je patrná také ze zmiňovaného článku v tisku z roku 2011, kde vedoucí odboru sociálních služeb mj. vyzdvihuje snahu města o integraci romské komunity a spolupráci na zřízení centra Pramínek.

Na druhou stranu jsme se v rozhovorech setkávali s řadou předsudků a stereotypů i u některých pracovníků magistrátu, a to nejen (i když převážně) ve vztahu k Romům, ale také k neromským obyvatelům Lokality. Jednalo se přitom o pracovníky, kteří nepůsobí přímo v sociální oblasti a vyjadřovali své osobní postoje.

To není otázka, jestli je někdo tmavý nebo bílý, to je spíš otázka toho, že ten bílý, mě to též překvapuje, že mu stačí jako ten standard, to bydlení jaký tam je, protože já si

⁹⁴ Dokument se nepodařilo dohledat.

myslím, že oni si navzájem až tak jako neubližují, že prostě asi to okolí, že tam, ale ten člověk musí být zvyklý na ten způsob života a hlavně mu musí vyhovovat ten standard, opravujte si byt vyměňte si jako koupelnu na vlastní náklady v takovém to domě [...] neváží si toho a to je úplně jedno, to není podle barvy pleti, to jsou prostě ti lidi, co tam bydlí.

Já si myslím, že kumulovat Romy na jednu hromadu je prostě nesmysl. Ale jim to možná svědčí, protože já bych je kumulovala na jednu hromadu, ale někde jinde. Já když jedu kolem autem, tak já si zamknu auto zevnitř, protože se kolikrát stalo, že kluci tam chodí nafetovaní, chodí jak mátohy, motají se po cestě a to je jich víc. Děti tam lítají vesele, až je neskutečné, jak ony jsou zdravé, když lítají s holými zadky a bosky. Obešla bych se bez toho, že bych si musela zamýkat auto.

Celkově tedy výsledky šetření naznačují skutečnou odloučenost Lokality od ostatních obyvatel. Ti ji považují za místo, kam se nechodí, a o dění v ní se jinak příliš nezajímají. Ve městě je přítomný latentní i otevřený rasismus a vzájemné předsudky mezi Romy a občany majoritního etnika. Veřejný diskurz o situaci ve vyloučené lokalitě ve městě prakticky neexistuje a postoje jsou ovlivňovány nikoliv konkrétní situací ve městě, ale spíše mediální prezentací sociálně vyloučených lokalit v ČR a existujících otevřených konfliktů mezi Romy, kteří v nich žijí, a zástupci majoritní populace.

3.3.3 Možnosti participace – vnitřní zdroje

V rámci Lokality jsme nezaznamenali přítomnost přirozených autorit, které by měly potenciál iniciovat pozitivní změnu.

Určité postavení má jeden z romských podnikatelů, který v Lokalitě působí. Ten vlastní dům na ulici Křižíkova a jako jeden z mála vlastníků nemovitostí v Lokalitě (ne-li jediný) investuje do oprav nájemních bytů a navíc účtuje nižší nájemné. Dle informací z Úřadu práce také legálně zaměstnává Romy (podle neoficiálních informací je bere i na fušky).

R: No on mi to tady pospravoval, to bylo staré všecko tady, tak mi to dal do původního, tak zlepšil koupelnu, že omítky nové, lino dával.

T: A to on všechno do toho investoval svoje peníze?

R: Jo, jo, jo, jo. [...] No, že mi dal dveře nové, všecko jako. Jo vám říkám, že ten majitel je fakt super a pomáhá tu dost romákům.

T: Protože v těch ostatních vchodech je to teda úplně jinak - jsem slyšela, nebo co mně řekli, že ten majitel nic nespraví.

R: No to je zas, tady ten majitel je Róm, a ten majitel je jako bílý, ale bere nehorázné nájem, jako nehorázné.

Z rozhovoru s tímto podnikatelem bylo zřejmé, že je schopen jednat s úřady a má také organizační schopnosti. Na druhou stranu tato osoba také půjčuje peníze, přičemž není zřejmé, za jakých podmínek.

Nově zřízené pozice domovníků by mohly nastartovat pocit odpovědnosti za veřejný prostor v Lokalitě. Realizace tohoto potenciálu se však odvíjí od řady faktorů, např. od schopnosti domovníků komunikovat se sousedy bez ohledu na vzájemné vztahy mezi rodinami, udržitelnosti projektu a dosažené výsledky.

4. Bydlení (specifická studie)

V rámci situační analýzy města Frýdek-Místek věnujeme specifickou pozornost otázce bydlení sociálně vyloučených osob, a to v širším kontextu charakteristik bydlení ve městě a uplatňovaných nástrojů bytové politiky. Zajímá nás přitom nejen standard bydlení domácností v Lokalitě, a s ním spojené problémy, ale také podmínky ubytování sociálně vyloučených v ostatních částech města (zvláště pak v nestandardních formách, jakými jsou ubytovny).

4.1 Domovní fond a bytová politika města

4.1.1 Domovní fond

Domovní a bytový fond na území města mapují data získaná v rámci sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) na jaře roku 2011. Podle tohoto zdroje bylo v daném období ve Frýdku-Místku celkem 5 436 domů, z toho 5007 obydlených a 426 neobydlených (jedná se zpravidla o domy určené k rekreaci; pouze 15 domů je neobydlených z důvodu nezpůsobilosti k bydlení).

Tabulka 22: Domovní a bytový fond ve Frýdku-Místku

			%	změna oproti roku 2001 (%)	
Domy obydlené celkem		5 007	100,0	+ 451	+ 9,9
- z toho:					
druh domu	rodinné domy	3 443	68,8	+ 376	+ 12,3
	bytové domy	1 443	28,8	+ 45	+ 3,2
vlastník domu	fyzická osoba	3477	69,4	---	---
	obec, stát	122	2,4	- 142	- 53,8
	bytové družstvo	121	2,4	- 182	- 60,1
	spoluvlastnictví vlastníků bytů (jednotek)	874	17,5	---	---
	ostatní	413	8,2	---	---
Byty obydlené celkem		23 638	100,0	+ 530	+ 2,3
- z toho					
druh domu	rodinné domy	3994	16,9	+ 404	+ 11,3
	bytové domy	19490	82,5	+52	+ 0,3
právní důvod užívání bytu	ve vlastním domě	3357	14,2	+ 230	+ 7,3
	v osobním vlastnictví	8909	37,7	+ 2 294	+ 34,7
	jiné bezplatné užívání	342	1,5	---	---
	nájemní	7289	30,8	+ 996	+ 15,8
	družstevní	1971	8,3	- 4306	- 68,6
	jiný důvod užívání	275	1,2	---	---

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočty

Z tabulky č. 22 je patrné, že domovní fond ve Frýdku-Místku tvoří z větší části rodinné domy, jichž v předcházejících 10 letech také poměrně významně přibýlo. Naopak počet bytových domů v uvedeném období spíše stagnoval, a proto byl i nárůst celkového počtu bytů ve Frýdku-Místku velmi mírný (2,3 %)⁹⁵. Současné však došlo k výrazné restrukturalizaci domovního i bytového fondu z hlediska vlastnictví, resp. právního důvodu užívání. Patrný je zejména nárůst počtu bytů v osobním vlastnictví (1) v souvislosti s transformací bytových družstev v družstva vlastníků a (2) privatizací obecního domovního fondu. Privatizace domů a

⁹⁵ Současné došlo k poklesu počtu obyvatel o více než 5 %.

bytů ve vlastnictví města započala v roce 1992 a pokračuje do současnosti. V období let 1992-2012 bylo privatizováno celkem více než 5 800 (cirka 80 %) městských bytů⁹⁶. Privatizovány byly také některé domy v Lokalitě (např. v roce 2012 domy na ulici V. Vantucha). V současné době je ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek 1294 bytů, z toho 351 v domech zvláštního určení.

Ve srovnání s celorepublikovými výsledky je ve Frýdku-Místku více rozšířeno bydlení v bytě v osobním vlastnictví i nájemní bydlení⁹⁷, a to na úkor bydlení ve vlastním domě. To je dáno především urbánním charakterem sídla a jeho průmyslovou tradicí. Z hlediska počtu obyvatel žije nejvíce osob v bytě v osobním vlastnictví (19 785 osob) a v pronajatém bytě (16 244 osob).

Celkem 1240 bytů ve Frýdku-Místku vykazuje sníženou kvalitu – jedná se o byty, které jsou (a) bez ústředního vytápění a s částečným nebo společným základním příslušenstvím, nebo (b) bez ústředního vytápění a bez základního příslušenství, nebo (c) s ústředním vytápěním bez základního příslušenství. Byty se sníženou kvalitou představují 5,2 % bytového fondu, což odpovídá celorepublikovým hodnotám. Vlastní koupelnu nemá 6,5 % všech bytů ve městě a obdobný podíl bytů (6,4 %) nedisponuje vlastním splachovacím záchodem. 7 % bytů topí jinak než pomocí ústředního topení, dílem topením etážovým a dílem kamny. Pomocí kamen vytápí své příbytky 631 (2,7 %) domácností.

4.1.2 Krizové bydlení

Sociální službu Azylový dům na území města poskytuje Slezská diakonie. Azylový dům pro muže BETHEL Frýdek-Místek⁹⁸ se nachází v budově na ulici Bahno-Přikopy 1309. Vlastníkem budovy je statutární město Frýdek-Místek, které ji poskytovateli služby pronajímá. Kromě služby azylového domu zde Slezská diakonie poskytuje také další sociální služby (noclehárnu pro muže a nízkoprahové denní centrum). Celková kapacita azylového domu je 38 osob, přičemž v přízemí se nachází 3 pokoje pro uživatele s příslušenstvím pro ubytované a v 1. patře dalších 8 pokojů s příslušenstvím. Pokoje jsou vybaveny základním nábytkem (postel, noční stolek, šatní skříň); čtyři pokoje mají i vlastní kuchyňskou linku. Pro další čtyři pokoje je k dispozici společná kuchyně. Pro praní osobního prádla je uživatelům k zapůjčení pračka a odstředivka, ve které si své prádlo mohou vyprat. Praní ložního prádla zajišťuje pracovník v sociálních službách.

Službu Azylový dům pro ženy a Azylový dům pro matky s dětmi poskytuje Slezská diakonie ve středisku SÁRA Frýdek-Místek v budově Bruzovská 328. Také tato budova je v majetku statutárního města Frýdek-Místek, které ji poskytovateli služby pronajímá. Kapacita azylového domu pro ženy je 11 osob a kapacita azylového domu pro matky s dětmi 26 osob (8 matek a 18 dětí). Pokoje pro matky s dětmi jsou v suterénu, přízemí a prvním patře. Každý pokoj pro matku a děti je vždy vybaven daným počtem lůžek, dále je zde jídelní stůl a daný počet židlí, jednoduchý kuchyňský kout s kuchyňskou linkou, plotýnkovým vařičem a malou ledničkou. Každý pokoj má vlastní sociální zázemí s toaletou, sprchovým koutem a umyvadlem. Pokoje pro ženy bez dětí jsou v prvním a ve druhém patře budovy. Pokoj v

⁹⁶ Zdroj dat Koncepce nakládání s bytovým fondem statutárního města Frýdek-Místek (2011), vyjádření bytového oddělení, rejstřík katastru nemovitostí a vlastní výpočty.

⁹⁷ V ČR užívá byt v osobním vlastnictví 20 % a na základě nájemní smlouvy 22 % domácností.

⁹⁸ Zdroj informací Registr poskytovatelů sociálních služeb; Popis realizace poskytování sociální služby <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/doplňkoveudajesluzby/18843> a rozhovor s pracovníky Slezské diakonie v azylovém domu.

prvním patře má vlastní sociální zázemí s toaletou, sprchovým koutem a umyvadlem. Ve druhém patře je společné sociální zázemí – toaleta, dvě umyvadla a sprchový kout. Uživatelé obou služeb mohou využívat společenské místnosti, v níž je také prostor pro hraní, a prádelny⁹⁹.

Sociální služby Azylový dům, poskytované Slezskou diakonií ve Frýdku-Místku, zahrnují také provoz několika vstupních bytů. Jedná se o dva byty 1+1 na ulici Sokolská 1347, byty 1+0 na Komenského 159 a na Jiřího Trnky 72 (pro muže) a další byt 1+0 na Komenského 159 (pro ženy). Vstupní byty jsou určeny osobám od 18 let věku, které jsou občany statutárního města Frýdku-Místku, užívají službu azylový dům a jsou aktivní v řešení své sociální a zdravotní situace¹⁰⁰.

Služba Dům na půl cesty Frýdek-Místek je realizována obecně prospěšnou společností Bílý nosorožec ve vybraných pronajatých bytech ve Frýdku-Místku. Majitelem bytů je RPG Byty, s.r.o., a Statutární město Frýdek-Místek. Jedná se o: (a) byt na ulici Ostravská 695 o velikosti 3+1, velikost 69,3 m². V bytě jsou celkem 3 pokoje pro uživatele s celkovou kapacitou 4 osoby, společná kuchyňka, WC, koupelna, předsíň a komora; (b) Byt na ulici TGM 2321, jenž je k dispozici pouze uživatelům majícím trvalý pobyt ve Frýdku-Místku. V bytě jsou celkem 3 pokoje pro uživatele a společné prostory (společenská místnost, kuchyně, komora, koupelna, WC, předsíň a sklep). Rozloha bytu dosahuje 100,8 m² a jeho celková kapacita je 5 osob¹⁰¹.

Ve městě jsou rovněž provozovány dvě noclehárny, které však s ohledem na charakter služby nepovažujeme za krizové bydlení¹⁰².

4.1.3 Bytová politika města

Bytová politika města je formulována ve dvou klíčových dokumentech – Konceptu nakládání s bytovým fondem statutárního města Frýdek-Místek (2011) a Pravidlech pro pronájem bytů ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek (z konce roku 2012).

Koncepce nakládání s bytovým fondem představuje první dokument tohoto typu ve Frýdku-Místku a má spíše přehledový charakter – především totiž informuje o nakládání města s bytovým fondem (např. pokud jde o vývoj velikosti a struktury bytového fondu a jeho privatizaci, vývoj výše nájemného, pohledávek vůči nájemcům). Jeho součástí je také seznam domů, v nichž se obecní byty nachází, a identifikace potřeby větších investic a oprav. Materiál shrnuje pravidla, jimiž se řídí při poskytování pronájmů, dle v té době platných Zásad pro pronájem obecních bytů. Stanovené cíle a opatření v oblasti bytového fondu se zaměřují na kontrolu nájemců a důsledný postup vůči těm, kteří neplní své povinnosti (včetně vymáhání pohledávek), zajištění oprav a revitalizace bytového fondu a provedení další fáze privatizace. Cíle a opatření jsou formulovány obecně, nezahrnují kvantifikaci ani časové určení jejich realizace.

Jako významnější se v souvislosti s rozvojem sociálního bydlení jeví Pravidla pro pronájem bytů ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek platná od 1. 12. 2012. Ve srovnání s předchozími Zásadami z roku 2010 je patrný ústup od úzce pojímaného rizika sociálního

⁹⁹ Zdroj informací Registr poskytovatelů sociálních služeb; Popis realizace poskytování sociální služby <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/doplnekoveudajesluzby/21608> a <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/doplnekoveudajesluzby/19772>

¹⁰⁰ Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb.

¹⁰¹ Údaje o registrované sociální službě Dům na půl cesty, dostupné online <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/doplnekoveudajesluzby/3639>

¹⁰² Dle zákona o sociálních službách (108/2006 Sb.) noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.

vylovení ke komplexnějšímu přístupu zohledňujícího také příjmovou situaci domácností a jejich dlouhodobé socioekonomické znevýhodnění. Starší Zásady postupují primárně podle typu poskytovaného bytu (byty startovací; standardní byty zatížené dluhem po předchozím nájemci; byty se sníženou kvalitou s opravou na vlastní náklady budoucího nájemce; bezbariérové byty, byty s částečnou bezbariérovou úpravou a byty v domech zvláštního určení; vstupní standardní byty; ostatní standardní byty a byty se sníženou kvalitou), přičemž ohrožení sociálním vylovením je pojednáno výhradně ve vztahu k poskytování vstupních bytů. Osoby ohrožené sociálním vylovením pak jsou úzce vymezeny jako děti z ústavní nebo ochranné výchovy, děti po ukončení pěstounské péče, navrátilci z výkonu trestu, osoby bez přístřeší, právně způsobilé osoby ze zařízení sociální péče, osoby s duševním onemocněním. Zásady nevěnují bližší pozornost např. příjmové situaci žadatele.

Aktuálně platná Pravidla doplňují tento přístup o část zaměřenou na sociální bydlení („Zásady přidělování bytů v režimu sociálního bydlení“), v níž přidělování obecních bytů navazuje na příslušnost žadatelů k některé z cílových skupin populace. Jedná se o seniory, resp. starobní a invalidní důchodce (byty v domech zvláštního určení), osoby sociálně znevýhodněné, osoby se zdravotním postižením (byty pro osoby se specifickými potřebami a bezbariérové byty) a osoby ohrožené sociálním vylovením.

V Pravidlech jsou jako osoby ohrožené sociálním vylovením nazývány osoby, které jsou uživateli sociálních služeb (a jsou jim tedy přidělovány byty s poskytovanou službou). Za osoby ohrožené sociálním vylovením však lze bezesporu považovat také osoby zařazované do cílové skupiny osob sociálně znevýhodněných – jedná se totiž o plnoleté osoby nacházející se dlouhodobě ve stavu hmotné nouze (evidované úřadem práce a pobírající dávky pomoci v hmotné nouzi) a osoby žijící v domácnostech, jejichž příjem nepřesahuje 1,3 násobek částky živobytí. Pořadník žádostí sociálně znevýhodněných osob je sestavován na základě bodovacího systému, z jehož konstrukce je patrná specifikace charakteristik cílové populace: dlouhodobá závislost na dávkách v hmotné nouzi (zvýhodnění dle délky závislosti – do 1 roku, 1-3 roky a nad 3 roky), charakter ubytování (přičemž je naroveň kladeno bydlení s rodinnými příslušníky, nájem na dobu určitou, bydlení bez nájemní smlouvy, ubytování na ubytovně, v provizorním a neadekvátním bydlení a skutečnost, že žadatel prošel procesem tréninkového bydlení u poskytovatele sociálních služeb). Bodový systém dále zvýhodňuje délku trvalého pobytu v obci, prokázání aktivity při hledání si bydlení a při řešení své sociální a majetkové situace.

Část Zásad zaměřená na bydlení pro osoby sociálně znevýhodněné také zvláštním způsobem ošetřuje situaci žadatelů o přidělení obecního bytu, kteří jsou zatíženi dluhem vůči statutárnímu městu Frýdek-Místek. Obecně pravidla neumožňují přijmout žádost o pronájem bytu osobám, které mají vůči městu závazek po lhůtě splatnosti vyšší než 5 000 Kč pro jednotlivce a navíc, v případě evidovaných závazků nižších než je tato částka, má žadatel povinnost je uhradit nejpozději do 31. března následujícího kalendářního roku nebo před pronájmem bytu. V zásadě tak není možné přidělit byt domácnostem, které jsou vůči městu zadlužené. Sociálně znevýhodnění žadatelé, kteří mají vůči městu dluh, mohou podat žádost o pronájem bytu, pokud současně předloží čestné prohlášení, v němž dluh uznávají a zavazují se k jeho pravidelnému splácení. V případě, že své závazky skutečně řádně splácí dle tohoto čestného prohlášení, nebrání jejich existence ani přidělení bytu.

Pravidla zaměřená na bydlení sociálně znevýhodněných osob zahrnují elementy sociální kontroly a prosazování moralizujícího diskurzu chudoby a sociálního vylovením. Součástí žádosti podávané těmito osobami totiž musí být mj. doklad o aktivním postupu při řešení

vlastní nepříznivé situace, včetně dokladu o bezúspěšných pokusech o zajištění bydlení vlastními silami. Navíc je důvodem nezařazení do evidence skutečnost, že „žadatel je společensky nepřizpůsobivý, vedoucí způsob života, který může vést ke konfliktu se společností, s rysy konfliktního a asociálního chování.“ Je otázkou, zda je posouzení „přizpůsobivosti“ žadatele stanoveno na základě pevně stanovených kritérií, nebo – jak lze předpokládat – výhradně na posouzení pracovníka bytového oddělení.

Zásady přidělování bytů v režimu sociálního bydlení rovněž jednoznačně určují byty pro osoby sociálně znevýhodněné. Jedná se o byty mimo Lokalitu, konkrétně o uvolněné malometrážní byty, nezatížené dluhem po předchozím nájemci, v domech č.p. 3244 a 3245 na ul. Na Vyhlídce a dále byty na ul. Malý Koloredov 811. Celkově se v uvedených domech nachází 130 bytů.

Existence pravidel pro přidělování bytů v režimu sociálního bydlení ovšem není doprovázena strategickým či koncepčním dokumentem, který by komplexně formuloval přístup města v této oblasti.

4.2 Bydlení v Lokalitě

Dle údajů v katastru nemovitostí se v současné době na území Lokality, tj. ulic Míru, Dlouhá, Skautská, Hutní, Sokolská, V. Vantucha a Křižíkova, nachází 66 rodinných domů, 23 domů bytových a několik budov občanské vybavenosti. Bytové domy jsou zčásti v majetku města (6 domů na ulicích Míru a Dlouhá s celkem 58 byty), z části v soukromém vlastnictví, ať už jde o společenství vlastníků nebo jiného soukromého majitele. Velikost domů se značně liší – za velké lze v rámci Lokality považovat dva bytové domy na ulici Křižíkova (č.p. 1351 a 1352), kde je celkem 6 vchodů a téměř výhradně jednopokojové byty. Pokud jde o rodinné domy, pak některé z nich nejsou využívány k bydlení (zejm. domy na počátku ulice Míru) a některé jsou členěny na několik bytů a jsou využívány větším počtem domácností.

Tabulka 23: Struktura domů v Lokalitě

	Bytové domy	Rodinné domy	Další stavby
Míru	8	13	stavby obč. vybavenosti (výrobní a skladové budovy)
Dlouhá	2	3	--
V.Vantucha	7	5	--
Sokolská	2	--	víceúčelová stavba – ubytovna
Křižíkova	2	8	stavby obč. vybavenosti – ubytovna Mazoch výrobní a skladové budovy
Hutní	1	8	--
Skautská	1	29	stavba obč. vybavenosti (elektroservis, stavebnictví)
Celkem	23	66	--

4.2.1 Standard bydlení v bytech umístěných v Lokalitě

V rámci dotazníkového šetření jsme získali poznatky o 66 domácnostech, z nichž 54 žije v bytě a dalších 12 v ubytovně na ulici Sokolská. Výsledky dotazníkového šetření se vztahují zejména k bytům v bytových domech; počet dotazovaných žijících v rodinných domech byl nízký. To je dáno především skutečností, že dotazníkové šetření nezachycuje situaci na ulici Skautská, kde se nachází největší počet rodinných domů. V následujícím textu budeme

věnovat pozornost standardu ubytování v bytových jednotkách; informace o ubytovnách jsou pojednány v samostatném oddílu. Při interpretaci dat vztahujících se k bydlení je potřeba vzít v úvahu, že se ve vzorku nachází pouze minimum domácností žijících v rodinném domě (výsledky se tedy vztahují především k charakteristice bydlení v bytových domech).

Pro Lokalitu je celkově charakteristická zvýšená koncentrace bydlení snížené kvality. Srovnání s výsledky sčítání lidu, domů a bytů ukazuje, že v Lokalitě se vyskytuje (a) vyšší podíl malých, jednopokojových bytů, (b) vyšší podíl bytů bez vlastního sociálního zařízení (WC, koupelna) a (c) vyšší podíl bytů vytápěných tuhými palivy. V nejméně kvalitních bytech jsou ubytovány romské domácnosti.

Tabulka 24: Vybrané charakteristiky bydlení v Lokalitě

	Lokalita (vzorek)		Frýdek-Místek	
		%		%
Byty celkem (obydlené)	54	100	23 638	100
- z toho:				
bez vlastní koupelny	14	26	1548	6,5
bez vlastního WC	5	9	1506	6,4
vytápěné kamny	14	26	619	2,6
jednopokojové byty	21	39	1568	6,6

Zdroj: SLDB 2011, dotazníkové šetření, vlastní výpočty

Dle zjištění dotazníkového šetření v Lokalitě převažují malé byty s jedním (40 %) nebo dvěma pokoji (rovněž 40 % bytů). Tyto jedno- a dvoupokojové byty jsou typicky v majetku města nebo soukromého vlastníka, a jsou tedy pronajímány. Jejich velikost je nejčastěji do 40 m² u bytů s jedním pokojem a 40-80 m² u bytů se dvěma pokoji.

Téměř polovina jednopokojových bytů není vybavená samostatnou kuchyní, ale pouze kuchyňským koutem – tyto byty jsou tedy tvořeny jedinou místností, která slouží pro uspokojení všech bytových potřeb (spánek, jídlo, biosociální reprodukce, výchova, příprava do školy, hraní atd.). Jednopokojové byty také poměrně často nedisponují vlastní koupelnou (43 %) a některé nemají ani vlastní WC (20 %). U řady bytů pak sice WC přísluší k určitému bytu, nachází se však ve společných prostorách domu (na chodbě). Vysoký podíl respondentů žijících v jednopokojovém bytě (45 %) také uvedl, že byt není vybaven tekoucí teplou vodou. Jednopokojové byty jsou navíc nejčastěji otápěny kamny na tuhá paliva (dřevem), a také vafkami. V těchto nejmenších bytech 1+0 a 1+1, které se nacházejí téměř výhradně na ulicích Míru a Křižíkova, přitom typicky bydlí romské rodiny s dětmi, a to i početnější. Celkem žije v jednopokojovém bytě 77 členů domácností respondentů, na jeden takový byt tak připadá 3,7 osoby.

Tabulka 25: Velikost bytu dle počtu místností bez kuchyně a (připsané) etnicity

počet místností	romská		neromská		Celkem	
		%		%		%
1	19	63	2	9	21	40
2	11	37	10	43	21	40
3	0	0	9	39	9	17
4	0	0	2	9	2	4
Celkem	30	100	23	100	53	100

Asi třetina romských domácností žije v Lokalitě ve dvoupokojových bytech, které jsou vybaveny o něco lépe než byty jednopokojové – většina z nich má vlastní splachovací záchod (95 %), tekoucí teplou vodu (80 %) a koupelnu (76 %). Také dvoupokojové byty jsou zčásti

vytápěny kamny na tuhá paliva, příp. vafkami. Z rozhovorů v domácnostech vyplývá, že topení na tuhá paliva je chudými romskými nájemníky preferováno – je totiž méně nákladné, obzvláště s ohledem na to, že (zřejmě podstatná) část topiva pochází z odpadu. Změna vytápění, např. po přestěhování, pak je spojena s obavou z vysokých nákladů.

R: A tak spokojení jako? Za ty peníze za prvé, to je prostě hafl peněz jo za to vlastně, protože tu je zima, dá se říct jo.

T: Jakože problém s topením?

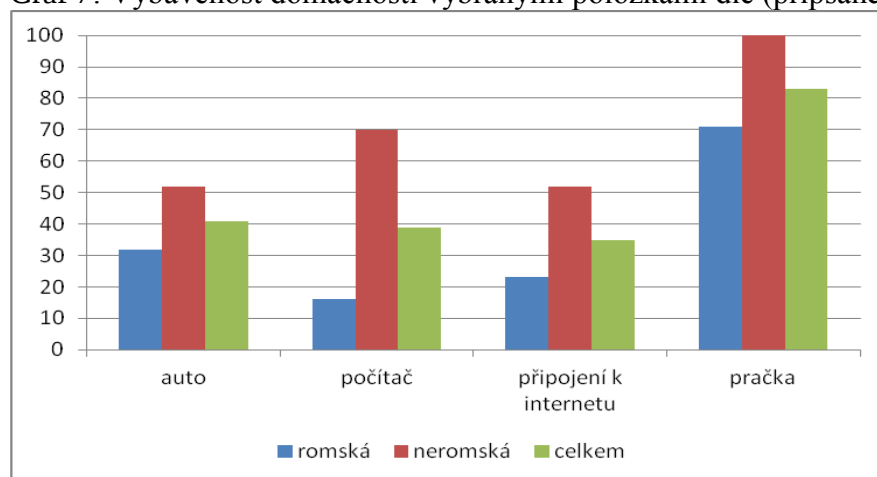
R: No, protože sice já mám tady plynové [kamna] Gamata, ale kdybych to měla mít zaplé od rána do večera, jo, tak já nevím, mi může přijít doplatek jako. Vlastně dole jsem topila dřevem a tak, ale prostě tu nevím, no uvidíme tuto zimu, jak to přetentujeme.

T: Ale dřevo jste musela taky kupovat, nebo jste měla jiný zdroj?

R: No nekupovala, já jsem většinou chodila kolem popelnic, no a jak jsem našla, tak jsme topili, jak jsme nenašli, tak jsme mrzli, jo [...] Sice i kdybych jako třeba já si myslím, že kdybych si koupila to dřevo jo a že ze sociálky něco na to přispějou, jo, ale to jsem pochybovala, protože jak jsem vlastně slyšela od lidí jo, že prostě oni já nevím, koupíte za pětistovku, vám přeplatí jenom padesát korun, jo.

Z hlediska vybavení domácností v Lokalitě předměty dlouhodobé spotřeby patří mezi standard lednice a barevná televize, kterou vlastní prakticky všechny domácnosti; naprostá většina má rovněž alespoň jeden telefon (91 %). V případě vybavenosti dalšími předměty – pračkou, autem, počítačem a připojením na internet, se projevuje odlišná životní úroveň romských a neromských domácností.

Graf 7: Vybavenost domácností vybranými položkami dle (připsané) etnicity respondenta (%)

Dle výsledků SLDB bylo v roce 2011 ve městě Frýdek-Místek počítačem vybaveno 57 % všech domácností¹⁰³, z toho naprostá většina s připojením na internet. Je přitom pravděpodobné, že v uplynulých dvou letech se tento podíl ještě zvýšil a navíc se znatelně rozšířilo internetové připojení mj. prostřednictvím mobilních telefonů. Na celorepublikové úrovni bylo v roce 2012 k internetu připojeno 61 % všech domácností¹⁰⁴. Lze tedy usuzovat, že romské i neromské domácnosti v Lokalitě do určité míry zaostávají ve vybavenosti PC. Ovšem vybavenost neromských domácností v Lokalitě se v tomto ohledu blíží situaci v ostatních domácnostech ve městě, zatímco romské domácnosti mají přístup k PC a internetu mnohem omezenější. To má potenciálně významné dopady na jejich „e-vyloučení“, tedy na

¹⁰³ Ve městě Frýdek-Místek bylo podle SLDB 23 638 bytových domácností, z toho 12 562 s PC napojeným na internet a 978 s PC bez připojení na internet.

¹⁰⁴ Data ČSÚ – Statistiky rodinných účtů. Tyto statistiky rovněž ukazují, že v roce 2012 na 100 domácností připadalo 94,7 PC. Nejméně jsou přitom PC vybaveny domácnosti důchodců.
[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/4A001715C7/\\$File/30011315.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/4A001715C7/$File/30011315.pdf)

vytlučení z informační společnosti, které se zprostředkovaně promítá i do dalších oblastí života (hledání zaměstnání, vzdělávání, spotřební chování). Podobný stav je zřejmě také ve vybavenosti automobilem, pro kterou nemáme srovnatelná data na úrovni města ani celé ČR.

Část romských domácností nemá k dispozici vlastní pračku. V Lokalitě je možné využívat za poplatek 50 Kč prádelnu na ulici Míru. Mezi našimi komunikačními partnery, kteří nevlastní pračku, však měla prádelna špatnou pověst¹⁰⁵ a nevyužívali ji. Některým se o vyprání oděvů postarali příbuzní a jedna z žen, s nimiž jsme mluvili, prala své a synovo prádlo pouze v rukou.

Užívání bytu v Lokalitě je často spojeno s celou řadou problémů. Patří mezi ně nevyhovující technický stav domu, v němž lidé žijí, vlhkost a plíseň v bytě. O jednotlivých problémech obecně častěji vypovídali romští respondenti; pouze v případě hluku byly stížnosti častější ze strany neromských obyvatel Lokality.

Tabulka 26: Problémy spojené s užíváním bytu v Lokalitě

Problém	počet domácností	% domácností	počet osob	% populace
špatný technický stav	26	48	95	49
vlhkost v bytě	21	39	81	42
tmavý byt	9	17	35	18
malý byt	17	32	78	40
hluk z domu nebo z ulice	18	33	59	31
plíseň v bytě	21	39	78	40
přítomnost hmyzu, parazitů apod.	7	13	25	13
celkem	54	100	193	100

Alespoň jeden problém spojený s bydlením vykázaly čtyři pětiny dotázaných. Často přitom dochází k jejich kumulaci: více než polovina domácností se potýká se dvěma nebo více problémy současně. V takové situaci pak jsou plné dvě třetiny romských domácností a 41 % domácností neromských respondentů.

4.2.2 Ubytovny v Lokalitě

Jiný typ ubytování v Lokalitě poskytují ubytovny, které ubytovávají jednak zaměstnance firem a jednak osoby ohrožené sociálním vyloučením. Zatímco ubytované dělníky spojuje s obyvatelstvem Lokality jen máloco, osoby ohrožené sociálním vyloučením jsou pevnou součástí místního společenství a povětšinou mají zkušenost i s bydlením v bytovém domě na území Lokality.

Tabulka 27: Základní charakteristiky ubytoven v Lokalitě

	provozovatel	kapacita	velikost ubytovacích jednotek	cena
Sokolská	město	18 pokojů	různá, cca 20 m ²	1 osoba – 4800 Kč/měs., 2 osoby – 6000 Kč/měs., každá další osoba 1000 Kč/měs.
„Karlova“	soukromý	36 lůžek	18 m ²	110 Kč/den/osoba/měsíc
Mazoch	soukromý	78 lůžek	nezjištěno	3800 Kč/osoba/měsíc

¹⁰⁵ Opakovaně jsme se v rozhovorech setkali s výrazně negativním postojem k této prádelně, k důvodům se však naši komunikační partneři odmítli vyjádřit.

Ubytovna Sokolská¹⁰⁶

V Lokalitě se nachází ubytovna Sokolská 1347, jež je ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek. Jedná se o třípodlažní zděnou budovu v nevyhovujícím technickém stavu – podle výpovědi vrátného jsou v současné době problémy např. s rozvody elektřiny a s odpady. Budova je napojená na ústřední topení. Nachází se zde 18 pokojů, v nichž bylo v době šetření¹⁰⁷ ubytováno 46 osob (27 dospělých a 19 dětí). Pokoje o průměrné velikosti okolo 20 m² jsou pronajímány nezařízené; vybavení nábytkem a spotřebiči se proto odvíjí od možností ubytovaných domácností. Výjimkou není ani spaní na zemi nebo na matracích, případně sdílení lůžka, a to i v případě rodin s dětmi. Je zřejmé, že v případě početnějších domácností (setkali jsme se i se sedmičlennou rodinou) pokoj neposkytuje dostatek prostoru pro umístění pevného lůžka pro každého člena. Jednotlivé domácnosti mají většinou vlastní lednici a televizor. Sociální zařízení jsou společná na každém patře (2 sprchy a 2 WC), sdílená je také kuchyňka vybavená dvěma sporáky a dřezem. Kuchyň je využívána především k přípravě jídla, které pak členové domácností konzumují ve svých pokojích.

Obr. 2 a 3: Kuchyně na ubytovně Sokolská

¹⁰⁶ Zdrojem informací – rozhovor na bytovém oddělení, rozhovor s pracovníkem bezpečnostní služby (vrátnice), rozhovory se třemi ubytovanými, vyplněné dotazníky od 7 ubytovaných osob, provozní řád ubytovny, vlastní pozorování. Zčásti i další rozhovory (např. s terénními sociálními pracovníky nebo s lidmi, kteří zde byli dříve ubytováni). Následující text doprovázíme fotografiemi ubytoven, zejména jejich exteriéru. Při obrazové dokumentaci jsme ovšem nepostupovali systematicky a situace navíc nebyla k fotografování vždy vhodná. Současně jsme také respektovali soukromí ubytovaných a nefotografovali jsme místnosti, v nichž žijí.

V interiéru jsme se tedy, pokud to bylo možné, zaměřovali

¹⁰⁷ Červen a červenec 2013.

Ubytování si mohou pronajmout nábytek ze skladu, jenž se nachází přímo v budově, a k dispozici je jim také prádelna se dvěma pračkami. Pračky jsou ovšem staré a ve špatném stavu. Poplatek za pronájem nábytku je 36 Kč na měsíc, za vyprání pak 50 Kč. Cena za použití pračky je obyvateli vnímána jako vysoká, pokud mají možnost, perou u příbuzných. Za velkou výhodu je považována možnost sušit prádlo na balkonech, které však přísluší pouze ke čtyřem místnostem.

V ubytovně žijí převážně početnější romské rodiny s dětmi, pět bytových jednotek je užíváno příslušníky majoritního etnika. Ačkoliv někteří na ubytovně setrvávají dlouhodobě (i několik let), častá je migrace, resp. cirkulace ubytovaných. Rodiny se totiž opakovaně z ubytovny vystěhovávají a znovu se do ní vrací. Dospělí ubytovaní jsou v naprosté většině mimo pracovní trh, ať už ekonomicky neaktivní (např. na mateřské či rodičovské dovolené), nebo nezaměstnaní. Pouze v jedné ubytované domácnosti jsou dva členové regulérně zaměstnaní¹⁰⁸. To se projevuje také ve způsobu úhrady plateb za ubytování, které jsou převážně hrazeny z prostředků doplatku na bydlení přímo na účet města. Ubytování pak hradí pouze rozdíl mezi výší dávky a poplatkem za ubytování a také splátky případného dluhu vůči městu (minimálně 300 Kč/měsíc).

V přízemí budovy funguje vrátnice, jejíž provoz zajišťují pracovníci bezpečnostní agentury. Ukazuje se, že někteří z nich navázali s ubytovanými bližší vztah a někdy se jim snaží i pomáhat (např. radou, psychickou podporou nebo i finanční půjčkou). Provozní doba vrátnice je od 5:00 – 23:00; v nočních hodinách na klid a pořádek dohlíží městská policie. Podle informací jednoho z pracovníků bezpečnostní agentury však ubytovaní vyjádřili zájem o nepřetržitý provoz, což svědčí o jejich sníženém pocitu bezpečí.

V rozhovorech (současní i dřívější) obyvatelé ubytovny Sokolská poukazovali na následující problémy:

- (a) Výskyt parazitů (štěnic) – v ubytovně jsou všeobecně rozšířené štěnice, které se ukrývají v trhlínách či štěrbinách zdí i nábytku a kterých se lze jen s obtížemi zbavit. Zvláště negativně jsou vnímány rodinami s malými dětmi.

Vravím, není to také špatné, tu len to, že ty štěnice jsou. Když se narodí miminko, já jsem tu vytrpěla dost toho, s těma štěnicema. Do půl roku se mi tu narodila dcera a syn měl dva roky, když jsem přišla sem [na ubytovnu]. Já jsem koupila a kočár jsem musela vyhodit. Normálně doktorka to věděla, že máme štěnice, a ona tak s náma robila, ona nás dávala do izolačky, jak jsme tam šli. Dávala se na ně, jak kdyby měly infekční nemoc.

Z úryvku je také patrné, že přítomnost štěnic v domácnosti je vnímána jako stigmatizující. To se projevuje mj. vzájemným podezíráním z jejich přenosu a šíření. Část obyvatel ubytovny v dotaznících navíc problém se štěnicemi neuvedla, což je pravděpodobně dáno studem spíše než reálnou absencí problému.

- (b) Malá velikost místností a absence soukromí – v jednotlivých místnostech jsou ubytovány i početnější rodiny, které musí sdílet příslušenství a kuchyni s dalšími ubytovanými. To je někdy uváděno jako hlavní důvod (skutečného či zamýšleného) vystěhování z ubytovny do bytu nebo na lépe vybavenou ubytovnu Malý Koloredov.

¹⁰⁸ Jedná se o neromskou rodinu zatíženou exekucí příjmu.

[T: Co byste si představovala, kam byste chtěla jít?]

R: Kam, mně by to bylo jedno, aj na tu ulicu [Míru], keď by tam byla aspoň sprcha udělaná, záchod, dva pokoje, svoji kuchyňku [...] Já jsem naučená na ubytovně, a nešla bysem nikde jinde na ubytovnu z této ubytovny. No ale to je to, že je tu málo místa pro nás.

[T: A je to tady lepší než na té ubytovně?]

R: No tak je to lepší, že má člověk svoje soukromí, rozumíte? Tam byla vrátnice, vrátníci tam, kuchyňka, společný záchod, sprchy a to všechno bylo společné. A byla jedna místnost, tak je to tu o něco lepší no.

T: Jako že jste se tam třeba tlačili?

R: No, no, no tak, po zemi jsme spávali a tak různě, jak se dalo.

Nedostatek prostoru se promítá také do možností přípravy do školy u ubytovaných dětí. Podle našich zjištění se některé děti učí v prostorách kuchyňky, kde však není dostatečný klid.

- (c) Vztahy mezi ubytovanými – v případě neromské rodiny, kterou jsme na ubytovně navštívili, pak byl problém nedostatku soukromí prohlouben nutností setkávat se ve společných prostorech s romskými sousedy, od kterých se jinak snaží zcela izolovat.

Tu se střídají lidi a horší a horší, to jsou lidi fakt strašné s nima bydlet [...] s takýma bydlet pod střechou, to je utrpení, já mám hned nervy normálně z nich [...] I kravál, i kravál tu je, no je, večer začnou.

Problémy mezi romskými a neromskými obyvateli potvrzoval také vrátný (pracovník bezpečnostní služby). A ačkoliv romští obyvatelé vzájemné vztahy nehodnotili negativně, i mezi nimi dochází občas k vzájemnému napadání. Některé výpovědi navíc svědčí o vzájemné nedůvěře mezi nimi.

Pracovník bezpečnostní služby na recepci pak popisoval také problémy s úklidem společných prostor, který zajišťují sami ubytovaní, s alkoholismem a rozmnožením hlodavců (krys, potkanů) v okolí ubytovny.

Ubytovna Karlovka¹⁰⁹

Ubytovna se nachází na ul. Míru 2062 vedle hostince Karlovka, podle níž je také nazývána. Budova v minulosti sloužila válcovněm, potom byla využívána pro cukrárenskou výrobu. Současný majitel budovu vlastní a provozuje jako ubytovnu 3,5 roku, přičemž až do poloviny roku 2013 ji pronajímal výhradně firmám k ubytování jejich zaměstnanců. V době šetření probíhalo obsazování uvolněných pokojů po dělnících osobami ohroženými sociálním vyloučením. Budova je dvoupatrová s půdními vestavbami, po nedávné rekonstrukci.

V ubytovně je k dispozici 36 lůžek v 19 pokojích o velikosti 18 m², poněkud dvoulůžkových a několika třílůžkových. Pokoje jsou zařízené nábytkem (skřín, postele, noční stolky, stůl a židle) a umyvadlem s tekoucí teplou vodou; ve dvou místnostech jsou navíc také sprchy. Pro většinu pokojů jsou pak sprchy a toalety na patře společné. Ubytovna disponuje jednou kuchyní v přízemí budovy, která je vybavena dvěma sporáky, dvěma dřezy, mikrovlnnou troubou, stolem a televizí. Celý objekt je zasíťován bezdrátovým internetem, který je pro ubytované zdarma.

Ubytovaní mají možnost používat na pokojích vlastní elektrospotřebiče, a to bez dalších poplatků. Někteří tak mají na pokoji i vlastní lednici či pračku.

¹⁰⁹ Zdroj informací: rozhovor s majitelem, pozorování, rozhovor s dělníkem, jenž zde byl dříve ubytovaný.

Obr. 4 a 5 – Kuchyně na ubytovně Karlovka

V době rozhovoru s majitelem bylo (nově) obsazeno pouze šest pokojů, a proto není relevantní hodnotit strukturu ubytovaných, vzájemné vztahy na ubytovně či problémy s placením. Majitel však vyjadřuje zájem nastavit pravidla v ubytovně spíše přísně („aby byl pořádek“), očekává platbu prostřednictvím dávek na bydlení zasílaných přímo na účet majitele a spíše dlouhodobé než krátkodobé pobyty. Na jednu stranu z rozhovoru vyplývá, že naplnění ubytovny neprobíhá podle představ majitele – poukazoval totiž na skutečnost (potvrzenou rozhovorem s pracovníkem úřadu práce), že ÚP není ochotný zvýšit doplatek na bydlení domácnostem, které se přestěhují z levnější ubytovny na ubytovnu dražší. Ačkoliv rozdíl mezi ubytovnou Sokolská a ubytovnou Karlovka není příliš vysoký, může nutnost doplatku pro chudé domácnosti vytvářet bariéru takového přesunu. Na stranu druhou však je patrné, že majitel má zájem si mezi zájemci vybírat. Vypovídá o tom mj. rozhovor s obyvatelkou ubytovny na Sokolské, jemuž byl přítomen i pracovník bezpečnostní agentury. Zatímco ubytovaná žena, matka několika dětí, zmiňovala, že na Karlovku by se stěhovat nechtěla, tento pracovník v její přítomnosti doplnil:

On totiž, víte, on tam má svoje zařízení bytové a jak jsem vám říkal, zřejmě potřebuje lidi, o kterých je přesvědčený, že se více podobají těm bílým i co se týče úklidu. Kvůli dětem hlavně. Já vím, že tam třeba paní [jméno] byla. Ne že by paní byla špatná uklízečka nebo špatná máma nebo co, stará se dobře, ale ty děti samozřejmě, každé je jiné. Tam musí být pořádek, co se týče dětí, nesmí nic zničit, jo. Prostě problémové rodiny tam nemůžou mít, jo.

Ubytovna Mazoch¹¹⁰

Ubytovna se nachází ve dvoupodlažní budově na okraji Lokality, a to na konci ulic Fügnerova, Hutní a Křížíkova. Celkově nabízí 78 lůžek; některé z pokojů jsou vybaveny sociálním zařízením i kuchyňskou linkou. Z rozhovorů vyplývá, že majitel se rozhodl změnit klientelu – zatímco v minulosti na ubytovně pobývala řada rodin a jednotlivců ohrožených sociálním vyloučením, v současnosti již je možné do této kategorie zařadit jen několik málo ubytovaných. Ubytovna nyní cílí především na zájemce z řad zaměstnanců firem, které však

¹¹⁰ Ubytovnu se nepodařilo navštívit a ani přes osobní domluvu s majitelem jsme nezískali jeho vyjádření. Informace proto čerpáme pouze z internetových stránek ubytovny, krátkého telefonického rozhovoru s majitelem a z výpovědi jednoho manželského páru, který na ubytovně v minulosti pobýval (nyní žije na ubytovně Sokolská) a informací od některých obyvatel nedalekých domů na ulici Křížíkova.

odrazuje sociální prostředí v okolí (jedná se zejména o poměrně zdevastované bytovky na ulici Křížkova, v nichž převládají romští obyvatelé).

4.2.3 Přístřeší ¹¹¹

Ubytování nižšího standardu než ubytovna poskytuje statutární město Frýdek-Místek v přístřeší, které se nachází na ulici Míru 1345. Jedná se o budovu ve vlastnictví města, která je v nevyhovujícím technickém stavu (zatékání do budovy, místy prohnílé podlahy, oprýskané vnitřní omítky ad.) Budova nemá dostatečné hygienické zázemí, pouze společné WC na chodbě. K dispozici tedy nejsou koupelna ani umyvadlo; ubytovaní mají možnost využívat sprch v budově prádelny na ulici Míru. Jednotlivé místnosti jsou vytápěny kamny na tuhá paliva. Podobně jako v případě ubytovny Sokolská, také zde jsou pronajímány nezařízené místnosti. V přístřeší jsou místnosti obsazovány navzájem cizími osobami stejného pohlaví (na rozdíl od ubytovny, kde jsou společně ubytováváni pouze členové jedné domácnosti), na pokojích žijí zpravidla 3 až 4 osoby. Podle našich informací přístřeší neslouží k ubytování rodin s dětmi. Za ubytování v přístřeší je od 1.1.2012 účtován poplatek 1950 Kč na osobu a měsíc.

V rámci dotazníkového šetření tazatel navštívil také přístřeší a vyplnil zde dotazník s jedním respondentem. Podle jeho pozorování se standard bydlení v jednotlivých pokojích značně odlišoval, což zřejmě potvrzuje slova pracovnice bytového oddělení o postupné rekonstrukci jednotlivých pokojů. Její výpověď navíc dobře dokresluje standard bydlení v budově přístřeší:

... i na to přístřeší, že vždycky, když se nám něco uvolní, takže tu místnost dáme do pořádku, říkám, už to má svoje léta, takže postupně, postupně stejně do toho budeme muset vkládat takhle. [...] třeba na přístřeší se to mění včetně podlah, protože tam je dejme tomu, někde jsou desky, někde staré lino na tom hozené, oni na to dají tři vrstvy koberců, jo, které my potom vyhodíme, protože tam nemají co dělat, no protože se v tom drží akorát breberky a jiné nesmysly. Takže je to zničené, někde je to vyložené prohnílé, takže někde jsme to opravdu museli spravovat, od té podlahy přes ty kamna, věčně se tam mění přírodní roury do kamen a podobně, jo, takže takové běžné opotřebení, díry tam jsou samozřejmě, protože občas tam někdo zatluče něco do zdi, no tam kus odpadne, oni to nespraví po sobě. Je malba klasická, někde se opravují okna, že nedoléhá, někde zatýká, takže takové běžné opravy.

Podle informací městské policie vykonávají strážníci dohled a „pravidelné kontroly“ obyvatel přístřeší, které spočívají v tom,

jestli v tom přístřeší nepijí, jestli jsou tam lidé, kteří tam mají být. Pokud tam nejsou, tak samozřejmě jsou ti dotyční zase vyprovozeni ven. Je kontrola, jestli mají i zapláceno, jestli jsou v pořádku, jestli něco nepotřebují.

¹¹¹ Zdroj dat bytové oddělení.

4.3 Ubytování osob ohrožených sociálním vyloučením mimo Lokalitu

Sociální vyloučení představuje multidimenzionální proces, který zasahuje do různých oblastí života jednotlivců, rodin i sociálních skupin. Za klíčové jsou přitom považovány mechanismy vyloučení (resp. marginalizace) na pracovním trhu, chudoba a problémy s bydlením. Riziko sociálního vyloučení se přitom prohlubuje při kumulaci znevýhodnění v různých oblastech. V následujícím textu nahlédneme riziko sociálního vyloučení prostřednictvím způsobu bydlení, resp. mírou rizika bezdomovectví coby extrémní formy sociálního vyloučení. Právě charakteristiky bydlení totiž do značné míry odráží problémy a znevýhodnění v oblasti postavení na trhu práce, chudoby, ale také znevýhodnění v sociální oblasti (stigmatizaci, diskriminaci, absenci či nestabilitu rodinných vztahů atd.). Za osoby ohrožené sociálním vyloučením tak považujeme vedle obyvatel Lokality také osoby žijící v nestandardních, resp. pod-standardních a nejistých formách bydlení. Pozornost proto věnujeme zejména ubytovnám, v nichž ve Frýdku-Místku žijí chudí a znevýhodnění lidé, a identifikaci jiných typů bydlení spojených s rizikem sociálního vyloučení.

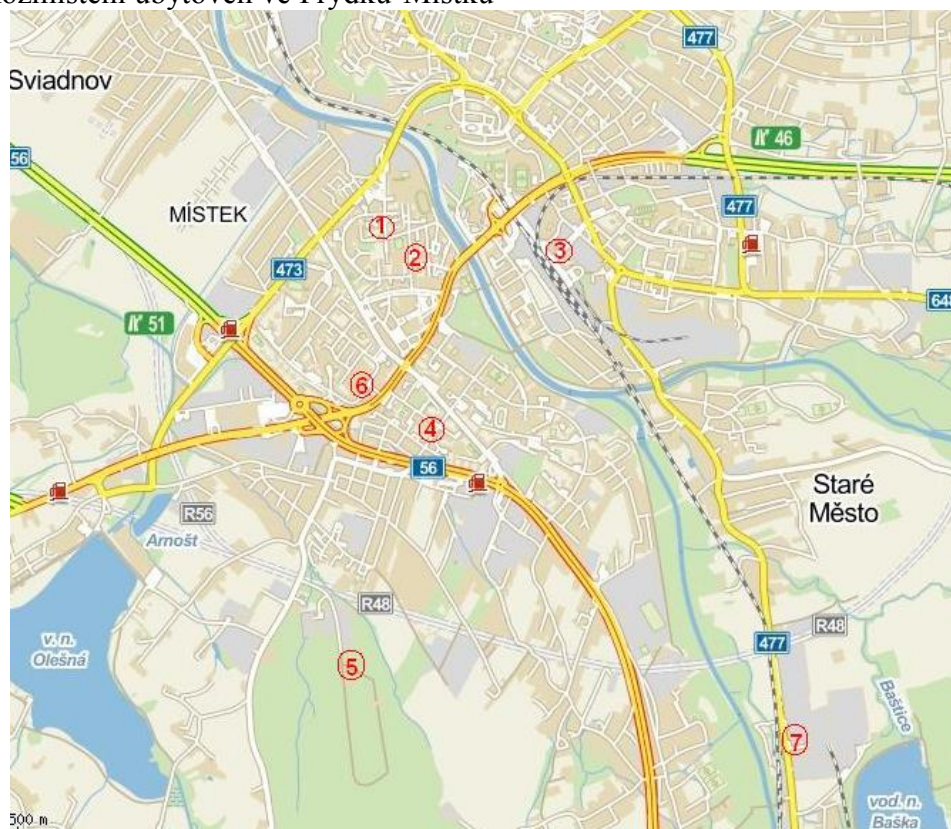
4.3.1 Ubytovny

Frýdek-Místek disponuje poměrně značnou kapacitou ubytoven, což se do značné míry odvíjí od historie průmyslové výroby ve městě. Postupný útlum některých odvětví vedl k uvolňování ubytovacích kapacit a k následné proměně obyvatel ubytoven. V současné době jsme na území města mimo Lokalitu identifikovali sedm ubytoven, v nichž žijí lidé ohrožení sociálním vyloučením (případně v nich byli ubytováni do nedávné doby). Jedná se o ubytovny:

1. Hotelový dům Paskov, Pionýrů 1757
2. Městská ubytovna Malý Koloredov 811
3. Ubytovna „Pracák“, Nádražní 1088
4. Ubytovna F. Čejky 424
5. Ubytovna Palkovická 2205
6. Dům pro matky s dětmi, ul. ČSA 500
7. Ubytovna Ferrit, Na Zbytkách 446, Staré Město u Frýdku-Místku

Jednotlivé ubytovny jsou poměrně rozptýleny na území města (viz mapa), zejména pak v městské části Místek. Ubytovna Ferrit se nachází mimo území města Frýdek-Místek; do našeho šetření jsme ji ovšem zahrnuli proto, že byla v rozhovorech opakovaně zmiňována jako místo, kde jsou ubytovávány sociálně slabé rodiny.

Obr. 6: Rozmístění ubytoven ve Frýdku-Místku

Základní charakteristiky ubytoven shrnuje tabulka 28. Je z ní patrné, že celková kapacita soukromých ubytoven mimo Lokalitu se pohybuje okolo 800 lůžek; městská ubytovna Malý Koloredov pak disponuje 28 ubytovacími jednotkami, které nejsou vybaveny lůžky a jejich kapacita je tak variabilní (v době šetření zde bylo ubytováno 56 osob – 34 dospělých a 22 dětí). Cena ubytování se pohybuje od cca 2 500 Kč za osobu a měsíc v pokojích nejnižšího standardu na ubytovně Palkovická do 4 350 Kč v případě jednolůžkového pokoje na ubytovně Paskov.

Tabulka 28: Základní charakteristiky ubytoven mimo Lokalitu

	provozovatel	kapacita	velikost ubytovacích jednotek	cena
Paskov	soukromý	198 pokojů, 441 lůžek	18,5 m ² a 23,8 m ²	3 750 Kč/měsíc (4 350 Kč v případě 1-lůžkového pokoje)
Malý Koloredov 811	město	28 ubyt. jednotek (8 jednopokojových, 20 dvoupokojových)	nezjištěno	1 osoba 4 200 Kč/měsíc, dvě osoby 6 000 Kč, každá další osoba 1000 Kč
„Pracák“	soukromý	37 lůžek 11 pokojů	cca 25 m ²	3 500 Kč + DPH (4 025 Kč)
F. Čejky 424	soukromý	50 lůžek 17 pokojů	18 m ²	110 Kč/osoba/den
Palkovická	soukromý	200 lůžek 73 pokojů	nezjištěno	80 – 100 Kč /osoba/den
Dům pro matky s dětmi	soukromý	20 lůžek 3 byty – 10 pokojů	cca 15 m ²	dospělý 100 Kč/den dítě 60 Kč/den
Ferit	soukromý	39 pokojů (1- a 2-lůžkové)	různá, cca 10 m ² + koupelna	100 – 140 Kč/osoba/den

Ubytovna Paskov¹¹²

Hotelový dům Paskov je umístěn v městské části Místek, na okraji bytové zástavby v blízkosti centra města. Budova dříve sloužila jako podniková ubytovna pro pracovníky OKD. Lokalita, v níž se nachází, je plně vybavena službami včetně MŠ, ZŠ a sportovišť. Hotelový dům je umístěn ve dvanáctipodlažní panelové budově vybavené dvěma výtahy a centrálním vytápěním. Dům je multifunkční: jako ubytovna slouží 7. až 12. podlaží, v 6. patře jsou umístěny služby (lékař, kosmetika, kadeřnictví, masáže ad.) a nižší poschodí slouží jako hotel. V budově má také kancelář obecně prospěšná společnost Renarkon poskytující sociální služby v oblasti drogových závislostí. V přízemí pak funguje bistro, večerka a dvě hospody.

Z hlediska kapacity představuje Paskov největší ubytovnu ve městě s celkovou kapacitou 441 lůžek v jedno-, dvou- a třílůžkových pokojích, které jsou vybaveny základním nábytkem (postele, stůl, židle a skříně) a vlastním sociálním příslušenstvím. Další vybavení se odvíjí od možností ubytovaných. Za vlastní elektrospotřebiče na pokojích jsou účtovány měsíční poplatky (např. lednice 150 Kč, TV 60 Kč, rychlovarná konvice 30 Kč). Jednolůžkové buňky, kterých je na ubytovně celkem třicet, jsou vybaveny vlastní kuchyňkou. Ostatní mají k dispozici společnou kuchyni na patře; tyto kuchyně jsou v podstatě nezařízené, nachází se v nich pouze dřez a čtyř-plotýnkový elektrický vařič. Poplatek za ubytování zahrnuje také pravidelný úklid společných prostor i pokojů a pravidelnou výměnu ložního prádla. Majitel zajišťuje údržbu i opravy. V rozhovorech s ubytovanými byly zmíněny dva problémy technického rázu – přerušované dodávky teplé vody a v zimě porucha topení.

Ubytovací smlouvy jsou uzavírány i dlouhodobě; nájemné se hradí měsíčně dopředu (vždy poslední den předcházejícího měsíce).

Obr. 7 a 8: Ubytovna Paskov¹¹³

Vzhledem k poloze ubytovny a skutečnosti, že služby v budově využívají také neubytované osoby, nepředstavuje Paskov prostorově vyloučenou lokalitu. Přesto je patrné, že jsou v ní koncentrováni lidé do určité míry ohrožení sociálním vyloučením. Asi 60 % ubytovaných

¹¹² Zdroj dat: ubytovatel, neformální rozhovor s ubytovaným párem, rozhovor s ubytovanou ženou, internetové stránky ubytovny, pozorování. S obyvateli ubytovny Paskov bylo vyplněno 10 dotazníků.

¹¹³ Následující text doprovázíme fotografiemi ubytoven, zejména jejich exteriéru. Při obrazové dokumentaci jsme ovšem nepostupovali systematicky a situace navíc nebyla k fotografování vždy vhodná. Současně jsme také respektovali soukromí ubytovaných a nefotografovali jsme místnosti, v nichž žijí. V interiéru jsme se tedy, pokud to bylo možné, zaměřovali

tvoří cizinci, zejména havíři z Polska a Ukrajiny¹¹⁴, dalších 35 % domácí populace majoritní etnicity a 5 % romských obyvatel. Jedná se tak zejména o jednotlivce, kteří jsou společně ubytováni po dvou nebo po třech. Mezi majoritními obyvateli jsou např. lidé, kteří se museli vystěhovat z některé ze zrušených podnikových ubytoven (např. Slezanu) a zjištění z dotazníkového šetření naznačují, že mnozí jsou v současné době zaměstnání. Jedná se ovšem o chudé domácnosti, u kterých je problém získat pronájem bytu z důvodu nutnosti složit kauci. Rozhovory s ubytovanými potvrzují, že romské rodiny na ubytovně Paskov jsou považovány za „slušné“, resp. bezproblémové. Pokud na ubytovně občas vznikají problémy, pak se jedná spíše o dělníky, kteří jsou hluční, když se po směně napijí.

Také obyvatelé této ubytovny se potýkají se ztrátou soukromí, což je nejvíce patrné v případech, kdy jsou společně ubytovány dvě nebo tři zcela cizí osoby.

Ubytovna Malý Koloredov¹¹⁵

Ve stejné lokalitě jako hotelový dům Paskov se nachází druhá z městských ubytoven. Dostupnost ubytovny Malý Koloredov je tedy výborná a velmi dobrá je i vybavenost lokality službami. V bezprostředním okolí se nachází několik restaurací a herna. Ubytovna zaujímá dvě patra v třináctipodlažní panelové budově; další patra slouží zčásti jako kancelářské prostory různých firem a společností (mj. také obecně prospěšné společnosti Modrý kříž, jež poskytuje poradenství a terapii lidem závislým nebo ohroženým závislostí na alkoholu, jiných návykových látkách či hazardní hře). Kromě toho se v budově nachází také 112 městských bytů.

V době šetření žilo na ubytovně Malý Koloredov 34 dospělých a 22 dětí. Ubytovací jednotky tvoří osm jednopokojových a 20 dvoupokojových buněk, které jsou vybaveny předsíní a vlastním sociálním zařízením (WC, koupelna se sprchovým koutem). Pronajímány jsou bez jakéhokoliv zařízení. Vybavenost jednotlivých pokojů se proto odvíjí od možností ubytovaných; většina má na pokoji vlastní lednici. Za elektrospotřebiče na pokojích nejsou účtovány zvláštní poplatky. Ubytování mohou využívat prádelny v budově, a to za poplatek 50 Kč za prací cyklus, a sušárny. Na každém ze dvou poschodí ubytovny je k dispozici kuchyně vybavená sporákem; jednu kuchyň tedy sdílí vždy 14 ubytovaných domácností. Magistrát jako vlastník a provozovatel zajišťuje pravidelný úklid společných prostor ubytovny.

Ubytovna slouží pouze osobám, které mají trvalý pobyt ve Frýdku-Místku. Převažují rodiny s dětmi, dospělí jsou zpravidla mimo trh práce, nejčastěji nezaměstnaní (v době šetření byli zaměstnaní pouze tři lidé z ubytovny). Dílem se jedná o ubytované majoritního etnika a dílem o Romy, jejichž počet se v poslední době zvýšil asi na polovinu. Bylo zde mj. ubytováno i několik domácností z Lokality. Změna etnické struktury je podle výpovědi správcové budovy i terénní sociální pracovnice spojena se zhoršením pověsti ubytovny a také s rozšířením některých problémů, jako je výskyt štěnic nebo poničení vnitřních prostor. Navíc na ubytovnu chodí poměrně značné množství osob z Lokality na návštěvy, což posiluje její stále více romskou (a v důsledku převládajících stereotypů i nutně problémovou) image.

¹¹⁴ Ačkoliv situace cizinců ve městě není předmětem výzkumu, mnohé studie poukazují na obtížnou životní situaci zahraničních dělníků a jejich ne-začlenění do přijímací společnosti.

¹¹⁵ Informace z rozhovoru na bytovém oddělení, se správcovou budovou a zčásti také z rozhovorů s dalšími pracovníky magistrátu.

Ubytovna Nový Koloredov dosahuje vyššího standardu ubytování, než je běžný v Lokalitě (a to i ve srovnání s byty, v nichž žijí romské rodiny). To je známé také obyvatelům Lokality, pro něž by stěhování na ubytovnu Koloredov znamenalo zřetelné zlepšení životních podmínek i sociální vzestup. Potvrzují to zkušenosti terénní sociální pracovnice i výpověď jedné z romských nájemkyň bytu na ulici Křížíkova:

R: Já mám syna devatenáctiletého, víte si to představit, když on se mi svlíká v pokoji, on se nemůže ani převléct, nic rozumíte?

T: Soukromí vám hodně chybí?

R: No a dívejte se, a ta tu na město my chodíme každý týden a nemáme šanci, abychom dostali byt, a nebo lepší ubytovnu Koloredov, taky nám ho nechcú dát, já říkám tu paní.

T: A tam je to lepší na tom Koloredově?

R: No tam je to všechno vevnitř, tam je sprcha, záchod, všecko.

T: Jakože to přináleží k tomu pokoji?

R: K tomu pokoji ano a tam jsou dvě buňky, to máte jak 1+1, ale je to jako rozdělený, tady jsou jedny dveře, tady dva, kdyby mi to přidělili, paní, tak syn má jeden pokoj a já zbytek už tam s nima, s tou holkou, co mám na starosti. (P31)

Ubytovna Nový Koloredov by tak mohla sehrávat integrační roli pro sociálně vyloučené domácnosti z Lokality v případě, že by se přidělování buněk na ní propojilo se sociální prací a stalo se součástí integrační strategie města. Z uskutečněných rozhovorů na magistrátu je však patrné, že k takovému postupu u nových romských nájemníků nedošlo a na ubytovnu se dostali bez ohledu na jejich problémovost, např. pokud jde o způsob užívání bytové jednotky v Lokalitě. Takový postup, ačkoliv dobře míněný, pak je z hlediska sociálního začleňování spíše kontraproduktivní.

V současné době ubytovna nezaznamenala větší problémy s placením nájemného; eviduje dva dlouhodobé dlužníky a několik s menšími dluhy v řádu stokorun. Podobně jako v ubytovně Sokolská, i zde mají nájemníci povinnost splácet případný dluh vůči městu. Dluh vůči městu totiž není překážkou pro ubytování na městských ubytovnách. Město naopak tuto variantu hodnotí příznivě, protože zde mají nad dlužníky dohled a mohou dluhy snáze vymáhat.

R: A tam vlastně oni pokud jsou na ubytovně, tak musí ten svůj dluh splácet, to je přímo v podmínkách toho bydlení na ubytovně, že tam musí mít pravidelně tu minimální měsíční splátku tří stovek na dluhy.

R2 : Pro nás je to lepší, protože víme kde jsou.

R: Aspoň máme nějakou tu úhradu toho dluhu u nich máme zajištěnou, pokud oni z té ubytovny odejdou, tak samozřejmě okamžitě přestanou ty dluhy splácet, to je pravidlo u nich, u všech. (P3, bytové oddělení)

Ubytovna „Pracák“¹¹⁶

Ubytovna „Pracák“ se nachází ve dvoupodlažní budově poblíž vlakového nádraží, jež v minulosti sloužila jako sídlo úřadu práce. Jedná se o dobře dostupnou lokalitu poblíž centra města s dostatečným zasítováním službami. Budova prošla v nedávné době rekonstrukcí, je v dobrém technickém stavu a je napojená na ústřední topení.

Celková kapacita ubytovny je 37 lůžek v 11 pokojích, jeden z pokojů je dvoulůžkový, ostatní pak 3- a 4- lůžkové. V době šetření bylo neobsazených asi 10 lůžek. Pokoje o velikosti cca 25 m² jsou zařízeny základním nábytkem (postele, skříně, stůl, židle), TV, lednicí a předsíňkou s varnou konvicí. V pokojích je také tekoucí teplá voda. Sociální zařízení je společné na chodbě, celkem se jedná o 6 sprch a 4 záchody. K dispozici je také společná kuchyně, která je vybavena kuchyňskou linkou s dřezem, sporákem, mikrovlnnými troubami a větším počtem

¹¹⁶ Zdroj informací: rozhovor s ubytovaným, internetové stránky ubytovny, pozorování.

stolů a židlí. Kromě toho je vybavena i plazmovou TV. Kuchyně tedy současně slouží také jako jídelna a společenská místnost. Ubytování mohou využívat pračku, a to za poplatek 20 Kč za vyprání. Provozovatel ubytovny zajišťuje úklid společných prostor i pokojů a výměnu ložního prádla.

Zařízení slouží výhradně k ubytování jednotlivců – mužů. Mezi ubytovanými jsou dva Ukrajinci, ostatní jsou zástupci domácí majoritní populace. Na ubytovně v současnosti nežije ani jeden Rom. Osazenstvo ubytovny sestává ze dvou skupin – dělníků, kteří pocházejí z různých koutů ČR a z Ukrajiny, a sociálně slabých z Frýdku-Místku a nejbližšího okolí. Zaměstnání mělo v době šetření 11 osob. Podle vyjádření jednoho z obyvatel ubytovny nedochází na ubytovně ke konfliktům, vzájemné vztahy jsou velmi dobré.

Ubytovací smlouvy se sjednávají s dělníky zpravidla na půl roku, s ostatními na základě domluvy.

Ubytovna Františka Čejky¹¹⁷

Jednopodlažní budova v sídlištní zástavbě poblíž centra části Místek sloužila v minulosti potřebám geodetické firmy. Budova, jež je v katastru nemovitostí evidována jako rodinný dům, prošla v minulých letech rekonstrukcí. Ubytovna slouží sociálně slabým obyvatelům teprve od ledna 2013. Její kapacita je dle vyjádření majitele 50 lůžek v celkem 17 pokojích, povětšinou dvou-, tří- a čtyř- lůžkových; jedna místnost je vybavena 7 lůžky. V době šetření byla plně obsazena.

Obr. 9: Ubytovna Fr. Čejky

Pokoje jsou zařízeny základním nábytkem; k dispozici jsou společná sociální zařízení (zvlášť dámská a pánská) a kuchyň se dvěma sporáky, dvěma mikrovlnnými troubami, dvěma dřezy, stolem a židlemi. Lednice a rychlovarné konvice mají na každém pokoji samostatně, pokoje mají také umyvadla a tekoucí vodu.

¹¹⁷ Zdroj informací majitel ubytovny, neformální rozhovor s ubytovanou matkou, internetové stránky ubytovny a rozhovor s pracovníkem magistrátu, která je seznámena s postoji majoritního obyvatelstva žijícího v okolí ubytovny. Budovu jsme neměli možnost navštívit.

Na ubytovně žijí převážně zástupci majoritní populace a několik Romů. Jedná se o jednotlivce a pět rodin s dětmi. Ubytovaní jsou mimo regulérní pracovní trh (nezaměstnaní, ženy na mateřské/rodičovské dovolené). Platby nájemného jsou administrovány prostřednictvím zasílání dávek doplatku na bydlení přímo na účet majitele. Na ubytovně zřejmě panují špatné vztahy mezi ubytovanými, poměrně časté jsou vzájemné konflikty. Mladá matka, s níž jsme vedli rozhovor, byla sousedkou dokonce fyzicky napadena. Výzkumní pracovníci byli v průběhu zmíněného rozhovoru, který probíhal v prostoru před ubytovnou, jinou z ubytovaných žen verbálně napadáni. Zprostředkovaně o nedobré situaci na ubytovně svědčí i poznatky pracovníka Renarkonu, jehož někteří klienti jsou zde přímo ubytováni. Ti rovněž zmiňovali časté konflikty a také problémy s alkoholem a drogami. O hádkách mezi osazenstvem ubytovny hovořil také její majitel, podle něhož však jsou „v normě“ a rychle vyřešeny.

Na změnu zaměření ubytovny (dříve sloužila havířům) citlivě reagovalo také její okolí. Situaci své kolegyně, která poblíž ubytovny bydlí, popsala v rozhovoru jedna z pracovníc magistrátu následovně:

Ona je úplně nešťastná. Tam lidé píší petice. Byl to normální slušný dům, vedle mají lidé lavičky – a co se děje? To ghetto se tam nastěhuje, vyřvávají do noci [...] (P18)

Nespokojenost okolí nepřímo potvrdil také majitel ubytovny, který na dotaz ohledně její pověsti pouze obecně zmínil, že „lidé nemají rádi ubytovny“.

Ubytovna Palkovická¹¹⁸

Ubytovna Palkovická se nachází v prostorách bývalé hlavní budovy kasáren. Jedná se o panelovou čtyřpodlažní stavbu ve vlastnictví města, které ji pronajímá současnému provozovateli ubytovny. Nachází se v odloučené lokalitě na okraji Místeckého lesa a nenavazuje přímo na běžnou městskou zástavbu. Poblíž je pouze jedna hospoda; další služby (potraviny, restaurace, prodejna tabáku) jsou dostupné na sídlišti ve vzdálenosti cca 5-10 minut chůze. Poblíž také zastavuje linka městské hromadné dopravy, která ve všední dny v exponovaných časech (v ranních a odpoledních hodinách) jezdí v půlhodinovém intervalu, během dne pak jednou za hodinu. Kromě toho na zastávce staví také autobusy obsluhující nedaleké obce. Z hlediska dopravní obslužnosti se tedy ubytovna příliš nevymyká standardu okrajových částí Frýdku-Místku. Chůzí je centrum města dostupné za cca 25 minut.

¹¹⁸ Zdroj informací: rozhovor s ubytovatelkou a s jedním ubytovaným; neformální rozhovor s pracovnící bufetu přímo v budově ubytovny; rozhovory s pracovníky NNO, jejichž klienti žijí na ubytovně, vlastní pozorování.

Obr. 10: Ubytovna Palkovická

Svémi kapacitami se Palkovická řadí mezi největší ubytovny ve městě. Nabízí celkem 200 lůžek v 73 pokojích pro jednu až osm osob; nejběžnější je ubytování po dvou a po třech. Pokoje nabízejí různý standard ubytování (od žádné hvězdičky po „tříhvězdičkové“), čemuž odpovídá nejen úroveň vybavení, ale také cena, která se pohybuje v rozmezí od 80 do 100 Kč/den/osoba a je tak nejnižší ve Frýdku-Místku (alespoň pokud jde o ubytování jednotlivců). Celkovou částku však zvyšuje poplatek za spotřebu elektřiny, který je ubytovaným účtován ve výši 20 Kč/den. Ubytovací místnosti jsou vybaveny základním nábytkem (postele, stůl, židle, skříň, koberec) a ve třech pokojích je také umyvadlo s teplou vodou. Obyvatelé pak sdílejí sprchy a záchody, které jsou umístěny na každé polovině jednotlivých podlaží budovy¹¹⁹. Využívat mohou i dvou kuchyní, které jsou umístěny v přízemí a ve třetím patře budovy. Ty jsou vybaveny vařičem a mikrovlnnou troubou; v době šetření byla v jedné z nich také lednice. Na ubytovně je zakázáno používání vlastních elektrospotřebičů, a tak ubytovaní v podstatě nemají možnost uchovávat potraviny v chladu. Výjimkou ze zákazu je televize, jejíž umístění na pokoji je zpoplatněno částkou 10 Kč/den. Na ubytovně je možné za poplatek využívat pračku (50 Kč/vyprání) a sušičku (také 50 Kč/cyklus). V budově se nachází bufet a občerstvení.

V době šetření byla ubytovna naplněna asi z poloviny dlouhodobě ubytovanými, resp. místními sociálně slabými občany, a část další kapacity využívají firmy pro své zaměstnance. Mezi ubytovanými jsou i Romové, převažuje však majoritní etnikum. Firmy zde ubytovávají zahraniční pracovníky ze Slovenska, Rumunska, Bulharska a Polska¹²⁰. Osazenstvo ubytovny tvoří převážně jednotlivci; rodiny s dětmi pouze výjimečně¹²¹. Dle popisu sociální struktury ubytovaných dochází na Palkovické ke zcela zřejmé koncentraci sociálně vyloučených osob z Frýdku-Místku a nejbližšího okolí – jedná se o osoby drogově závislé, alkoholiky, osoby s poruchami osobnosti a chování, často na pokraji otevřeného bezdomovectví. To se následně projevuje v mezilidských vztazích na ubytovně – poměrně časté jsou konflikty, jež nezřídka vyžadují zásah policie, hluk a (navzdory zákazu) konzumace alkoholu na pokojích. Problémy potvrzuje i ubytovatelka, která zvažuje vystěhování osoby, pokud opakovaně zapříčiňuje problémy vedoucí k nutnosti přivolání policie. Je přitom pravděpodobné, že řadu konfliktů a

¹¹⁹ Na každé polovině patra je umístěno 5 společných sprch, s výjimkou prvního patra, které sprchami není vybaveno.

¹²⁰ Dle ubytovacího řádu slouží ubytovna pouze občanům zemí EU.

¹²¹ V době šetření žily na ubytovně tři rodiny s dětmi.

problémů na místě vyřeší vrátní (pracovníci bezpečnostní agentury), kteří jsou v objektu nepřetržitě.

Většina ubytovaných, s výjimkou firemních pracovníků, je nezaměstnaných a jsou poživateli sociálních dávek. V době šetření byly prostřednictvím doplatku na bydlení hrazeny platby za lůžko naprosté většiny (80) dlouhodobě ubytovaných, a to přímo na účet provozovatele ubytovny. Na místě žije také několik důchodců. Ubytovací smlouvy jsou zpravidla uzavírány na 4-6 měsíců a následně jsou prodlužovány.

Ubytovatel má dle provozního řádu možnost odmítnout klienta, který je pod vlivem návykové látky, podnapilý či znečištěný. V principu však přijímá všechny zájemce a respektuje přitom, že ubytovna je považována za „poslední štaci“ pro osoby na samém okraji společnosti („**Kam by ti lidi šli?**“). Jejich koncentrace na jednom místě však má dopady na pověst ubytovny, která se projevuje nespokojeností obyvatel nedalekého sídliště i ubytovaných dělníků. Ze dvou rozhovorů provedených na ubytovně, ale i z výpovědí pracovníků neziskových organizací a některých úřadů ve městě, je patrná stigmatizace (dlouhodobě) ubytovaných osob, jež se přenáší na stigmatizaci ubytovny Palkovická jako místa pobytu. Ubytovaný slovenský dělník, s nímž jsme měli možnost hovořit, upozorňoval nejen na horší standard ubytování ve srovnání s ubytovnou Karlovka v Lokalitě (kde byl ubytován při svém pobytu před třemi lety), ale také na negativní pocity spojené s místem svého pobytu. Na ubytovně se cítí zle - „**jako bych byl sám sociální případ. Ale to já nejsem, já jsem tu jen za prací.**“

Ubytovna Palkovická představuje místo, které lze vzhledem k charakteristikám větší části ubytovaných, jejich počtu i prostorovému umístění, považovat za sociálně vyloučenou lokalitu. Na rozdíl od Lokality v oblasti ulic Míru a Křížíkova, se nejedná primárně o projev sociálního vyloučení na etnickém principu (tj. vyloučení romské populace), ale spíše o koncentraci osob zasažených sociální patologií. S podporou sociálního i prostorového vyloučení takových osob, a jejich stigmatizací, jsme se setkali i např. mezi pracovníky magistrátu:

Když si vezmeme tu Palkovickou, ta je situovaná dobře, protože ta je někde v lese. Je to tam. Chudáci ti, co bydlí vedle. Nemůžete mít jistotu. Co nemáte přibité, to vám ukradnou. (P18)

Pobyt v ubytovně není přímo spojen se sociální prací. Ačkoliv ubytovatelka zmiňovala docházení terénních sociálních pracovníků, zástupci některých NNO i úřadů v tomto ohledu upozorňovali na nedostatečné pokrytí ubytovny (na rozdíl od ubytování v azylovém domě, kde se s ubytovanými intenzivně pracuje).

Dům pro matky s dětmi¹²²

Dům pro matky s dětmi se nachází na ulici Čs. armády 500 v třípodlažním vilovém objektu na okraji sídliště. Lokalita je plně vybavena službami (včetně MŠ, ZŠ) a je poměrně nedaleko centra městské části Místek. K vile přináleží zahrada s prostorem pro hraní. Matky s dětmi jsou ubytovány v 10 pokojích, které se nacházejí ve třech 3- a 4- pokojových bytech. Na každou bytovou jednotku připadá jedno sociální zařízení a 1 kuchyň v přízemí, jež je obyvatelkami sdílena. Byty jsou vybaveny nábytkem, koberci, pračkou; vytápění elektřinou. Nájem činí 100 Kč/dospělá osoba/den a 60 Kč/dítě/den; žádné další poplatky nejsou majitelkou účtovány.

¹²² Zdroj informací: rozhovor s ubytovanou matkou, pozorování.

V době šetření v domě žilo 6 matek s dětmi, jedna z nich je Romka. Všechny obyvatelky domu jsou na mateřské dovolené a v zařízení pobývají dlouhodobě (3 roky i déle); migrace je téměř nulová. Smlouvy jsou uzavírány na půl roku a následně obnovovány. Podle rozhovoru s jednou z ubytovaných matek se tento typ bydlení, na rozdíl od bydlení v azylovém domě pro matky a děti, blíží standardnímu ubytování. To však těmto ženám není finančně dostupné.

Ubytovna Ferrit¹²³

Ubytovna na ulici Na Zbytkách ve Starém Městě u Frýdku-Místku je v majetku firmy Ferrit, jež má v dané lokalitě výrobní závod. Jedná se o čtyřpodlažní zděnou budovu, ve které jsou k ubytování využívána tři podlaží. Nachází se v průmyslové zóně u silnice spojující obce Staré Město a Baška. Místo je poměrně špatně dostupné prostředky veřejné dopravy, poblíž zastavují pouze některé dálkové spoje; vlakové nádraží se nachází ve vzdálenosti cca 300 m (železniční stanice Baška). Služby (obchod, ZŠ) jsou nejbližší v obci Baška ve vzdálenosti cca 1,5 km; opačným směrem pak cca ve vzdálenosti 2 km v obci Staré Město.

Obr. 11: Ubytovna Ferrit

Ubytování je poskytováno v 39 jedno- a dvoulůžkových pokojích, které jsou vybaveny vlastním sociálním zařízením. V každém pokoji je TV a přístup k internetu; používání vlastních elektrospotřebičů je ovšem ubytovacím řádem zakázáno (pod pokutou 1500 Kč za každé porušení). V ubytovně je jedna společná kuchyně, její využití je zpoplatněno 100 Kč/osoba/měsíc, 30 Kč pak je účtováno za každé použití pračky. Ubytovatel zajišťuje pravidelnou výměnu ložního prádla a úklid společných prostor; v budově je také k dispozici bistro (možnost obědů). Objekt je vybaven kotelnou a ústředním topením.

Ubytovna slouží především k ubytování vlastních zaměstnanců, vyslaných servisních pracovníků a také zaměstnanců dalších firem. V minulosti tvořili podstatnou část ubytovaných lidé ohrožení sociálním vyloučením (včetně romských rodin a drogově závislých); nyní se jedná pouze o obyvatele pěti pokojů. Mezi ubytovanými jsou také důchodci. Změna sociální struktury ubytovaných byla záměrná – koncentrace sociálně vyloučených totiž byla spojena s celou řadou problémů (vzájemné konflikty, ničení vybavení

¹²³ Zdroj informací: rozhovor s ubytovatelkou a ubytovací řád.

apod.). Podle informací terénní sociální pracovnice magistrátu odtud pocházeli někteří její klienti. V době šetření v ubytovně žilo 43 osob – jedná se o jednotlivce (muže); rodiny s dětmi již v zařízení nepobývají.

S ubytovanými bývá uzavřena smlouva o přechodném ubytování na vždy do konce kalendářního roku s následným obnovením na základě písemné žádosti, případně dle dohody na dobu kratší. Cena ubytování je 100 až 140 Kč/osoba/den splatná předem vždy k prvnímu dni v měsíci; neplacení je důvodem k výpovědi s třídní výpovědní lhůtou (ubytovatel k ní přistupuje, pokud ubytovaný nezaplatí do 10 dnů po splatnosti). Několik (4 nebo 5) ubytovaných hradí cenu za ubytování z prostředků dávek na bydlení. Dluhy vznikaly spíše dříve, když na ubytovně žil vyšší počet sociálně vyloučených.

4.3.2 Další místa, kde žijí sociálně vyloučení a osoby ohrožené sociálním vyloučením

Ve Frýdku-Místku je několik dalších oblastí, kde ve zvýšené míře přebývají osoby ohrožené sociálním vyloučením, případně sociálně vyloučené. Kromě míst, kde přespávají bezdomovci (např. podél řeky Ostravice, garáží v oblasti Bahna a případně v lese pod kopcem Štandl, v oblasti zvané „Sherwood“) se jedná o dva vybydlené domy v oblasti za supermarketem Interspar. Především však jako další možné sociálně vyloučené lokality byly zmiňovány ulice Beskydská a Nová Osada (tzv. „Berlín“) – v obou případech především s ohledem na vyšší výskyt romské populace. Právě situace v části „Berlín“ se v minulosti vyznačovala některými znaky sociálně vyloučené lokality. Podle rozhovorů s aktéry sociálního začleňování i s jednou obyvatelkou „Berlína“ zde docházelo ke koncentraci chudé (romské) populace, zanedbání bytového fondu i výskytu sociální patologie; navíc se jedná o poměrně odloučenou lokalitu na samé perifirii města. V nedávné době však došlo k privatizaci tamějších bytů a postupné revitalizaci prostoru. Současně došlo i ke změně struktury populace – část romských obyvatel se odtud vystěhovala, někteří do Lokality.

Současně byl zaznamenán přesun frýdecko-místeckých bezdomovců na ubytovny. Pracovník Renarconu tento proces popisuje následovně:

[...] naši klienti dříve bývali třeba tady za městem pod kopcem, je tam ještě stanové městečko, ale už opuštěné [...] když jsme vlastně na začátku tohoto roku tady měnili zase trošku provozní dobu, zpřísnili pravidla a takové ty sedavé klienty, co rádi zevlují a nic nedělají, tak se snažili trošku rozpohybovat, tak vlastně 90 % z nich se přestěhovalo různě na ubytovny, někteří si našli práci, sociálky si zajistili aspoň a zmizeli z toho lesa, takže dneska už bych to tam jako lokalitu neoznačil, pokud je mi známo, tak oni tam spíš chodí tak jako nárazově, když si chtějí zabít mimo tu ubytovnu, aby je nikdo nevyrazil, tak se tam na dva dny usídlí a prostě berou tu drogu a jsou tam v klidu, nikdo je tam neotravuje a pak zase se přesunou zpátky, takže takovou formu teď mají. (P2)

V městském prostoru tak pozorujeme především posílení koncentrace osob ohrožených sociálním vyloučením v Lokalitě a také na ubytovnách.

4.4 Náklady na bydlení

Dle mapy nájemného, jejímž prostřednictvím informuje Státní fond rozvoje bydlení o prostorové diferenciaci nájemného v ČR, se v roce 2011 obvyklé měsíční nájemné ve standardním bytu (3+1 v panelové budově v běžné zástavbě o velikosti 65 m² a standardním technickém stavu) pohybovalo v rozmezí od 84,80 Kč/m² do 90,10 Kč/m². Celkem tak domácnost za standardní byt na nájemném zaplatila asi 5 500 – 5850 Kč. Od roku 2011 se nájemné bytů zvýšilo – aktuálně jsou standardní byty výše uvedeného typu, které jsou v osobním vlastnictví, nabízeny v průměru za 99 Kč/m² – nejlevnější jsou přitom tyto byty na ulici Československé armády¹²⁴. Nájemné u standardních bytů ve vlastnictví města se pak zvýšilo z 50,02 Kč/m² v roce 2011 na současných 60 – 70 Kč/m² (dle technické úrovně bytu).

4.4.1 Náklady na bydlení v Lokalitě

Jak již bylo uvedeno, v Lokalitě se nachází zvýšený počet bytů snížené kvality, které jsou zčásti v majetku města a zčásti v rukou soukromých majitelů, a převažuje v ní nájemní bydlení. Podle výsledků dotazníkového šetření dosahují měsíční náklady na bydlení v průměru 7 350 Kč, přičemž celkově nejnížší jsou tyto náklady v obecních bytech (průměrně 6190 Kč) a nejvyšší v bytech pronajatých od soukromého vlastníka (8640 Kč).

Celkové náklady se rovněž odvíjí od velikosti užívaného bytu (viz tab. 29). Je však přitom zřejmé, že se vzájemně liší struktura nákladů na bydlení: v malých bytech je účtováno vysoké nájemné a současně jsou odváděny nižší zálohy na energie i na vodné a stočné. Přitom domácnosti v bytech do 40 m² se z hlediska počtu členů domácnosti příliš neliší od těch, které žijí v Lokalitě ve větších bytech¹²⁵. To může jednak souviset se způsobem vytápění bytů (vyšší podíl kamen na tuhá paliva) a jednak také se skutečností, že jsme v Lokalitě identifikovali problém se vznikajícími nedoplatky na energiích, vodném a stočném.

Tabulka 29: Náklady na bydlení v Lokalitě dle velikosti bytu (Kč)

	Celkem	Nájemné	Energie	Vodné a stočné	Počet bytů
do 40 m ²	6 651	4 739	1 825	395	16
40-60 m ²	7 476	3 809	2 267	548	16
60-80 m ²	7 146	3 630	2 917	485	15
80-100 m ²	8 600	4 875	3 000	1025	5
nad 100 m ²	10 250	--	4 200	---	2

Další typ bydlení v Lokalitě představují ubytovny. Ve vztahu k osobám ohroženým sociálním vyloučením se v současnosti jedná zejména o městskou ubytovnu na Sokolské ulici. V ní je stanoven poplatek za ubytování ve výši 4 800 Kč pro jednotlivce, 6 000 Kč pro dvojici a 1000 Kč za každou další osobu; přičemž náklady na energie i vodu jsou již v tomto poplatku zahrnuty. Při porovnání celkových nákladů na bydlení v ubytovně a v nejmenších bytech v Lokalitě je tedy nutné zohlednit velikosti domácnosti. Pro rodiny s dětmi, které zde převládají, může ubytovna být celkově nákladnějším způsobem bydlení než pronájem malého bytu v Lokalitě; zvláště pak pokud se jedná o byt ve vlastnictví města. Problémem však je, že

¹²⁴ Dle nabídek pronájmu panelového bytu 3+1 o velikosti 60-75 m² ve Frýdku-Místku k 25.8.2013 na serveru www.sreality.cz. Celkem bylo v nabídce k pronájmu 23 bytů uvedeného typu.

¹²⁵ V malých bytech do 40 m² naopak žijí domácnosti, které jsou v průměru o něco početnější než v bytech o velikosti 40-80 m².

přístup k těmto bytům mají rodiny na ubytovně často zablokovány z důvodu jejich dluhu vůči městu (viz výše).

4.4.2 Problémy s úhradou nákladů na bydlení

Jak ukazujeme ve druhé kapitole, lidé žijící v Lokalitě mají ve své historii poměrně běžně zkušenost s dluhem na nájemném a/nebo energiích. Dluhy na nájemném ovšem nejsou problémem pouze v Lokalitě – v současné době (k 30. 6. 2013) město eviduje celkem 212 dluhů na nájemném, z toho 31 (tedy asi 15 %) se vztahuje k městským bytům v Lokalitě. Vzhledem k tomu, že se v Lokalitě nachází pouze zlomek celkového počtu bytů ve vlastnictví města, je tento podíl na počtu dluhů poměrně vysoký a odráží zvýšený výskyt problémů s neplacením nájmů v Lokalitě.

Dluhy na nájmu vůči městu, které se vztahují k bytům v Lokalitě, dosahují průměrné výše 5 250 Kč. Tato poměrně nízká hodnota je dána dvěma hlavními faktory:

- (a) nižší úrovní nájemného u městských bytů v Lokalitě s ohledem na jejich nižší kvalitu
- (b) strategií bytového oddělení uplatňovanou vůči neplatičům – od roku 2006 může pronajímatel dát nájemci výpověď bez přivolení soudu mj. v případě hrubého porušení povinností tím, že nezaplatí nájemné ve výši odpovídající trojnásobku měsíčního nájemného¹²⁶. Magistrát této možnosti využívá a v případě nezaplacení tří měsíčních nájmů přistupuje k výpovědi z nájmu. To vede dlužníky zpravidla k tomu, že dluh uhradí, nebo se sami vystěhují a dluh tak dále neroste. To je významný rozdíl oproti předcházejícímu období, kdy nutnost přivolení soudu – a tedy i poměrně dlouhé soudní řízení – měly někdy za následek výrazný nárůst dlužné částky. Kromě toho magistrát „tlačí“ na platbu dlužných částek u osob, které jsou ubytovány na některé z městských ubytoven – jak je zřejmé, pro magistrát je tato varianta výhodnější oproti situaci, kdy se dlužník odstěhuje do soukromého nájemního bytu či soukromé ubytovny (viz výše).

Z důvodu dluhu na nájemném hrozilo v době šetření vystěhování celkem 9 domácnostem.

V případě, že nájemce po obdržení výpovědi dlužnou částku uhradí, dochází ke stažení výpovědi a sjednání dodatku ke smlouvě. Nájemní smlouva se jím prodlužuje na dobu určitou – nejprve na tři měsíce, následně v případě bezproblémovosti na půl roku a teprve potom je případně zvažováno prodloužení na dobu neurčitou. Magistrát postupuje preventivně také v případě uzavírání nových nájemních smluv, u kterých dochází v první řadě ke sjednání na dobu určitou, zpravidla na osm měsíců, a po jejím uplynutí podle platební disciplíny buď na dobu neurčitou, nebo dodatkem opět na dobu určitou.

Tento postup zřejmě vede ke snižování počtu dlužníků – zatímco v roce 2010 město evidovalo 712 neplatičů¹²⁷, v polovině roku 2013 jich je méně než třetina (212). K poklesu počtu dlužníků i dlužných částek ovšem přispívají také opakující se (částečné) „amnestie“ na poplatky z prodlení, které byly realizovány v letech 2000, 2001, 2002, 2005, 2009 a naposledy také v první polovině roku 2012.

¹²⁶ § 711 Občanského zákoníku.

¹²⁷ Zdroj dat webové stránky města <http://frydek-mistek.cz/cz/obcan/0681071-amnestie-na-poplatky-z-prodleni-byla-uspesna.html>

Celkově lze říci, že magistrát v oblasti problémů s úhradou nájemného postupuje spíše direktivně nátlakem na nájemníky, aniž by problém dluhů řešil např. využitím splátkového kalendáře nebo v propojení se systematickou sociální prací s dlužníky. Město nevyužívá institutu zvláštního příjemce dávky, považuje ovšem za vhodné zasílání doplatku na bydlení přímo na účet města na základě žádosti příjemce dávky. Ačkoliv vymáhání dluhů je potenciálně zdrojem konfliktů mezi pracovníky bytového oddělení a dlužníky, k napětí přispívá také způsob jednání s klientem – ve výpovědích respondentů, romských i neromských, jsme se opakovaně setkávali s negativním hodnocením přístupu pracovníků, které bylo vnímáno mj. jako nevlídné, „nekomunikativní“ či dokonce „ponižující“. Nahrává tomu také uspořádání prostoru kanceláře – velká vzdálenost mezi pracovníkem a klientem a bariéra v podobě vysokého pultu.

Problémy s placením nájemného se ovšem netýkají pouze bytů ve vlastnictví města, ale také bytů pronajímaných soukromými vlastníky. Pro vyhodnocení situace v tomto sektoru nájemního bydlení nemáme k dispozici odpovídající statistické údaje. Z informací poskytnutých Okresním soudem ve Frýdku-Místku pouze vyplývá, že v posledních 3 letech došlo k celkovému poklesu počtu exekučních řízení o vyklizení (od roku 2010 jich proběhlo celkem 149, jen malá část z nich se přitom vztahovala k nájemcům obecních bytů).

Z rozhovorů v Lokalitě je patrné, že po vyklizení bytu (případně po odstěhování z důvodu výpovědi pro dluh na nájemném) bývalí nájemci typicky směřují na ubytovny. V případě obecních bytů v Lokalitě se domácnosti často stěhují na ubytovnu Sokolská, kde vedle nájmu (jenž jim je obvykle z převážné části hrazen přímo dávkami na bydlení) splácejí dluh vůči městu, a to v minimální částce 300 Kč. Není výjimkou, že se po určité době opět vrací do obecního bytu v Lokalitě (na ulici Míru) nebo se stěhují do bytu pronajímaného soukromým majitelem. V rámci rozhovorů jsme se také setkali s rodinou, kterou dluhy na nájemném v družstevním bytě přivedly na ubytovnu Mazoch v Lokalitě, z níž se posléze přestěhovali na ubytovnu Sokolská. Na ubytovně Sokolská sdílejí tito rodiče s dospělým synem jedinou místnost, za kterou platí 7 000 Kč. Nabízí se otázka, co jim brání pronajmout si menší byt, který by je z hlediska nákladů o mnoho více nezatížil? Jaké jsou bariéry, které brání odstěhování do jiného typu bydlení, případně mimo Lokalitu?

4.5 Bariéry v přístupu k bydlení mimo Lokalitu

Na základě provedených rozhovorů můžeme identifikovat tři klíčové bariéry:

- (1) Finanční bariéra – pro nízkopříjmové domácnosti představuje značný problém uspořít částku na úhradu kaucí, která je standardně požadována před uzavřením nájemní smlouvy ve výši tří měsíčních nájmů.
- (2) Diskriminace Romů na trhu s byty – majitelé nájemních domů mají jen zřídka zájem pronajmout byt Romům. V důsledku zažitých stereotypů předpokládají problémy s placením nájmu, devastaci prostor a zařízení, rušení domovního pořádku a neshody s ostatními obyvateli v domě. K tomu se dále přidružují další znevýhodňující faktory, jako je např. početnost domácností.

[...] když tam zavolám a řeknu, představím se, že jsem terénní sociální pracovnice, mám klientku, a že by potřebovali bydlení a že ji s tím pomáhám, tak buďto okamžitě nasadí takovou pátku, že si je jistý ten člověk na druhé straně, že to není možné, že chce třeba půlroční nájemné dopředu a plus ještě kauci nějakou, takže ví, že je to prostě nereálné, anebo rovnou mi řekne ne, cikány nechci. (P24)

- (3) Rezignace a pocit bezmoci – ačkoliv v dotazníkovém šetření vyjádřily dvě třetiny obyvatel Lokality, že by se rádi přestěhovali na jiné místo¹²⁸, v rozhovorech jsme se prakticky nesetkali s nikým, kdo by se aktivně snažil pronajmout si byt vně Lokality. To je i případ výše zmiňované rodiny na ulici Sokolská, která má navíc obavy z dodatečných nákladů na energie (o ty se na ubytovně nemusí starat, jsou zahrnuty v poplatku za ubytování). Pokusy získat byt v jiné části města někteří z lidí, s nimiž jsme hovořili, učinili předtím, než se do Lokality přistěhovali – v průběhu hledání ovšem dospěli k přesvědčení, že mimo Lokalitu nemají šanci.

T: A teďka plánujete tady zůstat?

R: Jo no, protože kde půjdu?

T: Jo myslíte, že jako není možnost? Protože těch třináct a půl tisíce [nájmů] je docela hodně peněz.

R: No je to dost, ale to je jedno jako, jo kdyby se mi něco přiskytlo, tak jako hned okamžitě bych šla že, ale pokud jako, pokud nevyhraju milion a nekoupím si vlastní byt, takže asi tady.

Terénní sociální pracovnice pomáhá rodinám také při hledání bydlení mimo Lokalitu, což se jí v pěti případech také podařilo. Klíčová v tomto ohledu byla spolupráce se vstřícnou realitní kanceláří a odpovědný přístup dotyčných rodin. Nicméně tři z těchto rodin se po čase vrátily bydlet zpět do Lokality – zčásti z důvodu dluhu na nájemném a zčásti v důsledku neshod se sousedy (stížnosti na hluk). V tomto ohledu je zřejmý význam motivace domácností ke stěhování a schopnost respektovat pravidla přijímaná majoritní populací.

Podobně je tomu také v případě přidělování míst na ubytovně Malý Koloredov zájemcům z Lokality. Nedávné nastěhování několika Romů na tuto ubytovnu bylo spojeno s nárůstem problémů na ubytovně a zvýšeným pocitem bezmoci a nespravedlivého zacházení úřadů ve vztahu k romským obyvatelům Lokality. Podle osoby, jež je obeznámena se situací, byla totiž místa přidělena bez pečlivého výběru. Vzhledem k tomu, že ubytovna Malý Koloredov je považována za bydlení vyššího standardu než v Lokalitě, bylo by vhodné ji přidělovat na základě pečlivého posouzení domácností žadatelů – v tomto ohledu se zejména nabízí spolupráce mezi bytovým oddělením a terénními sociálními pracovníci.

¹²⁸ Zájem odstěhovat se vyjádřily tři čtvrtiny romských a přibližně polovina neromských respondentů.

5. Závěr

Lokalita ulic Míru, Sokolská, V. Vantucha, Dlouhá, Křižíkova, Hutní a Skautská vykazuje charakteristiky sociálně vyloučené lokality. Kromě prostorového odloučení, které není nutnou podmínkou vyloučení sociálního, se jedná o vyloučení sociální projevující se především nízkým zájmem okolní společnosti o situaci v lokalitě, její stigmatizací a identifikací jako místa nebezpečného, které není radno navštěvovat. V lokalitě žijí současně zástupci majoritního etnika a Romové, kteří jsou v ní ve velké míře koncentrováni v důsledku souběhu různých procesů (mj. v oblasti nakládání s městskými byty, bariér na trhu s byty, ale také sestěhování na základě příbuzenských vazeb). Obě skupiny je možné považovat za sociálně znevýhodněné - jejich postavení na trhu práce i příjmová situace jsou ve srovnání s běžnou populací ve městě bezesporu horší. Současně však platí, že znevýhodnění romských obyvatel lokality je podstatně výraznější a v mnoha ohledech dosahuje extrémních hodnot. Jedná se zejména o jejich mimořádně vysoký vzdělanostní handicap, vysokou a dlouhodobou nezaměstnanost spojenou s velmi omezeným okruhem zaměstnavatelů ochotných přijímat Romy do zaměstnání, chudobu a s ní související závislost na dávkách hmotné nouze či zadluženost.

Město má široce rozvinutou škálu sociálních služeb, které však v reálu dostatečně nepokrývají sociálně vyloučenou lokalitu. To je dáno jednak zhoršenou dostupností většiny ambulantních služeb, a jednak nízkou informovaností o těchto službách mezi obyvateli Lokality a také malou důvěrou v jejich pomoc. Kromě toho se ukazuje, že nastavení sociálních a případně i dalších služeb nereflektuje vnitřní strukturu Lokality, což se projevuje v několika ohledech:

(a) Pozornost je více soustředěna na ulici Míru a k ní přiléhající okolí, což se projevuje vyšší dostupností některých služeb v této části Lokality (např. Pramínek či hřiště). Současně však v rámci města dochází téměř ke ztotožnění sociálně vyloučené (romské) lokality s touto ulicí a její stigmatizací. To má zpětný efekt na postoje tamějších obyvatel, kteří reagují vyšším uzavřením a záměrným vymezením vůči svému okolí.

Implementace zaváděných integračních opatření výhradně v části „Míru“ a současné opomíjení vzájemných vztahů mezi Romy uvnitř Lokality má navíc za následek omezený dopad těchto opatření na inkluzi, resp. životní podmínky v části „Křižíkova“. To je patrné například u sociálně aktivizační služby Pramínek, ale potenciálně také u nových projektů jako je Domovník (oba domovníci pocházejí z části „Míru“)

(b) V Lokalitě žije také poměrně značný počet neromských obyvatel, kteří se rovněž potýkají s celou řadou sociálních problémů a je možné je považovat za osoby ohrožené sociálním vyloučením. Ti však do integračních aktivit nebývají zahrnuti, což u nich posiluje pocit diskriminace a nespravedlivého zacházení ze strany většinové společnosti a jejích institucí. Nezamýšleným důsledkem přílišné orientace na romskou populaci tak je posilování vnitřního napětí a nepřátelství uvnitř Lokality.

Je zřejmé, že ve městě je problému sociálního vyloučení a otázkám sociálního začleňování věnována rostoucí pozornost. Současně ovšem můžeme identifikovat některé oblasti, které poskytují prostor pro zefektivnění integračních mechanismů. Jedná se například o komunikaci a zvyšování informovanosti (nejen) obyvatel Lokality o zaváděných opatřeních, projektech, nebo o dostupných sociálních a jiných službách města. Přitom je třeba zohlednit informační

kanály využívané touto populací, které jsou specifické zejména s ohledem na vyšší stupeň e-vyloučení (tedy nižší využití internetu jako zdroje informací). To by mj. zabránilo takovým situacím, jako když byli nově zavedení romští asistenti policie identifikováni obyvatelkou ubytovny Sokolská výhradně jako posílení represe v Lokalitě. Současně by také lepší vysvětlení záměrů mohlo omezit negativní postoje neromského obyvatelstva žijícího v Lokalitě.

Dosud nevyužitý potenciál pro zvýšení účinnosti integračních snah města pak představuje možnost lepšího provázání bytové a sociální politiky. Jedná se jednak o absenci koncepce v oblasti sociálního bydlení a jednak o zvýšení spolupráce a vzájemné komunikace bytového oddělení a terénních sociálních pracovníků města při přidělování obecních bytů. Zkušenost s přidělením místa na ubytovně Malý Koloredov několika osobám z Lokality, jejichž výběr nebyl s terénními pracovníky konzultován, ukazuje, že se jinak chvályhodná snaha o dekoncentraci a zlepšení životních podmínek romské populace může mít účinkem a může být dokonce v řadě ohledů kontraproduktivní. Posílení spolupráce mezi terénními sociálními pracovníky (resp. mezi odděleními, na nichž působí) a bytovým oddělením je možné chápat také v kontextu celkového posílení mainstreamingu sociálního začleňování na lokální úrovni. Princip mainstreamingu je založen na zohledňování otázek sociálního vyloučení/zачleňování na všech úrovních veřejné správy a také ve všech agendách (např. dopravní, zdravotní, vzdělávací ad.). Prostor pro zefektivnění činnosti magistrátu v oblasti sociálního začleňování spatřujeme nejen v prohloubení spolupráce a komunikace mezi různými odbory a odděleními, ale také v přehodnocení distribuce agend mezi odděleními (nebo pracovníky).

S ohledem na povahu znevýhodnění romských obyvatel ve městě se dále nabízí možnost větší práce se zaměstnavateli a snaha o snižování diskriminace Romů z jejich strany. V rámci šetření jsme nezaznamenali žádnou aktivitu v tomto směru a naopak v některých ohledech jsme se setkali spíše s akceptací diskriminačních postojů zaměstnavatelů.

Za výrazný handicap osob žijících v Lokalitě, a zejména pak jejich romských obyvatel, lze bezesporu považovat nízkou úroveň jejich vzdělanosti. Právě v této oblasti je značné riziko mezigeneračního přenosu znevýhodnění – sociální i materiální zázemí rodin žijících v Lokalitě totiž nevytváří dobré podmínky pro úspěšné studium a lze jen stěží předpokládat nastartování změny v přístupu ke vzdělávání z vnitřních zdrojů místních obyvatel. Znevýhodnění se projevuje již v předškolním vzdělávání: mezi romskými rodiči o ně není příliš vysoký zájem a navíc se v blízkosti Lokality nenachází žádná ze čtrnácti frýdeckomísteckých mateřských škol. Romští rodiče dětí v předškolním věku pak upřednostňují – v případě zájmu o tento typ služeb – sociálně aktivizační službu Centra Pramínek, jež se nachází přímo na území Lokality (ovšem s působností pouze v části „Míru“, omezenou kapacitou a poměrně krátkou otevírací dobou). Znevýhodnění dětí z Lokality se pak zřetelně projevuje v základním školství – podle statistik z jednotlivých škol je téměř třetina dětí z Lokality vzdělávána v jiném než běžném vzdělávacím programu pro základní školy (typicky dle přílohy pro žáky s lehkým mentálním postižením). Z rozhovorů je přitom patrné, že se jedná především o děti romské navštěvující tři školy se vzdělávacími programy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami (Naděje, Komenského a na ul. Pionýrů). Děti z Lokality se dále koncentrují ve třech běžných základních školách, přičemž prostorově nejbližší z nich se nachází na území jiné obce (ZŠ ve Sviadnově). V poslední době se začala naplno projevovat obava sviadnovských obyvatel z vyšší koncentrace romských dětí ve škole na jejich území. Závažným problémem romských žáků je předčasné ukončování studia – na středoškolské vzdělání (typicky výuční list) dosahuje jen málo dětí z Lokality. S ohledem na význam vzdělávání a dopady vzdělanostního handicapu do dalších oblastí života považujeme

za zásadní zaměřit pozornost na podporu integrace znevýhodněných dětí do běžného vzdělávacího proudu a přijetí mechanismů podporujících zvyšování úrovně vzdělanosti osob pocházejících z Lokality. Ve městě Frýdek-Místek zatím nebyla formulována ucelená koncepce (program), která by se komplexně zabývala problematikou vzdělávání dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

6. Zdroje dat

Kvalitativní šetření:

Rozhovory v institucích:

1. Renarcon
2. Městská policie Frýdek-Místek
3. Magistrát – Odbor správy obecního majetku
4. Modrý kříž
5. Charita – Pramínek
6. Slezská diakonie
7. Magistrát – Odbor vnitřních věcí
8. Probační a mediační služba ČR
9. Úřad práce Frýdek-Místek
10. Úřad práce Frýdek-Místek
11. Magistrát – Odbor vnitřních věcí
12. Centrum nové naděje
13. Policie ČR
14. Magistrát – Odbor sociálních služeb
15. Magistrát – Odbor sociální péče
16. Magistrát – Odbor sociálních služeb
17. Magistrát – Odbor školství
18. Ú-kryt
19. Magistrát – Odbor sociálních služeb
20. Magistrát – Odbor bezpečnostních rizik a prevence kriminality

Rozhovory s osobami ohroženými sociálním vyloučením:

1. mladá žena z ul. Křižíkova
2. rozvedená žena se 6 dětmi - Romka
3. 2 starší Romky se dvěma a třinácti dětmi
4. starší zaměstnaná žena bez jakýchkoliv problémů - Romka
5. tříčlenná rodina (syn dospělý) na ubytovně - majorita
6. osamocená starší paní z Paskova - majorita
7. mladá žena se čtyřmi dětmi - poloromka
8. paní s dětmi na ubytovně - Romka
9. muž v důchodu s nemocnou manželkou - Romové
10. muž 57 let osamocen - majorita
11. mladý muž s dítětem ve vlastní péči a přítelkyní - Romové
12. starší žena s manželem vykonávající sezonní práce - Romové
13. dvě mladé ženy (sousedky) - majorita
14. mladá těhotná maminka s přítelem - Romka
15. mladá žena z ulice Míru, majoritní, zaměstnaná
16. starší maminka s malým dítětem - sociální případ – majorita

Neformální rozhovory (delší):

1. starší důchodcovský pár z ubytovny Paskov
2. ubytovaný dělník na ubytovně Palkovická
3. žena pracující na ubytovně Palkovická
4. mladá maminka z ubytovny na ul. F.Čejky

5. starší žena-Romka z ulice Míru

Literatura a dokumenty:

Adresář poskytovatelů sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Frýdek-Místek.

Corden, A., Duffy, K.: Human dignity and social exclusion. In: Sykes, R., Alcock, P. (eds.): Developments in European Social Policy – convergence and diversity. The Policy Press. Bristol 1998.

Frýdecko-místecký a třinecký deník – ročníky 2011 až 2013

GAC (2006) Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a komunit v České republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.

[http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf](http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf)

Komunitní plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2007-2010.

<http://frydek-mistek.cz/cz/o-meste/doprava/cyklistika-pro-mesta/0662902-schvaleny-komunitni-plan-rozvoje-socialnich-sluzeb-mesta-fm-na-leta-2007-2010.html>

Koncepce nakládání s bytovým fondem statutárního města Frýdek-Místek (2011).

Marcuse, P., van Kempen, R. (eds., 2000): Globalizing Cities – A new spatial order? Blackwell Publishers. Cornwall

Mareš, P. (2008) Sociální exkluze na lokální úrovni I. In: Horáková, M., Mareš, P., Rákoczyová, M.: Sociální exkluze na lokální úrovni. Dostupné na http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_280.pdf

Obecně závazná vyhláška o stanovení školských obvodů spádových základních škol. Dostupné na http://fmeducation.cz/de/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-skolstvi-kultury-mladeze-a-telovychovy/seznam-vyhlasek/?pocet_polozek=20

Plán prevence kriminality na léta 2012-2015.

Pravidla pro pronájem bytů ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek (2012).

Seznam škol a školských zařízení okres Frýdek-Místek.

Sirovátka, T., Jahoda, R. (2010) Strategie nezaměstnaných a finanční pobídky. In: Studie A – Ohrožení na trhu práce v měnících se podmínkách. VÚPSV.

Sirovátka, T., Rákoczyová, M. (2003) Přínosy veřejně prospěšných prací k sociálnímu začlenění a k získání zaměstnání. In Sirovátka, T., Mareš, P. (Eds.) Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika. FSS MU.

Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku.

<http://www.frydek-mistek.cz/cz/podnikatel/strategicky-plan-rozvoje-mesta/>

Strategický plán rozvoje statutárního města Frýdku-Místku. Akční plán 2012-2014.

http://www.frydek-mistek.cz/prilohy/Texty/5251/1340706608_akcni_plan_2012_2014_final.pdf

Strategie protidrogové politiky města Frýdek-Místek na léta 2012-2014. Dostupné na

http://www.frydek-mistek.cz/prilohy/TiskopisyPokyny/621/1323692536_strategie_protidrogo-ve-politiky-f-m-na-2012-2014.pdf

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Frýdek-Místek na léta 2011-2013.
Dostupné na <http://frydek-mistek.cz/cz/obcan/organy-mesta/magistrat-mesta/odbor-socialnich-sluzeb/tiskopisy-materialy/>

Úřad práce (2013). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek za rok 2012.
Dostupné na <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2012). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2011.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2011). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2010.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2010). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2009.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2009). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2008.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2007). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2006.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Úřad práce (2005). Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Frýdek-Místek v roce 2004.
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/kop/frydek-mistek/analyzy>

Věstník veřejných zakázek.

<http://www.vestnikverejnychzakazek.cz/cs/Form/DisplayContent/424738>

Vleminckx, K., Berghman, J.: Social Exclusion and the Welfare State – an overview of conceptual issues and implications. In: Mayes, D.G., Berghman, J., Salais, R. (eds.): Social Exclusion and European Policy. Edward Elgar. Northhampton, 2001

Vnímání bezpečí a rizik ve Frýdku-Místku.

Výroční zpráva OKD za rok 2012. <http://www.okd.cz/cs/o-nas/vyrocní-zpravy>

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v aktuálním znění.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v aktuálním znění.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v aktuálním znění.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v aktuálním znění.

Zásady pro pronájem bytů ve vlastnictví statutárního města Frýdek-Místek (2010).

<http://www.frydek-mistek.cz/cz/o-meste/0680778-zasady-pro-pronajem-obecnich-bytu.html>

Další zdroje dat a informací:

ČSÚ (www.czso.cz)

Data a podklady poskytnuté institucemi působícími ve Frýdku-Místku (viz také příloha)

Databáze Eurostat

(http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)

Mapa nájemného (<http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Prechod-na-smluvni-najemne/Mapa-najemneho>)

MPSV

Realitní server www.sreality.cz

Registr poskytovatelů sociálních služeb. <http://iregistr.mpsv.cz/>

Sčítání lidu, domů a bytů (2011). www.sldb.cz

Sčítání lidu, domů a bytů (2001). <http://notes2.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-4>

Ubytovací řády ubytoven ve Frýdku-Místku

7. Přílohy

7.1 Oblast vzdělávání

1/ Indikátory vzdělávání – mateřské školy Frýdek - Místek

MŠ Beruška

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30. 6.2013	180	8
Kapacita MŠ k 30.6.2013	180	

MŠ Anenská

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	252	1
Kapacita MŠ k 30.6.2013	252	

MŠ Lískovec

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013		
Kapacita MŠ k 30.6.2013	25	

MŠ J. Myslivečka

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	224	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	224	

MŠ J. Čapka

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	199	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	199	

MŠ Sviadnov

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	55	1
Kapacita MŠ k 30.6.2013	99	

Poznámka: Ve školním roce 2013/2014 se zvýší počet dětí z Lokality na 5.

MŠ se zdravotní péčí

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	84	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	84	

MŠ Naděje

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	59	
Kapacita MŠ k 30.6.2013	59	

Mateřská, základní a střední škola speciální na ul. Pionýrů (mateřská)

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	36	1
Kapacita MŠ k 30.6.2013	42	

MŠ E. Krásnohorské

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	106	
Kapacita MŠ k 30.6.2013	106	

MŠ Mateřídouška

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	108	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	112	

MŠ Pohádka

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	308	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	308	

MŠ Galileo

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	25	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	25	

MŠ Žirafky

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	44	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	48	

MŠ Sněženky

Indikátor	celkem	ze SVL
Počet dětí docházejících do MŠ k 30.6.2013	322	0
Kapacita MŠ k 30.6.2013	322	

2/ Indikátory vzdělávání – základní školy Frýdek - Místek

Mateřská, základní a střední škola speciální na ul. Pionýrů (základní)

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole		
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole		
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole		
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením		
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol		
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol		
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole		
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL		
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	4 žáci, z toho 4 žáci ze SVL	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	37 žáků, z toho 13 žáků ze SVL	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	18 žáků, z toho 0 žáků ze SVL	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	1	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	14	

ZŠ E. Krásnohorské

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	780	780
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	7	7
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL		
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	7	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	12	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	12	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ 1. Máje

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	407	406
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	6	7
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ Československé armády

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	938	938
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	35	37
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	1	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ J. z Poděbrad

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	463	469
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	10	10
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	12	14
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	1	1
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	1	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	1	
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	2	

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	668	668
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	27	27
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0,5	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ Pionýrů 400 (Šestka)

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	443	449
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	?	?
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	1
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	1
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	24	23
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	1	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	14	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	2	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	1 (0,5 úvazku)	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ Naděje

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	117	118
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	0	0
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	5 z 48	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	1 z 38	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0 z 32	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0 z 13	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	20- všichni učitelé mají spec.ped.	

ZŠ Lískovec

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	230	230
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	9	9
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	305	305
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	1	1
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	15	15
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	1	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	3	
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	1	

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	40	40
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	0	0
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	0	0
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	0	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	0	

ZŠ Komenského

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	446	444
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	14	12
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	14	12
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením	14	12
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Počet všech žáků ze SVL, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol	0	0
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole	14	14
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL	0	0
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP	0	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS	0	
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	10	
Počet žáků ze SVL, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku	0	
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	1	
Počet psychologů na základní škole	1	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	4	

Indikátor	k 31.1.2013	k 30.6.2013
Celkový počet žáků na základní škole	78	76
Celkový počet dětí ze SVL	11	11
Celkový počet dětí zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet dětí ze SVL zapojených do předškolního vzdělávání v přípravných ročnících na základní škole	0	0
Počet žáků základní školy ohrožených sociálním vyloučením		
Počet všech žáků, kteří přestoupili do speciálních a praktických škol		
Počet všech žáků ze SVL , kteří přestoupili do speciálních a praktických škol		
Celkový počet individuálně integrovaných žáků na škole		
Počet individuálně integrovaných žáků ze SVL		
Indikátor	v průběhu roku	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV	11	
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZV - LMP		
Počet dětí a žáků ze SVL vzdělávaných podle vzdělávacího programu ZŠS		
Počet všech žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku		
Počet žáků ze SVL , kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku		
Indikátor	k 30.6.2013	
Počet asistentů pedagoga pro sociálně vyloučené na základní škole	1	
Počet psychologů na základní škole	0	
Počet speciálních pedagogů na základní škole	3	

3/ Indikátory vzdělávání – střední školy Frýdek - Místek

Čtyřleté a osmileté gymnázium, s.r.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	114	118
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Gymnázium P. Bezruče (šestileté)

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	532	532
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Mateřská, základní a střední škola speciální na ul. Pionýrů (střední)

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	17	17
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

SŠ elektrostavební a dřevozpracující

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	719	691
Počet žáků ze SVL na SŠ	42	35
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	38	26
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	11	4

Střední škola informačních technologií, s.r.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	337	335
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	2	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

PrimMat – Soukromá střední podnikatelská škola, s.r.o

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	131/denní st.	131/denní st.
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Soukromá střední odborná škola Frýdek – Místek, s.r.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	257	252
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	1	5
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Gymnázium a Střední odborná škola, p.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	564	407
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	5 žáků denní studium	6 žáků denní studium
	3 žáci večerní studium	2 žáci večerní studium
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Střední odborná škola Frýdek – Místek, Lískovecká, p.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	775	757
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	5	10
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Střední odborná škola požární ochrany a Vyšší odborná škola požární ochrany

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	56	27
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Střední škola gastronomie, oděvnictví a služeb

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	834	809
Počet žáků ze SVL na SŠ	4	3
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	36	25
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	1

Střední průmyslová škola, Obchodní akademie a Jazyková škola

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	721	532
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	14	7
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Střední zdravotnická škola, p.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	332	336
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

Střední uměleckoprůmyslová škola, s.r.o.

Indikátor	31.1.2013	30.6.2013
Celkový počet žáků z na SŠ	113	113
Počet žáků ze SVL na SŠ	0	0
Počet žáků předčasně ukončujících studium na SŠ	2	0
Počet žáků ze SVL předčasně ukončujících studium na SŠ	0	0

7.2 Oblast bezpečnosti

Přestupková činnost ve městě Frýdek-Místek za rok 2012

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Celkem
Doprava													
§ 22 (kód 221 - 224)	327	349	499	677	581	460	286	424	386	353	344	190	4876
Doprava - ostatní přestupky (kód 230, 461)	111	154	173	108	173	106	177	212	172	174	76	24	1660
Doprava - celkem	438	503	672	785	754	566	463	636	558	527	420	214	6536
Veřejný pořádek													
§ 30 (kód 301 - 305)	38	44	66	99	94	80	66	54	90	65	29	22	747
§ 46, § 48 (kód 460, 462 - 469 + 226)	64	52	95	85	86	69	68	61	55	48	55	41	779
§ 47 (kód 471 - 478 + 225)	81	71	79	113	112	152	169	154	113	107	85	58	1294
§ 49 (kód 491)	28	52	42	29	37	43	41	25	46	31	33	21	428
§ 50 (kód 501)	75	58	70	66	77	74	68	54	84	68	70	62	826
Veřejný pořádek - celkem	286	277	352	392	406	418	412	348	388	319	272	204	4074
Jiné správní delikty													
JSD - celkem (kód 700)	-	1	-	-	3	1	4	-	1	1	-	-	11
Zajištění místa TČ (kód 600 - 603)	7	5	7	12	11	8	12	12	5	7	16	12	114
Zadržení pachatele TČ (kód 600 - 603)	4	4	8	12	14	8	15	10	5	7	17	11	115
Psi													
Odchyceno psů	28	22	22	41	23	21	26	24	16	24	28	29	304
Psi navraceni původnímu majiteli	5	10	10	14	7	8	8	12	6	7	10	13	110

Seznam míst s nainstalovaným kamerovým systémem

Ulice: Janáčkova
Náměstí svobody
Ostravska třída 2x
T. G. Masaryka 2x
J. Čapka
Slezská
Bruzovská
Hlavní třída
Lískovecká
Frýdlantská
Pionýrů
Politických obětí
Zámecké náměstí
J. z Poděbrad ,
Revoluční
J. V. Sládka
Jižní svahy

Ostatní místa: prostranství Evropy
podchod na vlakovém nádraží
podchod v Místku, tzv. Křížový podchod

Programy bezpečnosti a prevence realizované v roce 2012 městem Frýdek-Místek

- 1) Letní tábor pro děti – Městská policie, OSPOD, Policie ČR
- 2) Rodičovská abeceda – Pedagogicko psychologická poradna
- 3) Řetízek – Městská policie
- 4) Podpora prevence v azylovém domě Sára
- 5) KOMPAS - OSPOD
- 6) Vzdělávací kurz pro strážníky MP a příslušníky PČR – spolupráce s MVČR
- 7) Bezpečně na kole – Městská policie
- 8) Umím si poradit – sociální služby
- 9) Panda – Městská policie
- 10) Vzdělávací kurz pro strážníky v oblasti drogové problematiky ve FM - Renarkon
- 11) Rebelfest - Charita
- 12) Putovní pohár – Městská policie, BESIP
- 13) To je tvoje šance - Renarkon
- 14) Kamery pro strážníky – Městská policie
- 15) Zuřivý reportér – sociální služby
- 16) Putování za příběhem Romů - sociální služby

7.3 Indikátory Oddělení sociální péče

Počet terénních sociálních pracovníků na magistrátu města Frýdek-Místek (mimo pracovníky OSPOD)		
z toho	zřízeno dle zákona o hmotné nouzi	5
	zřízeno dle zákona o sociálních službách	5
Počet terénních sociálních pracovníků vyčleněných pro Lokalitu		2

Rok 2012	celkem	v Lokalitě
Počet umístěných do ústavní péče	3	0
Počet umístěných do náhradní rodinné péče	24	0
- z toho příbuzenské	20	0
Počet intervencí z důvodu hrozící ztráty bydlení	nesleduje se	nesleduje se
Počet provedených kontaktů	nesleduje se	nesleduje se
Počet provedených návštěv	nesleduje se	nesleduje se

Rok 2012	celkem	v Lokalitě
Počet nových případů OSPOD	896	6
Nové spisy Om	608	6
Nové spisy Nom	288	0
Počet postoupených spisů	28	0
Ze kterých obcí jsou děti Nom (pouze nové případy 2012)?		viz text v kapitole 2.9.3
Ze kterých obcí jsou děti – živé případy Nom v roce 2012?		nesleduje se
Do kterých obcí byly postoupeny spisy v roce 2012? Havířov, Ostrava, Praha, Frýdlant nad Ostravicí, Opava, Jihlava, Jablunkov, Odry, Zlín, Vsetín, Bruntál, Plzeň, Valašské Meziříčí, Olomouc, Šlapanice		

7.4 Indikátory dávek hmotné nouze

Kolik je příjemců dávek, kolik to představuje rodin a kolik jednotlivců?

Čerpáno z údajů za měsíc červen 2013:

počet všech příjemců dávek:	2229	z toho pouze ve sledované lokalitě:	82
z toho rodiny:	1601		64
jednotlivci:	628		18

Kolik % příjemců dávek příspěvku na živobytí pobírá i dávku doplatek na bydlení?

Bývá to tak 50 % příjemců dávek příspěvku na živobytí, záleží na výši dávky příspěvek na bydlení ze systému dávek státní sociální podpory. V lokalitách, kde se nacházejí ubytovny, je počet příjemců dávky doplatek na bydlení vyšší, může to být i přes 90 % příjemců dávek, protože dávka doplatek na bydlení se jim přiznává jako případ hodný zvláštního zřetele.

U kolika klientů dochází k odejmutí dávky z důvodu sankce a tito zůstávají zcela bez finančních prostředků?

Za dobu první poloviny roku 2013 se může jednat o 50 klientů. Jedná se vždy o jednotlivce vyřazené z evidence uchazečů o zaměstnání pro maření spolupráce s úřadem práce. Po uplynutí sankční lhůty se opět vracejí do systému dávek hmotné nouze.

Kolik bylo poskytnuto dávek mimořádných okamžitých pomoci?

dávky mimořádné okamžité pomoci na náklady spojené se vzděláním, zájmovou činností dětí nebo na pořízení předmětů dlouhodobé potřeby do domácnosti byly poskytnuté:

v roce 2012: celkem	278 dávek	z toho pouze ve sledované lokalitě:	24 dávek
v roce 2013: zatím	140 dávek		6 dávek

7.5 Indikátory trhu práce

Nezaměstnanost a APZ (Frýdek-Místek)

	2010	2011	2012
UoZ	3888	3201	3513
Míra nezaměstnanosti k 31.12. daného roku	11,8	9,8	11,0
Podíl osob registrovaných déle než 5 měsíců	55	57	
Podíl osob nezaměstnaných déle než 1 rok	34	39	
Počet uchazečů vyřazených ze sankčních důvodů	366	741	
Počet osob zařazených do programů APZ celkem			
- z toho do rekvalifikací	530	383	243
- z toho na VPP			
- z toho na SÚPM			
Počet osob, které dokončily rekvalifikaci	493	356	226

Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání (Frýdek-Místek)

	2010	2011	2012
Bez vzdělání	1	1	
Neúplné základní	2	3	
Základní + praktická škola	823	731	
Nižší střední	0	0	
Nižší střední odborné	90	66	
Střední odborné (vyučení)	1793	1454	
Střední nebo střední odborné bez maturity a bez vyučení	15	14	
ÚSV	96	90	
ÚSO (vyučení s maturitou)	193	130	
ÚSO (bez vyučení)	688	521	
Vyšší odborné	12	19	
Bakalářské	25	40	
Vysokoškolské	142	122	
Doktorské (vědecká výchova)	8	10	

Kvalifikační struktura uchazečů (Frýdek-Místek)

KZAM/CZ-ISCO	2010	2011	2012
1	36	17	
2	163	125	
3	346	228	
4	426	374	
5	715	745	
6	44	29	
7	691	463	
8	327	304	
9	1132	916	

Struktura volných pracovních míst (okres Frýdek-Místek)

KZAM/CZ-ISCO	2010	2011	2012
1	7	6	
2	60	80	
3	92	66	
4	35	32	
5	54	52	
6	2	3	
7	87	59	
8	44	134	
9	28	62	

Lokalita

	2010	2011	2012
Počet uchazečů o zaměstnání	131	122	
Podíl uchazečů registrovaných déle než 5 měsíců	85	82	
Podíl uchazečů registrovaných déle než 1 rok	51	65	
Odhad míry nezaměstnanosti			
Počet uchazečů vyřazených ze sankčních důvodů	14	23	

Kvalifikační struktura uchazečů - požadované zaměstnání (Lokalita)

KZAM/CZ-ISCO	2010	2011	2012
1	1	0	
2	1	2	
3	5	1	
4	4	3	
5	20	11	
6	3	2	
7	9	14	
8	4	6	
9	84	83	

Pozn. K údajům za Lokalitu je zapotřebí přistupovat s ohledem na možné nepřesnosti, vyplývající z míry a způsobu stanovení výběrových podmínek a jejich zpětného získávání a také s ohledem na přechod na nové aplikační systémy evidence.